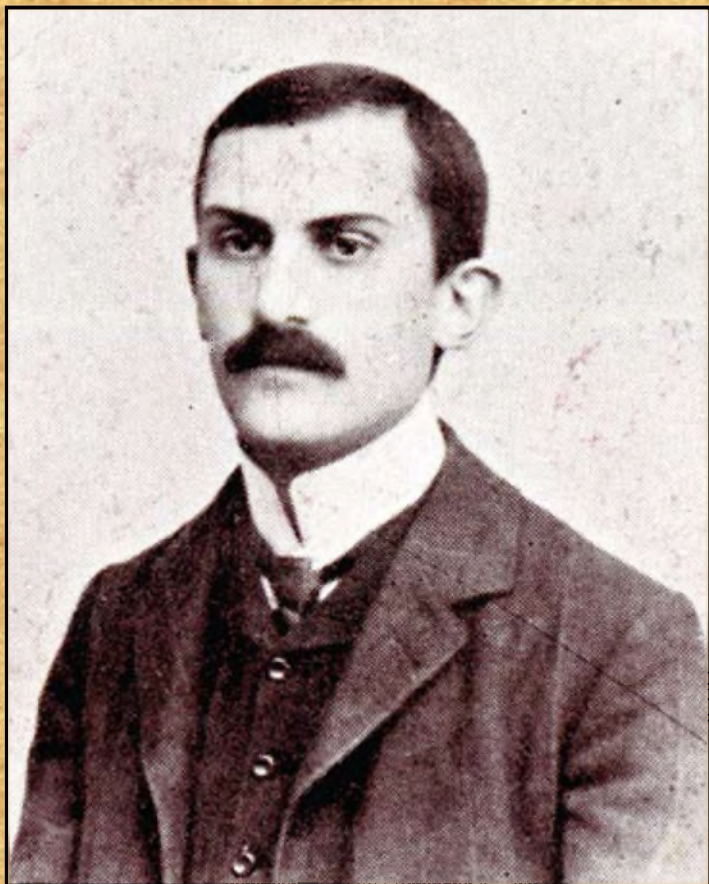

Csokonai-Illés Sándor Babits Mihály és Fogaras

Csokonai-Illés Sándor
Babits Mihály és Fogaras

Argumentum

BABITS MIHÁLY PRÓZAI ÉS DRÁMAI MŰVEI, TANULMÁNYAI, ESSZÉI, KRITIKÁI, LEVELEZÉSE

Szerkeszti: SIPOS LAJOS

Regényei

1. Babits Mihály: *A gólyakalifa*. Szerk. Éder Zoltán. *Kártyavár*. Szerk. Babits Kutatócsoport. Budapest, Historia Litteraria Alapítvány–Korona Kiadó, 1999.
2. Babits Mihály: *Tímár Virgil fia*. Szerk. Sipos Lajos. Budapest, Magyar Könyvklub, 2001.
3. Babits Mihály: *Elza pilóta vagy a tökéletes társadalom*. Szerk. Buda Attila. Budapest, Magyar Könyvklub, 2002.
- 4–5. Babits Mihály: *Halálfiái*. Szerk. Szántó Gábor András, Némédiné Kiss Adrien, T. Somogyi Magda. Budapest, Argumentum Kiadó, 2006.

Drámái

Babits Mihály: *Drámái*. Szerk. Vilcsek Béla. Budapest, Magyar Könyvklub, 2003.

Tanulmányai, esszéi, kritikái

1. Babits Mihály: *Tanulmányai, esszéi, kritikái, 1900–1911*. Szerk. Pienták Attila, Hibsches Sándor. Megjelenés előtt
2. Babits Mihály: *Tanulmányai, esszéi, kritikái, 1911–1920*. Szerk. Pienták Attila, Hibsches Sándor. Előkészületben

Levelezés

1. *Babits Mihály levelezése 1890–1906*. Szerk. Zsoldos Sándor. Budapest, Historia Litteraria Alapítvány–Korona Kiadó, 1998.
2. *Babits Mihály levelezése 1907–1909*. Szerk. Szőke Mária. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005.
3. *Babits Mihály levelezése 1909–1911*. Szerk. Sáli Erika, Tóth Máté. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005.
4. *Babits Mihály levelezése 1911–1912*. Szerk. Sáli Erika. Budapest, Magyar Könyvklub, 2003.
5. *Babits Mihály levelezése 1912–1914*. Szerk. Pethes Nóra, Vilcsek Andrea. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.
6. *Babits Mihály levelezése 1914–1916*. Szerk. Fodor Tünde, Topolay Ágnes. Budapest, Argumentum Kiadó, 2008.

Csokonai-Illés Sándor
Babits Mihály és Fogaras

BABITS KISKÖNYVTÁR

Szerkeszti: SIPOS LAJOS

1. Sipos Lajos: Új klasszicizmus felé... Budapest, Argumentum Kiadó, 2002.
2. Basch Lóránt: A Baumgarten Alapítvány történetéből.
Tanulmányok, cikkek. Szerk. Téglás János.
Budapest, Argumentum Kiadó, 2004.
3. Rába György: Az ünneptől a hétköznapi ünnepek felé.
Babits és a százéves Nyugat költői.
Budapest, Argumentum Kiadó, 2008.
4. Közelítések... Babits Mihály életművéről
születésének 125. évfordulóján.
Szerk. Nédli Balázs, Pienták Attila, Sipos Lajos.
Szombathely, Savaria University Press, 2008.
5. Vilcek Béla: A drámaíró Babits Mihály.
Budapest, Argumentum Kiadó, 2008.
6. Némediné Kiss Adrien: A magyar „ördögregény”.
Babits Mihály: Halálfiái.
Budapest, Argumentum Kiadó, 2008.
7. Csokonai Illés Sándor: Babits Mihály és Fogaras.
Budapest, Argumentum Kiadó, 2010.

Csokonai-Illés Sándor
Babits Mihály és Fogaras

Argumentum

Készült az ELTE BTK Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén.

A kötet az Országos Tudományos Kutatási Alapprogram
támogatásával jelent meg.
(Témaszám: K 61947)

Borító- és kötésterv
BANGA FERENC

A borítón látható fénykép Fogarason készült 1910 körül.
(A felvételtől eredeti pozitív kópiát nem ismerünk.
Levelezőlapon található nyomatát a Petőfi Irodalmi Múzeum őrzi.)

© Csokonai-Illés Sándor, 2010

ISBN 978-963-446-565-2
ISSN 1589-2328

A kiadásért felel Láng József, az Argumentum Kiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Szilágyi Rita
Tördelte: Nagy Erika
Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdaüzeme

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
„CHASSÉ DU PARADIS LATIN” (Adalékok Babits fogarasi áthelyezéséhez)	11
BABITS MIHÁLY FOGARASI LAKÁSAI	25
BABITS ÉS A FOGARASI SAJTÓ	33
BABITS FOGARASI BARÁTJA – LÁSZLÓ BÉLA DR.	46
AZ INDULÓ <i>NYUGAT</i> , BABITS ÉS A SZECESSZIÓ	60
A szecesszió körül: kétségek és kérdések	60
A szecesszió előtörténete	63
Hipotézis a szecesszió valós természetéről	65
A Nyugat első évfolyama a szerzők és a témák tükrében	67
Az induló Nyugat külső képe	76
A KÉPÍRÓ KÖLTŐ. AZ INDULÓ BABITS KÖLTŐI UNIVERZUMA	79
A FOGARASI MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM TANÁRI KÖNYVTÁRA TÖREDEKESEN FENNMARADT ANYAGÁNAK KATALÓGUSA	87
Időszaki kiadványok	99
A fényképmelléletek szövege	101
FÜGGELÉK DOKUMENTUMOK A FOGARASI MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM IRATTÁRÁBÓL	107
TÁBLÁZATOK	245
KÉPEK	245

ELŐSZÓ

A babitsi életmű módszeres kutatása – az irodalmi jelenség aktuális feldolgozási módját jelentő interjúkon, recenziókon, kritikákon, irodalmi viták anyagán túl – a múlt század húszas éveinek végén indult el, legyen itt eleendő csak Juhász Géza, Keresztury Dezső, Kárpáti Aurél és Gál István munkálkodására utalni. Törekvéseikben az életmű tágabb összefüggésrendszerben való elhelyezése, poétikai, filológiai vizsgálódás éppúgy jellemző volt, mint az irodalmi műhelyek egymásra hatásának vizsgálata, eszmetörténeti alapok kutatása vagy biográfiai feltárás és kutatómunka.

Babits Fogarason eltöltött három évének biográfiai feldolgozása és az erre alapozott filológiai búvárkodás – Magyarország térképének 1918 utáni átrendezését követően – a helyszíni kutatás meglehetősen megnehezedett, bizonyos vonatkozásokban pedig lehetetlen volt. Ezért egyáltalán nem véletlen, hogy a fogarasi születésű, a város helyszíneit, lakóit, a korabeli viszonyokat jól ismerő Bisztray Gyula dolgozza fel elsőként *Babits fogarasi éveit* (1956), s számos adalékkal járul a fogarasi évek feltárásához a városban huzamosabb ideig élő Ignácz Rózsa író, illetve Marosi Barna, romániai magyar író, szociográfus.

Babits későbbi, életrajzírói monografikus igénnyel is fellépő kutatói, mint Éder Zoltán (*Babits a katedrán*, 1966), Pók Lajos (*Babits Mihály alkotásai és vallomásai tükrében*, 1967), Benedek Marcell (*Babits Mihály*, 1969), Kardos Pál (*Babits Mihály*, 1972), Sipos Lajos (*Babits Mihály*, 2003, 2008) a fogarasi évek háttéranyagául egyrészt a főgimnáziumi értesítők itthon is hozzáférhető példányaait, másrészt az addig felhalmozott s publikált rész-kutatási eredményeket használták fel, nyilvánvaló módon reménytelennek ítélvén – több mint fél évszázadot követően – a fogarasi helyszíni kutatást.

Az 1989-ben induló Babits kritikai kiadási előmunkálatok során – a Babits Mihály levelezésének kritikai kiadására szerveződött kutatócsoport (ELTE) tagjaként – kezdetben a levelek összegyűjtésével, rendszerezésével, összeolvasásával, datálásával foglalkoztam, majd a fogarasi időszak (II. kötet) levelezésének előkészítő munkálataival. E munka során vált nyilvánvalóvá, hogy a fogarasi időszak háttéranyaga – szemben a szekszárdi, pécsi, bajai, szegedi, újpesti, budapesti, esztergomi helyszínekkel – men-

nyire hiányos és bizonytalan, az élettények nagy része mennyire dokumentálhatatlan. Ezért vállaltam fel – a kutatócsoport vezetőjének, Sipos Lajos professzornak egyetértését és támogatását is bírva – a megkésett, s valóban reménytelennek tűnő fogarasi kutatást.

Munkahelyem, a Magyar Tudományos Akadémia törekvéseimet pártolta – e nélkülözhetetlen támogatást nagyon köszönöm –, s így 1994–1995–1996-ban, majd 2004-ben két – két hétig kutathattam Fogarason.

1994-ben több interjút készíthettünk olyan idős, fogarasi lakosokkal, akik a városban még élő Babits-hagyomány számos valós, esetenként anekdotává érlelt, máskor már tévesnek minősülő elemével ismertettek meg, segítettek a város topográfájának feltárásában, változásai rögzítésében, s mindezek segítségével Babits két fogarasi szálláshelyének pontos feltárásában.

1995-ben – perszonális kapcsolatokra építve, mert a hivatalos út járhatatlannak bizonyult – a főgimnázium ma is gimnáziumként működő épületének irattárában sikerült fellelnünk, s részletekben fénymásolnunk a Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium 1908. évi irattári anyagát. Megtaláltuk, s a lehetséges módon, tételenként rögzítettük a főgimnázium tanári könyvtárának a Fogarasi Múzeumban, méltatlan körülmények között őrzött, töredékes anyagát.

1996-ban – áttörést érve el – a gimnázium igazgatója engedélyezte az intézmény levéltárában való kutatást. Egy félév kivételével megtaláltuk a három tanévnyi főgimnáziumi irattári anyagot, s lehetőséget kaptunk a város hivatalos fénymásoló üzemében kópia készítésére. Hasonlóképp készült másolat a főgimnázium névkönyveiről, valamint a tantestületi értekezletek kötetbe kötött jegyzőkönyveiről is. Az idehaza sokszorosított anyag egy-egy példánya az ELTE Babits Kutatócsoportjában, illetve *A Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium dokumentumai* (PIM Növ. n. sz.: 96/2/25.) néven a Petőfi Irodalmi Múzeumban áll a kutatók rendelkezésére. Ebben az évben – a fogarasi Babits Mihály Művelődési Egyesülettel és a helyi RMDSZ-szel karöltve, tudományos szimpózium keretében – a második lakás falán emléktáblát avattunk.

2004-ben széleskörű, ám eredménytelen – Fogarast és a környező szász falvakat érintő – anyakönyvi kutatást folytattunk Emma, Babits fogarasi kedvese pontosabb adatai után, s számos adatpontosítást és hiánypótlást végeztünk el.

Jelen kötet a fogarasi kutatási anyagra épült, eddig íródott tanulmányaimat adja közre, valamint válogatott dokumentumokat, az irattári anyag leginkább becses, Babits személyét, munkásságát, környezetét, barátait,

kollégáit, ismerőseit közvetlenül érintő lapjait. Számos esetben – az anyag terjedelme miatt – csak kivonatot készítettem, ám ezt minden esetben jelzem. Az egyes dokumentumokat – függetlenül azoknak forrásától – időrendben tárom az olvasó elé. Kétívnyi fényképanyagot is közre adok – a korabeli Fogaras kevesek számára ismert város lévén – a *genius loci* megragadására, a művekben fellelhető *couleur locale* érzékeltetésére.

Fogarasi kutatásom nehéz időszakban zajlott, s számtalan olyan nehézséget állított elém, amelyen úrrá lenni magam semmiképp nem tudtam volna. Eredményeim közösek a velem együtt dolgozó fogarasi magyarokkal és a segítő kezet nyújtó románokkal egyaránt. Ezt a munkát, együttgondolkozást, segítséget köszönöm most meg személyesen mindenekelőtt Márkos Ervin unitárius lelkésznek, a Babits Mihály Művelődési Egyesület elnökének, aki egy személyben munkatársam, tolmácsom, szállás – és tanácsadóm volt. Hasonlóképp köszönöm Szabó Gábor, a fogarasi RMDSZ elnöke, Daczó Árpád ferences atya, Fórika János plébános úr, Palkó Sándor kántor úr, Florentin Olteanu, a Negru Voda Kulturális Egyesület elnöke, a Kontesveller unoka: Simon Gábor úr, Bertleff András, a református egyház gondnoka és Fülöp Tibor önkormányzati képviselő, valamint a számos adatközlő munkáját, segítségét, támogatását. Hasonlóképp köszönöm B. Szabó Edit (ELTE) önzetlen munkáját, aki a töredékében fennmaradt főgimnáziumi tanári könyvtár tételeinek könyvészeti leírásával segítette munkánkat.

„CHASSÉ DU PARADIS LATIN”¹

(Adalékok Babits fogarasi áthelyezéséhez)

Babits Mihály okleveles helyettes tanár áthelyezésének körülményeiről (a szegedi állami főreáliskolából a fogarasi főgimnáziumba) elsőként Éder Zoltán monográfiája² számolt be. Ő fogalmazta meg, hogy az áthelyezés, vagy még inkább: a Szegedről való eltávolítás alapvető oka Babits *Erkölc és iskola* című – Szele Róbert tankerületi főigazgatóval vitába szálló – tanulmánya³ volt. Ezt a dokumentumokkal érvelő álláspontot elfogadta a szakmai közvélemény, így a Babitsról később megjelenő összefoglaló munkák is.⁴ Ezek között Apró Ferenc monográfiája azért érdemel külön említést, mert a már eddig is kellően adatolt történéseket újabb újságcikkekkel és iskolai irattári anyaggal egészítette ki.

Az események újbóli – egészen a bajai gyakorlóévig visszatekintő – felvillantása mégis kecsgetet némi haszonnal, mert az egymás mellé helyezett adatok mozaikja kellő távlatból szemlélve többet adhat, mint az egyes adatok szimpla összege, s annak a rendkívül soktényezős folyamatnak, amelyet mi a „Babits Mihály helyettes tanár áthelyezése” szó szerkezettel jelölhetünk, újabb valós és lehetséges hatásvonalait mutatja fel:

Babits 1906. augusztus 11-én adott be kérvényt a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba, kinevezését kérve bármely állami főgimnáziumban megüresedő magyar–latin szakos tanári állásra.⁵ Szeptember 12-én – látva a Budapesti Közlönyben, hogy a szabadkai főgimnáziumban megüresedett egy magyar–latin szakos álláshely – Kosztolányitól levélben kéri annak ajánlál, Kosztolányi Árpád szabadkai főgimnáziumi igazgatónál való szíves közbenjárását.⁶

¹ „elűzve a latin édenből”: A Baudelaire: *Horreur sympathique* c. verséből származó sort – saját helyzetének jellemzésére – Babits idézi a Juhász Gyulának 1908. július 24-én írott levelében. *Babits Mihály levelezése 1907–1909*. S.a.r. SZÖKE Mária, Budapest, 2005. 97.

² ÉDER Zoltán: *Babits a katedrán*. Budapest, 1966. 40–41.

³ Szeged és Vidéke, 1908. márc. 3. 53.

⁴ PÖK Lajos: *Babits Mihály alkotásai és vallomásai tükrében*. Budapest, 1970.; RÁBA György: *Babits Mihály*. Budapest, 1983.; APRÓ Ferenc: *Babits Szegeden*. Szeged, 1983.

⁵ APRÓ, 10.

⁶ *Babits Mihály levelezése 1890–1906*. S.a.r. ZSOLDOS Sándor. Budapest, 1998. 276–279.

Belia György levelezéskötete⁷ nemcsak Kosztolányi válaszlevelét hozza, de Kosztolányi Árpád fiának írt válaszát is. Az utóbbiból tudjuk, hogy az igazgató ugyan Babitsot az első helyre kandidálta, de tudta, hogy ez sem lesz elegendő a helybeli születésű, katonai kötelezettségének már eleget tett Richter Nándorral, a másik pályázóval szemben. Így is történt, a szabadkai törvényhatósági bizottság 1906. szeptember 29-én Richter Nándort választotta meg.

Lehetséges, hogy a minisztériumban Babitsnak a szabadkai főispánhoz benyújtott kérelméről nem is tudtak, vagy legalábbis érdemének nem tekintették, mert a szabadkai eredményhirdetés előtt nyolc nappal, a Vallás- és Köznevelési Minisztérium 78633 sz. rendeletében⁸ Babits Mihályt – helyettes tanári minőségben – kinevezték a szegedi főreáliskolába, a latin nyelvnek, mint rendkívüli tárgynak a tanítására.

Palotai Irén János, Babits bajai tanártársa és barátja feltételezése szerint Babitsot az állami állás elnyerésében Vajda Ödön zirci apát közbenjárása segítette Platz Bonifác rendtársánál, a szegedi tankerület főigazgatójánál.⁹ Éder Zoltán szerint ennek köszönhető, hogy a főreáliskolában a két szegedi gimnázium óraadói által tanított rendkívüli latin órákat összevonták, s – tizenhárom órában – Babitsra bízta.¹⁰ (Ez a protekció indukálta változtatás – mint azt a későbbiekben látni fogjuk – nem használt Babitsnak, s a két évvel későbbi áthelyezése indoklásában igazgatója egyértelműen a korábbi rendszer – a latin nyelv óraadók általi tanítása – visszaállítását szorgalmazza.)

Babits az 1906. évi decemberi – az alkalmazásban levő helyettes tanárokról adott igazgatói – jelentés szerint „Alapos készültségű, pontos és lelkiismeretes tanár. Eredményes a tanítása, szoros a fegyelmezési ügyessége. magaviselete kifogástalan. Rendes tanári kinevezésre a legmelegebben ajánlom.” S a megjegyzés rovatban: „Tekintettel arra, hogy a reáliskolában a magyar nyelvi szakra képesített tanerőnek híjával vagyunk, Babitsnak állandó alkalmazását kívánatosnak tartom.”¹¹ Babits ennek ellenére – édesanyjával váltott levelei tanúskodnak erről – mind személyével, mind eredményeivel szemben érez valamiféle fenntartást. Hiába nyugtatja anyja,

⁷ *Babits–Juhász–Kosztolányi levelezése*. S.a.r. BELIA György. Budapest, 1959. 140., 284.

⁸ APRÓ, 11–13.

⁹ BELIA György: *Babits Mihály Baján*. ItK, 1956. 142.

¹⁰ ÉDER, 22.

¹¹ APRÓ, 50.

tudomása van arról, hogy igazgatója tanári körben elismerően szólt róla, s minősítésénél sem lehet jobbat képzelhetni...

A félévi feltétlen elismerés az év végén – az igazgatói zárójelentésben – óvatos visszafogottságra vált: „A latin ny.-t Babics, az új tanár nagy készséggel s buzgósággal tanítja ez évben először, de az eredményről még nyilatkozni nem lehet”.¹² Ez azonban nem jelenti akadályát 1907 nyarán kinevezése véglegesítésének, az iskola immáron folytatólagosan alkalmaszta helyettes tanárként. (Első szegedi megbízása ugyanis csak egy tanévre szólt.)¹³

1908. február 23-án egy névtelen cikkíró a Szeged és Vidékében a középiskolai diákság züllött voltát, italozását, éjszakai szórakozóhelyekre való járását tűzi tollhegyre. Szele Róbert tankerületi főigazgató – három nappal későbbi írásában – vitatja a cikk állításait. Ez a vita indította arra Babitsot, hogy a március 3-ai számban közölje *Erkölc és iskola* cikkét.¹⁴ Babits írása, amely a Szele által vallott és megszilárdítani szándékozott konzervatív pedagógiai nevelési elveket radikálisan elvetette, sőt egy helyütt csaknem szó szerint mond ellent a konkrét ügyben is – „Mert ne áltassuk magunkat, gyermekeink romlottak...” – , elegendő ok volt a tankerületi főigazgató ellenszenvének felébresztésére. Babits cikkével – utal rá Éder¹⁵ – elvesztette igazgatója, Homor Sándor jóindulatát, s kivívta a tankerületi főigazgató tevőleges haragját. Apró Ferenc így summáz: „Azt hiszem, Szele ekkor határozta el a lázadó tanár elhelyezését Szegedről.”¹⁶

A tankerületi főigazgató 1908. március 21-én összegezte főreáliskolai látogatásainak tapasztalatait, s írásban rögzítette, hogy Babits tanításának eredményével egyáltalán nem elégedett. A magyarról szólva pedig megjegyzi, hogy az iskolában kevés a magyar szakos, ezért ajánlatos lenne a minisztériumtól egy magyar–német vagy magyar–francia szakos tanárt kérni.¹⁷

Éder nyomán¹⁸ idézzünk Babits év végi minősítéséből: „Alapos készségsű, pontos és lelkiismeretes tanár. Magaviselete kifogástalan. A latin nyelv tanításában kellő eredményt felmutatni nem tudott.” És: „Nem kívánatos további alkalmazása reáliskolai latin ny. tanárnak, mert itt a kellő

¹² APRÓ, 46.

¹³ APRÓ, 103.

¹⁴ APRÓ, 119.

¹⁵ ÉDER, 40–41.

¹⁶ APRÓ, 120.

¹⁷ APRÓ, 122–123.

¹⁸ ÉDER, 42–43.

eredményt csak igen gyakorlott, idősebb tanár érheti el. Ezért óhajtható, hogy mint eddig éveken át, ezután is az állami és városi gimn. gyakorlottabb tanárai, mint óraadók tanítsák a latin nyelvet. Babics mint gimn. tanár be fog válni, ezért áthelyezése valamely gimnáziumhoz ajánlatos.”

Az Apró monográfiájában közreadott – a kívánatos személyi változásokat vázoló – jelentés¹⁹ lényegi elemei: „Babics Mihály [...] valamelyik gimnáziumhoz való áthelyezése kívánatos. Babics igen művelt, alapos készségű tudós tanár, de a reáliskolai latin nyelv tanításában eredményt elérni még hosszú évek során lesz csak képes. [...] Azért kívánatos, hogy a latin nyelv tanítása, miként az előző években, nem specielle erre kinevezett latin tanár, hanem a helybeli állami és városi gimnáziumból meghívott, tapasztalt, gyakorlott, idősebb óraadó tanárokkal eszközöltessek. [...] Ha a tanárban változás nem történik [...] be kell szüntetni résztvevők híján a latin nyelvi tanfolyamot.”

Abban tehát, hogy 1908 nyarára Babits iskolájában *persona non grata*-vá vált, a legfőbb szerepet kétségtelenül Szele Róbert tankerületi főigazgató tevételes ellenszenvé játszotta, de a dokumentumok tanúsága szerint ugyanezen irányba hatott a korábbi óraadók azon törekvése is, hogy óráikat visszakaphassák. S mindezt színezi még az az értékelésekben minduntalan felbukkanó – valósnak tűnő – tény, hogy Babits tanári értékeit, nagy műveltségét, alapos felkészültségét, tudós tanári habitusát ugyan látszólag elismerik, ám azt – más értékeket nyilván fontosabbnak tartva – nem egy reáliskolában, hanem egy gimnáziumban vélik gyümölcösíthetőnek.

A Babits áthelyezésére vonatkozó javaslattal a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium V. ügyosztályi főnöke, méltóságos dr. báró Barkóczy Sándor miniszteri tanácsos úr egyetértett, így a minisztériumban 1908. július 19-én megszületik az a rendelet, amely Babits Mihály szegedi állami főreáliskolai helyettes tanárt rendes tanári minőségben a fogarasi állami főgimnáziumhoz nevezi ki. A döntésről Babits elsőként a Budapesti Közlöny 1908. július 23-ai számából értesülhetett, nem kinevezési okmányából. Kinevezési okmányát ugyanis a minisztérium előbb a nagyszebeni tankerületnek küldte meg, ahonnan július 24-én továbbították Fogarasra.²⁰ Dr. Major Károly, a fogarasi igazgató július 27-én postázza aztán a kinevezési okmányt a szegedi főreáliskola igazgatójának, az alábbi levél²¹ kíséretében:

¹⁹ APRÓ, 123–124.

²⁰ Lásd a 3. számú dokumentumot kötetünk 110. oldalán.

²¹ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 295/1908.

„A vall. és közokt. m. kir. Miniszter Úr Ő nagyméltósága folyó hó 19-én 78915. sz. a. kelt elhatározásával Babics Mihály szegedi állami főreáliskolai helyettes tanárt a fogarasi állami főgimnáziumhoz rendes tanárrá nevezte ki és felhívta, hogy hivatali esküjének letétele végett hivatalomnál jelentkezék.

Erről az igazgatóságot a nagyszebeni tankerületi kir. Főigazgatóság 770–1908. sz. átíratához képest tudomás végett ezzel értesítem, szíveskedjék az ide csatolt kinevezési okmányt a nevezett, s előttem ez idők szerint ismeretlen helyen tartózkodó tanárnak kézbesíteni.” (Erre a levélre, mint elveszettre Apró is utal, a következőképp: „Madácsy Lászlónak még kezében járt az a levél, amelyet Major Károly fogarasi gimnáziumi igazgató küldött Homornak”. Ugyancsak tőle tudjuk, hogy szegedi volt igazgatója „július 30-án kelt levelében értesíti Babitsot Fogarasra való áthelyezéséről, s egyben az iskola érdekében kifejtett buzgó munkálkodásáért köszönetét nyilvánítja”.²² Babits azonban már július 24-én írt levelében megosztja a „rettenetes hírt” Juhász Gyulával, mondván: „Úgy érzem magamat, mint Ovidius, mikor Tomiba készült »chassé du paradis latin«. Minden kilátásom, minden reményem egyszerre elveszett”; Kún Józsefhez 1908. július 25. és 27. között írt levelében pedig már arról számol be, hogy „a minisztériumban is jártam, még a rettegett Barkóczy bárónál is”, nyilván saját ügyében, s tegyük hozzá mindjárt, bármiféle eredmény nélkül.²³

Apró könyve részletesen hozza azt a három Szeged és Vidéke-cikket,²⁴ amelyet Juhász – névtelenül, illetve (– sz.) betűjellel – Babits áthelyezése kapcsán, július végén ír. Juhász két értesítése és hosszabb cikke Babits érdemeit méltatja, illetve arra az értékvesztésre utal, amely az iskolát és Szegedet éri Babits szándéka ellenére történő áthelyezésével. Okot nem nevez meg, még csak nem is sugall. Néma vád ez, amely kettős következtetésre adhat alapot a lap olvasójának. Az egyik: Mindannyian tudjuk az okot. A másik: Nincs és nem is lehet olyan ok, amely miatt egy ilyen kiváló tanártól és költőtől meg akar szabadulni az iskola és a város.

Babits Juhász Gyulának 1908 októberében írt leveléből²⁵ az is kiderül, hogy a Szeged és Vidéke mellett A Nap, Braun Sándor 1904-ben indított bulvár napilapja is foglalkozott az áthelyezéssel: „Talán olvastad, hogy

²² APRÓ, 148.

²³ *Babits Mihály levelezése 1907–1909.* 97.

²⁴ APRÓ, 145–147.

²⁵ *Babits Mihály levelezése 1907–1909.* 136.

A Nap a szabadgondolkodás mártírként tüntetett fel. Ebből a közleményből egy szó sem igaz s nem tudom elképzelni forrását. Így tesz híreket nálunk. Nem képzeled, mennyire felháborított ez a história”.

A hír forrásaként Apró Ferenc Molnár Jenőt és Róna Lajost valószínűsíti²⁶, akik korábban a Szeged és Vidékénél, az adott időben pedig A Napnál dolgoztak. Nem zárható ki az sem, hogy a forrás Bródy Mihály volt, aki – mint azt Juhász Gyula *Tanárok áthelyezése* című, korábban már említett cikkéből is tudhatjuk – 1908 szeptemberében kezdte meg szegedi főreáliskolai tanárkodását, de korábban már dolgozott Braun lapjának. Áttekintve azonban A Nap 1908-as évfolyamát, megerősödik az a véleményünk, hogy a hír forrását közelebb, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban kell keresnünk. A lap ugyanis ebben az évben Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi minisztert, valamint Barkóczy Sándor miniszteri tanácsost, a középiskolai ügyosztály vezetőjét támadó cikkek sorát hozza, amelyek esetenként igen bizalmas jellegű, csak a minisztériumból kiszivároghatott információkat adnak közre.

Rövid kitérőként meg kell fogalmaznunk, hogy a miniszteri bársonyszékét 1906. április 8-án elfoglaló gróf Apponyi Albert politikai működésének megítélése mind a kortársak körében, mind utóéletében ellentmondásokkal terhes. Az erős katolicizmussal és elkötelezett magyarságtudattal, sok szempontból liberális gondolkodással jellemezhető politikust egyesek politikai messiásnak, mások diabolikus figurának tekintették. Kiváló szónoki képességeivel esetenként egészen különböző táborok híveit – liberálisokat és konzervatívokat, klerikálisokat és szabadgondolkodókat – volt képes megnyerni, vagy éppen eltaszítani. (Igen tanulságos, hogy míg Ady Endre 1907-ben mint a demokráciától, a társadalmi radikalizmustól, az új gondolatától s a művészi újítástól rettegő politikust jellemzi²⁷, addig Fenyő Miksa – Apponyi születésének 75. évfordulóján, a Nyugat 11. számában – keresztény voltát emeli ki, s azt, hogy a liberalizmus túlkapásaitól megóvta az országot, Schöppflin pedig a liberalizmus korának kiváló államférfiaként ír róla.) A legélesebb támadások az 1907-ben megszavazott „Lex Apponyi”-nak nevezett törvénycsomag miatt érik, amely az 1879-ben született, a magyar nyelv kötelező tanításáról rendelkező törvénycikket fogalmazta újra, megkövetelve, hogy „a nem magyar anyanyelvű gyermek a negyedik évfolyam bevégeztével gondolatait magyarul élőszóban és írásban érthetően

²⁶ APRÓ, 147.

²⁷ ADY Endre: *Apponyi és Franciaország*. Budapesti Napló, 1907. jan. 11.

ki tudja fejezni”.²⁸ A törvény előírása szerint az iskoláknak nyújtott állami támogatásnak, a tanítók jutalmazásának egyik legfontosabb feltétele az volt, hogy a magyar nyelvet sikerrel tanítsák, az eredménytelenség pedig fegyelmi eljárást vont maga után.

A miniszter tanácsosának, Barkóczy Sándornak a megítélése Apponyiénál sokkal rosszabb volt, szinte egyöntetűen negatív. A jogi végzettségű báró 1879-ben került a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba, s 1904 és 1912 között volt a középiskolai ügyosztály vezetőjeként a tanártársadalom rettegett ura. Barkóczy az 1896-ban létrejött Regnum Marianum közösség hatására szorgalmazta a középiskolai Mária Kongregációk létrehozását, a valláserkölcsei nevelés kiszélesítését, a kongregációt vállaló katolikus tanárok létszámának növelését, Budapesten pedig vezetője volt az Urak Mária Kongregációjának.

A Babits által „rettegett Barkóczy báró”-nak aposztrofált tisztviselő alakja a *Halálfi*ban is felbukkan: „A minisztériumi ügyosztály élére ezidőben a klerikális báró került, s Imre még olyan pletykákat is hallott, hogy minden iskolában a hitoktató van megbízva a tanárok viselkedésének bizalmas ellenőrzésével.”²⁹ A progresszió által „fekete báró”-nak nevezett Barkóczynak számos támadást kellett elszenvednie. Ady 1907-es cikkében³⁰ bűnéről rója fel, hogy „számon tartja a tanárok vallását”, s végkövetkeztésként rögzíti: „A klerikalizmus szorongattatásától már véres a torka ebben az országban mindennek...”

A Nap, amely a radikális szabadgondolkodás elvén állt, ugyanakkor nem volt mentes a rosszízű, botránykavaró bulvárjellegtől, 1908. június 9-én *Barkóczy előlép* főcímmel, *Apponyi nem hálátlan; Jön a fekete államtitkár* alcímekkel jelzett cikkében támadja rendkívül erőlesen, azzal vádolva, hogy „oly kitűnően képviselte a klerikalizmust, hogy nemcsak a néppárt-nak, hanem magának Apponyinak is öröme tellett benne. Az iskolai oktatást nem is egy fokkal reakciósabbá és korlátoltabbá tette, a kinevezések körül felekezetieskedett”, majd „a klerikalizmus kultuszminisztériumi expozitívájá”-nak nevezi. Július 16-án *Fekete akolban szomorú tanárok. Apponyi és Barkóczy* címmel pedig arról ír, hogy „a kultusz-kormány tisztán felekezeti és klerikális népszövetségbe kényszeríti a középiskolai tanárokat.

²⁸ Corpus Iuris 1907:XXVII.tc., 384. Magyar Törvénytár 1907. Budapest, 1908.

²⁹ BABITS Mihály: *Halálfi*. S.a.r. SZÁNTÓ Gábor András, NÉMÉDINÉ KISS Adrien, T. SOMOGYI Magda, Budapest, 2006. I. 634.

³⁰ ADY Endre: *A kálvinista kardinális*. Budapesti Napló, 1907. okt.2.

(...) Szegeden csak nemrég alakult meg a katolikus kör, amelynek élén maga a tankerületi főigazgató áll, akit Szele Róbertnek hívnak. Belépett a körbe az állami főgimnázium minden katolikus vallású tanára.”

Július 26-án *Fekete államtitkár! Jutalmazták Barkóczyt*, augusztus 7-én *Fekete zűrzavar Szegeden. Kié a hatalom?* szeptember 29-én. *Zichy, Apponyi, Gothard és a naiv tanárjelölt. Mozgófénykép a kultuszminisztériumból* címmel sorakoznak a támadó írások. Ezen előzmények után következik aztán az október 7-ei szám, amely – Babits áthelyezése kapcsán – öt hónap alatt immáron hatodik alkalommal támadja Apponyit és Barkóczyt, s harmadik alkalommal Szele Róbertet és a szegedi katolikus szervezkedést, így:

„Apponyi keze. Pusztít, rombol, de csak titokban!

Nagy csöndben és rejtelmesen, amilyen a fekete, orvtámadókat tenyésztő éjszaka, folyik a magyar közoktatásügy befeketítése, elrontítása. Ami kis mázt rálopott a modern korszellem erre a gyöngre, nehezen fejlődő intézményre, azt most szorgalmasan lekaparja az ördög szelleme: Apponyi Albert.

Titkos lepel alatt nyújtózkodik a sötét kéz. Szegedről, az ottani főgimnáziumból a kis Fogaras városába helyezték át Babits Mihály tanárt, mert megtagadta a belépést a Mária-kongregációba. Sürgős volt a dolog, tehát távirat ment Szegedre az áthelyezés ügyében. Babits katolikus ember, de modern műveltségénél fogva csak a szabad levegőn érzi jól magát. Újabban csatlakozott ahhoz a költő-társasághoz, amely Nagyváradon, Holnap címen antológiát adott ki, és ebben a kötetben a legszebb alkotásokhoz tartozik a fiatal tanár költészete. A legszebb a dologban, hogy – hír szerint – a tulajdon tanártársai denunciálták, egy feketehitű emberekből összeszaladt társaság, amely egész mellet szívja magába a klerikális tanokat.

Az ifjúsággal pedig, erre a mételyes szellemre bízott diákokkal, nem törődik senki. Apponyi a patrónusuk, miatta szenvednek vértanúságot a Babits Mihályok, a közvélemény pedig hallgat, ijedten, babonásan félrehúzódik, ha megjelenik – az ördög.”

Színi Gyulának köszönhetően A Napban íródott cikkek valószínű szerzőinek személyére is fény derülhet. A húszéves Pesti Futárról a Nyugatban írt cikkében³¹ ugyanis rögzíti, hogy „A Nap minden pajkos parittyáját a »fiúk«, Nádas (Sándor), Kemény Simon, Gábor Andor lötték ki.”

Babitsnak a cikkről alkotott véleményét – amelyben a közleményt tel-

³¹ Nyugat, 1928. 828–830.

jes egészében hazugságnak nevezi – korábban már idéztük. Foglalkoznunk kell ugyanakkor – legalább hipotetikusan – azzal a kérdéssel, hogy miért nyilatkozott így.

Babits felháborodását mindenekelőtt az válthatta ki, hogy személye és áthelyezésének ügye láthatóan csak ürügyül szolgált a lapnak, csak alkalmat adott egy újabb támadásra, olyan érvekkel, indoklással és eszközökkel, amellyel Babits azonosulni végképp nem tudott. A lap – fogadatlan prókátorként – látszólag védte Babitsot, ugyanakkor az áthelyezés okának végletes leegyszerűsítésével és tendenciózus torzításával valójában lehetetlen helyzetbe hozta tanártársai és harcostársai előtt is. Ez történt akkor is, ha a Szele, illetőleg Barkóczy keltette katolikus kurzus ténye tagadhatatlan. Ezt – más tények mellett – az is bizonyítja, hogy az *Értesítők* tanúsága szerint 1908-ban csak a két állami középiskolában kapcsolódott a tanárok továbbképzése a vallásérkölcsei és hazafias neveléshez. A főgimnáziumban Benkő István dr. *Miként domborítható ki az egyes tantárgyakban a vallásérkölcsei és hazafias érzület ébresztése, illetve ébrentartása* címmel, a főreáliskolában Füßy József *Vallásérkölcsei és hazafias nevelés a középiskolai oktatásban* címmel tartott előadást. Apró adata szerint³² ugyanakkor a főreáliskolában csak a következő tanévben alakult meg a Mária Kongregáció, s ha szervezése el is kezdődhetett Babits idejében, az áthelyezés egyetlen oka Babits hozzáállása semmiképp nem lehetett. Sokkal inkább a Szelével vitatkozó, tekintélyt nem ismerő cikke, vagy az óraadó tanárok – korábban már jelzett – érdeksérelme.

Ezért jogos Babits felháborodása, a jelenséget célzó minősítése, s a laphoz intézett kérése is: „Kérem a sajtótörvény értelmében azonnal közzétenni nyilatkozatomat: Szegedről előléptetéssel helyeztek Fogarasra, rám vonatkozó közleményük teljesen téves. Babits fogarasi tanár.”³³

A helyreigazítás A Nap 1908. október 9-ei számában jelenik meg, nem a második, hanem a hatodik oldalon, apró kis színesként a *Színházi botrány Veszprém*-ben és *A rejtelmes koponya* című hírek között:

„Nem büntetésből.

Babits Mihály, a fogarasi gimnázium tanára annak kijelentésére kéri föl A Napot, hogy őt Szegedről előléptetéssel helyezték át Fogarasra.”

Csak ennyi, a közlemény teljes tévességére utaló passzust a lap már nem vállalta fel.

³² APRÓ, 148.

³³ OSzK Fond III./1615.

A Nap-affér aztán rögzítették a *Halálfiái* epilógusában is, ekképpen: „Miska fia egy lassan és észrevétlen kifejlett furcsa világnézeti harc csataterén érezte magát, mely oly problémák fölött folyt, amiket ő már régen elintézettnak hitt. Imre úgy állt e csataterén egyedül, mint a bárány, ki két nyáj között eltévedve, tétován néz körül és maga sem tudja, melyikhez tartozik.”³⁴ Egyikhez sem, s mindkettőhöz, s még pontosabban: magasan mindkettő fölött. Babits nemzedékének legjobbjai túlléptek a korábbi eszmerendszereken, túl az Akadémiákon, kivonultak a szekértáborokból, a politikából, s a megváltó művészetben és szellemben, az Élet teljességében hittek. Szecessziójuk minden régi ellen szólt, s hitük volt minden új. Váratlan történt mindez, s csapatostul. Ady írja: „Már-már magunk is azt hittük, hogy halódók vagyunk s íme kezdjük a világot pofozni az élés legváratlanabb s legszebb manifesztációival. [...] nagyon nagy dolgok történnek itt...”³⁵ Babits mondja: „...a Szellem Szüretének ideje volt ez! [...] ...egy új iram láza [...] új nekieredés, tragikus magyar ébredések, új láz, új vágyak...”³⁶

Barkóczy báró és a Mária Kongregáció a későbbiekben is a liberális sajtó, sőt – mint azt Éder adatolja³⁷ – az Országos Középiskolai Tanáregyesület válaszmánya támadásainak a keresztültüzében állt. 1911 májusában és júniusában aztán politikai támadás is indul, amikor – parlamenti vita keretében – már a Mária Kongregációk betiltását követelik, ám azt elérni nem tudják. A Barkóczyék által – harcos, jezsuita eszközökkel – kiépített szervezet erre az időre már számottevő tényező, Mária Kongregáció című folyóiratuk példányszáma a tízezetet is eléri. Barkóczy 1912-es bukása – ennek ellenére, sőt ezzel együtt – törvényszerű. Ignotus cikke a jelenség lényegét ragadja meg, amikor így ír: „Barkóczy [...] eltávolíttatásában [...] a jó katolikus Zichy János egy rendszert tört meg, melyet a felesleges rekatolizálás rendszerének lehetne nevezni. [...] A hit s az erkölcs országát akarta megteremteni, s megelégedett, mert ezt juttatta diadalra, a rosszaságával és a képmutatásával [...] a tudatlanságot tette terpeszkedővé a jóság és komolyság felett. Egy egész nemzedéket vadított el, tett gyűlölködővé és törtetővé, s ezzel erkölcsstelen és hitetlen...”³⁸

Mindezek tükrében Babits áthelyezésének, ugyanakkor rendes tanári

³⁴ *Halálfiái*. 634–635.

³⁵ ADY Endre: *Félelem és írás*. Nyugat, 1909. II. 518–519.

³⁶ *Halálfiái*. 634.

³⁷ ÉDER Zoltán: *Régi napok illata*. Budapest, 2002. 53–54.

³⁸ IGNOTUS: *Barkóczy bukása*. Nyugat, 1912. I. 294.

kinevezésének ügye még talányosabb színben tűnik fel. Ha Szegedről való eltávolítását büntetésnek tekintjük, hogyan s mivel magyarázható, hogy ugyanakkor kinevezik rendes tanárrá, ráadásul abba az iskolatípusba – állami főgimnáziumba –, ahová – az 1906. augusztus 11-én beadott kérvénye tanúsága szerint – eredetileg is vágyott, azt a két tantárgyat tanítva – latint és magyart –, amelyre végzettsége által elhivatva volt. A döntésben érintett három személy közül – Homor István, a szegedi állami főreáliskola igazgatója, Szele Róbert tankerületi főigazgató és Barkóczy Sándor miniszteri tanácsos – egyedül Homor esetében feltételezhető a rendes tanári kinevezést támogató jóindulat, amely azonban egybecsendülhetett Barkóczy – egészen más motivációjú – szándékával is. Mert Babits mégiscsak „tudós tanár”, ugyanakkor vallását gyakorló katolikus, ráadásul egyházi tekintély támogatásával került Szegedre. Az egyszerre mutatott büntető és jutalmazó gesztus egyfelől felmutatja azt a korlátlan hatalmat, amely a szenvedő alannal érzékelteti: akár így is dönthetek, dönthetünk, másrészt – jó taktikai érzékkel – a döntést védhetőbbé teszi. Nem véletlen, hogy a Babits áthelyezésével foglalkozó cikkek egyike sem említi az áthelyezéssel egyidejűleg megkapott rendes tanári kinevezést. Nyilván azért nem, mert a pusztán büntetésnek tekintett áthelyezés mellett a kinevezés okát igazán nem értette, nem tudott vele mit kezdeni.

Babits áthelyezésének hírére elsőként indulatos dühkitöréssel, kedélyromlással, elkeseredéssel és kétségbeeséssel reagál, amint erre korábban már utaltunk. Ám – levelezésének tanúsága szerint – szinte azonnal elkezdődik a kényszerű szükség árnyaló megközelítése, keresve e negatív élethelyzet pozitív elemeit is. Később, amikor a *Halálfi*ai epilógusában már visszatekint, egészen addig megy, hogy már-már menedéknek tünteti föl a messzi Fogarast:

„...a jégverés utáni nap megérkezett az értesítés Imrus helyettes tanári alkalmaztatásáról az erdővári gimnáziumba. Jókor, mert Imrus számára ez a nap válságos volt: s alig bírta volna tovább Gádoroson. Ám a Gondviselés macskamódra játszik életünkkel, s az utolsó pillanatban mindig egérutat hagy. Imrus egérútja egész a román határszélig terjedt, a vad erdélyi havasok aljáig, ami bizonynyal gyógyító messzeség.”³⁹

Száműzetés hát, vagy menedék? Talán mindkettő együtt. Kényszerű kivonulás. Olyan szerep ez, amelyben ha örömet nem is leli, de keresi az új helyzet pozitív elemeit: „minden reményem egyszerre elveszett, a munka

³⁹ *Halálfi*ai. 625.

és a műélvezet megmaradt” – írja Juhásznak.⁴⁰ „Legalább megismerem Erdélyt. Sohsem árt a változatosság” – fogalmazza meg Borosnyaynak⁴¹, majd ismét Juhásznak: „remélem, Fogarason a doktorátusra el lehet készülni”⁴². S mindennél még fontosabb, hogy „a magyar kultúra végvárán” „egy kicsit száműzötként” ugyan, de komoly munkát végezni, s a „Balkán félvadjai-nak sápadt gyermekeiből egy modern kultúrállam polgárait nevelni”⁴³ – a szavak Babitstól valók: ezt az erős elhivatottságot is Fogaras ébresztette és adta neki.

Az iratok tanúsága szerint ugyanis 1908 tavaszán a fogarasi főgimnáziumban a latin nyelv tanítása terén tovább már nem tartható helyzet alakult ki. Major Károly igazgatónak a tankerületi főigazgatósághoz írott levelét azért célszerű teljes egészében idéznünk, mert így pontosabb képet kapunk a gondok természetéről:

„A nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztérium f. évi július 19-én kelt 78.915. sz. rendeletével Babics Mihály szegedi m. kir. állami főreáliskolai helyettes tanárt rendes tanári minőségben a fogarasi m. kir. állami főgimnáziumhoz kinevezte, s így a Duda János dr., rendes tanárnak f. évi márcz. 21-én kelt 4429. sz. okm. rendelettel történt ideiglenes nyugdíjazásával intézetünknel üresedésbe jött magyar–latin nyelvi r. tanszék betöltést nyert. A nm. Minisztériumnak f. évi július 16-án 54.244. sz. rendeletével saját kérelmére a debreczeni m. kir. állami főreáliskolához r. tanári minőségben áthelyezett Zalai János dr. tanszékének – a harmadik latin–görög nyelvi tanszéknek – betöltése azonban, dacára a vonatkozó magas miniszteri rendelet kijelentésének, hogy a betöltés iránt már megtörtént az intézkedés, mindez ideig késik.

Tekintettel ennélfogva a küszöbön álló új iskolai évre, melyben kívánatos, hogy a tanszék munkáját a tanerők eddigi teljes létszámával és a szakai arány fenntartása mellett, minden akadály nélkül kezdhessük meg, amennyiben az ez idők szerint intézetünknel működő két kl. fil. tanerővel a heti 19 görög nyelvi órát arányos megosztással és egyszersmind a testület nagyobb megterhelése nélkül, amiben pedig a lefolyó isk. évben részint a testület egyes tagjainak betegeskedése és a családjaikban felmerült fertőző beteg-

⁴⁰ Babits Mihály Juhász Gyulának. 1908. július 24. In: *Babits Mihály levelezése 1907–1909*. I. m. 97.

⁴¹ Babits Mihály Borosnyay Károlynak. 1908. július 26. I. m. 99.

⁴² Babits Mihály Juhász Gyulának. 1908. aug. 26. előtt. I. m. 107.

⁴³ *Halálfiái*. 627.

ség következtében, valamint amiatt is, mert az ideiglenesen nyugalmazott Duda János dr.-t a további intézkedésig a nm. Minisztérium rendelkezéséhez képest hónapokon át kellett tervszerűen helyettesítenünk, eléggé volt részünk, ellátni rendkívül nehéz: kérem a kir. főigazgatóságot, méltóztassék a harmadik latin–görög nyelvi rendes tanszék haladéktalan betöltését a nm. vallás- és közokt. m. kir. Minisztériumnál kieszközölni, és pedig, ha lehetséges, mint más, korábbi f. évi 173. és 223. sz. felterjesztéseimben is jelezni kívántam, elsősorban latin–görög és német, és ennek hiányában csak latin–görög szakképesítésű egyénnel.

Fogaras, 1908. augusztus 17.

Major Károly dr.,
igazgató⁴⁴

A dokumentum szerint Babitsnak tehát dr. Duda János helyét kellett betöltenie. Duda János kényszerű nyugdíjazásának okáról egy 1908. január 6-án kelt, dr. Lessmann Henrik aláírásával ellátott orvosi vizsgálati feljegyzés számol be részletesen:

„Duda János dr.-t 1905 óta ismerem, kezdettől fogva feltűnt zárkózott, visszavonult, különködő természete által. Kartársainak társaságát vagy a másokkal való érintkezést mindig és következetesen kerülte, a tanári szobába csak a legkritikább esetekben ment, az óráközti szünetet rendszeren az intézet udvarán töltötte, többnyire egy helyen állva és senkihez sem beszélve. Jóval az ú.n. „becsengetés” előtt már az osztály ajtajában szokott állani, a csengetés pillanatában pedig a szobába lépett, hol halk, monoton hangú előadását tartotta, figyelmet nem fordítva a tanulók pajkos viselkedésére, súlyt nem fektetve az általuk okozott szüntelen zajra és nem törődve tanításának teljes eredménytelenségével. 1906 augusztus havában (...) magam kísértem el Budapestre, hol Jendrassik Ernő dr. orvostanár által megvizsgáltatott. A vizsgálat alapján az orvostanár ideggyógyintézeti kezelést ajánlott, mely célra Duda dr. egy évre szabadságoltatott. (...) a beteg 1907. augusztus 29-én ugyanolyan, sőt talán még rosszabb állapotban, mint amilyenben szabadságoltatott, szolgálattételre jelentkezett. Azóta a tanítást a leírt módon folytatja, amellet pedig nem törődik jóindulatú utasításokkal, útbaigazításokkal, figyelmeztetésekkel, tanácsokkal, s sajátos emberkerülő életmódját folytatja.”

Lessmann az orvosi vizsgálat aprólékos leírását követően aztán rögzíti

⁴⁴ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 305/1908.

azt a szakvéleményt, amely Duda János nyugdíjazását eredményezte: „Úgy a leletből, mint a kórtörténetből kétségtelenül tűnik ki, hogy Duda János dr. tanár súlyos elmebántalomban szenved, mely évek óta fennáll, lassan, de folytonosan fokozódik, és gyógyulásra nem nyújt kilátást. Ennélfogva nevezett tanár, véleményem szerint, hivatásbeli teendőinek teljesítésére mindenkorra képtelenné vált, és tanári állásától való mielőbbi felmentése mulhatatlanul szükséges.”⁴⁵

(Dr. Lessmann Henrik a fogarasi főgimnázium iskolaorvosa és egészségtanára volt, de az imént idézett dokumentumot hivatalos minőségében, mint Fogaras vármegye tisztí főorvosa jegyezte.)

A fentiek tükrében Babits fogarasi áthelyezésének története árnyalhatóbbá válik. Egyfelől látjuk, hogy ez az áthelyezés mit jelentett Babitsnak, másfelől, hogy Babits mit jelentett – a teljes ellehetetlenülés felé tartó latintanítás okán – a fogarasi főgimnáziumnak. Valószínűsíthető, hogy 1908 nyarán – amikor saját ügyében járt a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban – a gimnázium tarthatatlan helyzetéről részletesen tájékoztatták, s hivatásérzetére apelláltak. Ezért érezhette úgy, hogy – a korábban történtek ellenére, illetve azzal együtt – nem ellene történik valami, hanem a fogarasi főgimnáziumért. Ezért szembesülünk Babitsnál – mind visszaemlékező írásaiban, mind regényében – azzal a szemlélettel, amely a fogarasi tanárságot kihívásnak, elhivatottságnak, feladatnak tekinti. Valószínű, hogy ezért következik be a *Nap*-affér is, mert a dolgok bonyolultabbak, mintsem az a bulvársajtó számára valószínűsnek látszik. Az igazságot – ezernyi nagyobb és apróbb részletében – Babits érezte, s a közlemény miatt ezért kellett tiltakoznia. Mint tudjuk, életében nem először, s nem utoljára.

⁴⁵ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 4–1908. tfőorv.

BABITS MIHÁLY FOGARASI LAKÁSAI

Babits „Tomi”-ban töltött éveinek a fogarasi születésű Bisztray Gyula volt az első, máig a legfontosabb – mert értő és alapos – kutatója. A Babits-biográfiában megkerülhetetlen tanulmányában¹ maga rögzíti, hogy a fogarasi évek feltárásának szándéka vezette már 1928-ban is, amikor először kereste fel az író, s a negyvenes években ugyanezen okból látogatja meg Török Sophie-t, majd Ambrózy Pált, Babits fogarasi tanártársát és barátját. Az 1956-ban megjelent terjedelmes tanulmányban – melyet maga részint visszaemlékezésnek, részint adattárnak nevez – így láthatóan negyedszázad munkája ölt testet. A Babits-levelestárra, a gimnáziumi értesítőkre, a Fogaras és Vidéke lapra, valamint Babits, Török Sophie, Ambrózy és más tanártársak visszaemlékezéseire alapozva a helyi színek, a regényalakok vonatkozásában élet és mű gazdag kapcsolatrendszerét tárja fel, a biográfia tényeitől indulva vezeti olvasóját a költészetig, egy-egy rész kérdésben pedig – mint a fogarasi versek listája vagy az Emma-szerelem – mintaszerű alapvetést ad.

Mindezt azért tartottuk érdemesnek előrebocsátani, mert Babits fogarasi lakhelyeinek pontos megnevezésével Bisztray tanulmánya adósunk marad. (Okairól csak hipotézisünk van, ezt később vázoljuk.) A tanulmányból annyit tudhatunk meg, hogy „Babits [...] az első évben a Bethlen utca egyik mellékutcájában lakott”, másutt: „Előbb (1908–9) a Lenkert utcában lakott; egy följegyzés szerint a 30. sz. házban.” A följegyzés Ignác Rózsa visszaemlékezése²: „A Lenkert utcában lakott, ami azt jelenti, hogy abban az utcában, amelynek kertjei a mélyen lent folyó Olt füzeséig nyúlnak el. Úgy hallottam, a 30-as szám alatt bérelt egy utcai szobát. A 30-as az utca közepén volt...” Végezetül a második lakásról: „Ambrózy Pál szerint a két utolsó évben »a Malom-patak mellett lakott, a Papírmalomhoz vezető utca utolsó bal oldali saroképületében. Ebben a világos, földszintes házban bérelt egy csinosan berendezett szobát.«,

1969-ben Marosi Barna, az író kutató Fogarason, tisztázandó Babits fogarasi tartózkodásának homályos pontjait. A kutatás eredménye a *Fogarasi*

¹ BISZTRAY Gyula: *Babits fogarasi évei*. ItK, 1956, 300–310, 431–446.

² IGNÁC RÓZSA: *Babits száműzetése*. Új Idők, 1947. I. 364–365.

napló lesz, egy kitűnő, hol szociografikus, hol biografikus esszé,³ amelyben – szépirói invencióval, újságírói találékonysággal és irodalomtörténet-szi alaposággal dolgozva – számos tényt és adatot pontosít. Forrása Babits *Keresztül-kasul az életemen* kötete, tájékozási alapja, vagy ahogyan ő nevezi, „megbízható irodalmi térképe” Bisztray előzőekben említett tanulmánya volt. Babits lakásairól – helyi adatközlések alapján – a következőket rögzíti: „...itt írta Babits az *Esti kérdést*, a néhai Lenkert utca 9. szám alatti házban, özvegy Tomskóné, született Olmitzer (sic!) Ida lakásán, a tágas utcai szobában, amelyet férje halála után az asszony mindig gimnáziumi tanároknak adott ki...” Másutt: „Amíg a Bethlen utcai régi épületben tanít, alig két lépésre lakik, amint már említettük, a Lenkert utca 9. alatt, Tomskónénál. A ház frontja azóta se változott, tetőzetét megemelték, de a bordópirosra festett gipsz oszlopfők sértetlenek, mint ahogyan a 6x5 méteres utcai szoba is megvan. Tomskónéval néha eldiskurál. (Az asszony már halott.) A gimnázium Berivoj-parti új épületét 1909 nyarán adják át, ősszel már ott kezdődik az iskolaév. Babits átköltözik az új épület mellé (a mai Iskola utcába), »egy világos, földszintes házban bérelt csinosan berendezett szobát«. Ezt a házat azóta lebontották...” (NB. A Marosi idézte rész a Bisztray által rögzített Ambrózy-visszaemlékezésből való, a hely megjelölése azonban egészen más!)

Babits fogarasi lakóhelyeinek tisztázásában hivatalos – vagy annak tekinthető – dokumentumok nem segítenek. Az 1995-ben általunk fellelt 1908. évi főgimnáziumi irattári anyag⁴ a tanárok lakóhelyéről semmiféle kimutatást nem tartalmaz. Pontos adattal nem segít a költő levelestára sem, hiszen a fogarasi évek során minden küldemény a főgimnázium címére érkezett. Történt ez azért, mert a költő más címet senkinek meg nem adott. (Nem volt ez így korábban Szegeden – ahol a levelek egy részét a főreáliskolába, más hányadát a Vitéz utcai lakásra címezték –, sem a későbbiekben.) Ennek kapcsán joggal vetődik fel bennünk az okot firtató kérdés is, a válaszok azonban csak hipotetikusak maradhatnak: a privát levélcím egyfajta otthonosságot sugallna. Ezzel szemben bírhat jelzésértékkel a főgimnáziumi cím, azt hivatván kifejezni, hogy Babits e kényszerű száműzetést csak átmenetinek, s lehetőség szerint minél hamarabb megszüntetendőnek hajlandó csak tekinteni. (S nem ez lenne az egyetlen jel, amely a fogarasi évek alatt az ideiglenességhez való ragaszkodást mutatná!) Török Sophie A

³ MAROSI Barna: *Fogarasi napló = Megbolygatott világ*, Bukarest, 1974, 49–76.

⁴ A Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium dokumentumai, PIM Növ. n. sz.: 96/2/25.

második ének előszavában éppen Fogarassal szemben fogalmazza meg az újpesti honosságot: „Rákospalotán már saját könyvtára van, könyvespolcokat csináltat, rézágyat vesz, bőrfotel, saját lakás, saját bútor, otthon!”⁵ De természetesen az a lehetőség sem zárható ki, hogy a főgimnáziumi cím használatának magyarázata a postaküldemények helyi kézbesítésének akkori szokásrendszerében rejlik, vagy hogy Babitsot praktikus ok – a küldemények korábbi kézhezvételi lehetősége – vezette.

Nincs adatunk arra sem, hogy a költő bárkinek is nyilatkozott volna fogarasi lakóhelyeiről. Bisztray Gyula – korábban már említett – 1928-as adatgyűjtése során ezt a kérdést valószínűleg nem tette fel, máskülönben nem hagyatkoznék a lakások dolgában egyrészt Ignác Rózsa cikkére, másrészt Ambrózy Pál 1943-as visszaemlékezésére. S itt térnénk vissza arra a kérdésre, hogy Bisztray nagy lélegzetű tanulmánya miért nem tisztázza, tisztázhatja a lakások pontos helyét. Feltételezhető, hogy Bisztray helyismerete – lévén fogarasi születésű – igen alapos, s ha Ambrózy laccím nélküli körülírását nem váltja át utcára és házszámra, annak oka csak az lehet, hogy azt ellentmondásosnak tartja. Ambrózy helymegjelölése – „a Papírmalomhoz vezető utca utolsó bal oldali saroképületében” – ugyanis nem tűnik helytállónak. A fogarasi földhivatal egyetlen, ma is használt, 19. századvégi helyrajzi térképe alapján ez a rész beépítetlen terület, s – Bertleff András, a fogarasi házak és utcák kiváló ismerője szerint – még Babits idején is az volt. Valószínű tehát, hogy Ambrózyt – több mint harminc év távlatából, hatvankét évesen – megcsalta emlékezete. Nem lehetetlen, hogy Bisztray tanulmányának összeállítása idején éppen azért kereste ismét, hogy a bizonytalan pontokat tisztázhassa, de – mint említi – már nem találta életben.

Hasonlóan fontos – bizonyító értékű – dokumentum lenne az a Babits által írt, ám eltűnt vagy lappangó levél (netán csak levélmelléklet), amelyről Babits Angyal leveléből tudunk: „Örültünk, hogy a múltkor lerajzoltad a szobád berendezését, az iskolai utadat stb. Bimbis csak avval a magyarázattal kísérte, hogy úgy látszik, Fogarason mindig részeg vagy, mert nagyon görbe utakon jársz.”⁶ A Babits által naponta bejárt út – az iskola mellett az abonált ebéd és vacsora helyszínére, a Mexikó vendéglőre, a fogarasi Casinóra, netán a Chiba cukrászdára, valamint a Berivoj patak fölötti hidak sorára gondolva – valóban bonyolult rajzolatot eredményezhetett.

⁵ BABITS Mihály: *A második ének*. Budapest, 1942. 12.

⁶ Babits Angyal Babits Mihálynak, Szekszárd, 1908. okt. 6. után. In: *Babits Mihály levelezése 1907–1909*. S.a.t. SZÖKE Mária, Budapest, 2005. 137.

Az író első lakásáról mégis van első kézből származó adatunk, Babits ugyanis *Az én kísértethistóriám* címmel megírja Fogarasra érkezésének és szállásfoglalásának történetét. A novella *Az Est* 1923. május 20-i számában jelent meg, s kötetbe csak 1987-ben került.⁷ Ezért szinte bizonyos, hogy Bisztray sem ismerte. A novellából a következőket tudhatjuk meg: Babits estefelé ért Fogarasra, azonnal jelentkezett a direktoránál, akit még ily későn is hivatalában ért. Az igazgató „tudott egy szobát”, ahová az író azonnal elvitette a poggyászát, majd maga is a szállásra ment. A szállásadónő, „egy öreg zsidó asszony” fogadta. „A szoba egyenest az udvarból nyílt”, kettős bejárati ajtóval, „magányos udvarból, különálló, öreg épületben. A szoba nagy volt, kongó, mint egy terem, különös barna szín falakkal, alig egy pár bútor ácsorgott benn.” A spalétás ablakokon át a havasok sötétén néztek be.

Fogarasi kutatásunk során természetesen mi is megkerestük az Ignác Rózsa által rögzített, majd Bisztray által is említett Lenkert utca 30-as – ma bizonyítható módon Lenkert utca 32-es – számú házat. Az idős, román Turburea házaspártól megtudtuk, hogy a házat rokonaik egy magyar családtól vásárolták, s az évek során némileg átalakították. A hosszanti elrendezésű, nyeregtetős épület utcai szobájának két magas, spalettás ablakát egy háromszárnyú ablakra cserélték, meghagyták viszont a szoba udvari ablakát. Az első szoba az udvarról, kettős ajtón át volt megközelíthető, ezt az ajtót később befalazták.

Helene Tomek (született Helene Olmützer) visszaemlékezéséből – aki nek személyéről a második lakás kapcsán később még esik szó – a ház korábbi lakóit is megismerhettük, s az átalakítások és tulajdonosok vázlatában egyúttal megtapasztalhattuk kiváló emlékezőképességét is:

„Abban az időben, 1908 környékén Tamás néni lakott ott. A Tamás a férje vezetékeve volt, a keresztnévére nem emlékszem. Öreg néni volt, özvegyasszony volt. Azt hiszem, a világháború, az első háború előtt halt meg. A néni azért adta ki a szobát, mert szegény volt, a kertből élt, az ott termesztett zöldséget hordta a piacra. Férjet, gyermeket nem ismertem. A ház külseje nem sokat változott. Az utcai szoba az udvarra nyílt, mögötte is szoba volt, majd konyha, miegymás. Most az új lakók egy kicsit megváltoztatták. Elöl, az utcára két ablak nyílt, ezt befalazták, s középre tettek egy háromszárnyú ablakot. Az első szoba udvari ablaka a helyén maradt, de az első szoba udvarra nyíló ajtaját is befalazták. Tamás néni után Mol-

⁷ BABITS Mihály: *Novellái és színjátékai*. Budapest, 1987, 229–231.

nár bácsiék laktak ott. Molnár János, úgy hívták. Sziígyártó volt, a felesége pedig varrónő. Utánuk egy román család vette meg a házat, annak a román-nak az unokahúga jött ide aztán Bethlenből, hogy vigyázzon a két öregre, és aztán ennek az asszonynak – aki most lakik ott – maradt a ház.”

A három rajzot összevetve nyilvánvaló, hogy ugyanazon ház ugyanazon szobájáról van szó. Babits leírásában azonban van két új elem is: a magányos udvar, különálló, öreg épületben, valamint a zsidó vallású házínéni. Későbbi tájékozódásunk során ez a két tény is igazolást nyert. Bertleff András ugyanis emlékezett arra, hogy a Tamás-ház összeköttetésben volt a Tordai-házzal, Ida Bosinceanutól (született Laur Idától) pedig azt tudtuk meg, hogy a Lenkert utca 30.-ban Tamás bácsi katolikus, a néni pedig zsidó vallású volt.

Babits levelestárában a lakásokra nézve további megerősítő adatokra bukkanunk. Bérczi Edének írt levelezőlapján⁸ rögzíti első lakásának fekvését: „Ablakomból látom a havasokat. De csak messziről...” Édesanyja leveléből⁹ pedig ismét bizonyosságot kaphatunk arról, hogy első szállásadója özvegyasszony volt: „Jó meleg-e már a szobád? Lesz-e eléggé szellőztetve, helyre állították-e már a villanyt? Hát a fával csakugyan lefőztek, már most tanuld meg, mennyi az az öl, és ha be tudod bizonyítani, talán a *háziasszonnyal* [a kiemelés tőlem], hogy csak fél öl volt, úgy talán még mindig utána mehetsz...” Nyilvánvalónak tűnik, hogy ha a háznál lett volna férfitag, az a csaló tűzifa-kereskedőkkel való szembeszállásra alkalmasabb lett volna, mint a háziasszony. Ezért az édesanya „talán” kitétele.

Tegyük még hozzá, hogy az utca, a ház rajza *A gólyakalifában* is számos helyütt felismerhető. Csak a legmarkánsabbak: „Mindennap a tislér mellett jártam el, iskolába menet.”¹⁰ „A műhely sötét volt, az ablakok magáról tekintettek alá...”¹¹ „A konyha előtt kellett elmennem, az alacsony, földszintes ház hosszában, hogy hátrajussak a fűszerbe, ahol a köszörűkő állt.”¹²

Mindezek alapján joggal állíthatjuk tehát, hogy az első lakás helyét Ig-

⁸ NYÍRÓ Zoltánné HAJDÚ Csilla: *Babits Mihály levelezőlapja Bérczi Edéhez*. (Fogarás, 1908. szept. 3.), Irodalomismeret, 1991/1, 29–30.

⁹ Id. Babits Mihályné Babits Mihálynak, Szekszárd, 1908. nov. 23. In: *Babits Mihály levelezése*. I. m. 162. III/179/23.

¹⁰ BABITS Mihály: *A gólyakalifa. Kártyavár*. S.a.r. ÉDER Zoltán, Babits Kutatócsoport. Budapest. 1997. 7.

¹¹ Uo., 27. A két részlet a Lenkert utcai Glantz asztalosműhelyt idézi. Az épület ma is áll.

¹² Uo.

nác Rózsa, majd az ő nyomán Bisztray Gyula pontosan rögzítette. Babits ebben a lakásban 1909 májusáig lakik, amint erről édesanyja levele tanúskodik: „Csak azért lesz kellemetlen neked édes Misim, ha bútordarabokat beszerzel, mert hát a hurcolkodás nehéz (...) ...hát most kiknél laksz? milyen emberek? hogy lehet velük egyezkedni, a vakációra nézve nem forognak veszedelemben a könyveid...”¹³

A bútortvásárlás gondolatát láthatóan a lakásváltoztatás inspirálta, és Simon Gábortól, a barát Kontesveller Károly unokájától tudjuk, hogy egy pácolt diófa könyvszekrényt valóban vásárolt az író. Ez a szekrény ugyanis – Babits rendelkezésére – Fogarason, Kontesvelleréknél maradt. Simon Gábor emlékei szerint a szekrény végül az alagsorba került, ekkor már élelem tárolására használták, s szolgálatának az Olt vize – mely egy áradás során elöntötte az alagsort – vetett véget.

1909 májusától Babits tehát a Lenkert utca 9. szám alatt új szobát bérel. Kutatásunk igazolta, hogy Marosi Barna pontosan jelölte meg a helyet, noha a szállásadónő nevét hibásan rögzítette. A fogarasi temetőben található sírkő szerint az ugyancsak özvegy hölgy neve Ida Tomtschko, leánykori neve Ida Olmützer volt, 1872-ben született, harminchét évesen lett özvegy, és 1938-ban hunyt el. Természetesen Marosi azt elvétette, hogy ez lett volna Babits első fogarasi lakása: a férj, Balás András Tomtschko 1909. február 7-én halt meg, s az özvegy a szobát csak férje halála után adta ki.

Mindezt a korábban már említett Helene Tomektől, az 1909. július 27-én született Helene Olmützertől tudjuk, akinek 1994. novemberi visszaemlékezését – a részletek fontossága miatt – szó szerint idézzük:

„Háromszor voltam házasságban, meghalt mind a férjem. Az utolsó Tomek Stefán volt, evangélikus.

Régen ez az utca, mikor Babits Mihály itt lakott, Lenkert utca volt. Én most a hetes szám alatt lakom, a mellettünk levő ház az apám testvérének a háza volt, Tomtschko Idáé. Ő volt Babits háziasszonya. A nagynéném volt, s a keresztanyám.

Mikor kisgyermek voltam – mesélte a keresztanyám –, engem mindig ide hoztak. Szép, virágos udvar volt, itt játszottam. Egy gang volt a tanár úr szobája előtt, a kapu melletti szobában lakott. Mikor én játszottam, a nagynéném mondta, hogy hallgass, a tanár úr alszik, hallgass, légy jó gyermek. Ezt mesélte a néném.

¹³ Id. Babits Mihályné Babits Mihálynak. Szekszárd, 1909. máj. 10. In: *Babits Mihály levelezése 1909–1911*. S.a.r. SÁLI Erika, TÓTH Máté. Budapest, 2005. 8.

A nagynéném férje meghalt, özvegy maradt, nagyon kis nyugdíja volt, ezért azt a szobát kiadta a tanár úrnak, s azután is, lakóknak. A szoba berendezésére emlékszem, azután is az a berendezés maradt. Volt egy vaságy, fönt szép rézgombokkal. Az pont, ahogy az ember bement, az ajtó mögött volt. Utána volt egy szekrény, akkor volt az ablak az utca felé, két ablak volt. A két ablak között volt egy kis állvány, virágoknak, de könyveket is, mindenfélét tartott ottan a tanár úr. Egy asztal a másik falon. Ott volt egy közlekedőajtó is a másik két szobához, ahol a nénémnek volt még a két szobája. És volt ott még egy ottomán,¹⁴ egy olyan kis dívány. És az ajtó mögött mindjárt, bal kéz felől, ahogy bement az ember, ott volt egy kályha. A kályha mellett volt egy fehér, festett, vas mosdó. Alul volt a vizeskorsó. Egy tükör is volt ottan. És utána is így volt a szoba.

A házat az apám testvére örökölte, amikor az meghalt, akkor az én testvéreim. Babitscsal a nagynéném magyarul beszélt. Babits Mihály tanár egy nagyon csendes, rendes, visszahúzott (sic!) ember volt. Nem járkált erre-arra, mikor hazajött, pihent, olvasott. Én, mikor kicsi és helytelen leánya voltam – a néném mesélte –, vettem egy papírt, csináltam belőle egy kis trombitát, mentem a gangon az ajtójához, és a papírtölcsérrel bekiabáltam: Halló Babits, halló Babits! Olyan két éves lehettem. A nagynéném azt mondta: Hallgass te! A tanár úr alszik! Neki ez (ti. Babitsnak) nagyon tetszett, gyermekszerető, népszerű ember volt. Két vagy három évig lakott itt.

(Az udvarról:) Egy fából készült utcai kapu volt a ház mellett. Az egész udvar tiszta virág volt. Balkézt volt egy kút, egy húzós kút.”

Helene asszonyról feltétlenül rögzítenünk kell még, hogy legkülönbözőbb körü adatközléseit számos alkalommal módunkban állt ellenőrizni. Sosem tévedett. Talán azért, mert ha valamiben bizonytalan volt, inkább nem nyilatkozott. Pontos adatait nem csupán irigylésre méltó emlékezőképességének, de foglalkozásának is köszönhetette. Évtizedekig díjbeszedője volt a villanytársaságnak, így hely – és emberismerete rendkívül alapossá válhatott.

Összegzésként pedig rögzítsük ismét: Babits első bérleménye özvegy Tamásnénál volt, a Lenkert utca 30. (ma: 32.) számú házban. A szobát 1908. augusztus 28-án foglalja el, s itt lakik 1909 májusáig. Májustól – valószínűleg azért, mert a téli fűtéssel, a szellőztetéssel, talán a környezettel is elégedetlen volt – új szobát bérel a Lenkert utca másik felén, a 9. szám alatt, egy

¹⁴ A bútordarab fogarasi versben is felbukkan: „A nargiléht és ottománt kesergem, (ládám-ban és szívemben nincs arany” (*Oly szomorú, hogy oly nehéz megélni*).

polgári jellegű, tágas, ápolt környezetű házban, az ugyancsak özvegy Ida Tomtschkónál. További lakásról nincs tudomásunk és adatunk, tehát ez a ház nyújt otthont Babitsnak 1911 júniusáig, Fogarásról való szünidei – ám a nyáron véglegessé váló – távozásáig.

BABITS ÉS A FOGARASI SAJTÓ

Írásunkban szándékunk szerint többről és ugyanakkor kevesebből van szó, mint a költő fogarasi időszakára vonatkozó személyes, hírértékű említésein, méltatásainak pusztá számbavételéről vagy művei megjelenésének rostájáról. Kevesebből, mert ezt egyfelől elvégezte Salló László az *Iskolakultúra* folyóiratban *Babits Mihály a Fogaras és Vidéke hasábjain* című tanulmányában.¹ (Hozzá kell tegyük, vitatható eredménnyel, mert tanulmányából személyes említések tucatja maradt ki, sőt a lapban közreadott Babits-vers is említés nélkül maradt.) Másfelől az 1996-ban megjelent, Stauder Mária és Varga Katalin nevével fémjelzett *Babits-bibliográfia*² – melyről közbevetőleg jegyezzük meg, hogy kiváló munka – megjelenése óta nincs már arra szükség, hogy előadásaink és tanulmányaink részérdekű adatok halmazát rögzítsék annak érdekében, hogy az adatmentést, a forrásrögzítést az utókor számára elvégezzük. Mindezeknek köszönhetően tehát többet vállalhatunk, s az egyszerű adatrögzítésen és leltáron túl szeretnénk arról is képet kapni, mit jelentett, jelenthetett Babitsnak a helyi sajtóban való folyamatos jelenlét. De legalább ennyire izgalmas ennek a kapcsolatnak a másik ága is, hogy ti. mit adott a tanár és költő a lapnak, a fogarasi olvasóközönségnek hírek alanyaként, illetve versei, előadásai közreadásával.

Fogaras nagyközség, Fogaras vármegye központja a XX. század elején – a *Pallas Nagy Lexikona* szavaival élve – „csinos város több templommal s régi várkastéllyal”, a szokásos vármegyei hivatalokkal, állami főgimnáziummal, kereskedelmi alsó iskolával, polgári- és iparostanonc iskolával. 1891-ben „975 háza és 5861 lakosa volt, köztük 2397 magyar, 1515 német, 1917 oláh, hitfelekezet szerint 1231 római katolikus, 1116 görög katolikus, 831 görögkeleti, 852 evangélikus, 1107 református, 239 unitárius és 485 izraelita”. Egy másik forrásból, egy 1912-es címtárból³ látjuk a fejlődést, hiszen ekkorra a lélekszám 7200 fő, a vasút s posta mellett távirda s telefon

¹ SALLÓ László: *Babits Mihály a Fogaras és Vidéke hasábjain*. Iskolakultúra, 1996/8. 105–110.

² *Babits Mihály-bibliográfia*. (Összeáll. Stauder Mária és Varga Katalin.) Budapest, 1998.

³ *Magyarországi szállodák, vendéglők, korcsmák és kávéházak címtára az 1912. évre*.

működik, s a városban négy szálloda, egy vendégfogadó s több vendéglő és cukrászda van. A fogarasi sajtó – határvidék lévén – magyar és román nyelvű lapokat jelent: az 1903 és 1912 között megjelenő Fogaras és Vidékét és az 1909 és 1911 között közreadott – a Fogarasvármegyei Általános Tanítóegyesület által szerkesztett – Állandó tanügyi lapmellékletét, továbbá Fogaras Vármegye Hivatalos lapját, amely 1903-tól egészen 1918-ig megjelent, valamint a Vármegyei kezelőtisztviselők, díjnokok, altisztek, szolgák szak – és társadalmi lapját, amelyet évenként tíz számmal 1908–1909-ben adtak közre. Román nyelven rendszeresen két hetilap szolgálja a közönséget ebben az időszakban, a Tara Oltului, valamint az 1909-ben induló Olteanul. A felsorolt címek jelzik és nyilvánvalóvá teszik, hogy ezen orgánumok közül számunkra egyedül az általános lap, a Fogaras és Vidéke bír fontossággal.

A Fogaras és Vidéke – a fejlődésben is megjelölt módon – társadalmi, szépirodalmi és közgazdasági hetilap volt, vasárnapi megjelenéssel. Szerkesztősége és kiadó-hivatala Thierfeld Dávid könyvkereskedésében működött, az ő nyomdájában nyomtatott, s értelemszerűen ő volt a lap felelős szerkesztője is. (Thierfeld foglalkozási és tulajdoni köre papír- és zeneműkereskedéssel, valamint nyomtatványraktárral vált teljessé.) Hozzá kell, tegyük, ezek az adatok a lap 1903–1912 között megjelenő folyamára vonatkoznak, nem pedig az ugyanezen néven 1894–1896 között már létező lapra. Az 1903-as újraindítás az adott évben Fogarasra kerülő Halmy Gyula, a fogarasi főgimnázium rendes tanára, költő, író, újságíró nevéhez fűződik. Hogy mi módon szerkeszthet egy magyart, latint és görögpótló irodalomtörténetet tanító főgimnáziumi rendes tanár városi hetilapot, ebben a Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium 1908. évi levéltári anyaga igazít el, amelyben Halmy Gyula neve mellett egy kimutatásban⁴ a következő megjegyzést találjuk: „Heti 15 órában tanít, s mellette a Fogaras és Vidéke főmunkatársa, 800 korona jutalomdíjért, amelyet a M. Kir. Miniszterelnökség folyósít neki.” A kimutatás kísérőlevele a következő részletekkel gyarapítja ismereteinket: „Halmy Gyula r. tanárnak pedig 1907. okt. 18-án 3550 eln. (1907. nov.4.) 1337 főig. sz. leirattal megengedte, hogy a Fogaras és Vidéke c. társadalmi heti lapnál csendes munkatársi tevékenységet folytasson, oly kijelentéssel, hogy munkatársi minősége a nevezett lapon a jövőben sem tüntethető fel. Részemről a nevezett kérelmének a jelen tanévre

⁴ *Kimutatás a tanárok mellékfoglalkozásáról (melléklettel).* Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 1908.

is csak a hivatkozott leirat értelmében leendő engedélyezését javaslom, mivel egyéniségében nem látom azon biztosítókat, amelyeket egy hírlap felelős szerkesztése feltétlenül megkövetel, de meg másrészt az a nézetem, hogy magyarságunk ügyének a laphoz való jelenlegi viszonyában is ép oly hasznos szolgáltatásokat teljesíthet” – írja Major Károly dr., a főgimnázium igazgatója.

Ezen részletek nyilvánvalóvá teszik, hogy a *Fogaras és Vidékének* új folyama – hasonlóan néhány más, nemzetiségi túlsúlyú területen megjelenő laphoz – központi, politikai elhatározásnak és támogatásnak köszönhetette létét, s támogatói, szándékuk szerint elsősorban politikai-társadalmi, s későbbé szépirodalmi és közgazdasági szerepet szántak neki.

Halmy Gyula a lap 1903-as újraindításakor programadó elképzeléseit levélben vázolja Fogaras országgyűlési képviselőjének, Mikszáth Kálmán-nak is. Mikszáth ezt a levelet nem őrizte meg, de igen részletes válaszlevéléből kikövetkeztethető, hogy nézeteik számos kérdésben nem vághattak egybe. Igen részletes válaszlevélben – *Fogaras jelene és jövője (Levél a szerkesztőhöz)* címmel – fogalmazza meg, hogy maga – jelen esetben politikusként – mit gondol a lapról, annak nehézségeiről, lehetőségeiről, feladatairól: „[...] az új lap, ha missziót akar betölteni, ne nyúljon hozzá a [nemzetiségek közti] békéhez zavaró tollal, ébresztgesse a társadalmat, és ügyeljen a közélet tisztaságára, de sohase a személyeket nézze, hanem a dolgokat. (...) Nem emberekre, nem protekciókra, nem jóakaratokra (ezek mind csak hajszálak) kell fölépíteni a jövőndőt, hanem bástyákra, intéuciókra.”⁵ 1905 januárjában írott levelében Mikszáth még pontosabban fogalmaz: „[...] irányadó megyei körök egy időben panaszkodtak, hogy a lap egyszer-másszor ellentétbe helyezkedett az ő politikájukkal. [...] ha a lap áldásos működést akar kifejteni, egyetértve kell eljárnia e faktorokkal, kik a hatalmat, s tekintélyükkel, karakterükkel és higgadságukkal azt az erőt képviselik, melytől a vármegye okszerű haladása nagymértékben függ.”⁶

A polgárrá fejlődő középnemesség programját képviselő népi-nemzeti Mikszáth a konzervatív „úri középosztály” erejére figyelmezteti itt fiatalabb és tapasztalatlanabb pályatársát, aki azonban a polgári liberalizmus eszméit képviselve újságíróként, szerkesztőként, vezércikkeiben és tárcáiban később

⁵ Mikszáth Kálmán Halmy Gyulának. Budapest, 1903. febr. 22. *Mikszáth Kálmán levelezése*. II. S.a.r. Méreiné Juhász Margit. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961. 105. www.mek.oszk.hu

⁶ Mikszáth Kálmán Halmy Gyulának. Budapest, 1905. jan. 16. Uo. 109.

is számos alkalommal támadja Mikszáthot, eljutva egészen a képviselői mandátum visszaadására való felszólításig.⁷

Halmy Gyula vezércikkeiben, tárcáiban szinte folyamatosan értékeli a város életét, legyen szó akár intézményi fejlesztésről, szolgáltatásról, közművelődésről vagy oktatásról, egészségügyről vagy közlekedésről, perel, indítványoz, kér, figyelmeztet és követel. Újságíróként a legszélesebb nyilvánosság híve, a hivatalosság előtt radikális követelője minden hírnek, ami a közönség érdeklődésére tarthat számot. „Nyíljék meg tehát a nyilvánosság előtt a hivatalok záros ajtaja és ablaka [...] ne legyünk maradiak, vasikalaposok, hanem a modern század, a humanizmus emberei” – írja a nyilvánosságról szóló tárcájában.⁸

Irodalmi szerkesztőként Halmy már korántsem volt a modern század képviselője: szerkesztői tevékenységének tíz éve alatt – az egyetlen Babits Mihályt leszámítva – kevés átütő tehetségnek tudott helyet adni lapjában. (Az évtized irodalmi anyaga így – ezért vagy ennek ellenére – többnyire egységesnek és egyenletesnek tekinthető.)

A lap irodalmi anyaga elsősorban lírát jelentett, a prózai anyag kimerült néhány elbeszélésben, irodalmi indíttatású tárcában vagy jelenetben. A lírai versek szerzőtáborában számban alig haladta meg a két tucatot, jöllehet – a szerkesztői üzenetekben olvasható, kemény hangú visszautasításokból kikövetkeztethetően – megjelenni kívánó dilettáns versíró számos akadt. A jórészt ismeretlen nevek sorában azért a kor által költőként jegyzett nevek is felbukkannak. Így Gagyi Jenőé, aki Fogarason született, s az Országos Levéltár munkatársaként verseket, regényt, történelmi és politikai tárgyú tanulmányokat adott közre. Vértessy Gyuláé, aki borongós hangulatú lírai költeményeiről és elbeszéléseiről volt ismert. Lampérth Gézáé, aki a kor hivatalos ízlésének etalonja volt. Szávay Gyuláé és Zempléni Árpádé, kiket közösen leginkább azzal jellemezhetünk, hogy a Petőfi Társaság tagjává a századfordulón, a Kisfaludy Társaság tagjává a század tízes éveiben választották őket. Elmondható tehát, hogy Halmy irodalmi szerkesztőként a kor hivatalos ízlését követte, s az irodalmi anyag ennek megfelelően volt – tematikában, világszemléletben, felfogásban és formai tekintetben – kor szerinti, s nem korszerű. Ez igaz volt természetesen magára Halmy Gyulára

⁷ *Kultúrpalotát Fogarasnak!* Fogaras és Vidéke, 1908. nov. 8. *Ne csüggedjünk, ne pihenjünk!* 1908. nov. 22. Uo. *Üzletvezetőséget Fogarasnak!* 1908. nov. 29. Uo.

⁸ *A nyilvánosságról.* 1907. szept. 1., 1. Uo.

is, aki – a lehetőség adta módon vagy szükségből? – a legtöbb verset adta közre a Fogaras és Vidéke hasábjain.

Mindezek után tulajdonképp meglepőnek is nevezhetnénk azt a rendkívül lelkes, meleg, a reveláció erejével ható fogadtatást, amellyel a lap – Halmy személyében – a Fogarasra érkező Babits Mihályt fogadta. 1908. augusztusában rövid hírből köszönti az új tanárt⁹, szeptemberben az új verseskötetet¹⁰ – mint tudjuk, tévesen, hiszen Babitsnak nem verseskötete jelent meg, hanem csak a versei *A Holnap* című antológiájában – októberben az új költőt¹¹. Ebben a cikkben rögzíti, hogy „házi poétáink száma eggyel gyarapodott: Babits Mihállyal, áll. Főgimnáziumunk egyik rokonszenves tanárával. Babitsnak nem régen öt költeménye jelent meg a nagyváradi *Holnap* című irodalmi társaság kiadásában. [...] (Az antológiájában) a mai szociális és nihilista irányú költészet művelői közül Ady Endrének, Babits Mihálynak, Balázs Bélának, Dutka Ákosnak, Emőd Tamásnak, Juhász Gyulának és Miklós Jutkának vannak versei.” Egészen bizonyos, hogy Halmy meleg fogadtatása, esetenként már behódolásnak ható és később sem landadó figyelme inkább szólt a liberális-radikális körökben nevet szerzett „holnaposnak”, vagy éppen a szabadgondolkodó körökben áthelyezése és A Nap-affér kapcsán elhíresült tanárnak, mint a fiatal tanár felismert irodalmi tehetségének. A lap ugyanezen számában Babits két versét is hozza, a *Hegeso sírját* és a *Mementót*. Abban, hogy a lap nem az antológiájában már megjelentekből közöl, Babitsnak az olvasóközönséget célzó figyelmességét érezzük, hiszen így a lapban közölt első verse egyben első közlés is! (Itt jegyezzük meg, hogy ugyancsak a Fogaras és Vidéke közölhette elsőként *Tavaszi előtt* című versét¹², három előadását (*Bánk bán. Bevezető a darab előadásához*,¹³ *Bevezető beszéd a Császár katonái c. ifjúsági előadáshoz*,¹⁴ illetve *Békenapon*¹⁵), valamint hosszabb előadásainak folytatásokban közreadott szövegét, a *Shakespeare egyénisége*¹⁶ és a *Modern impresszionisták*¹⁷ című tanulmányait.)

⁹ *Új tanár*. Fogaras és Vidéke, 1908. aug. 2., 3.

¹⁰ *Új verseskötet*. 1908. szept. 27., 4. Uo.

¹¹ *Új költő*. 1908. okt. 18., 5. Uo.

¹² Fogaras és Vidéke, 1910. márc. 27., ismét: 1910. ápr. 3., 2.

¹³ Uo. 1908. dec. 25., 2–3.

¹⁴ Uo. 1909. dec. 26., folyt.: 1910. jan. 2., 2–3.

¹⁵ Uo. 1910. máj. 29., 3–4.

¹⁶ Uo. 1909. márc. 21., 2–3. ápr. 4., 2–3. ápr. 18., 2–3. ápr. 25., 2–3. máj. 2., 2–3.

¹⁷ Uo. 1910. nov. 27., 2–3. dec. 4., 2–3. 1911. jan. 8., 2–3.

Babitsnak a fogarasi három év alatt húsz verse jelenik meg a lapban, kezdettől fogva már a „ts”-sel zárt névalakkal jegyezve. Ezt a változatot használja a szerkesztő is, ha nem a tanár, hanem a költő Babitsról ír. Ugyanakkor a főgimnázium hivatalos dokumentumaiban, az újságnak átadott hivatalos híryanagyaiban – mint például a tanári fogadóórák rendkívül gyakori ismertetésében – Babits nevét – egészen 1909 novemberéig – következetesen „cs”-vel hozza a lap. A jelenség magyarázatát ismét a főgimnázium irattári anyaga alapján adhatjuk. Major Károly főigazgató 1910. április 25-én a következő kísérőlevelet fogalmazza meg: „Babics Mihály intézeti r. tanárnak a nm. Minisztériumhoz nevének hivatalos használatban a keresztlevél eredetű szerint való írása iránt hivatalom szintjén beadott kérelmét felterjesztem. (2 db melléklet.)”¹⁸ A kérelem bizonyítja, hogy Babits számára immáron tarthatatlannak bizonyult ez a „névhasadásos” állapot, az, hogy szándéka ellenére két névvel kell élnie. A hivatali előírásokhoz mereven ragaszkodó igazgató nyilvánvalóan sem a főgimnáziumban, sem a lapnál nem engedte, hogy hivatalos minőségben kiadott iraton ne a hivatalos névváltozat szerepeljen, ideértve még az igazgatóság által kiadott – a fogadóórák rendjét rögzítő – tájékoztatókat is. Babits – ezt megelégedve – talán éppen igazgatója tanácsára fogalmazza meg névhasználati kérelmét. (Az igazgatói felterjesztés két melléklete nagy valószínűséggel Babits kérelme, valamint a keresztlevél hiteles példánya lehetett.) A kérelem további sorsáról nincs tudomásunk. Tény viszont, hogy – akár engedéllyel, akár anélkül – a névhasználati kettősség ezt követően megszűnik.

Visszakanyarodva a laphoz, mindenképpen rögzíteni szeretnénk, hogy Halmy Gyula szerkesztői figyelme a későbbiekben sem lankadt Babits iránt. Városi szerepléseinek alkalmaira felhívta a figyelmet, majd legtöbbször beszámolóra is sort kerített, legyen szó akár a Szabad Líceum közművelődési előadás-sorozataról, az altiszteknek tartott előadásokról, iskolai vagy városi rendezvényen való felolvasásról, illetve színházi darab bevezetőjéről. Egyetlen előadás került csak el a figyelmét: 1911. január 21-én Babits *Petőfi* címmel készült eladást tartani az altisztek körében, amint ezt a levéltári anyagban – a tíz előadásból álló sorozat felterjesztett programjában – láthatjuk.¹⁹

A szabad liceumi előadások a Vallás- és Közoktatásügyi Magyar Királyi Minisztérium előírásainak megfelelően zajlottak. Az 1906-ban kiadott

¹⁸ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 134/1910.

¹⁹ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 425/1910.

– s a következő években megismételt – körrendelet a középfokú intézményeket vidéken közművelődési ismeretterjesztő előadások szervezésére szólította fel, lehetőséget adva arra, hogy az előadók az iskola tanártestületéből vagy a helyi társadalom köréből kerüljenek ki. Az előadás-sorozat kezdetben naptári évekre tervezték a tudomány, a társadalmi élet és a művészetek teljes köréből. (Egy-egy felolvasásért 20–20 korona tiszteletdíjat kaptak az előadók.) Babits 1909-ben *Shakespeare egyéniségéről*, 1910-ben tavasszal *A jelenkori filozófia főbb problémáiról*, ősszel *A modern impresszionizmusról* tartott előadást. A Fogaras és Vidéke a Shakespeare-ről szóló előadás kapcsán „lebilincselő és tartalmas előadás”-ról számol be, amely „elragadta a közönséget”²⁰. A jelenkori filozófia főbb problémáiról szólót „nagy értékű”-nek²¹ minősíti, majd – egy héttel későbbi számában – László Béla, Babits tanártársa és barátja tollából három hasábos részletes ismertetésnek ad teret. Ebből idézünk: „A főgimnázium épületének természettani előadó terme, amelyet ezekre az előadásokra berendeztek, az első alkalommal szűknek bizonyult, annyi érdeklődő gyűlt egybe Babits Mihály főgimnáziumi tanár felolvasásának meghallgatására. Ez az érdeklődés bizonyára az előadó személyének is szólt, mert már Fogaras is kezdi érezni azt a ritka szerencsét, hogy falai közt tudhatja ezt a bámulatos intelligenciájú és immár országsszerte nagyra becsült fiatal költőt. [...] Pedig az első előadás tárgya olyan volt, hogy maga az előadó is aggodalommal várta, vajon a közönségben lesz-e fogékonyság és érdeklődés iránta. »Nagyon komoly, ú.n. száraz dolgokról fogok beszélni – így kezdte Babits Mihály felolvasását –, s felolvasásom címével el akartam ijeszteni mindenkit, aki a komoly dolgokat nem szereti; kérem tehát a bátrakat, akik minden ijesztés dacára idejöttek, hogy a tág kilátás reményében meredek útra legyenek elszánva.»”²²

Babitsnak a modern impresszionistákról tartott előadását is megkülönböztetett figyelem kíséri, mind a lap, mind a közönség részéről. A szerkesztő most is részletes beszámolóinak ad teret. A cikket „Szid” jelzi, az aláírás mögött talán Ambrózy Pált, Babits másik barátját sejthetjük. Ebből az írásból hosszabban idézünk, mert nagyon pontosan rajzolja meg a Babits-jelenséget, azt a megejtő, varázsos hangulatot és szuggesztív hatást, amely Babits előadásmódjára olyannyira jellemző volt: „Múlt szombat este a hangulatok estéje volt. Költő beszélt nekünk, művészetről beszélt nekünk.

²⁰ Fogaras és Vidéke, 1909. márc. 14., 6.

²¹ Uo. 1910. jan. 16., 6.

²² Uo. 1910. jan. 23.

Költői nyelven művészi meglátásokat és megérzéseket közölt velünk. Impresszionizmusról szolt a felolvasás, amely nem akart sem tudományos, sem tisztára mulattató lenni. Babitsnak más szándékai voltak. Elmondta nekünk prózában és versben a classicizmus, romanticizmus, impresszionista, realista, naturalista és szecessziós művészeti irányok festészeti és költői credóját, de úgy mondta el, hogy inkább éreztette, végigtapasztaltatta velünk, inkább a képek és versek hangulatát öntötte belénk, semhogy tanítani akart volna. A terem forró levegőjében impressziók és hangulatok úsztak, hallottuk Babits sajátosan éneklő olvasását, éreztük a képek és a magyarázat szuggesztív erejét, és csakhamar rabjai lettünk az előadónak, az ő érzéseinek, az ő hangulatainak.”²³

Major Károly igazgatónak a tankerületi főigazgatóság számára fogalmazott jelentéseiből kiderül, hogy 1910-ben 110–120 fős volt a hallgatóság²⁴, 1911-ben pedig ezt írja: „Az előadások iránti érdeklődés közönségünk részéről, úgy látszik, e ciklusban érte el a tetőpontot, amennyiben 140–150-re ment a hallgatók száma. [...] Hallgatóságunkat ez alkalommal is jobbára a kis magyar társadalom köréből nyertük; a szász nemzetiségűek közül néhányan, az oláhok éppen nem látogatták az előadásokat.”²⁵

A Fogaras és Vidéke Babits második kötete, a *Herceg, hátha megjön a tél is!* megjelenése alkalmából részletes – bár aláírás nélküli – ismertetést közöl. A recenzens a kötet jellemzőjeként a hangulati változatosságot, az érzelmek előkelőségét és a gondolatok finom szövedékét emeli ki, s Babits jó ismerőjeként szól fogarasi életéről, visszahúzódó életmódjáról, költészete, két kötete fogadtatásáról. Az elismerő hangok mellett megemlíti az esetenkénti értetlenséget is, az ócsárló hangokat, a gyakori paródiákat. A költő kiváló ismerete miatt a sorok mögött barátot sejtünk, a stílusból ítélve talán ismét Ambrózy Pál személyében. Hozzá kell tegyük, hogy a meg nem értésről tanúskodó vélemények száma *A Holnap* antológia megjelenését követően volt a legmagasabb, s ebben az időben alig volt lap, amely a „holnaposokról” ne közölt volna paródiát. Egy ilyen paródia megjelenéséről Ignác Rózsa még a Fogaras és Vidékében is tudni vélte:

„Itt volt tanár Fogarason! [...] s nemsokára szavalni kezdték azt a Babits-paródiát, amelyet a *Fogaras és Vidéke* című lapocskában merényelt valamelyik helyi titán, még akkor, amikor a költő ott élt. Hogy mit is írt

²³ Fogaras és Vidéke, 1910. nov. 27., 4.

²⁴ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 85/1910.

²⁵ Uo., 113/1911.

ott csakugyan Babits, azt bizony senki sem tudta ezek közül az ifjak közül pontosan. De arra emlékeztek, hogy volt valami Fekete, fekete – kezdetű verse, amelyre fehér vállról, fehér púderről, fehér fejről és más fehérségekről gyártott ordító ostobaságtól fehérlő paródiát valami vidéki jópofa.”²⁶

Az pontosan tudható, hogy ez a paródia nem a Fogaras és Vidékében jelent meg. (Az azonban, hogy ez a paródia Fogarason is jelen volt, egészen bizonyos. Számos adatunk van értetlen véleményre Babits kollégái köréből, s azon túl is.) Meglehető földrajzi közelségből, a Brassói Lapokból – a rímes polémiát bemutató – azonban idézhetünk két strófát:

Modern dal
– Énekli egy „Holnap”-os –

Az ég egy lila zongora,
A billentyűk a felhők,
Rajta lila kézzel játszanak
A délvidéki szellők.
Amit dalolok, ön nem érti,
Csupán a fehér csillagok...
Mert ön oly buta, mint az éjjel,
Én pedig „Holnap”-os vagyok.

Zöld hó esik. S az utcasarkon
Egy fiu bögve pityereg.
Leszállt az est, a fák dalolnak,
S zöld hóval tele a gyerek.
Amit dalolok, ön nem érti,
Csupán a fehér csillagok...
Mert ön oly buta, mint az éjjel,
Én pedig „Holnap”-os vagyok.²⁷

S így tovább, még három strófában. Két Babits-interjú néhány szava villanhat fel bennünk, mondhatni dialektikus egységben. Az első: „Fegyvertársaimmal sem mindenben éreztem egynek magamat, és sok lelki küzdelmet

²⁶ IGNÁCZ Rózsa: *Babits száműzetése*. Új Idők, 1947. I. 364–365.

²⁷ Brassói Lapok, 1909. máj. 7., 2.

vívtam ez időben.”²⁸ A másik: „A kritika keveset adott nekem: többször bizony majdnem szajkók magasztalása vagy hökkent pulykák rikácsolása volt.”²⁹

Halmy Gyula Babits második kötete megjelenését követően még nagyobb figyelemben részesíti a költőt. Ennek köszönhetően esetenként már egy színházi előadáson való pusztja jelenléte is hírré válhat, mint a *Babits ünneplése* című cikkben: „Kedves kis epizód játszódott le a színházban, a búcsúelőadáson, május 4-én. Hidvégi Ernő ugyanis Raffai szavalatát akarva bejelenteni, elmondta, hogy az ő kabaréin Raffai Babits-verseket szokott szavalni. Amikor azonban megtudta, hogy Babits Fogarason van és a közönség soraiban ül – semmi áron sem volt rávehető, hogy Babits-verseket szavaljon, mert – úgymond – nem merné hódolata illetén bemutatásával a költő esetleges kritikájának kitenni magát. Hidvégi, – aki szintén nagy Ady- és Babits-imádó – felemlítette, hogy milyen nagy kitüntetés az Fogarasra, hogy egy Babits Mihályt vallhat a magáénak. Mire tomboló taps zúdult fel, és a közönség lelkesen ünnepelte a jelenvolt kiváló költőt.”³⁰

A Gyermekvédő Liga 1911. május 7-én tartott matinén – utolsó fogarasi nyilvános szerepvállalásként – felolvasott Babits. Szép Ernő egy és a maga három versét adta elő, utóbbiakat legújabb verseskötetéből, „az ő sajátosan éneklő hanghordozásával, verseinek szimbolikusságával, szójátékaival, szóismétléseivel mintegy elkábítva hallgatóit. Elementáris erővel tört ki a taps a versek elhangzása után, de bármilyen hosszan tapsoltak is, a költő nem toldotta meg felolvasását, sem a színen nem jelent meg újra” – tudósít az eseményről Halmy Gyula.³¹

Végül 1911. augusztus 20-án adhat utoljára hírt Babitsról a fogarasiaknak, beszámolva újpesti áthelyezéséről. Búcsúztatásában említi Babits tanári erényeit, sokoldalú képzettségét és tudását, de ugyanakkor szeretetreméltóságát is. Elragadó tehetségű és hatású költőként emlegeti, akinek költészete az ország irodalmi központjában kiteljesedhet. Majd a Fogaras és Vidéke munkatársaként is búcsúztatja: „Lapunknak mindenkor büszke-

²⁸ BENDE László: *A jubiláns Babits Mihály elmondja, hogyan lett költővé ő, aki valamikor „undorodott a versírástól”*, Esti Kurir, 1928. jún. 27. = BABITS Mihály: „*Itt a halk és komoly beszéd ideje*”. *Interjúk, nyilatkozatok, vallomások*. Szerk. TÉGLÁS János, Celldömölk, 1997. 229.

²⁹ FAZEKAS Imre: *Írók vallomásai: Babits Mihály*. Magyarország, 1923. dec.8., Uo., 120.

³⁰ Fogaras és Vidéke, 1911. május 7., 6.

³¹ Uo. 1911. május 14., 2.

sége, hogy Babits Mihályt munkatársai között láthatta, és éppen ezért a mi veszteségünk a legnagyobb Babits távozásával” – írja.³²

Hogy Babits fülében miként csenghettek Halmy Gyula mindenkori méltató sorai, azt lelki alkata pontos ismerőinek nem kell részleteznünk. A Bálint György-interjúban mondtak visszhangoznak fel, mint leginkább ideillők: „Minden szó, amit rólam mondtak vagy leírtak, akár támadás, akár dicséret, ferdén, kelletlenül csengett a fülembbe. Annál dacosabban vonultam vissza a szép, nemes költői formák sáncai mögé.”³³

Tényként rögzíthetjük, hogy Halmy Gyula – erős törekvése ellenére – sem tanárként, sem szerkesztőként nem került Babitsnál körön belülre, nem vált sem barátta, sem fegyvertárssá. A költő távolságtartását jól mutatja az a levél, amelyet Babits Halmy Gyula feleségének írt. Halmyné 1911 májusában – Babits válaszleveléből kikövetkeztethetően – levélben kért versajánlatot a Gyermekvédő Liga matinéja műsorához. A költő Arany *A dajka sírja* című versét, valamint Ignotus *Bölcsődalát* javasolja, az elsőről megjegyezve, hogy „ha otthon nem lenne kéznél, holnap átadom Halmy kolléga úrnak”.³⁴ Ez a titulus mindennél pontosabban elárulja, hogy Babits – mint más alkalmakkor is tapasztalhattuk – erős távolságtartást mutat Halmy Gyulával szemben. Úgy vélem, a jelenség részletes magyarázatát adni világszemléletük, irodalom – felfogásuk, habitusuk vázolásával nem szükséges, azt az eddigiek is jól érzékeltetik. Ám egy jelenséggörre még szeretném ráirányítani a figyelmet. Arra ti., hogy míg Halmy Gyula verbális szinten elismerő, sőt behódoló alapállást vesz fel kezdettől fogva Babitscsal szemben, addig szerkesztői munkájában számos vétséget követ el ellene a lap hasábjain. Babits *Shakespeare egyénisége* című tanulmányát folytatásokban közli a lap. 1909. április 11-én azonban – a lap húsvéti számában – megszakad a folytatás, s a helyén Halmy a saját, *Feltámadás* című tárcáját hozza. Valószínű, maga is érezte, hogy ez a példa nélküli szerkesztői önkény mind Babits, mind a közönség ellenére lesz, ezért már ugyanezen lapszámban – mintegy előre – bocsánatot kér, az aktuális jellegű közlemény fontosságára hivatkozva.

Hasonló módon súlyos szerkesztői hibának tekintendő, hogy a lap 1908.

³² Uo. 1911. aug. 20., 4.

³³ BÁLINT György: *Az 50 éves Babits Mihály beszél életéről és műveiről*. Az Est, 1933. nov. 26. = BABITS Mihály: „*Itt a halk és komoly beszéd ideje*”. I. m. 323.

³⁴ Babits Mihály Halmy Gyulánénak. Fogaras, 1911. máj. 7., *B. M. levelezése (1909–1911)*, S.a.r. SÁLI Erika, TÓTH Máté. Budapest, 2005. 180–181.

november 8-ai számában Babits *Turáni induló* című versét a szerző neve nélkül közli! (Ebben az esetben a helyreigazítást a lap következő számában hozta le.)

Babits *Tavaszelőtt* című verse még rosszabbul járt. A lap 1910. március 27-ei száma oly súlyos, értelemzavaró sajtóhibákkal hozta le a verset, hogy a közlést a következő számban meg kellett ismételni. *Modern impresszionisták* című tanulmányának közlése – mily ismerős történet – az 1911. újjévi számban ugyancsak megszakad. A szerkesztő most Babits szünidei távollétére hivatkozik, jöllehet nyilvánvaló, hogy az 1910. november 20-án elhangzott előadás teljes szövege a rendelkezésére állt.

Mindezeket is tekintetbe véve, Halmy Babitstól elköszönő írásának szavai – amelyben a költőtől mint a lap munkatársától búcsúzik, hangsúlyozva, hogy a lap mily sokat veszít – érthetőknek igen, de őszintéknek semmiképp nem nevezhetők. Babits – verseivel, előadásaival, tanulmányaival – tanárként és költőként megjelent a lapban, közlésre átengedve munkáit, de újságírói, tudósítói minőségben valószínűleg egyetlen cikket sem jegyzett!

A „valószínűleg” szóval jelzett, bizonytalanságot kifejező kitételünk oka az, hogy a Fogaras és Vidéke 1910. december 4-ei számában B.M. szignóval megjelent ugyan egy részletes beszámoló Albert János főgimnáziumi tanárnak *Arany János költészetéről* tartott szabad líceumi előadásáról, a cikk nehézkes stílusa, a szerkesztés gyengesége azonban majdnem bizonyossá teszi, hogy írója – a szignó ellenére – nem Babits volt.

Fogadjuk hát el, hogy Babits ugyan nem volt munkatársa a Fogaras és Vidéke lapnak, de munkái közlését abban – a főgimnáziumra, a helyi társadalomra és a barátokra tekintettel – maga is fontosnak tarthatta.

A teljesség – s nem a fontosság – igényének eleget téve, egy dokumentumot még szeretnénk idézni: Major Károly főgimnáziumi igazgató 1911. szeptember 26-án kelt levelét. Ebben Halmy Gyula szerkesztői munkájának szokásos, évi engedélyeztetési kérelme mellé a Vallás- és Közoktatásügyi Magyar Királyi Minisztérium illetékesei számára csatolja véleményezését is.: „Nem bocsátkozom bírálatába annak, hogy a folyamodó egyéniségében megvannak egyáltalán az újságíráshoz megkívánt képességek és tulajdonságok, s hogy hírlapírói munkássága mennyiben lehetett eddig hasznos és lehet kívánatos a jövőben [...] csupán annak kijelentésére szorítkozom, hogy az engedélyezni kért csendes munkatársi tevékenység címén a kizárólag egymaga által teljesített felelőtlen szerkesztés munkája, a lapnak hétről hétre kiállítása egészen leköti és igénybe veszi idejét. Annyira, hogy az ily mértékben üzött iskolán kívüli mellékfoglalkozás intézeti kötelességeinek

teljesítésére érezhető visszahatás nélkül nem maradhat, különösen a nevezett tanárnál, aki szaktárgyaiban megdöbbentően tudatlan, s akinek éppen ezért fokozott szorgalommal, a tanítási órákról fennmaradó idejének teljes felhasználásával kell hiányait pótolni. [...] Ez okból a kért csendes munkatársi tevékenység engedélyezését a magam részéről semmi esetre sem véleményezhetem, illetőleg kérem a nm. Minisztériumot, méltóztassék Halmy Gyula tanártól az e címen eddig adott engedélyt jövőre megvonni.”³⁵

1912-ben a Fogaras és Vidéke a szerkesztőváltás miatt nevet is változtat, s ezt követően Fogarasi Hírlap címmel jelenik meg. Halmy Gyula az 1913-as tanévtől a nagykállói főgimnáziumban folytatja tanári pályáját, egészen 1920-ban bekövetkező nyugdíjazásáig.

Zárásként már csak néhány gondolat. Babits fogarasi kényszerű szecessziója az ingerszegény környezet elmélyülésre inspiráló hatását adta, minden eddig volt és ezután következő végiggondolását, a szellem távlatosságának erősödését, a felülnézeti szemléletmód megszilárdulását. Mind ezt abban a történelmi pillanatban, amikor győzött az irodalmi forradalom, bár – mint Babits jóval később megjegyzi – győzelme hosszú ideig nem volt ratifikálva. Fogarasra került egy, íróasztala fiókjának s néhány barátjának írogató tanárember, s három év múlva az ország egyik legismertebb – két- sőt háromkötetes – írója távozik, aki névjegyet nemcsak a költészet, hanem az irodalmi nevelés, a fordításirodalom, az irodalomtörténet-, a próza- és az esszéírás asztalára is letette. Ami azonban még ennél is fontosabb: készen és tisztán mint a szecesszió költője jelenik meg, a művészet jelenti számára az életet, az élet maga a művészet, a költészet pedig az életet lehetővé tevő erő. Ezzel és innen indul Babits költészete, minden más ebből fakad és ebből értelmezhető. Az pedig, amit ehhez Fogaras és Erdély adott, az egész életművön végigvonul, érezhető, feltárható és mérhető.

³⁵ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 409/1911.

BABITS FOGARASI BARÁTJA – LÁSZLÓ BÉLA DR.

Babits fogarasi barátai a hivatásban, érdeklődésben hozzá legközelebb állók, a klasszika-filológus tanárok: Ambrózy Pál, László Béla dr. és Fridrich András; de van egy városi, „civil” barátja is, a patikus Kontesveller Károly. Négyük közül László Béla dr. alakja a leginkább figyelmet érdemlő, mert tanár és tudós egyszerre, s tudósi habitusa, impulzív, ugyanakkor vissza is húzódozó, intenzív belső életet élő, önkörében is kiteljesedő lelki alkata, érzékenysége és álmodozó hajlama hasonló Babitséhoz, rokonítja vele. Világszemléletükben is van közös elem, s nem csupán annyi, hogy Babits Fogarason görögös korszakát éli, s így a görög szakos barát kiváló szellemi társ, hanem az élet, a világ jelenségei fölé emelkedő szemléletmódjuk, felülnézetes alkatuk miatt is. Kettős életet élnek mindketten a fogarasi „száműzetés” idején: a végeken küldetést teljesítő, értékörző tanárét, s az újra törő, s emiatt minden korábbit is megkérdőjelező költőét és tudósét. Babits egy későbbi vallomásában pontosan rögzíti ekkori szerepeikhez való viszonyát: „A szabad tudós pályájára vágytam, és sokáig két életet éltem, a komoly és lelkiismeretes fiatal tanárét s a felelőtlenül dúdolgató költőét, egyszerre.”¹

Babits Mihály és László Béla dr. az 1908-as tanév indulásakor kerültek a fogarasi főgimnáziumba. Babits a súlyos elmebántalmai miatt kényszerű módon nyugdíjazott (és más emlegetett) Duda János helyét foglalta el 1908 augusztusában, László Bélának pedig a Zalai János dr. áthelyezésével megüresedett álláshelyet kellett betöltenie. A főgimnáziumi irattár kapcsolódó levele szerint Zalai János pótlása a Vallás- és Közoktatásügyi Magyar Királyi Minisztérium időbeni intézkedése hiányában késett, ám a főgimnázium szeptember 14-ei sürgető táviratának köszönhetően „helyettes tanári minőségben László Béla dr. okleveles tanárjelölt nyert alkalmazást a folyó iskolai évre, aki – tekintettel a halasztást nem tűrő szükségre – addig is, míg illetékes helyen megbízása hivatalos alakban is elintézhető – az ügyosztály személyi előadójának, Németh Arthur dr. min. fogalmazó úrnak megbízá-

¹ BABITS Mihály: *Önmagamról*. Pásztortűz, 1930. okt. 5. In: „*Itt a halk és komoly beszéd ideje*”. *Interjúk, nyilatkozatok, vallomások*. S.a.r. TÉGLÁS János, Celledömölk, 1997. 285.

sából és nevében nálam jelentkezett f. év szept. 24-én, s a következő napon már működését is megkezdte az intézetben”² – írja Major Károly dr., a főgimnázium igazgatója.

Babits és László Béla kapcsolata az első hónapokban nem volt teljesen zavartalan. Bisztray Gyula idézett tanulmányában közread egy fennmaradt, 1909. január 22-én íródott László Béla-levelet, amelynek címzettje egy korábbi barát, Borzsák József, kisújszállási főgimnáziumi tanár. Ebben Babitsról a következőképp szól: „Babits, a dekadens költő, addig gyakorolta velem az összeveszéseket, hogy mintegy próbát teendő ebbéli készségéről, szörnyen összement – az igazgatóval. Babitsnak volt igaza, csak az a hiba, hogy az ügyet már természeténél fogva a módszeres konferencián kellett volna elintézni.”³

Az említett, igazgatóval történt összeütközés kiváló példáját adja Major Károly tanári és emberi korlátainak, bürokratizmusának, amely nem ritkán efféle hatalmi túlkapáshoz vezetett. Történt ugyanis, hogy az igazgató a téli vakáció idején átnézte az összes írásbeli dolgozatot, s a tanárok piros tintás javításait és értékeléseit kék tintával felülbírált, korrigálta. Ez pedig – az érvényben lévő rendtartás 32. pontja szerint – akkor is helytelen lett volna, ha kifogásai jogosak. De nem voltak azok. Babits saját, helyes álláspontját Petőfitől vett idézettel védte meg, igen ingerülten, s a tanári kar határozatot szándékozott hozni a pedagógiai szempontból igen helytelen igazgatói eljárás ellen. A tanártestületi ülések későbbi jegyzőkönyveiben azonban nincs adat arra, hogy ez megtörtént volna. Igaz, arra sem, hogy az igazgató kifogásait rögzítette volna...

Ami Babits és László Béla kezdeti összeveszéseinek okát illeti, az érdekellentét forrására van hipotézisünk. Babits – amint ez szegedi és fogarasi tanárkodásának dokumentumaiból is kiolvasható – biztos ítéletű, határozott oktatási és nevelési célokkal dolgozó, a tanári függetlenséget és önállóságot mindenekfelett valónak tartó pedagógus volt. Tanítványaira nagyon figyelt, adottságaikra, ismereteik szintjére tekintettel tervezte tananyagaikat, dolgozataikat, s Fogarason is legendásan hosszú osztályvizsgákkal mérte fel, hogy tanár és diákjai meddig jutottak. Érthető tehát, hogy nem hitt tantestületi szócséplésekben, igazgatói értékelések megváltó hatásában. A három tanév során – a tantestületi értekezletek jegyzőkönyveinek tanúsága szerint, nyilván azok hiábavaló voltába vetett hittel – egyszer sem

² Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 379/1908.

³ Idézi: BISZTRAY Gyula: *Babits fogarasi évei*. ItK, 1956. 300–310, 431–446.

kért szót, tanácsot, segítséget. Ám László Béla elköveti ezt a hibát, mindjárt az október 29-én tartott első ellenőrző értekezleten,⁴ jelentve a VII. osztály feltűnően gyenge voltát a latin nyelv terén. A tanács pótló órák tartása lett, amelynek eredményeiről számot kellett adni aztán a december 11-ei, második ellenőrző értekezleten.⁵ Valószínű, hogy Babits igazát elfogadta aztán László Béla, mert a harmadik ellenőrző értekezleten már csak az igazgató felhívására ad jelentést a pótló órák eredményeiről⁶, a későbbi alkalmakkor pedig már – babitsi módon – szavát sem venni...

Barátságuk kialakulásában nagy valószínűséggel szerepet játszhatott közös filológus mesterük személye is a pesti egyetemen: a hazai modern klasszika-filológia egyik atyja, Ponori-Thewrewk Emil. Babits egyetemi éve alatt – leckekönyve dokumentálja – őt hallgatta a legtöbbször, hét szemeszteren át tizenhat kollégiumot, illetve szemináriumot vett fel nála, s szerzett érdemjegyei rendre jelesek voltak. Egyetemi tanára – a görög és római auktorok mellett – megismertette a görög és latin metrikával, a hermeneutikával és kritikával is. A görög–latin szakos László Béla pedig még szorosabban kötődött egyetemi mesteréhez, hiszen egy ideig asszisztense is volt.

Annak, hogy László Béla Fogarasra érkezésétől Babits szűkebb társaságához tartozott, egészen korai –1908. novemberi – dokumentuma van, egy élcélődő levélparódia formájában. Ennek története a következő. 1908 novemberében Franyó Zoltán, Manojlovics Theodor, Novák Dezső, dr. Szávay Zoltán és Erdész Zsigmond a következő levelet küldi Babitsnak: „Kedves Babits Mihály! A szívünk legmelegebb üdvözlését küldjük el Neked!”⁷ A meghökkent Babits ennek kapcsán a következő sorokat írja Juhásznak: „Manojlovicstól sok más ismeretlen aláírással képeslapot kaptam Temesvárról. Hova kellene viszonznom?”⁸ *Nota bene:* Franyóék üdvözlése első sorban a kényszerűen áthelyezett, a szabadgondolkodás mártírként feltüntetett Babitsnak, s nem a költőnek szólt. Franyóék második, közös levele azonban már igen, a következőképp: „Kedves Babits Mihály! Üdvözlünk

⁴ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára – A tanártestületi ülések jegyzőkönyvei – 1908. okt. 29.

⁵ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára – A tanártestületi ülések jegyzőkönyvei – 1908. dec. 11.

⁶ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára – A tanártestületi ülések jegyzőkönyvei -1909. márc 16.

⁷ *Babits Mihály levelezése 1907–1909.* Budapest, S.a.r. Szőke Mária. 2005. 146.

⁸ I. m. 148.

Önt a »Nyugat«-ban megjelent szép, mély verseiért. De mit szól »A Hét«-ben megjelent verséhez??»⁹

Valószínű, hogy egyfelől az ismeretlenek részéről történt újbóli megkeresés, másfelől a suta „szép, mély versek” jelzős szerkezet, illetve a szerzőnek szegzett komikus kérdés, hogy ti. mit szól a saját, megjelent verséhez, felbosszanthatta Babitsot, aki – tudjuk jól – sem a hízelgő, de felületes elismerést, sem a törleszkedést nem vette soha jó néven. Barátai körében ennek nyilván hangot adott. Így született aztán meg egy baráti összefüggés a Franyó-levél paródiája, egy levelezőlap formájában, a következőképp: „Kedves Költőtárs! gratulálunk eddig napfényre nem került, mély verseihez! De mit szól a „Fogaras és vidéké”-ben megjelent verseihez????”¹⁰ Az aláírók a barátok: Albrich, Ambrózy és László Béla, valamint a házigazda kolléga: Albert János és felesége. A levél címzettje: „tekintetes Babits Mihály főgimn. Tanár és alanyi költő úr, Fogaras, Főgimnázium.” A beszédes címzésű, postára is adott levelezőlap paródia voltának teljessége érdekében a levél aláírói között ott van maga Babits is.

Babits és László Béla elmélyedő barátságának – túl a kollégák és a fogarasi társaság tagjainak visszaemlékezésén – számos bizonyítékát, dokumentumát szemlélhetjük. Buda Attilának köszönhetően tudunk *A Holnap új versei* Lászlónak, mint kedves barátnak dedikált példányáról.¹¹

A könyveknél maradvány, könyvtárak baráti keveredését mutatja, hogy László Béla öngyilkosságát követően László Jenő, a testvére juttatja vissza Babitsnak azokat a köteteket, amelyeket barátjának olvasásra adott, s a hagyatékkal Budapestre kerültek.¹²

Közös társaságban való mozgásuknak is számos adata ismert. Babits – Majrovics János szíves közlése szerint – rendszeresen kapott teameghívást Ábel Jankáéktól, akik László Béla szállásadói voltak. (A Babits-levelezésben Ábel Jankának egy írásos meghívója fenn is maradt.¹³) Közös ebédjeik helyszíne legtöbbször a Mexikó vendéglő volt, sakkra és biliárdra pedig a Chiba cukrászda szolgált. Egy téli sport is összekötötte őket, mindketten szerettek korcsolyázni a fogarasi vár árkanak vizén. A korábban már idézett

⁹ I. m. 172.

¹⁰ I. m. 173.

¹¹ BUDA Attila: „Különös emberi háló”. *Ami a Babits család levelezéséből kimaradt*. Budapest, 2006. 699.

¹² László Jenő levele, *Babits Mihály levelezése 1909–1911*. S.a.r. SÁLI Erika, TÓTH Máté, Budapest, 2005. 140–141.

¹³ I. m. 121.

levélben erről így ír László Béla: „Egy csomó igen kedves lányt ismertem meg, akiknek jólesik udvarolgatni, a jégen különösen, amelyet igen sűrűn frequentálok. (Valóságos jégsakál lettem.)” Szünidei haza- s visszautazásukkor a szekszárdi Babits és a budapesti László Béla együtt utaztak, mint történt ez 1909. január 4-én is, Fogarasra való visszautazásukkor. (A pontos időpont és az utazók személye azért örökített meg a *Fogaras és Vidékében*, mert vasúti kocsijuk – tengelytörés miatt – kisiklott.)

A fogarasi közéletben is jelen voltak, rendszeresen vállaltak felolvasást a Szabad Líceum keretében, illetve a tiszthelyetteseknek tartott előadássorozatokban. Egészen bizonyos, hogy ismerték és elismerték egymás értékeit. Ezt igen szemléletesen bizonyítja László Béla háromhasábos, teljes oldalnyi beszámolója Babits 1910. január 15-én tartott filozófiai témájú előadásáról, a fogarasi lap január 23-ai számában. Az ismertetés legfőbb erénye éppen az, hogy – barátságuknak köszönhetően – a babitsi személyiséget, gondolkodás- és előadásmódot híven sikerül megrajzolnia.

Mielőtt azonban a perszonális hatások tényeiről részletesebben szólnánk, ideje László Bélát bemutatnunk, korábbi életének adatairól, pályájának alakulásáról, tudósi indulásáról számot adnunk.

László Béla 1884. június 25-én született Aszódon, izraelita vallású családban. A halála kapcsán a fogarasi főgimnáziumban született segélyezési kérelem irataiból tudjuk, hogy édesapját Lichtenstern Vilmosnak hívták.¹⁴ (A család 1911-ben, a halál évében már Budapesten, a VIII. kerületben lakik, a Práter utca 19. szám alatt.) Az 1910. évi alkalmazásban levő helyettes tanárok kimutatása szerint László Béla Budapesten, a tudományegyetem bölcsészeti karán szerzett latin–görög szakon oklevelet 1907. április 23-án.¹⁵ Tehetségével már ott kitűnt, „a legkiválóbb magyar classicus philologusnak, Ponori Thewrewk Emilnek volt az assistense. Egyetemi pályadíjat is nyert a *Mirabilia Urbis Romae* hermeneutikai és kritikai vizsgálatával.”¹⁶ Önkéntes évét – amint azt a főgimnáziumnál alkalmazott, védköteles egyének kimutatásából tudhatjuk – a cattarói császári és királyi 5. számú vártüz-zérezrednél teljesítette, ahonnan tartalékos hadapród-tűzmesterként szerelt le.¹⁷ Ezt követően a soproni Lahne-féle nyilvános főgimnáziumban rendes ta-

¹⁴ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, ad 38/1911.

¹⁵ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 3/1910.

¹⁶ *A Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium tizenharmadik értesítője*, Fogaras, Thierfeld Dávid Könyvnyomdája, 1911. 3.

¹⁷ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 9/1910.

nár 1908. január 19-től a tanév végéig. A fogarasi főgimnáziumban – mint ezt korábban már említettük – állami főgimnáziumi munkáját 1908. szeptember 25-én kezdi, helyettes tanári minőségben. Latin és görög nyelvet, szépírást, görögpótlót tanít, a tanári könyvtár őre, kiválóan ír, olvas és beszél németül.¹⁸

Első publikációja a Tanulók Lapjában jelenik meg, tizenkilenc éves korában.¹⁹ (A Tanulók Lapja 1894-ben indult, tanügyi hetilap volt, amelyet Rupp Kornél felelős szerkesztése alatt a Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda részvénytársaság adott ki.)²⁰

1904-ben a *Virágfakadás*ban ad közre recenziót Mohácsi Jenő *Crescens* című kötetéről.

Egyetemista korától tagja a Budapesti Philologiai Társaságnak, első – korábban már említett – tanulmánya 1906-ban jelenik meg a társaság lapjában, az Egyetemes Philologiai Közlönyben.²¹

1908-ban – soproni tanárkodása idején – korábbi Arany-balladatanulmányát írja újra, s adja közre *A Tetemre hívás forrása* címen.²² Ezen írásában bizonyítani igyekszik, hogy a *Tetemre hívás* forrása nem Arany ifjúkori novellája, a *Hermina* – mint azt Riedl Frigyes és később Zlinszky Aladár állítja – hanem Vörösmarty kis drámai költeménye, a *Hábador*. A filológikus érvek nem győzik meg azonban a szerkesztőt, Császár Elemért, s László érvelését lábjegyzettel ellátva, a következőket írja: „[...] munkatársunk gondolatát legföljebb érdekes ötletnek tartjuk. Véleményünk szerint nem helyes a kiinduló pontja (mi volt Arany célja a balladával), s nem meggyőző a párhuzam sem. Riedl föltevése sokkal valószínűbb.”

László Béla tehetséget mutató, de mégiscsak elszórtan megjelenő publikációi Fogarasra kerülve – ez „Tomi” Babitsnál is kimutatható hatása – egyfelől megsokasodnak, másrészt határozott irányt vesznek, mégpedig az ókori hadászat és hadászati irodalom felé. Ez utóbbiban nyilván a Cattaróban

¹⁸ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, Statisztikai lap a középfokú iskolák igazgatóiról, tanáraitól, tanítóiról és hitoktatóiról, 1909/1910. tanév

¹⁹ LÁSZLÓ Béla: *Arany „Tetemre hívás”-ának forrása*. Tanulók Lapja, 1900. ápr. 22. 30. sz. 473–475.

²⁰ VÖRÖS KRISTINA: *A budapesti sajtó adattára 1873–1950*. Budapest, Argumentum Kiadó, 2000.

²¹ LÁSZLÓ Béla: *Mirabilia Romae et duo huius libri incunabula in bibliothecis Hungaricis asservata I–II*. Egyetemes Philologiai Közlöny, 1906. V. 338–355. VI–VII. 426–445.

²² Egyetemes Philologiai Közlöny, 1908. II. 111–116.

szerzett tüzeri ismeretek hatása ölt testet, de nem zárható ki a fogarasi tisztelgésekkel való folyamatos kapcsolat és konzultációs lehetőség hatása sem.

A várfalak magasságának meghatározása a rómaiaknál című közleménye már Fogarason születik, amelyben Flavius Vegetius Renatus (*Epit. Rei militaris* IV. 30.) munkájára hivatkozva számol be arról, hogy a rómaiak a fal által vetett árnyék és egy mérőkaró nagysága aránypárjával, matematikai alapon számították ki a várfalak magasságát.²³

Adalékok az antik lövegtan történetéhez című tanulmányában – amelyet 1909-ben hoz az Egyetemes Philologiai Közlöny – az ókori várharcban használatos gyújtólövedékekkel, torzós lövegekkel, nyíl- és követőkkel foglalkozik, azon ókori szövegekre hivatkozva, amelyeket C. Wescher adott közre *Poliorcétique des Grecs* című gyűjteményében (Paris, 1867).²⁴ (A szövegek szerzői: Philon, Apollodoros Poliork., Ammianus Marcellinus, Vegetius, Vitruvius, Livius.) A hivatkozott kötetre később is szüksége van, s a főgimnázium igazgatójának közbenjáró levelével, mintegy könyvtár – és gimnáziumközi kölcsönzéssel kapja meg egy hónapi használatra, 1910. februárjában az I. kerületi Állami Főgimnázium tanári könyvtárából.²⁵

Az 1910-es év László Béla legtermékenyebb éve, az Egyetemes Philologiai Közlöny már öt írását közli. A Rudolf Schneider szerkesztette *Anonymi de rebus bellicis liber* kötet kapcsán részletesen szól az ismeretlen szerzőjű, előszóból és 25 fejezetből álló hadtudományi munkáról, egyetértve a szerkesztővel abban, hogy a mű nem az ókor végén született, hanem középkori eredetű, így az ókori hadirégiségek megismerésében nem nyújthat hiteles támpontot.²⁶

Nagy Balázs *A régi fegyverek fizikai szempontból* című, gimnáziumi segédanyagnak szánt füzetéről kemény kritikát fogalmaz. A fizikus szerző célja az antik fegyverek leírása és működési elvének magyarázata lett volna, ám ennek – mint a recenzió szerzője rámutat – a szegényesen megválasztott forrásmunkák miatt, illetve az újabb szakirodalom ismerete hiányában – nehezen tud eleget tenni.²⁷

Az antik lövegek a legújabb kutatások megvilágításában című írása egyben legterjedelmesebb tanulmánya is, a lap is két számban hozza, mint-

²³ Egyetemes Philologiai Közlöny, 1909. I. 72–73.

²⁴ Egyetemes Philologiai Közlöny, 1909. X. 778–781.

²⁵ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 20/1910.

²⁶ Egyetemes Philologiai Közlöny, 1910. I. 60–62.

²⁷ Egyetemes Philologiai Közlöny, 1910. I. 69–70.

egy 22 oldalon. Írásának célja – mint maga is megfogalmazza –, hogy a filológusok érdeklődését felébressze az antik tűzéség körébe vágó, nagy jelentőségű német kutatások iránt, ugyanakkor áttekinti egyúttal az antik lövegek fejlődéstörténetét is.²⁸

Következő írásában a már korábban recenzeált, Rudolf Schneider szerkesztette kötet tudományos körökben való recepciójával foglalkozik;²⁹ Emil Daniels *Das antike Kriegswesen* kötetéről pedig szkeptikusan állapítja meg, hogy az olvasó a kötetből megismerkedhet az ókori hadviselés történetének vázlatával, de nem az ókori hadirégiségekkel.³⁰

A lapban megjelent utolsó írása Paulovics István dr. *Reviczky Gyula*-monográfiáját szedi ízekre. A kötetet leginkább patetikus hangulatáért, dagályos érzelmösszegéért támadja, s tollhegyre tűzi a szerző tévedéseit, ellentmondásait. Legfőbb hibájaként azt rója fel, hogy adós maradt Reviczky költői egyéniségének világos rajzával. Szigorúan és konzekvens módon zárja le recenzióját az alábbi ténymegállapítással: „Reviczky első életrajza nem sikerült.”³¹

Babits és László Béla irodalmi ízlésének hasonlóságát – Arany kedvelése mellett – az is mutatja, hogy Paulovics kötetéről Babits is írt ismeretést a Nyugatba, s maga is lesújtó kritikával illette a selmecbányai főgimnáziumi tanár kötetét. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy Babits nem önkéntes, baráti érdekű vállvetésként írta meg recenzióját, a feladatot – már László Béla halálát követően – Osváttól kapta 1911. februárjában.³²

László Béla publikációiról szólva, az Egyetemes Philológiai Közlönyön kívül más orgánumokat is említenünk kell, így az Urániát, amelyben 1910 februárjában *Titkos írás és távjelzés az ókorban* címmel jelent meg tanulmánya.

A publicisztika sem volt tőle idegen. Babits filozófiai előadásáról írt értesítőjét már említettük, de tárcája is jelent meg a Fogaras és Vidékében *A Bocche di Cattaro vidékéről* címmel, a lap 1909. évi első számában.

Előadásokra is szívesen vállalkozott; ez az ismeretterjesztés és tudásátadás öröme túl szerény helyettes tanári illetményét is emelte. A Szabad Líceum sorozatban az ókori színházról, színélőadásokról és a görög szob-

²⁸ Egyetemes Philológiai Közlöny, 1910. V. 339–346. VI–VII. 396–409.

²⁹ Egyetemes Philológiai Közlöny, 1910. IX. 741–742.

³⁰ Egyetemes Philológiai Közlöny, 1910. X. 798–799.

³¹ Egyetemes Philológiai Közlöny, 1911. III. 271–273.

³² *Babits Mihály levelezése 1909–1911*. I. m. 133.

rászatról tartott felolvasást, az altisztek számára rendezett sorozatban pedig a görög és római gyakorlatozásról, valamint a római hadszervezetről.

Tanári tevékenységéről is elismeréssel szólnak a dokumentumok. 1909-es minősítésében igazgatója így értékeli: „Hivatali teendőiben szorgalmas kezdő tanár, akinek még gyakorlatra van szüksége, hogy megállapodott módszerrel és fegyvelméssel megfelelő tanítási eredményt mutasson fel.”³³ A következő évben – javuló tanítási eredmények feltüntetése mellett – alapos képzettségét emeli ki munkahelyi felettese,³⁴ az 1910-es minősítésben pedig mint képzett, hivatali teendőiben kötelességtudó tanárról szól, aki erkölcsi és társadalmi tekintetben kifogástalan, s ezért rendes tanári kinevezését is méltányosnak ítéli.³⁵

Ezen a ponton, a küszöbön álló rendes tanári kinevezéssel érünk el Babits barátja életének tragikus végkifejletéhez. Említettük korábban, hogy László Béla szállásadói a Bethlen utcában lakó Ábel lányok voltak. Az idősebb lány, az 1869-ben született Ábel Janka a fogarasi polgári leányiskola rendes tanítónője, német és francia nyelvet, valamint éneket tanít. 1894-ben került Fogarasra, s házuk a tízes évekre a városi művelt társaság egyik központjává vált. László Béla a szokásos délutáni teák idején ismerhette és szerethette meg Theisz Vilrát, a polgári leányiskola segédtanítónőjét. László helyettes tanárként – évi 1600 korona díjjal – nem gondolhatott család-alapításra. Nem így azonban rendes tanárként! (Az összevetést segitendő, közreadom Babits rendes tanári illetményének adatait is. Fizetése évi 2400 korona, s rendes tanárként már személyi pótlékot /200 korona/ és lakpénzt (480 korona) is kap. Ez összesen 3080 korona, majdnem a kétszerese László illetményének!)³⁶ Teljességgel érthető tehát, hogy László Béla csak a küszöbönálló rendes tanári kinevezés tudatában, 1910 telén kéri meg Theisz Vilma kezét. Marosi Barnától tudjuk, hogy Vilma gazdag bánsági, római katolikus családból származik, amely ridegen elutasító az izraelita vallású tanárral szemben.³⁷

Simon Gáborral, Kontesveller Károly unokájával 1999 nyarán készítettem interjút. Ebben a visszaemlékezésben új motívumok is felbukkannak: „Nagyapámék 1918–19 körül, amikor a Magyarországra való áttelepülésük

³³ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 3/1910.

³⁴ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 160/1910.

³⁵ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 3/1911.

³⁶ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 1147/1908.

³⁷ MAROSI Barna, *Megbolygatott világ*. Bukarest, 1974, 72.

kútba esett, a leánylíceum igazgatónőjétől, Botta Annától vették meg a házat a Király utca 37.-ben. A család úgy tudja, hogy László Béla ennek a háznak a boltíves kapujában lőtte meg magát, mintegy bosszúból, mert Botta Anna igazgatónő ellenezte a kapcsolatát az egyik tanítónőjével.” Bizonyára így volt, mert az igazgatónő érintettsége más interjúkban is említetett. A Király utcai helyszín – a Bethlen utcai helyett – azonban téves, s nyilván a közvélemény büntető igazságszolgáltatásának köszönhető.

Az 1911. január 11-én történekről Marosi Barna interjúkra épülő, korábban már idézett írása szól a legrészletesebben, s ezt számos részletében megerősíti a Fogaras és Vidéke László Béláról íródott, megemlékező cikke.³⁸

Ezen a szerdai estén, egy társasági összejövetelen – ahol László Béla mellett Babits Mihály és az 1910-ben Fogarasra került fiatalabb tanártárs, Szentirmai Imre is jelen van – Theisz Vilma méltatlan és megalázó módon, a népes társaság színe előtt kosarazza ki László Bélát. A földúlt férfi elrohan, Babits és Szentirmai azonnal követik, hazakísérik, s próbálják megnyugtítani. Majd elbúcsúznak tőle, de alig lépnek át a kapun, mikor meghallják a fegyver csattanását. László egy kis forgópisztollyal lőtte meg magát, a golyó a bal oldalon fűrődött be, s a bal veséjét roncsolta szét. Babitsék azonnal gondoskodnak a sérültről, s bevitetik az utca végén található városi kórházba. Babits reggelig a beteg mellett marad. A sérült vesét másnap operációval eltávolítják, de nemsokára hashártyalob áll be, amely halálosnak bizonyul. Gyászjelentése szerint halálának napja 1911. január 16.

A történekr Babitsra gyakorolt hatása teljes mértékben fel sem mérhető. Tőle szokatlan módon, anyjával azonnal meg is osztja fájdalmát – sajnos ez a levele elkallódott –, anyja január 22-ei válaszleveléből azonban némi sejtésünk támadhat annak hozzávetőleges tartalmáról. „Nagyon sajnáltunk, hogy olyan szomorúság történt a szemed előtt, elképzelem, milyen fájdalmas volt azt látni. Igazán nagyon bántott engem is, hogy épp neked kellett a szemtanújának lenni.”³⁹

Babits január 18-án, Hatvany Lajosnak így kezdi levelét: „Egy nagyon tragikus és engem közlelő sújtó haláleset a múlt héten megakadályozott abban, hogy megköszönjem azt a kedves és értékes meglepetést, amit nekem Gyulai Pálról szóló könyve elküldésével szerzett.”⁴⁰

³⁸ Fogaras és Vidéke, 1911. jan. 22. 1.

³⁹ *Babits Mihály levelezése 1909–1911.* I. m. 131.

⁴⁰ U. o. 127.

Dienes Valériának ezen időszakban írott – ugyancsak elkallódott – levelében is igen rossz lelkiállapotáról adhatott számot, ha a válaszlevélben a megszólított így reagál: „[...] amit odasejtek a szavaid mögé, az félelmesen hasonlít az én átélt nagy sírásaimhoz [...] Engem máshol kezdett ki az élet...”⁴¹

A főgimnáziumban a László Béla halálát követő napon rendkívüli tanártestületi értekezletet tartanak. Döntés születik arról, hogy az elhunyt-ról gyászjelentést adnak ki, részvétnyilvánítással élnek, s a január 19-ei, budapesti temetés előtti napon megrendezik a fogarasi búcsúztatást. Ezen a tanártestület nevében Szentirmai Imre, az ifjúság részéről Rosenberger Oszkár mond búcsúztatót.⁴² Az igazgató gondoskodik arról is, hogy a család 400 koronás temetési segélyben részesüljön.⁴³

A tragikus halálesetnek híre futott szinte az egész országban. Részvétnyilvánító levelek és táviratok érkeznek mindenünnen, a brassói kollégáktól, a nagyszebeni tankerületi főigazgatótól, a budapesti Rabbiképző Intézet tanári karától, a fogarasi tisztkartól, tisztviselektől, diákok szüleitől.⁴⁴ A Fogaras és Vidéke egész oldalas megemlékező cikkben búcsúztatja el Lászlót, a lap 1911. január 22-ei számában, részletesen szólva a tragikus esemény körülményeiről, a temetésről, a tudós tanár életéről és jellemvonásairól. Szorgalmas munkatársáról megemlékezést közöl az Egyetemes Philológiai Közlöny 1911. évi II. száma is, sorra véve és értékelve közleményeit.

László Béla halála az oktatás terén új tantárgyfelosztást tett szükségessé, amint ez Major Károly igazgató alábbi leveléből kiderül: „A néhai László Béla dr. helyettes tanár helyére a vkm. 37957–1911. számú rendeletével az év hátralevő részére Borbély Gyula okl. tanárjelöltnek h. tanári minőségben alkalmazása és Bausz Gyula h. tanárnak hosszabb, valószínűleg az isk. év végéig terjedő betegsége folytán f. évi ápr. hó 19. napjától új tantárgyfelosztás és órarend, ill. szakszerű helyettesítés vált szükségessé. A nevezett helyettes tanár szakképesítése ugyanis magyar–latin és nem latin–görög, amire pedig a szakirány fenntartása érdekében van feltétlenül szükség. Ennek következtében addig is, míg a szakirány helyreállítására a legközelebb

⁴¹ U. o. 168.

⁴² Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, *Jegyzőkönyv a fogarasi m. kir. Állami főgimnázium tanártestületének 1911. jan. 17-én tartott rendkívüli értekezletéről.*

⁴³ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 29/1911.

⁴⁴ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, ad 37/1911.

mód nyílik, az V. osztály görög nyelvi 5 óráját Babits Mihálynak osztottam be, akinek, bár e tárgyból nincs szakképesítése, de képzettsége egyébként kellő biztosíték e tárgynak sikeres tanítására is, már azon körülménynél fogva is, hogy görög nyelvi tanulmányokkal eddig is foglalkozott, s különben is tudori szigorlatot készül tenni e tárgyból.”⁴⁵

Íme egy egészen új, s bizonyosan Babbitól származó információ, hogy az olyannyira szeretett görögből doktorálási tervei is voltak! A szándék bizonyára egészen komoly volt, de a tanév végén történt áthelyezést követően Babitsot magával sodorta a budapesti tanár – és poétalét forgataga. Ám a Fogarason megéltek, élete tényei, helyszínei – szinte nem is merev képekként, hanem filmszalagként – megőrződtek, s át is lényegülnek majd, verssé, regénnyé.

A gólyakalifa, amely 1913-ban íródott, minden más művénél többet mond el és árul el a fogarasi Babitsról, társaságáról, barátairól, környezetéről, hiszen – mint Halász Gábor jó szemmel veszi észre – „versei játékos – szemérmesen kerültek a személyes megnyilatkozást [...] Babitsban a regény szabadította fel a magáról beszélés szenvedélyét. Hogy látva lássák, idegen emberekről kezdett szólni.”⁴⁶

Babits – ahogyan erre Sipos Lajos kiváló érzékkel rámutat – a magyar próza megújításában új eszköztárra épít: a fantasztikum és irracionalitás új funkcióban való működtetésére, az élettény, irodalmi tény és fikció viszonyának átértelmezésére, valamint az idő szubjektívizálására és a belső történések megjelenítésére.⁴⁷ Ennek köszönhetően a regény helyszínei, terei, s az abban mozgó alakok esetenként további jelentéssíkokat, – rétegeket indítanak el. A helyíszínek feltárása, azonosítása így a műelemzés lehetséges-szükséges részévé válhat.

A kiváló fogarasi helyismerettel rendelkező Bisztray Gyula tanulmánya⁴⁸ számos fogarasi helyszínt és alakot azonosít, Rába György Babits monográfiája⁴⁹ a fogarasin túl szekszárdi, szegedi, budapesti helyszínekre mutat rá, Éder Zoltán – aki a kritikai kiadás jegyzetanyagában a témakörrel írottakról kiváló összegzést is készít – a regény ihlető külföldi helyszíneit, képzőművészeti alkotásait tárja fel. Talán megkockáztathatjuk azt a feltevést

⁴⁵ Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium levéltára, 176/1911.

⁴⁶ HALÁSZ GÁBOR: *A regényíró*. In: *Babits-émlékkönyv*, Budapest, [é.n.] 18.

⁴⁷ SÍPOS LAJOS: *Új klasszicizmus felé...* Budapest, 2002. 111.

⁴⁸ BISZTRAY GYULA: *Babits fogarasi évei*. ItK, 1956. 300–310, 431–446.

⁴⁹ RÁBA GYÖRGY: *Babits Mihály*. Budapest, 1983. 98.

is, hogy *A gólyakalifának* nincs egyetlen alakja és helyszíne sem, amely kellő ismerettel ne lenne azonosítható. Fogarasi kutatásunknak és egy időszaki adatszolgáltatónak köszönhetően a regény egy alakjának azonosításához magunk is hozzájárulhatunk. Babits tanártársai, a „nyolc nyelven hallgató” Darvas Pál, Köbgyök Miska, Kákay Náci, Krug Ernő, Cserey és az igazgató a jó házból való úri fiú, Táborny Elemér gimnáziumában tanítanak. A csak polgáriba járó asztalosinas életében – amely életben, tudvalevő, nincsenek nevek – egyetlen tanár említetik, a következőképp: „A rajztanítónak (mi különben tanár úrnak hittuk, de csak polgári tanító volt) volt egy pecsétes gyűrűje, mikor pofozott, befelé fordította a követ.”⁵⁰ 1995-ben készítettem interjút Végh Imre fogarasi lakossal, aki 1913–1918 között a fogarasi főgimnázium tanulója volt. Névről névre haladva mutatta be és jellemezte tanárait, köztük Reider Béla tanár urat, akiről emlékezete csak annyit őrzött meg, hogy meglehetősen rosszindulatú tanár volt, s pecsétgyűrűjét tenyerébe fordítva osztott pofont. Reider Béla 1910-ben kitöltött, a főgimnáziumi levéltári anyagban fennmaradt statisztikai lapjából tudjuk, hogy a Budapesti Rajztanárképzőben szerzett 1897-ben középiskolai rajztanári oklevelet, s a főgimnázium mellett a fogarasi városi iparostanonc iskolában is tanított.

E rövid kitérő után kanyarodjunk vissza ismét László Bélához, a barátához, s vizsgáljuk azt, hogy az ő alakja hogyan s miként van jelen Babits regényében. Talán nem meglepő, hogy a korábban felsorolt tanáralakok között nem ismerhető fel, azok egyikével sem azonosítható. Babits a regény egylelkű, de két különböző testben élő alakját magából és barátjából gyúrta össze, s barátja a regényben így Táborny Elemérként és asztalosinasként, díjnokként van jelen. Az ő alakjára utalnak a következő regénybeli tények: a kitüntetéses érettségi, a teniszezés, a hegedülés, a szemközt lakó lánnyal folytatott jelbeszéd, s főként a lányokkal szemben való kedves és fesztelen viselkedés, valamint a szabadelvű felfogás. De főként és mindenekfelett a barát Babitséhoz sokban hasonló lelki alkata, nyugtalan, lázadó volta és képzelete, mindenféle szellemi kalandra való nyitottsága és az álmokhoz való viszonya miatt. Ez utóbbira egy Ignác Rózsa által rögzített Ábel Jankavisszaemlékezésben is utalás történik. Szavainak felidézése előtt azonban rögzítenünk kell, hogy az emlékező nevet vét, s ezért Ambrózy neve helyére – akit a regényben Darvas Pál tanár alakjában rajzolt meg Babits – László Béla nevét kell behelyettesítenünk.

⁵⁰ BABITS Mihály: *A gólyakalifa*. Budapest, 1997, 43–44.

„Amikor elmeséltük az öreg Janka néninek A gólyakalifa történetét, megrezzent és zavartan lesütötte szemét:

– Nem akartam olyan dologba ártani magam, amihez nem értek. De így, ahogy hallom, arra kell gondolnom, hogy az Ambrózy tanár úr élete is ihlettette Babitsot a két életet élő hős megírására, A gólyakalifában. Igaz barátok voltak, s Ambrózy albérletben nálam lakott. Őt jól ismerem, és tudom, hogy mindig az álmai hatása alatt élt. Öngyilkos lett későbbben.”⁵¹

Bisztray Gyula a főhős öngyilkosságát is a barát tragikus tettéből vezeti le, ám ebben a kérdésben nem vele, hanem Rába Györggyel kell egyetértelnünk, aki monográfiájában így ír erről: „Tábory Elemér öngyilkosságának epikus mozzanatát nem származtathatjuk Babits tanártársának hasonlóan tragikus lépéséből, és nem is »deus ex machina«, hanem a cselekményből és légköréből következő befejezés. A regény összképe ezzel a záróakkorddal is teljesebben illeszkedik a »jelenések« közé, minthogy éppen meghatározó eseményei, fordulatai valószínűleg, a megszokott logikával nem magyarázhatók.”⁵²

A gólyakalifa a tudat és a tudatalatti örökös egymásra játszásában, a jó és rossz vonzások és választások belső vitájában, a tudatos és az ösztönös egymásra hatásában megvalósuló bipoláris lét regénye, s talán az elfogadása annak, hogy az örökös harc bennünk dúl, magunkban van. A lehetetlen megkísértése ez a regény, és még valami: emlékeztető jel, egy barát elvesztése okozta trauma feldolgozása és tárgyiasulása.

⁵¹ IGNÁCZ RÓZSA: *Babits száműzetése*. Új Idők, 1947. ápr.19. 364–365.

⁵² RÁBA György: *Babits Mihály*. Budapest, Gondolat Kiadó, 1983. 101.

AZ INDULÓ NYUGAT, BABITS ÉS A SZECESSZIÓ

A szecesszió körül: kétségek és kérdések

A dolgozatunk címében említett két fogalom egyike, a Nyugat, jelentéskörében tisztának vélt fogalom, bár éppen a kilencven éve indult Nyugat tiszteletére 1998. február 12-én, az ELTE-n rendezett tudományos konferencia mutatott rá arra, hogy érvényes vitakérdések újra és újra felvethetők. Másik fogalmunkkal, a szecesszióval azonban mindig is „baj volt”, létében, utóéletében egyaránt vitatott e fogalom tartalma, mélysége, kategóriához tartozása, egyáltalán: léte és identitása mind külföldön, mind idehaza.

A megnevezésbéli, a fogalmi tisztázatlanság kétségkívül az első és eredendő oka annak, hogy ez a meglehetősen egységes, Európában és az Egyesült Államokban egyaránt létező, ható művészeti jelenség, melyet mi szecesszióknak nevezünk, oly sokszínűnek, elemeiben igazán össze nem vethetőnek tűnik. Már abban sincs egyetértés, hogy a Nyugat-Európában immáron bevett elnevezése, az *art nouveau* honnan ered. Többen úgy vélik, hogy Siegfried Bing Párizsban, a rue Provence és a rue Chauchat sarkán 1895-ben megnyitott galériájától kapta nevét, mások szerint a brüsszeli L'Art Moderne folyóirat hozta divatba 1884-ben az *art nouveau* kifejezést. Az angolok aztán ezt vették át, míg az angolmán franciák ezzel szemben a *modern style* elnevezést részesítették előnyben, egészen a neoszecesszió jelentkezéséig, a század közepéig, amikor ők is visszatértek az *art nouveau*-ra. (Tegyük hozzá, hogy Franciaországban még számos más elnevezése is dívott, mint a gúnyos „ostorcesapás-”, „metélttészta-” vagy „metróstílus”, a korra utaló „századvégi stílus” és „1900 stílusa”, vagy a nosztalgiáról és elragadtatottságról tanúskodó *belle époque*, azaz szép korszak stílusa.) Olaszországban a *stile nuovo* és a *stile liberty* elnevezés volt a legáltalánosabb, de hívták *modern stílének*, *stile inglesének* és *stile floreálnak* is.

Angliában, ahogyan már említettük, az *art nouveau* elnevezés él, a szecesszió irodalmi vetületére azonban az *aesthetic movement* megnevezést használják. Spanyolországban a *modernista* és az *arte joven* elnevezés divik, Németországban pedig – az 1897-ben induló Jugend folyóiratról – *Jugendstil*nek nevezik. Hollandiában *nieuwe kunst*, *style Tiffany* az Egyesült

Államokban s végül *Secessionstil*, *szeecesszió* az Osztrák–Magyar Monarchiában, Csehországban és Lengyelországban. Ausztria kapcsán még meg kell jegyezzük, hogy Tamás Attila professzor szíves észrevételeiben rögzített tapasztalatai egy sajátos jelöléshasadási folyamat elindulására utalnak. A „secession” szó mára egyre inkább a kiállítási helyiséget, a névadó „kivonulás”-t, esetleg a művészeti forradalom induló, legszűkebb körét jelenti csupán, s szélesen és általában a mozgalmat már ott is a „Jugendstil” fogalommal jelölik. A különböző elnevezések többnyire a jelenség lényegére utalnak, mint újra, modernre, szabadra, minden korábbtól elkülönülőre, ám egyúttal el is takarják azt aényt, hogy mindenütt ugyanazon társadalmi-, esztétikai-, sőt etikai jelenségről van szó.

A szeecesszióban rejlő másik ellentmondás, hogy vitathatatlan kozmopolitizmusa ellenére, a helyi, nemzeti színek meglehetősen erősek benne, különösen Európa keleti és északi régióiban, a finneknel, lengyeleknél, oroszoknál és nálunk, ahol a népi mitológia és formakincs saját identitást, erős nemzeti karaktert is ad. (Nem lehetetlen, hogy éppen ez az egyik oka annak, hogy az angol és francia szakirodalom az utóbbiakról még ma sem igen vesz tudomást, s az *art nouveau* térképén Berlin, Prága és Bécs jelöltetnek keleti végvárakként.) E jelenségre nézve azonban Lyka Károly lényeglátó értelmezését véljük helyesnek, aki szerint a szeecesszió „magva egységes volt, csak a virága, zománca és illata változott el népek, fajok szerint [...] ugyanaz történt a gótikával, ugyanez a reneszánsz stílussal [...] azt mondhatnók képletesen, hogy e nagy stílusok mindig a kor művészi eszméit fejezték ki törzsükben, de ágaik, virágaik az egyes népek művészi vérmérsékletéről adtak képet [...]”¹

Mindezen okokból a szeecesszió lényegét, formarendszerét nem könnyű megragadni, mert kontúrjai meglehetősen elmosódnak. Ezért nem meglepő, hogy ahogyan nálunk, úgy külföldön sincs még konszenzus a szeecesszió definíciójában. Csak jelzésszerűen: vannak tudósok – főként művészettörténészek –, akik a szeecesszióról mint korstílusról beszélnek, mások stílusirányzatként fogják fel, jó néhányan pedig a mozgalmi oldaláról ragadják meg, tisztázatlanul hagyva a jelenség lényegét. A szeecesszió hatókörét tekintve is széles a skála: mind horizontálisan, földrajzi tekintetben, Kelet- és Közép-Európát látva vagy éppen feledve, mind vertikálisan, a társadalom szűkebb-tágabb szféráiban felismert hatással. Értékelése – mozgalmaként és jelenségként – többnyire pozitív, hiszen a mozgalom egy egészen új vi-

¹ LYKA Károly: *Szeecessziós stílus – magyar stílus*. Művészet, 1902. 3. 164–181.

lág megteremtését tűzte ki célként, stílusként pedig – áthatva a kultúra egészét – csodálatos értékeket hozott létre. De Champignelle munkája² is utal arra, hogy a kutatók egy része ennek ellenére olyan zsákutcának látja a szecessziót, amely törést okozott a művészetek fejlődésében. S nincs egyetértés természetesen a szecesszió időben való elhelyezését illetően sem, bár a Bazin könyvében³ rögzített időhatár – indulása egy kevéssel 1890 előtt, befejeződése 1914-ben – már egyfajta szakmai konszenzust mutat.

A hazai szakirodalom a szecesszió körülhatárolásában, megítélésében – ha ez egyáltalán lehetséges – még nagyobb szóródást mutat, s ezen nem segítettek a szecesszió témakörében lezajlott kisebb-nagyobb viták sem. Átlépve a kérdéskör történetiségét, Szerb Antal 1927-es, Halász Gábor 1939-es esszéjét, Ybl Ervin 1944-ben írt tanulmányát, vagy az 1966-ban Szegeden tartott szecesszió-vitát, közelmúltunk néhány mértékadó vélekedését idézzük, korántsem törekedve teljességre, s a terjedelmi korlátok miatt felvállalva a választás szubjektív voltát is.

Pók Lajos két kiadást is megért szecesszió-kötetében⁴ minden művészetet magával ragadó mozgalomnak tekinti a szecessziót. A kötet korszakos voltát az adja, hogy szinte minden lehetséges vitakérdést felvet a szecesszióval kapcsolatban. A *Világirodalmi lexikon* „szecesszió” címszavában Pór Péter a képzőművészetekből kiinduló, de a művészetek összes ágára kiterjedt (stílus)irányzatként definiálja, amely átmenet a szimbolizmus, naturalizmus, impresszionizmus és az avantgarde között.⁵ Barcsay Jenő egy interjújában⁶ magyar szecesszionizmusról beszél, tehát ő is stílusirányzatnak tekinti. Gellér Katalin és Keserü Katalin korszakos monográfiája⁷ szecesszió és szimbolizmus együttes jelentkezéséről, sőt más irányokkal való időszakos összekapcsolódásáról beszél. Németh Lajos Csontváryról szólva fejti ki⁸, hogy a posztimpresszionizmus, a szimbolizmus és a szecesszió egymástól elválaszthatatlan áramlatok. Németh G. Béla⁹ a szimbolizmust

² DE CHAMPIGNELLE: *L'Art nouveau*. Paris, Somogy, 1972, 9.

³ Germain BAZIN: *Le langage des styles, Dictionnaire des formes artistiques et les écoles d'art*. Paris, Somogy, 1976. 34.

⁴ *A szecesszió*. Szerk. Pók Lajos, Budapest, 1977.

⁵ *Világirodalmi lexikon*, XIV. 199–201.

⁶ POLÓNYI Péter: *Emlékezések a gödöllői művésztelepre*. Studia Comitatus 10, Szentendre, 1982, 3.

⁷ GELLÉR Katalin–KESERÜ Katalin: *A gödöllői művésztelep*. Budapest, 1987. 99.

⁸ NÉMETH Lajos: *Modern magyar művészet*. Budapest, 1972. 34.

⁹ NÉMETH G. Béla: *Kérdések és kétségek*. Budapest, 1995. 223.

nevezi meg átfogó, de nem homogén irányzatként, amelyet más áramlatok, mint a naturalizmus, impresszionizmus és szecesszió átszíneztek. Hasonló módon ír *A Nyugat és kora* című tanulmányában Kenyeres Zoltán¹⁰ a szimbolizmus, impresszionizmus és szecesszió egymást átfonó mozgalmairól. Végezetül pedig idézzük Krasztev Péter szócikkét¹¹, mely szerint „a közép- és kelet-európai irodalmakban a szecesszió nem tekinthető önálló irányzatnak, s fogalma is csak feltételeken alkalmazható az egyes jelenségek meghatározására”. Ennek oka, mint később kifejti, hogy a szimbolizmus asszimilálta a szecessziót.

A szecesszió előtörténete

„A hegyek között a legközelebbi út: csúcstól csúcsig” – írja Nietzsche, s a szecessziót megalapozó, sőt vázát adó filozófia is így jutott el Magyarországra. Wagner művészeteszménye Schopenhauertől indulva fejlődik a modern művészetvallásig, amelyben a társadalmi tagozódás és a pénzviszonyok torzító hatásától megváltott művészet válthatja meg magát az embert. Nietzsche adja ehhez a minden érték megkérdőjelezését és átértékelését elengedhetetlennek tekintő alapállást, az egyéniség mindenekfelettségét, a racionalizmussal szembenálló, új kort hirdető irracionalista poétikai forradalomba vetett hitet. Hatására már a hetvenes évektől vannak adatok, annak erősségét pedig legfőképp az mutatja, hogy a munkásságot és a műveket taglaló tanulmányok megelőzték magukat a műveket. A vele foglalkozók szűkített névsora is rendkívül imponáló: Fényes Samu, Wildner Ödön, Fülep Lajos, Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Vályi Béla, Juhász Gyula, Szabó Dezső, Schöpflin Aladár és még sokan mások.

A filozófiai hatások másik forrása, a tájékozódás másik iránya az angol preraffaeliták, elsősorban Morris és Ruskin. Utóbbi elsősorban a társadalmi viszonyoknak és a tömegtermelésnek a művészet alapfunkcióját megkérdőjelező hatására keresett gyógyszert, s az elidegenedés feloldását etikai alapokról, kis és nagy művészet látszólagos értékkülönbségét eltüntetve, a szépség kultuszában, a művészet eredeti, szerves funkciójának visszaállításával vélte elérhetőnek. Ennek az angolszász iskolának a hatása már jóval áttételesebb módon érvényesül, de sokkal mélyebben, mint azt első tekintetre vélnek.

¹⁰ <http://www.btk.elte.hu/celia/ja/nyug>.

¹¹ *Világirodalmi lexikon*, XIV. köt. 201.

Legtisztabban és egyetemlegesen a képzőművészek köre, s ezen belül a gödöllői iskola építkezik ezekből az elvekből, ahogyan megismertetésükért is ők tesznek a legtöbbet. (Noha Ruskinról már 1903-ban megjelenik egy monográfia Geöcze Sarolta tollából, az igazi áttörést mégis Körösfői Kriesch Aladár 1904-ben, a Műbarátok Körében tartott négy előadása hozta Ruskinról és az angol preraffaelitákról, amelyet aztán 1905-ben kötetben is kiadtak.)

A német–osztrák vagy az angol tájékozódás egyben egyfajta elődválasztást is jelent – „a nemzeti eszményeket valló művészek [...] az angol művészet példáját követték” – írja Gellér Katalin¹² –, míg a *Nyugat* köre, a szabadelvűek, az életfilozófiák hívei a német–osztrák elméleti alapokra építkeztek. De hogy ez csak bizonyos rangsort jelentett, s nem a másik orientáció tagadását, arra példák egész sorát hozhatjuk. Fülep Lajos Dutka Ákossal folytatott, 1904–1906 közötti levelezésében Wagner és Nietzsche hatása igen érzékletes, *A tragédia eredetét* fordítja is, tanulmányaiban, kritikáiban pedig az angol preraffaelita hatást tapasztalhatjuk meg. Nem véletlen, hogy ő fogalmazza meg a híres axiómát: „egyetemes és nemzeti korrelatív fogalmak”. Babits életművében közismert a nietzschei és bergsoni hatás, de ugyanígy az angol gondolkodók és szépírók kedvelése is. Irodalomtörténetében a preraffaelitákat igen szépen és jelentős terjedelemben méltatja, Ruskinról pedig egészen részletes és alapos portrét ad. Angol és egyúttal szecessziós képzőművészeti tájékozódásának pedig legfőbb bizonyítéka, hogy az angol *The Studio* folyóiratnak – amely rendszeresen tudósított a magyar művészeti élet eseményeiről is – előfizetője volt. S ugyanígy: a gödöllőiek angol és francia orientációja egyáltalán nem akadályozta, hogy Nietzsche is hasson rájuk. Nagy Sándor munkája, *Az élet művészetéről* (1911) például – mint Kiss Endre kimutatja¹³ – Nietzsche *Zarathusztrájának* a magyar változata, melyben az ideáltipizáltan eltérő értékrendszereket és felfogásokat ütközteti egymással.

Arra, hogy a szecesszió stíluselemei szinte fáziskésés nélkül jelentek meg a magyar irodalomban, már többen rámutattak. Németh G. Béla *Szimbólium és szimbolizmus (A „modernség” úttörő irányzata a magyar irodalomban)* című tanulmányában¹⁴ fejti ki, hogy Ruskin és a preraffaeliták

¹² GELLÉR Katalin: *A szecessziós könyvillusztráció Magyarországon*. Miskolci Galéria, 1997, 21.

¹³ KISS Endre: *A Zarathusztra és magyar változatai*. ItK, 1985. 283.

¹⁴ NÉMETH G. 209–224.

hatása már Asbóth János *Álmok álmodója* című regényében is érződik, a szecessziós muzikalitásban, az impresszionisztikus hangulatkultusz elemeiben és a művelődéstörténeti emlékek megjelenítésében. Tegyük hozzá, ezt a művet a téma is szinte kulcsregénnyé teszi, a dezillúziós nemzedék és korszellem útkeresését ábrázolva a főhős csalódásokat követő társadalmi emigrációjában, a művészetben, szerelemben és a természetben való menedékkeresésében. Bori Imre¹⁵ rendkívül meggyőzően mutatja ki már Arany mitikus tárgyú műveiben – de Kriza János és Orbán Balázs munkáiban is – azt a preraffaelita indítatást, azt a preraffaelita sejtelmet, amelyet aztán a magyar szecesszió, Körösfői Kriesch, Nagy Sándor, Remsey Jenő, Thoroczkai Wigand és Csontváry igazol majd vissza. Diószegi András pedig – Ambrus Zoltánról szólva¹⁶ – beszél arról, hogy a „szecessziós hullámmás” a nyolcvanas évek végétől elárasztja a magyar irodalmat.

Hipotézis a szecesszió valós természetéről

A szecesszió lényegének megragadása oly módon, hogy csupán a művészeti ágak összevethető stíluselemeit gyűjtjük össze, nyilvánvaló módon nem vezethet sikerre. A fő kérdés az, hogy ennek a korszaknak volt-e radikálisan újat hozó homogenitása tartalmi oldalról, a tárgyi és szellemi kultúra egészében, a filozófiától – az etikán, művészeteken, kollektív és egyéni értékrendszereken át – egészen a mindennapi gondolkodásig, szokásokig. Erre a kérdésre igennel válaszolhatunk. A szecesszió kora – országtól függetlenül – meglepő azonosságot mutat egy új, huszadik századi világszemlélet, értékrend, mentalitás vállalásában, a művészet eredeti társadalmi funkciójához való visszakanyarodásban, a magas és alkalmazott művészetek közötti válaszfal lebontásában, a művészeti ágak elkülönülésének oldásában, s – ami mindezzel egyet jelent – valamennyi, ezzel szembenálló, korábbi nézet és elv tagadásában. Esztéták, tudósok, művészek a századforduló körül egybehangzóan hittek élet–művészet–egyénség szentháromságában, a művészet megváltó erejében, a tehetség mindenhatóságában, a költészet misztériumában. Azok is, akik tovább őrizték ezeket az elveket, s azok is, akik később kiábrándultak ebből a korszakból, akik esetenként már a szecesszió progresszivitását is kétségbe vonták vagy tagadták. A szavak má-

¹⁵ BORI Imre: *A magyar irodalom modern irányai I.* Újvidék, 1985. 42–52.

¹⁶ Ambrus Zoltán *levelezése*. S.a.r. Fallenbüchl Zoltán. Budapest, 1963. 12.

sok, de a lényeg ugyanaz, akár Balázs Béla naplóját olvassuk, akár Fülep Lajos, Babits Mihály vagy Lukács György leveleit. (Csak egyetlen példát hozva: Poszler György *Filozófia és műfajelmélet* című kötetében igen érzékletesen mutatja be, hogy a fiatal Lukács, *A lélek és a formák* Lukácsa a lírára vágyik, de „maga nem tud létrehozni metafizikai lírát. Megteremti a lírai metafizikát. [...] A művészetről elmélkedik, de az élet izgatja. A művészet életéről szól, de az élet művészetét érti rajta.”¹⁷)

Ez az életérzés az, amely a szecesszió lényegét adja. Mindaz, amely esetenként lényegesebbnek és fontosabbnak látszik, mint például a művészeti mozgalmi jelleg, már ebből a gondolati magból fakad. A kivonulás is, a *szecesszió*, amely többet jelent a „mi” és „ők” közötti puszta különbségtételnél. Kivonulás a tizenkilencedik és a megelőző századokból, kivonulás a társadalom kapcsolhatatlannak tekintett szféráiból, például a politikából. Kivonulás ugyanakkor megváltással kecsegtető új értékek keresésére, akár egyedül, mint Csontváry, vagy – más módon – Mednyánszky, akár az egyként gondolkozók csoportjában, mint a festőiskolák és művészeti csoportok. Új alapokról, új elemekből új művészetet teremteni, ez a cél, s e tekintetben nincs különbség Körösfői Kriesch Aladárék erdélyi motívumgyűjtése, Bartók és Kodály népdalgyűjtése vagy Móricz Zsigmond mesegyűjtése között. De kivonulás a korábban kötelezőnek vélt szakmai „együgyűségből” is, hiszen – művész vagy, az új kor embere, s csak mondandód szabja meg, hogy milyen műfajt választasz. (A nyugatosok ilyenén sokoldalúsága ismert, a gödöllői mesterek többműfajúsága, hangversenyeik, szín- és bábjátékaik, Körösfői Kriesch szépiírói erényeket mutató naplói és versei, Remsey Jenő – Remsey György néven publikált – verseskötetei, drámái már kevésbé. Ugyanígy tudunk Csáth Géza festőként való indulásáról, zenekritikáiról, amelyek nem egy művészeti ágról, hanem a művészetről szólnak, benne irodalommal, képzőművészetekkel, zenével, de feledjük azt sem, hogy a műkritikus Lengyel Géza novellákat is írt.) Csoportosulás és kiválás – az elhatárolás fő eszközei a szecesszió korában. A telepiek, a Nyugatékek, a kolónia – az a mag, amely köré aztán holdudvarok szerveződnek Nagybányán, a Bristol kávéházban, a felolvasó esteken, a Nyugat-matinékon, vagy éppen a gödöllői művésztelepen, új etikával, világnézettel és életmóddal.

A kultúra új értékrendjén s a művészeti mozgalmakon túl a szecesszió természetesen stílus is. Hipotézisként azt is megfogalmazhatjuk, hogy a kor stílusa, amely széles folyamként fogadja magába e kor stílusirányait, a koráb-

¹⁷ POSZLER György: *Filozófia és műfajelmélet*. Budapest, 1988. 181.

ban induló szimbolizmust és a korban létrejött impresszionizmust. Utóbbi stílusirányzatként történő alárendelése a szecesszióknak talán kevésbé vitatható, annál is inkább, mert pontosan feltárhatók az okok – mint például a francia impresszionista festészet előrefutása, s ebből fakadóan, önálló egyésként való megjelenése a szecesszióhoz képest –, amelyek oda vezettek, hogy az impresszionizmus – amely legfeljebb a szecessziós folyam egy áramlata – némileg különálló létre törni látszik. A szecesszió és a szimbolizmus viszonya már nehezebb kérdés. Nyilvánvaló azonban, hogy a szecesszió – amely sokkal szélesebb, átfogóbb és egyetemesebb jellegű, mint a szimbolizmus –, ha nem is a szimbolizmusból születik, de egyezik vele annyiban, hogy ugyanúgy élt a valóság szimbolikus feldolgozásának eszéközeivel a képzőművészetek, a zene, az irodalom, sőt az élet teljes egésze tekintetében, mint a szimbolizmus korábban az irodalom terén. De úgy is fogalmazhatunk, hogy a szimbolikus szemléletmód – alapokat és sokoldalú megerősítést kapva – a szecesszió korában teljesebben ki igazán, ekkor találja meg méltó helyét. Így a szecesszió kora egyben a szimbolizmus és részben az impresszionizmus kora is; mindkettő stílusirányzatként simul a szecesszió korának áramába.

A Nyugat első évfolyama a szerzők és a témák tükrében

A főszerkesztő Ignótus a Nyugattal – amint az *Érdekes Újság Dekameronjának* adott életrajzában (1913) maga is rögzítette – azt a még hiányzó szemlélet szándékozott Osváttal, Fenyővel és Hatvanyval útjára indítani, amely határozottan aktuális, szinkron érdeklődésű. Ignótus esztétikai zsinórmértékét a praticista módon értelmezett szecesszió adja, amelyet korábban így rögzít: „A művészetben kivétel nélkül minden irány jogosult. Ezt az örök igazságot, csakis ezt hirdeti az a művészeti forradalom, melyet szecesszióknak neveznek.” Majd alább: „[...] a szecesszió [...] mint ilyen nem is egzisztál, s csakis a művészek abbéli törekvését jelenti, hogy azt csinálják, amit ők akarnak, s ne azt, amit más akar, vagy akart vagy fog akarni.”¹⁸

Ignótus programadó cikkében¹⁹ Kelet népének a nyugati utat tűzte ki, mint egyedül lehetségeset, önérték és öntudat s a mindenre való nyitottság

¹⁸ IGNÓTUS: *Még egyszer a szecesszióról.* = *Ignótus válogatott írásai.* Budapest, 1969. 183–184.

¹⁹ IGNÓTUS: *Kelet népe.* Nyugat, 1908. I. 1.

kellő arányát, hogy munkában, tudományban, művészetben „honfoglaló legyen Kelet népe”. Kenyeres Zoltán az imént már említett tanulmányában²⁰ a cím intertextuális vonzatáról is szól, amely Széchenyi és a reformkor hagyományával kapcsolja össze a mozgalmat. Az azonban jogos kérdésnek tűnik, hogy ez a valós asszociáció mennyire strukturált, csak Széchenyit és a reformkort idézi, vagy Széchenyi azonos című munkájának a lényegét is, azt ti. hogy reformot igen, forradalmat nem. Kétségtelennek látszik ugyanis, hogy az induló Nyugat az esztétizmus alapjain állva, az eddig említetteken túl legfeljebb a művészeti, s nem a társadalmi forradalmat tűzi zászlajára.

A negyedik számban *A magyar kultúra s a nemzetiségek* című Balogh Ernő-könyv-recenziója, illetve az ehhez kapcsolt – *A perzekutor-esztetikáról* alcímet viselő – utóirat ad módot Ignotusnak arra, hogy a *Nyugat*-mozgalom elleni első támadásokra reagáljon. Beöthy Zsolt, az irodalmi akadémizmus egyik vezére, Kisfaludy társaságbeli megnyitóján a nemzeti lelket hiányolta a modern irodalomból, mások rendre a kávéházi irodalomról példálózgattak. Ignotus hosszú sorát adja a társadalmi lét, tudomány, bölcsélet és művészetek azon képződményeinek, amelyek – politikai indítékok miatt, tehát perzekutor – esztétikai alapon – magyartalannak, így nemzetietlennek minősítették. (Nem magyar tehát – csak néhány példát kiragadva – Budapest, a pesti nyelv, a szecesszió és a szimbolizmus, s főképp nem magyar az, aki elégedetlen a fennálló helyzettel, közállapotokkal, s változtatásra, újra törekszik.) Ignotus remek érzékkel mutat rá arra, hogy a nacionalista esztétika legalább oly mértékben német és francia ihletésű, mint az a művészeti termés, amelyet nemzetietlennek bélyegez.

Tegyük még hozzá, hogy az induló *Nyugat* megítélése nem csupán a konzervatív, hanem a progresszív oldalon is mutatott némi ambivalenciát. A lapban kézjegyét már leadó Kosztolányi 1908 decemberében így ír Fülep Lajosnak: „A Nyugat egy kifejezetten antiszimbolista, józan, racionális alapon álló, metafizika- és gondolatgyűlölő zsidó pártszövetkezet. Impotens rikoltozás rekedt torokkal. A szifilisztől berekedt torokkal. Hitem szerint ők sohasem csinálják meg az irodalmi forradalmat, mert erre nemcsak az erejük hiányzik, de a hitük is, az állítani tudás bátorsága.”²¹ Tudjuk, Kosztolányit Ady iránti erős ellenszenve teszi ennyire indulatosá, de igaztalan jellem-

²⁰ <http://www.btk.elte.hu/celia/ja/nyug>. 32.

²¹ Kosztolányi Dezső Fülep Lajosnak, Budapest, 1908. (XII. vége), *Fülep Lajos levelezése*. S.a.r. F. Csanak Dóra. Budapest, 1990. I. 133.

zése még így is megdöbbenő. A Nyugatban ugyancsak rendszeresen publikáló Lukács György a Renaissance-nál látja rosszabbnak a lapot, mondván, hogy a Renaissance-ban több jó érzés és komolyság iránti tisztelet van.²²

Az ötödik számban a babitsi „harcolni kétfelé” végzete éri el Ignotust, hiszen a progressziót, a szecesszió mozgalmát többféle módon támogató Koronghi Lippich Elekkel, a kultuszminisztérium művészeti ügyekért felelős osztályvezetőjével kell vitába szállnia. Koronghi – végzetesen félreértve, sőt ellenkező módon értelmezve Ignotus programadó cikkét, a *Kelet népét* – a Magyar Iparművészet januári számában a finnekről értekezik²³, s eközben kényszeres szükségét érzi annak, hogy Ignotus „szabadgondolkozói szuverén gögjétől” a kis finn nemzeti kultúrát megvédje. Mentségére csak annyi hozható fel, hogy számára a finnek – a nemzeti mitológia tematikus feldolgozásával, a nép művészeti motívumrendszerének szecessziós felvállalásával – követendő példát jelentettek. (Koronghi egyébként – 1914-es nyugalomba vonulásáig – igen sokat tett az új művészetért. 1905-ben az általa kijárt állami támogatással indulhatott el a gödöllői szövőműhely és -iskola, amely katalizátora volt a Gödöllőn gyülekezők művészkolóniává szerveződésének. A finn Akseli Gallen-Kallela magyarországi látogatásainak is legfőbb mentora, ahogyan Fülep Lajos 1908–1912 közötti itáliai, franciaországi és angliai tanulmányútjához is ő szerzi meg – hol segély, hol állami ösztöndíj formájában – a támogatást. Remsey Jenőt – éppen Fülep Lajos figyelemfelhívó kérését teljesítve – ugyancsak az általa kijárt ösztöndíj kapcsolja 1909-ben a gödöllői művésztelephez.)

A Nyugat ötödik számának figyelője hozza Ignotus Beck Ö. Fülöphöz írt nyílt levelét. Alkalmat erre a kassai székesegyházban felállítandó Rákóczi-síremlék pályázata s a pályamunkák szépművészeti múzeumbeli kiállítása teremt. Ignotus értő módon méltatja Beck gipszben formált munkáját, különösen értékelve a tökéletes ellenállást a történeti feldolgozás kísértésének, illetve a síremlék építészeti elemekkel való organikus egységet: „[...] ez az emlék a falból kiforrott, kibuggyant, rétegenként kileveledzett és megfagyott, [...] választékos és finom, de nem erőtlen és nem törékeny munkája igazán art pour art kapott meg [...]”.²⁴ Az, hogy Ignotus képzőművész és képzőművészeti alkotás szekértáboros méltatását vállalja, s ráadásul ezt a nyílt levél formáját választva teszi, hangsúlyozottan jelzésértékű.

²² Lukács György Fülep Lajosnak, Berlin, 1910.V. 24., I. m. 158.

²³ KORONGHI LIPPICH Elek: *A finnek*. Magyar Iparművészet, 1908. 1. 1–26.

²⁴ Nyugat, 1908., 292.

Az április 16-ai számban Ignotusnak a szociáldemokrata Garami Ernő *A megváltás felé* címet viselő, a Vígszínházban bemutatott darabja ad apropót arra, hogy esszéjében a szecesszió esztétikájának alapján állva, vagy – ahogyan ő fogalmazza – erősen polgári *art pour art*-os esztetizálással, minősítsen. A konkrét kritikai megjegyzések, az általánosítások, valamint a művész és a művészet autonimitásjogának erős kiterjesztése pregnánsan mutatja, hogy Ignotus esztétikai elvei a német–osztrák szecesszióban gyökereznek, ám azt is, hogy azokat practicista módon interpretálja, ki nyilvánítva, hogy „[...] a legdogmatikusabb artista felfogással sem megférhetetlen az az antiartista törekvés, hogy valaki politikai célra valamely politikai osztály új helyzetének, válságainak s áramlatainak kihálászatlan mélységeiből hozzon fel művészi szépségeket”²⁵

A színház világát egyébként – annak válsága miatt – megkülönböztetett figyelemmel kíséri Ignotus. A válság legfőbb okát *A színház estéje*²⁶ című esszéjében a színpadiaság hiányában, a könyvszínészet színpadiatlanságában látja, amelynek eredménye nem igazi művészet, nem színpadi művészet lesz. A másik – külső – ok, amelyet a *Nemzeti színház*²⁷ című figyelője fejt ki, az állami mecenatúra, amely lelkiismeretlen, maradi alapokon makacs és megátalkodott, s természet szerint kerékkötője minden új törekvésnek és megújulásnak. Így – míg a a zenében, a hangversenyéletben vagy a tárlatok, kiállítások terén az élénk pezsgés jellemző – a színházat unalom és csömör sújtja. A beteg gyógyítását Ignotus a bénulást okozó szerek elhagyásával s olyasfajta impulzív és szuggesztív terápiával képzei el, mint amit Reinhardt szecessziós színháza²⁸, vagy a sokak által naturalista irányúnak tekintett, ám valójában azon túllépő Thália Társaság működése fémjelez. (Ez utóbbi bizonyítására talán elegendő utalnunk a Thália rendezőire, Hevesi Sándorra, Márkus Lászlóra, Moly Tamásra, az előadott darabok olyan szerzőire, mint a német Wedekind, az olasz D’Annunzio, az osztrák Schnitzler, a dán Brandes, a francia Courteline, a magyar Lengyel Menyhért és Mohácsi Jenő, vagy a díszlettervezőkre: Gulácsy Lajosra és Márffy Ödönre.) Így Ignotus figyelőiben *A színház estéje* kérdésfelvetésre a *Thalia rediviva*²⁹ felel, még akkor is, ha e bátor színpadot 1908 decem-

²⁵ Nyugat, 1908. I., 409.

²⁶ Nyugat, 1908. I., 550–553.

²⁷ Nyugat, 1908. I., 455–456.

²⁸ Lásd: IGNOTUS: *Shakespeare-játszás*. Nyugat, 1908. I. 626–627.

²⁹ Nyugat, 1908. II. 331–333.

berében „a tegnap hivatalnokai és haszonbérloői” teljes mértékben ellehetlenítették.

Az első évfolyam utolsó számában Ignótus *Hadi készülődések* című eszéjében az irodalomhoz kanyarodik vissza, hogy immáron sokadszor rögzítse, hogy a Nyugat, a művészeti mozgalom mi ellen nem irányul. Nem támad író ellen, ha az annak tekinthető, forma ellen, ha az művészi, bármiféle nemzeti ellen, ha az haladó és teremtő. A háború a művészetbe kívülről – a politika oldaláról – bevitt ítésszempontok ellen, a megmerevített és kötelezővé fogalmazott irányok és formák diktatúrája ellen folyik, amely a másságot ismét politikai módon, a nemzetietlenség és értelmetlenség bélyegével bünteti. A művészet forradalma ezért válik – kénytelen-kelletlen – a művészet szabadságharcává, s kényszerűvé a beérkezettek, a mesterek döntése is, a hadbaszállás helyét illetően.

Az induló Nyugat első évfolyamának arculatát, jellegzetes vonásait, irányultságát, a tájékozódás karakterét Ignótus mellett a két szerkesztő is jelentős mértékben alakította: az évfolyamban csak egyetlen – Babitsot védő – lábjegyzettel jelenlévő, ám amúgy onnipotens „szürke eminenciás”: Os-vát, illetőleg a tizenkét közleményt közreadó Fenyő Miksa. A első évi huszonnégy számot áttekintve azonban lehetetlen észre nem vennünk, hogy a legtöbbet publikáló főszerkesztő mellett – akinek hat verse, három fordítása, kilenc esszéje és tizennyolc figyelője jelent meg – van egy munkatárs, akinek – eltekintve a szépirodalmi publikációtól, a két novellától – hajszálpontosan annyi írása jelenik meg (kilenc nagyobb közlemény és tizennyolc tárlatot, kiállítást, illetve munkásságot felölelő kritika a Figyelő rovatban), mint Ignótusnak.

Lengyel Géza íróról, újságíróról, műkritikusról van szó, aki 1902 és 1906 között Nagyváradon, majd a Budapesti Naplónál újságíró. Ezután lesz a Nyugat első – és 1912-ig vezető – műkritikusa. (Rendszeres művészeti kritikát melléte – az első világháborúig – az 1909-ben belépő Felek Gyéza újságíró, művészeti író, az 1910-ben bekapcsolódó Bálint Aladár újságíró, műkritikus, majd Elek Artúr író, kritikus, művészettörténész közöl, aki ugyan a kezdetektől munkatársa a Nyugatnak, de képzőművészeti kritikával csak 1911-től jelentkezik. Mellettük szakmabeliek is írnak, mint Beck Ö. Fülöp, Fémes Beck Vilmos vagy Berény Róbert, de legalább ilyen természetességgel vállalnak képzőművészeti figyelőt szépírók is, mint Ady, Balázs Béla, Füst Milán, Hatvany Lajos, Szép Ernő, Tóth Árpád vagy Török Gyula.)

Körösfői Kriesch Aladár 1904-ben, az Iparművészeti Múzeumban tar-

tott felolvasásán³⁰ a modern művészet négy apokaliptikus lovagját a pénzben, az akadémiában, a kiállításban és a pályázatban látta. Felfogásában a négy, korántsem jelképes, de testi valójában jelenlévő rémalak a művészet lényegét rontja meg, annál is veszélyesebben, hogy nem nyílt ellenségeként, de a művészetek látszólagos támogatóiként jelennek meg.

Lengyel Géza műkritikaiban a bajok e négy forrását sokoldalú megközelítésben tapasztalhatjuk meg. Többször vázolja, hogy a hétköznapi lét szükségleteiből kiszakított képzőművészeti tárgy fényűzési cikké vált, s nem találja igazán a helyét, sem a műteremben, falhoz fordítva, sem a kiállítóteremben, de a paloták termeiben elhelyezve sem. „A képzőművészet [...] kényszerű zárkózottságban távolmarad a frissebb és szomjasak elméktől.”³¹ A pénz létező viszonylatokat hamisít meg, megfoszt a valóságos szükségletektől, szerves értékrendszert borít fel. „A vernisszázshiénák, a jelenvoltak, a Múcsarnok törzsvendégek, a száz és ezer koronák lefizetői: ezek mérik, ezek mutatják a magyar ízlést...”³² A pénz nem teremt művészetet, rímél rá Körösfői elvére, mikor az amatőr műgyűjtők kiállításán megfogalmazza: e tárgyak „kitűnően példázzák azt, amit nem csinál az igazi művész”.³³ Vagy amint az egyházművészeti kiállításon rezignáltan summázza: „Mennyi pénz és milyen kevés ugyan...”³⁴

Alig van írása, amelyben – legalább egy fél mondat erejéig – ne támadná a hivatalból nagyokat, a stíl- és formacsendőr, vaskalapos akadémiát, „a bársony és kelmefestés lovagjait”³⁵, akik minapi forradalmárokból változást rettegő, lojális polgárokká váltak, s a tegnap sablonját, s nem a ma eleven művészetét tanítják. De ugyanígy érzékeny arra is, ha a kiállítás nem eszközt, hanem célt jelent, ha a mű a kiállításnak, a divatnak, a művésztársaknak születik. Érzékeny a kiállítás formai elemeire, hiszen éppen a szecesszió nevében várhatja el a képek és szobrok artisztikus feltalálását, a kiállítás egyes elemeinek harmonizálását, vagy a környezet művészi hozzáhangolását a kiállított anyaghoz. A bemutatás módjára vonatkozó kritikáját gyakran már írása címében jelzi. *Tárlatok és képraktárak*³⁶

³⁰ KÖRÖSFÖI KRIESCH Aladár: *A modern művészet apokalipszise*. Magyar Iparművészet, 1904. 4–5 sz., 71–75., 130–134.

³¹ LENGYEL Géza: *Száz jó kép*. Nyugat, 1908. I., 74.

³² LENGYEL Géza: *Gyűjteményes tárlatok*. Nyugat, 1908. II., 277.

³³ LENGYEL Géza: *Amatőrök*. Nyugat, 1908. I., 48.

³⁴ LENGYEL Géza: *Egyházművészet*. Nyugat, 1908. I., 168.

³⁵ LENGYEL Géza: *A MIÉNK*. Nyugat, 1908. I., 281.

³⁶ LENGYEL Géza: *Tárlatok és képraktárak*. Nyugat, 1908. I., 16–19.

írásában a Nemzeti Szalont állítja szembe a két – általa képraktárnak tekintett – intézménnyel, a Képcsarnokkal és a Képzőművészeti Múzeummal, másik kritikájában – amely a *Kép-vegyeskereskedés*³⁷ címet viseli – a változatosság kedvéért a Nemzeti Szalont szapulja, amely őszi tárlatán nem tudta eldönteni, hogy a Kunwald-kollekciót vagy az újabb termést akarja-e bemutatni.

A pályázati rendszer művészeti szférában való tökéletes alkalmatlanságát a Rákóczi-síremlék pályázata kapcsán fejt ki igen részletesen. „Pályázat: ez a szabad verseny, a tiszta, a jeligés marakodás. [...] Teremtője – példának okáért – Budapest rémítő szobor-társaságának. [...] A magyar szobrász előszedi a pályázati feltételeket és megfelel a szigorú kívánalmaknak. Nem érdekli a téma, nem ihleti meg az eszme, de pályáz. [...] Ezek a balvégzetű pályázatok forgácsolják el a magyar plasztika erejének legjavát.”³⁸

Lengyel műkritikáiból természetesen lesűrítendő a kárhoztatott negatívumokkal szemben álló igenek sora is. Igent mond a szuverén művészegyniségre, amely netán iskolán, műhelyen túl egyéni szecesszióra is képes, aki az élettől indul el és oda jut vissza, élet és művészet egységét teremtvé meg, abban a formában, ahogyan Ignotus a Neményi Erzsébetről megemlékező figyelőben írja, hogy „számára nincs külön politika, társadalom és irodalom, szépség és igazság, élet és művészet, hanem minden egy vagy legalább is egybeszővődő, egymáshozható s különválaszthatatlan”.³⁹ Lengyel igent mond tehát a tálentumra, a tehetségre, az invencióra, az elmélyedésre való képességre, a harmóniakeresésre. Igent mond a dekorativitásra is, de csak akkor, ha az szerves, valamiért való. Ezért lehet nála a szecessziós jelző kompromittáló is, mint öncélúan díszítő funkcióban való alkalmazás, mint túlhajtás, mint a szecesszióval üzőtt sok visszaélés nem is oly ritka példája. Rippl-Rónai művészete megfelel magas elvárásainak, ezért őt mintegy mértékként kezeli. Feltétlen híve Beck Ö. Fülöpnek, Frecskay Endrének. Kedveli a művészek csoportosulását, a szövetkezést munkára, tanulásra. A szecesszió gödöllői műhelyéről mondja, hogy lelke van, hagyományai vannak. A műhely vezetőjét, Körösfői Kriesch Aladárt bámulatosan széles és harmonikus művészegyniségnak ismeri. Nagyon sokra tartja a MIÉNK csoportját, e művészi szempontból sokszínű, impresszionista, szecessziós, sőt csírákban expresszionista és kubista, esztétikai felfo-

³⁷ Nyugat, 1908. I., 218–219.

³⁸ Nyugat, 1908. I., 230.

³⁹ Nyugat, 1908. I., 403.

gásában azonban a Nyugat szellemével rokon kört, az atyamester Kernstok Károlyt, aztán Gulácsy Lajost, Ferenczy Károlyt, Tihanyi Lajost. Sokat vár a KÉVE, a Szablya-Frischauf Ferenc körüli szecessziós művészeti egyesülés tagjaitól is, dicséri Remsey Jenő stilizáló és drámai erejét, Kozma Lajos szimbolisztikus formanyelvét.

A Nyugat 1908. évi szépirodalmi anyagának jelentős része gyakran már címében elárulja szecessziós elkötelezettségét. A szecessziós ikonográfia elemei, növények és állatok ornamensei villannak fel a címekben (Ady: *A fehér lóuszok, Fekete pillangók fogatján, Seregély és galamb*, Ignó: *Napraforgó, Hattyú*), máskor a japonizmus hatása érezhető (Kafka Margit: *Huro-Ki*, Szini Gyula: *Yoru herceg legendája*), vagy idegen szavak és szó szerkezetek teremtenek a címben egzotikus dekorativitást (Juhász Gyula: *Turris eburnea*, Babits Mihály: *Sunt lacrimae rerum*, Reichard Piroksa: *Amphibia*, Kafka Margit: *Neurasthenia*). Számos versben az allegóriává, emblémává vált, a nőből újonnan alkotott és ilyen teljessé soha nem tett „nőmitológia” elemei bukkannak fel, az éterien tisztától, a virág, évszak, termékenység jelentésköréin át egészen a kárhozatba döntő vampig, az élet-esztétikától egészen a halál-erotikáig (Balázs Béla: *Éva*, Ady: *Ruth és Delila, A szív komédiája, A Hágár oltára*, Oláh Gábor: *Az asszonybálvány*). Máskor a szecesszió szín-, nap- és fényszimbolikája jelent ihletet (Gellért Oszkár: *Új sötétség*, Kosztolányi Dezső: *Boszorkányos este*, Pásztor Árpád: *Naplemente, Alkony felé*), vagy éppen az élet–halál–lét transzcendens elemei bukkannak fel (Lesznai Anna: *Sötétben, mélyen...*, *Őszi válás*, Ady: *Isten, a vigasztalan*, Szép Ernő: *Játék*).

Az első évfolyam lírai anyagában a szecesszió igen jelentős művekkel jelenik meg. Juhász Gyula *Turris eburnea* című versével szerepel először a folyóiratban, erre az opuszra mint a köznapiságból való kivonulás szecessziós alapversére, a művészetvallás feltétlen igenlésére tekinthetünk.⁴⁰ A negyvenhét verssel jelenlévő Ady *Fekete pillangók fogatján* című versében szecessziós képek sorából építi a dekadencia, erotika és pusztulás jelentéseit, *A fehér lóuszokban* egy távoli kultúra stilizációs elemeit használja az „áldott, szent, tiszta Élet” festésére, *A nincsen himnuszában* pedig a szecesszió indázó mondatszerkezete adja a lehetőséget *ad absurdum*

⁴⁰ Az *Énekek énekétől* induló fogalom – XVI. századi Szűz Mária-litániában is megjelenve – elvont értelmű jelentését Sainte-Beuve-nél nyeri el, aki Alfred de Vigny költői attitűdjének bemutatására használta, majd az angol preraffaeliták révén vált az *art nouveau* művészetvallásának alapfogalmává.

vinni a lázadást, s ezzel a tagadást igenlésbe játszani át. Lesznai Anna *Sötétben, mélyen...* című versének hatását – az organikus vegetáció örök megújulásáról szólva – a jelenség lényegre való egyszerűsítésével a szecesszió természetlírizmusára építi. Kosztolányi első nyugatos publikációja, a *Bozsorkányos este* ugyancsak szecessziós vízió, látomásossága dekoratív és stilizált.

Babits *A Holnapban* való megjelenés után – Osvát Ernőnek köszönhetően – a Nyugatba is berobbant, hiszen a november 16-ai és a december 1-jei, egymást követő számban négy-négy verse jelent meg. (Egy-egy blokkban csak Adynak és Lesznai Annának jelent meg ennyi verse!) *A csend-életek* ciklusból az *Asztalfiók* és a *Cumulus*, továbbá a *Himnusz Irishez* és a *Messze...messze...*, valamint *Az örök folyosó*, a *Sunt lacrimae rerum*, a *Hegeso sírja* és a *Szöllőhegy télen*.

Osvát hihetetlen szerkesztői érzékét mutatja, hogy a Babits által felküldött versekből az *Asztalfiók* kerül az élre, amelynek újdonsága rendkívül sokrétű. A megírás vállalásának bátorsága emeli azonnal programverssé. Műfaja a festészeté, megelevenített valóságelemei a lét és nemlét határán lebegnek, a költészet *persona non grata* tárgyai, egy mikroenteriór lehetetlen semmiségei, melyeket az „invalidus” jelző antropomorfizál, s így ezek az elértéktelenedett használati eszközök, „még jó lesz valamire” maradványok személyes életet öltenek, s az embert, a makrokozmoszt vonatkoztatják magukra. Ha valami, ez kell, hogy mutassa, a költészetben valami egészen új kezdődik.

De nem kisebb bravúr a *Cumulus* sem. Kelevéz Ágnesnek köszönhetően már tudhatjuk, hogy Babits a korabeli meteorológia tudományában ekkor elkülönített négy felhőtípusról (Cirrus, Stratus, Cumulus, Nimbusz) tervezett egy kis ciklust.⁴¹ A *Cirrus* és *Stratus* publikálatlanul, autográf kéziratban maradt, utóbbi töredékként, a *Nimbusz* meg sem íródott. A *Cumulus* azonban a szecessziós líra gyöngyszeme, *science* és *art*, vizuális és elvonatkoztatott, történeti és idők feletti, valós és vizionális játszik, szüremlik egybe. Perszonális, pillanatnyi élmény, amely időtlenné merevedik, s a benne szereplő elemek számának többszörös asszociációját adja. Felülmúlhatatlan.

De kanyarodjunk vissza ismét a Nyugathoz. Az első évfolyam verseinek, de novelláinak és elbeszéléseinek is igen széles körben jellemző, szecessziós vonása az a viktoriánus kortól induló technika, amelyet az angol-

⁴¹ KELEVÉZ Ágnes: *Bensőséges tájképek, felhővel*. (Ismeretlen versek a fiatal Babits műhelyéből) = *Kit új korokba küldtek régi révek*. Budapest, 2008. 23–40.

szász szakirodalom szófestésnek (word-painting) nevezték, s amely a század elejére a szecessziós irodalom általános vonásává jegecesedett. Legfőbb jellemzője a körmönfont kompozíció, az összetett struktúra, a visszatérő, ikonografikus motívumok alkalmazása, a cinematikus, mozgóképi perspektíva leírásban való alkalmazása, s főként: különleges érzékenység a kontrasztok, színek, hangok és hangulatok iránt. A szecesszió prózájában a fantázia is új távlatot kap, a mese és meseszerű mindig túlmutat önmagán, minden konvencionális megkérdőjeleződik, s átszíneződik a misztikussal, a bizarral és a groteszkkal (Balázs Béla: *A csend*, Szini Gyula: *Groteszk; Yoru herceg legendája*, Csáth Géza: *Anyagyilkosság*, Kafka Margit: *Az ember meséje*). A bizarr és groteszk itt és most – ellentmondásos módon – természetesen hat, mint az elidegenített és elidegenedett világnak való megfelelés, amely inkább jelenti az élet félelmét, mint a halálét. A művész már nem úgy prezentálja a dolgokat, ahogyan vannak. Csak az az érdekes, mi ez a dolog az ember számára, mit mond neki, és számára mivé válhat. Így lényegül át a gyermekkor is személyes mitológiává (Csáth Géza: *Emlékirat eltévelyedésemről*).

Az induló Nyugat külső képe

A Nyugat folyóirat könyvművészeti arculatát – méghozzá a megerősödött öntudatú alkalmazott művészethez méltó módon, a címlapon névvel jelölve – a magyar szecesszió két jeles művésze, Beck Ö. Fülöp és Falus Elek határozta meg. Beck adott már az 1905-ben indított Figyelő fedőlapjának is az új századra és az új művészetre koncentráló jelleget, a nyüzsgő és tevékeny tömeg fölé zárt, meditatív nyugalommal magasodó, művészkoszorús génusz rajzával, s a Figyelő új folyamaként útjára bocsátott Nyugat címlapjára is az ő Mikes-émlékérme kerül, hogy aztán később a folyóirat, sőt a kiadó és a mozgalom mindent magába ölelő emblémájává váljon. A Figyelő szürke alapon barnával nyomott fedele csak kis mértékben módosul a Nyugatonál – szürke alapon fekete nyomat –, s ugyanaz a nyomda (Márkus Samu könyvnyomdája), a formátum, a szedéskép és betűtípus, sőt a könyvdísz is, hiszen a kiterjesztett szárnyú négy holló változatlan formában jelenik meg a Nyugat Figyelő rovatának fejlécén.

A Nyugat másik, korábbi ősenek, a hét számot megért Szerdának tetsetőz kiállítású és tipográfiájú borítóját és könyvdíseit Szablya-Frischauf Ferenc és felesége, Lohwag Ernesztin rajzolta. Programjáról a Fülepe Lajost

munkatársként megnyerni szándékozó, s a lap indítása körül bábáskodó Márkus László így írt: „[...] mindent, ami komoly, új, tisztességes, vakmerő és kíméletlen. Semmi megkötöttség, semmi konvenció, semmi kényszer, semmi kód és meggyőződés nélkül csinált munka.”⁴² Az alapítók mintája a tartalomra nézve – amint azt Kenyeres Zoltán is rögzíti⁴³ – a bécsi szecesszió lapja, a *Ver Sacrum* volt, bár Márkus formátum tekintetében a német *Die Musicot*, az 1901-ben indult szecessziós, illusztrált félhavi lapot jelöli meg.

A Nyugat külső arculata – szecessziós periodikához méltó módon – az első időszakban számos alkalommal módosul, úgy azonban, hogy a változás és változatlanúság kellő aránya megőrzi a korábbi összhatást. Az első módosítás még igazán nem lényegi, inkább csak korrekció: a harmadik szám fedőlapján a fotografikus jellegű, s emiatt elmosódó kontúrral bíró Mikes-reprodukciót egy tisztább rajzú, grafikus embléma váltja fel. Ezt, mint Beck Ö. Fülöp emlékezéseiből⁴⁴ megtudhatjuk, maga a művész rajzolta: „Már 1907-ben mintáztam [a Mikes Kelemen-plakett] egy változatát, erősen domborút, ez azonban nem jutott el a sokszorosításig. Íróbarátaim akkoriban készültek a *Nyugat* folyóirat kiadására, meglátták nálam ezt a Mikeset, és címlapjukra jelképekül felhasználták. Eleinte fényképes cinkográfia útján reprodukálták, de ezt nem jól lehetett látni a szürke fedél papirosán. Fél év múlva tusrajzot készítettem róla. Evvel meg magam nem voltam megelégedve. Talán tizenhat–tizenhét éve most annak,⁴⁵ hogy újabbat rajzoltam, a véglegeset.”

Az első évfolyam tizenhatodik számától kezdődően a folyóirat a „Jókai” könyvnyomdai műintézetben készül. A nyomdaváltás javít a lap megjelenésén. A formátum nagyobb lesz, több a felhasznált betűfajta, a címlapra pedig ismét a fotoreprodukció kerül, de immáron jobb, plasztikusabb változatban. Juhász Gyula ezt így rögzíti Babitsnak írt levelében: „A Nyugat [...] újabb, gazdagabb lett tartalmában, formában.”⁴⁶ De van veszteség is, mert a Figyelő rovat fejlécéről eltűnik Beck Ö. könyvdísz.

Az első, igazán karakteres változás az 1910-es első számon látható. A Falus Elek rajzolta borító igazi szecessziós munka. Megtartja a szürke

⁴² Márkus László Fülep Lajosnak, Budapest, 1906. aug. 12. előtt, *Fülep Lajos levelezése. I.*, I. m. 48–49.

⁴³ <http://www.btk.elte.hu/celia/ja/nyug.2>.

⁴⁴ Beck Ö. *Fülöp emlékezései*. Budapest, 1957. 253.

⁴⁵ Beck Ö. Fülöp 1940. február 10-én kezdte el írni visszaemlékezéseit.

⁴⁶ *Babits Mihály levelezése 1907–1909*. S.a.r. Szóke Mária. Budapest, 2005. 111.

alapszint, a tartalommutatót és a Mikes-emblémát, bár ez utóbbit élénk vörösre váltva, moarés szalaggal átkötött rózsakoszorú közepére helyezi. A nyomtatott fekete betűket szabadkézi, kalligrafikus vörös és fekete betűk, és két oldali, indázó könyvdísz váltják fel.

1911. Újabb év, újabb Falus Elek-címlap, a leginkább Falusra jellemző. A szürke alapszint a szecceszio fény – és napszimbolikájában oly fontos napsárga váltja fel, erre kerül a háromszoros fekete keret, amelynek kemény kontrasztját a központos tulipános, rózsás, leveles, mezőkövesdi hímzést idéző könyvdísz oldja fel. Rajzolt betűkkel a folyóirat, a főszerkesztő és a szerkesztők neve, és természetesen Falus Elek szignója. Beck Ö. Fülöp emblémája és a fedőlapra nyomtatott szellemi tartalom feláldoztatott a látvány oltárán.

Valószínű, hogy az embléma eltüntetése – hagyományt teremtő három év után – elfogadhatatlan volt mind a szerkesztőknek, mind a közönségnek. Ennek tudható be, hogy fél év elteltével újabb Falus-borító következik. Marad a napsárga alap, a belső oldalra üzött tartalommutató, de a vörös színt zöld váltja fel. Visszakerül a rózsakoszorúba foglalt Beck Ö. Fülöp-érem, most azonban szalagok nélkül és zöld változatban. A korábbi verziók fekete keretei is eltűnnek, a „Nyugat” szó optikai kiemelését egy ugyancsak zöld levélfüzér valósítja meg.

A borító további változásainak nyomon követése választott témánk szempontjából már kevésbé lényeges, vagy éppen nem művészeti szempontok miatt az. Annyi azonban feltétlenül megjegyzendő, hogy az 1911. november elseji szám az első, amelynek fedőlapján, az embléma alatt, a szellős napsárga mezőben megjelenik az első – még kulturális – hirdetés, a Modern Könyvtaré. Ez a jelenség 1912 nyarára oly mértékig fajul, hogy a virágkoszorúba fogott Mikes-érem ismét eltűnik a címlapról, hogy immáron az ötödik hirdetésnek – „Blackman ventilátorok, szellőző-szívó-berendezések” – helyet adjon. Mindennek azonban már nem sok köze van egy szecceszios folyóirat művészi köntöséhez.

Végezetül: A szecceszio fogalmának körüljárása, az induló Nyugat szeccesziohoz való mentalitásbeli, tartalmi és formai kapcsolódásának fől-vázolása induló hipotézisünket megerősíteni látszik, ezért – dolgozatunk címéből a kötőszót elhagyva – bizvást kijelenthetjük – Az induló Nyugat: a szecceszio.

A KÉPÍRÓ KÖLTŐ. AZ INDULÓ BABITS KÖLTŐI UNIVERZUMA

Babits pályakezdéséről szólni, poétikai világképét felvázolni, költői habitusát megragadni, portréjának helyét pontosan kijelölni a századforduló magyar irodalmának ikonosztázában meglehetősen nehéz feladat. A versek tematikus klasszifikálása nem segít, az élettények és művek szinkron vizsgálata ingoványos talajra vezet, bizonytalan eredménnyel jár, a költői esz-köztár és célrendszer rendre való megfeleltetése nem válaszokhoz, hanem újabb kérdésekhez vezet a vizsgálódót. Más költőknél jól bevált eszközök nála legalábbis kétséges eredményt hoznak, s az elemzés sem segít, hiszen már a költői téma körüljárása is ezer irányba futó szálak áttekintését követelné, s hol van még az eszmetörténeti hatások vizsgálata, a motívumkutatás, hol a formai elemek vallatása, a hatás elemzése, az alkotói folyamatba, a művek sorába, az életműbe és az irodalom folyamába való beágyazottság? Végigvihető, megtehető persze mindez, ám jó esély van arra, hogy az elemző, a kutató elvész aztán a részeredmények halmazában, amelyek sohasem állnak össze szubsztanciális egésszé.

A jelenség lehetséges okáról az irodalomtudomány eddig rendkívül sokat mondott, ám ugyanakkor sokfélélt is, így talán nem csoda – s Babits esetében talán sorsszerű is –, hogy a babitsi lényeg megragadásában főként költők (Tóth Árpád, Gellért Oszkár, Keresztury Dezső, Illyés Gyula, Rónay György, Rába György) jártak az élen. A számunkra most legfontosabbat is költő, Nemes Nagy Ágnes mondja ki *Alany és tárgy* című esszéjében. „Babits lírájának két [...] alapjellemzője van – írja –, az egyik, hogy más érdekli, mint általában a költőket, különösen a magyar költőket; a másik, hogy más viszonyban van költői tárgyával, mint bárki előtte a magyar irodalomban.”¹ Nemes Nagy Ágnes aztán e két jellemzőt egyetlen töre, Babits költői alkatára vezeti vissza, innen eredeztetve mind Babits ontológiai indíttatását, a hajlamot szubjektum és objektum, világ és ember, élet és lét, nemlét és halál, megismerés és megérzés tényeinek költői kutatására,

¹ NEMES NAGY ÁGNES: *Alany és tárgy = Mint különös hírmondó*. Tanulmányok, dokumentumok Babits Mihály születésének 100. évfordulójára. Szerk.: KELEVÉZ ÁGNES. Budapest, 1983. 37–43.

mind a feldolgozás objektív költői módját. S mennyire igaza van! Jóllehet Babits sem építezhet másból, mint a többiek, neki is ugyanaz a kulturális örökség és társadalmi környezet adott, amely hatásában kor alkotó erőinek bizonyos együttfutását és tendenciájában hasonló törekvéseit eredményezheti, ám nagyon más a személyiség, akire mindez hat, más a lelki irányultság, mások az értelmi feldolgozás egyéni vonásai és mélysége, más az élmények, impressziók hatása. Babits esetében ez az egyéni különösség, minden kortárstól való másság és elkülönülés hihetetlenül erős, mondhatni, ez adja költői arcképének legerőteljesebb vonását. Objektív költői látásmódja személyiségéből *ab ovo* fakadt, költészeti alapelveinek igazolásában igen hamar megtalálja hivatkozható mestereit, magában való bizonyossága, elhivatottsága pedig már akkor létezik, amikor munkáit csak asztalfiókja gyűjti, s néhány barátja ismeri. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az induló Babitsnál az irodalmi elhivatottság feltétlen bizonyossága keveredik a megvalósítás teljes bizonytalanságával, a nyilvánosság mintha nem szükséges feltétele, de talán gátja is lenne költői kiteljesedésének. „[...] milyen életszükség volt nekem hajdan művésszé lennem! A magas élvezetek féktelen vágyával születtem, [...] zenét, könyvet, nyelvet kellett magamnak teremtenem. Magamnak: máshoz nem volt közöm” – írja később, az *Homme de lettres* vallomásaiban².

Tekintsünk csak vissza a Babits–Juhász–Kosztolányi alkotta, sajátos „levelező önképzőköre”! A triumvirátusi hatalomátvételre készülők között Babits az elvekben mélyebb, biztos és kész, jóllehet – a publikációk számát és helyét mérlegre téve – ő tekintheti magát a legkevésbé költőnek, írónak.

Ő az első az objektív költői elvek vállalásában is. Juhász Gyulához 1905 augusztusában írott levelében fogalmazza meg azt a különbségtételt, amely tőle „kettős szecessziót” követel, nem csupán a kiüresedett, akadémikus, népnemzeti konzervativizmusból, de a modernnek látott irodalomból is. „A modern lírikus jellemvonása, hogy mikor költeni kezd, behunyja szemét, s ez az aligmúlt század előtt alig volt így (Byron kezdte.) Hogy ne értsen félre, ki kell fejeznem, hogy nem annyira a líra nevű műfaj, mint az átkos lírai szellem ellen harcolok.” Majd így zárja gondolatmenetét: „Ah, nyitott ablakok friss szele: áldott objektivitás, jöjjön el a te országod. Eladnám elsőszülöttségi jogomat egy tál objektív lencséért.”³Bizony, jól érezzük: itt

² BABITS Mihály: *Homme de lettres* vallomása. Nyugat, 1913. I. 859.

³ Babits Mihály levelezése. 1890–1906. S.a.t. ZSOLDOS Sándor. Budapest, 1998. 162–163.

nem más elvekhez való igazodásról, hanem önigazolásról van szó, Babits érveket keres költői alapállásának védelmére. Nem tehet mást, hiszen lelki alkata objektív szemléletmódra predesztinálja. Hihetetlen szenzibilitása és affektivitása művésszé teszik – „a művészi érzékenység: az élet akarásának foka”, írja egy helyütt⁴ –, állandóan magas fokú szellemi készenléte és feszültsége, félszeg és zárkózott természete, szorongásra való hajlama, szemérmessége pedig objektív költővé. Ezért az élet megélt tényei, saját érzései, élményei számára sosem versben megörökítendő témák, legfeljebb olyan elemek, amelyek a vers építésében felhasználhatók. Eszközök csupán, s nem jelentik a művészi megragadás célját. A személyes csak oly mértékben érdekes, amennyire ember és világ rajzát teszi teljessé, a szubjektum öncélként nem, csak az anyagi világgal való kölcsönhatásában, egzisztenciális terében válik témává. Az élet a művészetre, s a művészet az életért van. A művészet nem más, mint a világ képekben, azt másolva, azt továbbépítve. Célja: új változatok létrehozása a meglévő elemekből, sőt újak teremtése, s a művészet eszközeivel a világ továbbépítése. Ezen elvekben a szecesszió művésze áll itt előttünk.

A problémakör egy-egy elemét tanulmányaiban is érinti (*Szagokról, illatokról* /1909/, *Shakespeare egyénisége* /1909/, *Bergson filozófiája* /1910/), de az alapelvek tisztázása, a lírai és objektív költői alkat legpontosabb összevetése, a deklaráció erejével ható önmeghatározás elsősorban az Adyról 1909-ben, majd a Petőfiről és Aranyról 1910-ben írott tanulmányaiban történik meg. Ady-elemzésének lényege, hogy annak korszakos voltát és nagyságát elismerve, az irodalmi forradalom, a modernség vezéregyéniségeként méltassa, de mint a lírai költészet képviselőjét, s időben mögötte helyezze el Adyn túli és Adyn kívüli önmagát, az objektív költőt. Adyról ugyan pontos képet rajzol, ám mögöttesen fel-felsejlenek azok az objektív költészeti elvek, amelyek ugyan az elismerés tényén nem, ám tónusán mindenképp módosítanak. Ady Babits számára a lírikus, aki „igazi, önként fakadó líranyelv”-vel bír, akiben „ősmagyar és lírikus naivság van”, s akinek *faculté maitresse*-e, vagyis az a vonása, amely az arcképet felismerhetővé teszi, „a lírikus és magyar dac”. A tanulmányban Ady költészete kapcsán Arany János nem, ám Petőfi annál többször említetik. Lírikus naivsága, lázadásának természete a Petőfié, ahogy esetenként „petőfiesen pongyola” a verselése is. Babits irodalom-felfogását ismerve, sejthetjük azt is, hogy

⁴ BABITS Mihály: *Szagokról, illatokról* (1909) In: Babits Mihály: *Esszék, tanulmányok*. S.a.t. BELIA György. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1978. I. 48–51.

a „magából táplálkozó lélek” vagy a „semmi irodalmi hatást nem árul el” kitételek inkább kárhoztatást, mint elismerést rejtjenek magukban. Az elemzés pontossága magával hozta azt is, hogy a kép esetenként bántóan éles lett. Ráadásul alaptónusát sem a kritikus beleélés és azonosulás adta, hanem a pályatársi látens elkülönülés, amely az elemzés zárásában nyílt deklarációvá erősödik. „Adyt sohasem utánoztam, Adyt személyesen nem ismerem, Adynak irányát nem vallom, mert egyáltalán semmi költői irányt nem vallok, Adyról teljesen elfogulatlanul beszéltem.”⁵ Szokatlan ez a zárás, még akkor is, ha az elemzés születésének körülményeit, a rendkívül ellentmondásos Babits-recepció negatív hatását és minden más tényezőt is tekintetbe veszünk. Ha mégis megfogalmazódott, s ebben a kemény formában, az arra utal, hogy Babits számára mindennél fontosabb volt önmaga helyének kijelölése.

Petőfi és Arany tanulmányában a költészet lírai és objektív megjelenési formáját veti össze, amelyek a költészet lényegi értéke definiálásában egymással állandó ellentétben és vitában állnak. „Új tüzek és új lobogások, mennél újszerűbb egyéniségek mennél szabadabb, mennél korlátlanabb, mennél pongyolább kifejezése” az egyik oldalon, „művészi világítás, művészi vers és nyelv, tanulmány, arisztokratikus érzések és ízlés, s formák, művészi formák”⁶ a másikon. A valóság oldaláról közelítve Babits tükrözött és festett, közvetlenül reflektált és átszűr, átlényegített dichotómiájáról beszél, s a jelenség történetiségének lényegét a hosszú időre való prolongálásban adja meg, megfogalmazva, hogy az Arany–Petőfi kontroverzia tipikus jelensége a magyar irodalmi életnek a tanulmány írásának idején is...

Az énlírával szemben, amelyben a személyiség a valóság tükrét jelenti, a babitsi, objektív, tárgyias költészet képekben jelenít meg, olyan képíró szándékkal, amelyről már a *Himnusz Irishez* is beszámol:

„Idézz fel nékem ezer égi képet
és földi képet, trilliót ha van,
sok földet, vizet, új és régi népet,
idézz fel, szóval, **teljes enmagam.**”

Egyetemes érvénnyel s tömörebb módon nem fogalmazta meg még senki a tényszerű szavakkal nem, csak képpel leírhatót, s nem adta még senki

⁵ BABITS Mihály: *Ady*. In: *Esszék, tanulmányok*. 1. köt. 82–87.

⁶ BABITS Mihály: *Petőfi és Arany*. In: *Esszék, tanulmányok*. 1. m. 160–181.

teljesebb és érzékletesebb indokát a tárgyias költészetnek. Képiró költő Babits, minden képtől és képből indul, azzá válik, egyik képből a másikká alakul, s így jut, ezzel a közvetítéssel alfától ómegáig, magától a mindenségig, a vers-tárgyak olyan spektrumát mutatva fel, amely – érzésem szerint – a világ-irodalomban is egyedülálló. A kép számára a legfontosabb – legyen bár forrása álom, fantázia, élmény vagy az elme szabad asszociációja, a mitológia vagy a vallás forrásvidéke, öröknek tekintett érték vagy efemer impresszió, a legközönségesebb tárgy vagy többszörös absztrakciót hordozó filozófiai elem –, mert a kép hordozza azt a többletet, azokat a színeket, amely új világot teremt.

A való világ képekben, sőt a világ konkrét képben való megvalósulása által megragadva – ez Babits költészetének origója. Az utóbbira is számos bizonyíték hozható, arra tudniillik, hogy a költői tárgy nem képpé, hanem képből lesz. Kelevéz Ágnes, Rába György és Éder Zoltán több tanulmánya számol be képzőművészeti alkotások adta inspirációról, amelyet – az *art nouveau* korszak alkotójánál érthető módon – az angol Arts and Crafts Movement és a preraffaeliták köréhez tartozó, Ruskin és Morris elveihez hű alkotók művei adtak, nagy valószínűséggel a The Studio folyóirat közvetítésével. Mások – így a mitológiai kötöttségű alakok és témák – már megjelenésükben is legtöbbször képhez, görög–római, indiai szobrokhoz, freskókhoz, mozaikokhoz, vázafestményekhez kötöttek voltak, s hatásuk Babitsra valószínűsíthető. Más forrásvidék – de csak eredetét, s nem hatásmódját tekintve – a személyes élmények, a fényképként a recehártýába égett, s költői képként közreadott impressziók, képek, gyakran képsorozatok – legyen itt elegendő csak a *Messze, messze...* című Babits-versre utalni, hogy aztán a sor a mozgóképpel záruljon, ahol a vers képek sorában úgy szerveződik, mint a film maga, közelítéssel és távolodással, snittel és premier plánnal.

Babits egyéni vonásait kutatva – a személyiség leginkább alapvető tulajdonságait keresendő – a pszichológiai megközelítést semmiképp nem mellőzhetjük. Már csak azért sem, mert a fiatal Babits – mint ismeretes – kiválóan tájékozódott e területen, s főként a személyiség-, művészet- és befogadás-lélektan érdekelt, amint erről az *American Journal of Psychology* XVI. évfolyamának első számáról írott ismertetője (1905), s tanulmányainak hosszú sora (*Erkölc és iskola*, 1908; *Szagokról, illatokról*, 1909; *Irodalmi nevelés*, 1909; *Az irodalom halottjai*, 1910; *Bergson filozófiája*, 1910; *Játékfilozófia*, 1912; *Magyar irodalom*, 1913) tanúskodik. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt az intést sem, amelyet *Petőfi és Arany* című ta-

nulmányában fogalmazott meg: „Ha csak életviszonyaikat vesszük tekintetbe, és nem iparkodunk pszichológiájukba behatolni, teljesen külsőségek után indulunk, és téves eredményre jutunk.”⁷

Babits lelki alkatának alakulásában számos – most nem részletezhető – tényező játszott szerepet, mint apjához való szeretetteljes, közvetlen viszonya, majd a halálával őt ért trauma, szemben ezzel, ambivalens viszonyulása anyjához, vagy a kizárólag nőkből álló, matriarchátusi szűkebb család hatása, a katolikus gimnáziumi neveltetés inspirációi. Egyre azonban, annak fontossága és rendkívül erős hatása miatt feltétlen ki kell térnünk: Babits tájélményére. Gyermekkori eszmélkedésének két fő helyszíne volt. Az egyik az állandó női figyelem körében lévő, zárt polgári ház és udvar, rejtelmeivel, képeivel, könyveivel, titkos helyeivel, a másik, ahová kiszabadulhattott, a város fölött húzódó szőlőhegy, a nagymamái birtok. A ház, a kert szűk tér, falakkal, kerítéssel, a szőlőhegy pedig maga a teljes vidék, a tág világ, ahonnan túl a Dunán, Kalocsáig, a sík Alföldig futhatott a tekintet. Ez a babitsi topográfia megkülönböztetett szerepű – s talán a legfontosabb – helye. Hipotézisként azt is megfogalmazhatjuk, hogy ennek a helynek kulcsszerepe lehetett abban, hogy Babits a felülnézet emberévé, a távlatosság költőjévé vált, hogy az itt szerzett élmények eredményeként – nyilván más tényezőkkel együtt hatva – személyiségében fokozatosan végbement a felülnézeti szerepkörrel való teljes identifikáció. Arról persze vita indítható, hogy a Szabó Lőrincnek tett visszaemlékezés alábbi része – „abban egy percig sem kételkedtem, nem is tudtam az eredetét ennek az érzésnek, hogy egészen más ember vagyok, aki felülről nézek a többiekre”⁸ – az énkép *ab ovo* meglévő eleme volt-e, vagy a tájélmény már ennek kialakulását is segítette.

A determináló tájélménnyel kapcsolatos kérdésfelvetés fontosságát az is aláhúzza, hogy Babits e problémakörre több tanulmányában és előadásában kitér, így a *Magyar irodalom* címűben is. Itt Taine-re hivatkozva ezt írja: „Minden irodalomnak külön hangulatát és színeit elsősorban a klíma hangulatából, a táj benyomásaiból összeállt képzeletvilág adja meg.” Majd: „a Dunántúl (...) amellest, hogy változatosságával a fantáziát állandóan foglalkoztatja, azt mégsem teszi sötétté vagy nehezzé, mint a komorabb Erdély

⁷ BABITS Mihály: *Petőfi és Arany*. In: *Esszék, tanulmányok*. I. m. I. 171.

⁸ *Önéletrajz a gyermek- és ifjúkor éveiből Szabó Lőrinc lejegyzésében*. In: Babits Mihály: „Itt a halk és komoly beszéd ideje”. *Interjúk, nyilatkozatok, vallomások*. S.a.r. TÉGLÁS János. Budapest, 1997. I. 73.

hegyei.” Tovább pedig: „A Dunántúl enyhe, kék vidék, hogy Ruskin egy szavával éljek, aki négyféle vidéktípust állapít meg, s Itáliát kék vidéknek találja.” S végül: „Minden irodalom alkotóelemei közt elsősorban kell tekintetbe venni azokat a benyomásokat, melyek az írókat már gyermekkorukban környezhetik, lelküknek mintegy anyagát megadják.”⁹ A megfogalmazás módjából nyilvánvalónak tűnik, hogy az idézett részletek nem a taine-i elvek racionális elsajátítását jelentik csupán, hanem inkább azt a fajta egyetértést és együttfutást, amelynek során azonos premisszáktól azonos következtetések levonásáig jutunk el. Tegyük hozzá, ugyanez lenne elmondható Wilhelm Scherer „3 E-s teóriája” kapcsán is, amely szerint az irodalmi mű genezisében három alapvető tényezőt kell figyelembe venni, az örökölte (das Ererbte), a tanultat (das Erlernte) és az átéltet (das Erlebte). Ez utóbbiak igazolására is számos Babits-passzus lenne idézhető.

A távlatosság, a felülnézeti szerepkör, s mindaz, ami ezzel együtt jár, ezzel társul, ezen lelki alapállás toposzát jelenti, vagy ebből fejlődik ki, a babitsi életmű teljes egészében, kezdettől a végéig jelen van. Mintegy négy évtizednyi alkotómunkája során számos változást, módosulást rögzíthetünk. Változott az időben, esetenként változni is akart, ám ez a szemléletmód, mely alapvető jellemzője volt, végigkísérte pályáját.

Nincs rá mód, nincs most hely arra, hogy e szemléletmód képekben való tükröződéseit verseiben, regényeiben, vallomásaiban, esszéiben és tanulmányaiban sorra vegyük, de néhányat azért említhetünk. A versek közül: *In Horatium*; *Messze...messze...*; *Itália*; *Városvég*; *Húnyt szemmel...*; *Esti kérdés*; *Alkonyi prólógus*; *Névjegyemre*; *Éji dal*; *Óda a szépségről*; *Levél Tomiból*; *Szálló nap után*; *Dal, prózában*; *Isten fogai közt*; *Örökké ég a felhők mögött*; *A vén kötél táncos*; *A sziget nem elég magas*; *Önéletrajz*; *Hazám*; *Szőkevény, renitens idill*; *Hegytetőn*; *Rádió*; *Ketten, messze, az ég alatt...*; *Jobb és bal*; *Gondok kereplője*; *Álmok kusza kertjeiből*; *Isten gertyája*; *Medve-nóta*; *Holt próféta a hegyen*; *Vers a csirkeház mellől*; *Mint különös hírmondó*; *Tremolo*; *Téli barlang*; *Csak posta voltál*.

Prózájából a *Halálffait* említhetjük, amelyet, mint megvallja, „Fiesole csodálatos dombján”¹⁰ kezdett írni, folytatta aztán a szekszárdi szőlőhegyen, a prэшházban és az esztergomi dombon. A regény nyitóképe is a szekszárdi magaslatról indul, a hegyről megnyíltó végtelen láthatártól. Nem hagyhatjuk

⁹ Babits Mihály: *Magyar irodalom*. In: *Esszék, tanulmányok*. I. m. I. 359–421.

¹⁰ Babits Mihály nyilatkozik a *Halálffairól*. In: Babits Mihály: „*Itt a halk és komoly beszéd ideje*”. I. m. 193.

említetlenül a *Keresztül-kasul az életemen* sem, ahol az esztergomi nyári lakról különös örömmel jegyzi meg: „ez az én saját, külön hegyem.”¹¹ Interjúiban is számos alkalommal felbukkan, nem csupán szemléletmódként, de a konkrét helyről szólva is, mint a *Magyarország* újságírójának, Fazekas Imrének 1923-ban adott interjújában: „A szőlő, a nagy prэшázudvar ősi diófáival, ahonnan Kalocsáig látni /.../ oly képek, melyek elnyomhatatlan ki-kitörnek fantáziámból, ha másként nem, hasonlatok gyanánt.”¹²

Időm lejárván, már csak rövid summára, néhány tézisre telik.

Babits költői világa – a „kettős szecessziónak” köszönhetően – túl van a konzervatív, kiüresedett népnemzeti irányon, és túl az Ady vezette modernnek ihlet- és egyéniségkultuszán, lírizáló szemléletén. A tárgyias, kép-író, objektív líra eszközeivel olyan költői univerzumot teremt, amely nem közeli rokon senkiével sem, amely őt minden hazai kortárstól elkülöníti, kiemelkedő, egyedülálló és magányos jelenséggé teszi.

Világirodalmi távlatból vizsgálva korszerű és korszakos költő, akinek költészeti elvei, megújított alapokra építő formai törekvései az imaginistákkal, Pounddal, T. S. Eliottal való együttfutást mutatnak, sőt Babits – néhány szempontból – talán meg is előzi őket. A folyam pedig, amely valamennyiüket a hátán viszi, amely az éltető elemük, maga a szecesszió. Az a korstílus, amely művészet, világszemlélet és élet harmóniáját kívánta megteremteni, s ezen törekvése egy-egy életműben – mint Babits Mihályében – ha átmeneti időre is, de sikerrel járt.

¹¹ BABITS Mihály: *Keresztül-kasul az életemen*. Budapest, Nyugat Kiadó és Irodalmi Rt., é.n. 103.

¹² *Írók vallomásai: Babits Mihály*. In: Babits Mihály: „Itt a halk és komoly beszéd ideje”. I. m. 116.

**A FOGARASI MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI FÖGIMNÁZIUM
TANÁRI KÖNYVTÁRA
TÖREDÉKESEN FENNMARADT ANYAGÁNAK KATALÓGUSA¹**

A katalógust összeállította: B. Szabó Edit (ELTE)

- A családi pótlékról szóló törvény ismertetése.* Bp., 1916.
- A Föld.* (Szerk.: Bp., [én.], Athenaeum. (A Művelődés Könyvtára.)
- A francia forradalom története.* (1. köt., Ford.: Gaal.) Pest, 1845, Hartleben.
- A horgolás és kötés tömeges tanításának vezérkönyve.* (Szerk.: Krüner Anka.) Bp., 1898, [.....]
- A közoktatásügy Magyarországon.* Bp., 1908, VKM. XVI, 224 p.
- A legújabb kor története. 1815–1885.* Menzel, Bulle, Rogge és mások művei után átdolgozta dr. Csuday Jenő. (3. köt.) Nagybecskerek, 1893, [.....]
- A magyar honfoglalás kútfoi.* (Szerk.: Pauler Gyula, Szilágyi Sándor.) Bp., 1900, MTA.
- A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium ügykörére vonatkozó Szolgálati Szabályok Gyűjteménye.* Bp., 1896, [.....]
- A magyar Szent Korona országainak helységnévtára* (Szerk.: Jekelfalussy József.) Bp., 1907, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság.
- A magyar Szent Korona országainak helységnévtára.* (Szerk.: Jekelfalussy József.) Bp., 1892, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság.
- A magyar Szent Korona országainak Helységnévtára.* (Szerk.: Jekelfalussy József.) Bp., 1913, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság.
- A magyarországi középiskolák rendje.* Törvényeink, szabályzataink, utasításaink és rendeleteink alapján. (Összeállította: Pirchala Imre, 1–2. köt.) 1. A középiskolákra vonatkozó törvényeink. 2. Rendtartás, érettségi vizsgálatok, tanárképzés, szolgálati viszonyok. Bp., 1905, Athenaeum.
- A magyarországi népoktatásügy, kereskedelmi és ipari szakoktatás szervezete és közigazgatása.* 1. köt. Kisdedóvás és népoktatás. [...] (Szerk.: Lévy Ferenc, Martin Emil, Szuppán Vilmos.) Bp., 1893, Eggenberger. IV, 906 p.

¹ A Fogarasi Múzeumban méltatlan körülmények között őrzött anyag tételeinek rögzítésére – csak személyes s nem hivatalos lehetőséget kapván – csupán diktafonnal nyílt mód. E tény azzal a következménnyel járt, hogy a rögzített anyag nem minden esetben tette lehetővé a bibliográfus számára az összes könyvészeti adat feltárását. Az esetenként hiányos leírás ennek köszönhető. A hiányzó információkat []-be helyezett pontok jelzik.

- A Pallas nagy lexikona.* Az összes ismeretek enciklopédiája tizenhat kötetben. Bp., 1893–1897, Pallas Irodalmi és Nyomdai RT. [H.]
- A Pallas nagy lexikona.* Az összes ismeretek enciklopédiája. Pótkötet 1–2. Bp., 1900, Pallas Irodalmi és Nyomdai RT.
- A szabadságharcok és a nemzeti ujjaébredés kora.* (2. kiad.) Bp., [én.], Tolnai. (Tolnai-féle világtörténelem, a legújabb kor 1815–1908.)
- A világháború okiratai.* (Összeáll.: Eduárd Bernstein.) I. A német fehérkönyv. (5. kiad.) Bp., [én.], Népszava.
- ABONYI Lajos: *A mi nótáink.* (1–2. köt.) Bp., 1906, Révai.
- Adalékok a gymnáziumi oktatás elméletéhez.* (Szerk.: Baldapfel János.) Bp., 1898. Eggenberger.
- ÁLDOR Imre: *A rémuralom története.* Bp., 1878, Franklin.
- ÁLDOR Imre: *Nagy Károly római császár története.* Bp., 1876, Franklin.
- ALEXANDER Bernát: *Optimizmus és pesszimizmus.* (Kiadta: Ernst Jenő.) [Könyomatos?]
- ALEXANDER Bernát: *Bevezetés a Philosophiába.* (Kiadja: Ernst Jenő.) [Könyomatos?]
- Állami és Pénzügyi Igazgatás.* (1. köt.) Bp., 1901.
- ALVINCZY Mihály: *A többtermés könyve, vagy a kigazda tudománya.* Bp., 1916, [.....]
- AMBRUS Zoltán: *Midász király.* (2. kiad.) Bp., 1916, Révai.
- ANDRICZ Sándor: *A Montenegrói fejedelemség története a legrégibb időtől fogva az 1852. évig.* Nagybecskerek, 1890.
- ARANY János: *Buda halála. Murány ostroma.* Bp., 1884, Ráth Mór.
- ARANY János: *Rózsa és Ibolya. Losonczi István. Bolond Istók.* Új kiadás. Bp., 1893., Ráth Mór.
- Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben.* Csehország. I. Bp., 1894.
- Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben.* Bécs és Alsó-Ausztria. Bp., 1888, [.....]
- Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben.* Bukovina. Bp., 1899.
- Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képekben.* Tirol és Vorarlberg. Bp., 1893, [.....]
- BALASSA József–SIMONYI Zsigmond: *Tüzetes magyar nyelvtan történeti alapon.* Magyar hangtan és alaktan. Bp., 1895, MTA.
- BALLAGI Aladár: *Első Frigyes Vilmos porosz király.* Bp., 1888, [.....]
- BÁRÁNY Ignác: *Tanítók könyve.* (2. kiad.) Pest, 1871, [.....]
- BAYER József: *Shakespeare drámái hazánkban.* (1. köt.) Bp., 1909, [.....]

- BÉKEFI Remig: *A népoktatás története Magyarországon 1540-ig*. Bp., 1906, MTA. XXXVII, [1] 558 [2] p.
- Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok tetteiről. (Ford.: Szabó Károly.) [Bp.], 1860, Ráth Mór.
- BERTRAND, Josef: *Traité d'Algibre*. Párizs, 1865, [.....]
- BESSENYEI György: *A filozófus*. (3. kiad.) Bp., 1904, Franklin.
- BIHARI Péter: *Egyetemes és részleges esztétika*. Bp., 1886, [.....]
- BÍRÓ Lajos–LENGYEL Menyhért: *A cárnő*. Bp., 1913, Singer és Wolfner.
- BOCK: *Az iskolás gyermekek testi és szellemi épsége fenntartásáról*. Pest, 1872, Ráth Mór.
- BOLANDEN Konrád [Conrad]: *A keresztes vitézek*. Történeti elbeszélések. (2. köt., 4. köt.) Bp., [én.], Dvorzsák János.
- BOROVSKY Samu: *A népvándorlás kora*. GOLDZIER Ignác: *Az iszlám*. Bp., [én.], Franklin. (Nagy Képes Világtörténet.)
- BUCKLE H. Tamás [Thomas]: *Anglia művelődésének története*. Bp., 1881, Aigner Lajos.
- BUDENCZ József: *Az ugor nyelvek összehasonlító alaktana*. Bp., 1884, [.....]
- BUSCHOLT, Georg: *Die griechischen Staats und Rechts Altertümer*. München, 1892, [.....]
- CHAMBERLAIN, Houston Stewar: *Die Grundlagen des Neunzehnten Jahrhunderts*. München, 1915, Bruckmann.
- CHNELLER István: *Paedagógiai dolgozatok*. (1. köt.) Bp., 1900, Hornyánszky.
- CONDILLAC: *Értekezés az érzetekről*. (Ford.: Jancsovcics Ferenc.) Bp., 1913, Franklin.
- CROISSET, Alfred–CROISSET, Maurice: *Histoire de la littérature grecque*. (2., bőv. kiad.) Paris, 1896, [.....]
- CSENGERI Antal: *A magyar közoktatás és közművelődés főbb kérdéseiről*. Bp., 1880, Franklin. 241 [3] IV p. (Olcso Könyvtár.) A!
- CSENGERI Antal: *A magyar közoktatás és közművelődés főbb kérdéseiről*. Bp., 1880 [1896], Franklin. 241 p. (Olcso Könyvtár.) A!
- CSENGERY Antal: *Magyar szónokok és státusférfiak*. Politikai jellemrajzok. Pest, 1851, [.....]
- Debreczeni Lelkeszi Tár*. (Szerk.: S. Szabó József, 2. köt.) Debrecen, 1904, [.....]
- Die Pedagogik der Gegenwart*. Leipzig, 1912, [.....]
- DITTES [Friedrich] Frigyes: *A népiskola módszertana*. (– – után Gyertyánffy István, Kiss Áron.) Bp., 1876, Franklin nyomda. XII, 291 p.

- DITTES [Friedrich] Frigyes: *Népiskolai módszertan.* (Átdolg.: –. ([?]) jav. kiad.) Bp., 1902, Dobrowsky és Franke. 224 p.
- DOBOS Ferenc: *Kísérletek és feladatok a kémiai gyakorlatokhoz.* Győr, 1900, [.....]
- DOLINAY Gyula: *Történelmi Arcképcsarnok.* (2. bőv. kiad.) Bp., 1893, [.....]
- DONGÓ Gy. Géza: *Lapok a tudományok könyveiből.* Bp., 1877, [.....]
- DUGONICS András: *Báthori Mária.* Bp., 1887, Franklin.
- EBERS György [Georg]: *Cicerone a régi és új Egyiptomon át.* Nagybecskerek, 1893, [.....]
- Életpályák.* (Összeállította: Ferenczi István.) Pozsony–Bp., [én.], Stampfel Károly.
- Életrajzok Plutharcosból.* (Ford.: Szilasy Móric.) Bp., [én.], Franklin Társulat.
- EMERICY Géza–KÁRPÁTI Endre: *Vezérkönyv a népiskolai számtanításban.* (1. füzet.) Bp., 1887, Dobrowsky és Franke.
- EMERICZY Géza: *Népiskolai neveléstan tanítók és tanítóképezdészek számára.* Bp., 1882, Dobrowsky és Franke.
- EÖTVÖS József: *Magyarország 1514-ben.* (1. köt.) Bp., 1873, Ráth Mór.
- ERDŐDY János: *A nyelvoktatás módszertana.* Tan- és vezérkönyvül. Bp., 1880, Franklin.
- Evangéliumi Lelkészi Tár.* IX. évfolyam. (Szerk.: Czelder Márton.) Kecs-kemét, 1888, [.....]
- FEHÉRY Armand: *A nyugati harctérről.* Bp., 1915, Athenaeum.
- FELMÉRI Lajos: *A neveléstudomány kézikönyve.* (2., jav. kiad.) Bp.–Kolozs-vár, 1890, Eggenberger. A!
- FELMÉRI Lajos: *A neveléstudomány kézikönyve.* Bp., 1890, Szerző. XV [1] 686 p. A!
- FELMÉRI Lajos: *Az iskolázás jelene Angolországban.* Bp., 1881, [.....]
- FINÁ CZY Ernő: *A francia középiskolák múltja és jelene.* Bp., 1890, Lampel.
- FINÁ CZY Ernő: *A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korá-ban.* (1–2. köt.) 1. 1740–1773. 2. 1773–1780. Bp., 1899–1902, MTA.
- FINÁ LY Henrik: *A latin nyelv szótára.* Bp., 1884, [.....]
- FLAMMARION Camille: *Népszerű csillagászat.* Az égboltozat egyetemes leírása. (2. köt.) Bp., [.....]
- FREUND, Wilhelm: *Triennium Philologicum oder Grundzüge der Philolo-gischen Wissenschaften.* Leipzig, 1884, Szerző.
- GARAMSZEGHI Ágost: *Neveléstudomány.* Műveltebb közönség számára. (1–4. köt. 3. kiad.) 3. köt.: Általános tanítástan. Bp., 1878, Tettey és tsa. 512 p.
- GÁRDONYI Géza: *A bor.* Bp., 1914, [.....]

- GECSER Béla: *A Dunán le Zimonytól Túr–Severinig és Orsovától a Herkulesfürdőig*. Pancsova, 1893, [.....]
- GEÖCZE Sarolta: *Az akarat nevelése*. Bp., 1901., Lampel.
- GOETHE, [Johann Wolfgang]: *Iphigenia Taurisban*. Bp., 1896, Franklin.
- GÖÖZ József: *Hangutánzó olvasás- és írástanítás*. Bp., 1903, [.....]
- GÖRGEY István.: *1848 és 1849-ből élmények és benyomások*. Okiratok és ezek magyarázata. Bp., 1885, Franklin.
- Görög olvasó- és gyakorló könyv az Odüsszeából. (Összeállította: Cserép József.) Bp., 1901, [.....]
- GRACZA György: *A magyar szabadságharc története*. (2. köt.) Bp., [én.], Lampel.
- GREGUS Ágost: *Shakespeare pályája*. Bp., 1880, Ráth Mór.
- Gróf Bethlen Kata életének maga által való leírása. (Kiadta: K. Papp Miklós.) Kolozsvár, 1881, Stein János.
- GRÓSZ Gizella: *Az asztalfiából*. Tárcák és elbeszélések. Bp., [én.], Szerző.
- GRÓSZ Gyula: *Gyermekegészségtan*. Bp., 1914, [.....]
- GRÓSZ Lajos: *A természet köréből*. Népszerű olvasmányok a nagyközönség, a serdülőifjúság és női olvasók számára. Bp., 1896, Franklin.
- GUNT Vilmos: *A lélektan alapvonalai*. Bp., 1898, Franklin.
- GYOMLAY Gyula: *A görögök története a római hódítás koráig*. Bp., [1899], Franklin Társulat.
- GYÖNGYÖSI István: *Ének Thököly Imre és Zrínyi Ilona házasságáról*. 1683. Bp., 1884, Franklin.
- HALÁSZ Ferenc: *Közoktatás. Művészet. I. Kisdedóvás, népoktatás* [...] Bp., 1910, Grill. XXX, 1069 [3] p. (Magyar közigazgatási törvények.)
- HALÁSZ Ferenc: *Közoktatás. Művészet. II Tanítói nyugdíjügy. Felsőbb leányiskolák*. [...] Bp., 1910, Grill. XIII 693 p. (Magyar közigazgatási törvények.)
- HATVANY Lajos: *Én és a könyvek*. Bp., 1910, Nyugat.
- HERCZEG Ferenc: *Ocskay brigadéros*. Történelmi színmű. Bp., 1902, [.....]
- HETÉNYI János: *A Pesten felállítandó protestáns főiskolai tanítás rendtervezete*. (1. köt.) Kecskemét, 1843, [.....]
- HILFERDING A.: *A szerbek és bolgárok történe*. Nagybecskerek, 1890, [.....]
- Hitoktatási törvények és rendeletek tára*. (Szerk.: Tóth József.) Bp., 1884, Eggenberger.
- HOLZWARTH F. J.: *Világtörténet*. (2–8. köt.) Temesvár, 1889–1892, [.....]
- HOMÉROSZ: – – *Odüsszeája bő szemelvényekben*. (Ford. és jegyz.: Gyomlay Gyula, 2. kiad.) Bp., [.....]

- HOMÉROSZ: – – *Odüsszeája*. (Kiadta és bev.: Csengery János, 3. jav. kiad.) Bp., 1903, [.....]
- Homéroszi görög nyelvtan*. Alak- és mondattan. (Összeállította: Cserép József.) Bp., 1901, [.....]
- HORVÁTH Mihály: *25 év Magyarország történelméből*. (1. köt.) Bp., 1886, Ráth Mór.
- HORVÁTH Mihály: *25 év Magyarország történelméből*. 1823–1848. Bp., 1886, Ráth Mór.
- HORVÁTH Mihály: *Magyarország történelme*. (2., bőv. kiad.) Bp., 1873, [.....]
- HORVÁTH Mihály: *Magyarország történelme*. (6. köt.) Pest, 1872, Heckenast.
- HÖKE Lajos: *Magyarország újabb kori történelme 1815–1892- ig*. Nagybecskerek, 1893, [.....]
- HUBER Alfonz: *Ausztria története*. (1. köt.) Bp., 1899, [.....]
- HUBER Alfonz: *Ausztria története*. Bp., 1901, MTA.
- HUNFALVY Pál: *Az oláhok története*. (1. köt.) Bp., 1894, Magyar Tudományos Akadémia.
- III. Béla király és hitvese, Antiochiai Anna emlékezete. Bp., 1898, Hornyánszky.
- ILOSVAY SELYMES Péter: *Az híres nevezetes Toldy Miklósnak jeles cselekedetiről és bajnokságáról való história*. (2. kiad.) Bp., 1895, Franklin.
- JÓKAI Mór: *Színművek*. (2. rész vagy kötet?) Bp., 1895, Franklin.
- JOVICZA Ignác: *A munka iskolája*. A cselekvő oktatás elmélete és gyakorlata az elemi népiskolában. Bp., 1914, Rózsavölgyi.
- KAÁN Károly: *A természeti emlékek fenntartása*. Bp., 1909, Pallas.
- Kant-breviárium*. Kant világnézete és életfelfogása. (Összeállította: Gróss Felix.) Bp., 1912, Franklin.
- KARSCH Lollion: *Materializmus, racionalizmus és a kereszténység*. (3. kiad.) Nagyvárad, 1886, [.....]
- KAULEN Ferenc [Franz]: *Asszírja és Babylonia a legújabb fölfedezések után*. (Ford.: Szabó Árpád.) Temesvár, 1890, [.....]
- Kazinczy Ferenc levelezése*. (Közzéteszi: Váczy János.) Bp., 1890–1909. Magyar Tudományos Akadémia.
- KELETI Károly: *A gyakorlati statistika kézikönyve*. Bp., 1875, Athenaeum.
- KEMPF József: *A trójai háború az ifjúság számára*. Bp., [én.], Lampel.
- Keresztény erkölcstudomány a gimnázium VIII. osztálya számára*. (4. kiad.) Sárospatak, 1883, [.....]
- KIRÁLYI Pál: *Dacia Provincia Augusti*. (1–2. köt.) Nagybecskerek, 1894, [.....]

- KIS Áron–SEBESTYÉNNÉ STETINA Ilona: *A polgári iskolai tanító és tanítónő képzés*. Bp., 1896, Lampel.
- KISS Áron: *A magyar népiskolai tanítás története*. (1–2. köt.) Bp., 1881–1883, Franklin. 480 p. (Tanítók könyvtára.)
- KLAIC, Vjekoslav: *Bosznia története a legrégibb kortól a királyság bukásáig*. (Ford.: Szamota István.) Nagybecskerek, 1890, [.....]
- KLAMARIK János: *A magyarországi középiskolák újabb szervezete történeti megvilágítással*. Bp., 1893, Eggenberger.
- KLIS Lajos: *Közérdekű tudnivalók a siketnémákról*. Vác, 1901, [.....]
- KOLOSVÁRI Sándor: *Erdélyi Ref. Egyházkerület egyház-joga*. Kolozsvár. 1874, [.....]
- KOÓS Ferenc: *Életem és emlékeim 1828–1890*. (1. köt.) Brassó, 1890, [.....]
- KOSSUTH Lajos: *Emlékirataim az emigrációból*. (2. köt.) Bp., 1881, Athenaeum.
- KOSSUTH Lajos: *Irataim az emigrációból*. (1., 3. köt.) Bp., 1880–1882, Athenaeum.
- KOVÁCS János: *A felső nép- és polgári iskolai oktatás*. Bp., 1896, Lampel. 130 [2] p.
- KÖNYVES TÓTH Kálmán: *Takarékosság*. Budapest, 1878, Légrády.
- KÖVÁRY László: *Erdély története 1848–49-ben*. Pest, 1861, Emich.
- Középiskolai rendtartás*. Bp., 1898, [.....]
- KULIFFAY Ede: *A szabadság hősei és vértanúi*. Lapok a magyar történetből. (1. köt.) Pest, 1871. Heckenast Gusztáv.
- KÜHNE Ferenc: *Méhészeti káté*. Bp., 1882, Magyar Országos Méhészeti Egyesület–Knoll K. biz.
- LADÁNYI Gedeon: *A magyar alkotmány története*. Iskolai kézikönyv. (3., jav., bőv. kiad.) Debrecen, 1873, Telegdi. 302 p. A!
- LADÁNYI Gedeon: *A magyar alkotmány története*. Iskolai kézikönyvül. Debrecen, 1863, Telegdi. 26 p. A!
- LANDSBERG, B.–SCHMEIL, O.–SCHMID, B.: *Natur und Schule*. Leipzig–Berlin, 1903, [.....]
- Latin kézi szótár középiskolák számára*. (Szerk.: Veress Ignác, 2. kiad.) Bp., 1888, Lampel.
- LÁZÁR Gyula: *Angolország történelme a legrégibb időktől az újkorig*. (1–2. köt.) Temesvár, 1892–1893, [.....]
- LÁZÁR Gyula: *Az orosz birodalom történelme*. (1–4. köt.) Temesvár, 1890–1891, [.....]

- LÁZÁR Gyula: *Török birodalom története*. (2., jav. kiad.) Nagybecskerek, 1890, [.....]
- LÁZÁR Gyula: *Washington*. Pest, 1872, Heckenast.
- LÁZÁR Gyuláné: *Emlékeim*. Bp., 1911, Hornyánszky nyomda.
- LEHMANN, Rudolf: *Erziehung und Erzieher*. Berlin, 1901, [.....]
- LEOPOLD Lajos: *A presztizs*. Bp., 1912, Athenaeum.
- Listi László munkái. Életrajza. (Bev.: Komáromy András.) Bp., 1891, Franklin.
- Magyar Arion. Vegyeskarú énekek gyűjteménye. (1. köt.) Bp., [én.], Lampel.
- Magyar nyelvtan középiskolák I. osztálya számára. (1. rész, szerk.: Négyesi László, 3., jav. kiad.) Bp., 1911, Lampel.
- Magyar nyelvtan. (Szerk.: Négyesi László, 2., jav. kiad.). Bp., 1910, Lampel.
- Magyar Nyelvtörténeti Szótár; a legrégibb nyelvemlékektől a nyelvújításig. (Szerk.: Szarvas Gábor, Simonyi Zsigmond.) (1. köt.) Bp., 1890, MTA.
- Magyar Oklevél Szótár. (Gyűjtötte: Szamota István, szerk.: Zolnai Gyula.) Bp., 1902–1906, Hornyánszky.
- Magyar olvasó könyv középiskolák I. osztálya számára. (Szerk.: Négyesi László, 4. kiad.) Bp., [én.], Lampel.
- Magyar történelmi emlékek okmánytára. Bp., 1915, [.....]
- Magyarország Tiszti Cím- és Névtára 1902–1916, 1918. Bp., 1902–1916, 1918, Pesti Könyvnyomda Rt. [A kézikönyvsorozat első tagja 1881-ben jelent meg, 1919 és 1926 között szünetelt, utolsó kötete az 1944-es év adatait tartalmazza.] [H.]
- Manual de Philosophia si de Literatura Filosofica de W. Traub. Krug., 1847, Bukaresti.
- MARCZALI Henrik: [.....] Bp., [én.], Franklin Társulat, Révai. [.....] (Nagy Képes Világtörténet 7.)
- MARCZALI Henrik: *A magyar történet kútfői az Árpádok korában*. Bp., Franklin, 1880.
- MARCZALI Henrik: *Az abszolutizmus kora*. Bp., [én.], Franklin Társulat (Nagy Képes Világtörténet.)
- MARCZALI Henrik: *Legújabb kor története*. 1825–1880. Bp., 1892, Révai.
- MARCZALI Henrik: *Magyarország története az Árpádok korában (1038–1301)*. Bp., 1896, Athenaeum.
- MÁRKI Sándor: *Történettanítás a középiskolai új tanterv szellemében*. Bp., 1902, [.....]

- Mátyás Király, *a jeles bölcs elmés mondásai, s tettei*. Bécs, [én.], Jakob és Holzhausen.
- MENGE, Hermann: *Repetitorium der Lateini Schennentar und Stilistik*. Wolfenbüttel, 1900, [.....]
- METTYÚZ Vilmos: *Hogyan boldogulunk*. (1–2. köt.) Bp., 1874, [.....]
- Mezei Gazdaság és Kertészettan. (Szerk.: Kiss Kálmán.) Bp., 1880, [.....]
- MIOLECZ Béla: *Magyar szórend történeti fejlődése*. Bp., 1900, MTA.
- MOLNÁR Aladár: *Svájcban és Bajorországban szerzett tanügyi tanulmányok*. Buda, 1871, [.....]
- MOLNÁR Ferenc: *Az ördög*. Vigjáték három felvonásban. (10. kiad.) Bp., 1911, Franklin.
- MOLNÁR László: *A tanítás tankönyve tanító és tanítónő jelöltek számára*. Bp., 1881, Szerző.
- MONTESQUIEU: *Elmélkedések a rómaiak nagyságának és hanyatlásának okairól*. Bp., [én.], Franklin.
- MÓRICZ Zsigmond: *Sári bíró*. (2. kiad.) Bp., 1910, Nyugat.
- MÓRLIN Emil: *Magyar kiseddévás múltja és jelene*. Bp., 1896, [.....]
- MÖSSMER Pál: *A német tudományos szociálizmus*. Bp., 1908, Grill.
- NÁDAY Pál: *Könyv a gyerekekről*. (2. köt.) Bp., 1911, Franklin.
- NAGY Károly: *Bolintineán Demeter költészete*. Kolozsvár, 1898, [.....]
- NAGY László: *A háború és a gyermek lelke*. Bp., 1915, Eggenberger.
- NAGY Sándor, K.: *Állatvédők Törvénykönyve*. (3. bőv. kiad.) [.....]
- NAGY Sándor, K.: *Az ember és a kutya*. Védekezés a veszettség ellen. (2. bőv. kiad.) [.....] [Coll. 1–2.]
- Nagyszebeni Tankerület második igazgatói értekezletének jegyzőkönyve*. Brassó, 1910, Hercz Könyvnyomda. [E.]
- Néptanítók ismerettára*. (1. köt., szerk.: Molnár Aladár.) Pest, 1873, Athenaeum.
- Nevelés és tudomány*. 4. Különös tanítástan. Bp., 1878, [.....]
- Neveléstudomány*. 1. Általános Neveléstan. 2. Különös neveléstan. Bp., 1878, [.....]
- NÓGRÁDY László: *A gyermek és a játék*. Bp., 1912, [.....]
- OPPENHEIMER: *Az állam*. Bp., 1912, Révai.
- OVIDIUS, [Publius Naso]: *Metamorphoses*. Leipzig–Berlin, 1904, Teubner.
- OVIDIUS, Publius Naso: – – *Fastorum Libri Sex*. [Rec.]: Hermann Peter. Leipzig, 1889, [.....]
- PAGANEL Camille: *Szkander bég története*. A törökök és keresztények a XV. században. Nagybecskerek, 1890, [.....]
- PÁL Alfréd: *Bosznia Hercegovina politikai szervezete*. Bp., 1913, [.....]

- PALANTE, G.: *A szociológia vázlata*. Bp., 1912, [.....]
- PEKÁR Károly: *Fiziológiai és pszichológiai esztétika*. Az esztétikai érzések pszichofiziológiája. Bp., 1897, [.....]
- Plutarkhosz *párhuzamos életrajzai*. ([Ford.:] Kacskovics Kálmán.) Bp., 1895, [.....]
- Plutarkhosz *párhuzamos életrajzai*. (Ford., jegyz.: Kacskovics Kálmán; 4. köt.) Bp., 1900, Kacskovics Kálmán. [.....]
- POÓR Antal–SCHÖNHERR Gyula: *Az Anjou-ház és örökösei*. Bp., 1895, [.....]
- POSCH Jenő: *Lelki jelenségeink és természetük*. Egy realista lélektan tervezete. (1–2. rész vagy kötet?) Bp., 1915. [.....]
- PROHÁSZKA Ottokár: *A háború lelke*. (2. kiad.) Bp., 1915, Élet.
- RADÓ Antal: *A magyar műfordítás története*. 1772–1831. Bp., 1883, Révai.
- RANKE, [Leopold] Lipót: *Szerbia és Törökország a XIX. században*. Nagybecskerek, 1890, [.....]
- RANSCHBURG Pál: *A gyermeki elme ép és rendellenes működése, egészség-tana és védelme*. Bp., 1908, Athenaeum.
- RANSCHBURG Pál: *Pszichológiai tanulmányok 1901–1913*. Bp., 1913, [.....]
- Részvét könyve*. Pest, 1850, [.....]
- Révai nagy lexikona*. Az ismeretek enciklopédiája. (1–20. köt.) Bp., 1911–1927, Révai Testvérek Irodalmi Intézet RT. [H.]
- Révai nagy lexikona*. Az ismeretek enciklopédiája. Kiegészítés 21. köt. Bp., 1935, Révai Testvérek Irodalmi Intézet RT.
- RICHTER, F. R.–EBERHARD, Alfred: *Ciceros Catilinarische Reden*. Leipzig, 1897, [.....]
- RISZTICS János: *Szerbia külügyi viszonyai az újabb időkben*. (2. köt.) Nagybecskerek, 1892, [.....]
- RITTER, Heinrich: *Enciklopedie der Philosophischen Wissenschaften*. Göttingen, 1863, [.....]
- RODICZKY Jenő: *Magyar olajnövények*. Kolozsvár, 1898, [.....]
- RÓZSA Ignác: *Az új iskola felé*. Tanügyi és tanügypolitikai tanulmányok. Bp., 1912, Dick Manó.
- RUTKAY Vilmos: *A világháború*. Olaszország, a Balkán, és Ausztria–Magyarország. Bp., 1916, [.....]
- RÜBLEIN, Richárd: *Nyugdíjtörvény*. Az állami nyugdíjtörvény magyarázata. Bp., 1916, [.....]
- SCHMEIDLER W. F., Károly [Karl]: *A görög királyság története visszapillantással a korábbi történetre*. A görög királyság története. (1. köt., ford.: Hommer József.) Nagybecskerek, 1890, [.....]

- SCHMIDT Jenő: *Művészet, etikai élet, szerelem*. Bp., 1917, Táltos.
- SCHULZ Józsefné–GIDÓFALVI István: *A magyar pap és tanító szociális kötelességei*. Kolozsvár, [én.], [.....]
- SCHUSCHNY Henrik: *Iskola és egészség*. Bp., 1913, [.....]
- SCHWABE, Ludwig: *W. S. Teuffels Geschichte der römischen Literatur*. Leipzig, 1890, [.....]
- SHAKESPEARE, [William]: *Antonius és Cleopátra*. (Ford.: Zigány Árpád.) Bp., 1898, [.....]
- [SHAKESPEARE, William] *Shakspere színművei*. (Bev. és jegyz.: Csiky Gergely.) [.....]
- [SHAKESPEARE, William] *Shakspere: A makrancos hölgy. Tévedések játéka*. Pest, 1866, Ráth Mór.
- [SHAKESPEARE, William] *Shakspere: Coriolanus*. (Ford.: Petőfi Sándor, bev.: Radó Antal.) Bp., [én.], Lampel.
- [SHAKESPEARE, William] *Shakspere: Macbeth. A velencei kalmár*. (2. kiad.) Bp., 1882, Ráth Mór.
- [SHAKESPEARE, William] *Shakspere: Minden jó, ha vége jó*. (Nyilván hozzátartozva még mások is?) Bp., 1872, [.....]
- [SHAKESPEARE, William] *Shakspere: Othelló. A szentivánéji álom*. Bp., 1879, Ráth Mór.
- [SHAKESPEARE, William]: *Shakspere: Hamlet dán királyfi*. (Ford.: Arany János.) [.....]
- [SHAKESPEARE, William]: *Shakspere: Vig- és regényes színjátékok* (1–2. köt.) Bp., [én.], Ráth Mór.
- SMETS Mór [Maurice?]: *Ausztria története*. Nagybecskerek, 1892, [.....]
- SMETS Mór [Maurice?]: *Az osztrák birodalom története*. (Ford.: Répászky Tivadar.) Nagybecskerek, 1891, [.....]
- STOLZ, Friedrich–SCHMALZ, J. H.: *Lateinische Grammatik*. München, 1910, [.....]
- SZABÓ Ferenc: *Európa története a francia forradalom kezdetétől a bécsi kongresszusig*. (2. köt.) Nagybecskerek, [én.] [.....]
- SZABÓ Mihály: *Tanítók (tanítónők) jogai és kötelességei*. Kolozsvár, 1896, [.....]
- SZATHMÁRY György: *Nemzeti állam és népoktatás*. Bp., 1892, Lampel–Wodianer. IV, 261, 3 p.
- SZEBERÉNYI Lajos, Zs.: *Luther Márton élete*. (2. kiad.) Bp., 1900, Luther Társaság.
- SZENTGÁLLY Antal: *Szibéria s az ottani viszonyok*. Bp., 1917, Hornyánszky.

- SZENTKLÁRAY Jenő: *A szerb monostoregyházak történeti emlékei Dél-Magyarországon*. Bp., 1908, MTA.
- SZILÁDY Zoltán: *Kis természetrajz a középiskolák II. osztályának*. (2. rész.) Bp., 1911, Szerző.
- SZOMORY Dezső: *A nagyasszony*. Színmű. Bp., 1910, Nyugat.
- Szubjektum és prédikátum a grammatikában*. (címlap nélkül) A!
- TAINE, [Hippolyte Adolphe]: *A jelenkori Franciaország alakulása*. Budapest, 1884, MTA.
- Tanterv és Utasítás az elemi népiskola számára*. Bp., 1905, [VKM?]. [E.]
- TEUFFEL, W. S.: *Studien und Charakteristiken zur griechischen und römischen Literaturgeschichte*. Leipzig, 1889, [.....]
- THALY Kálmán: *Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez*. Bp., 1872, Ráth Mór.
- THIM József: *A szerbek története a legrégibb kortól 1848-ig*. Nagybecskerek, 1892, [.....]
- TÓTH Ágoston Rafael, F.: *A helyszínrajz és földképkészítés történelme, elmélete és jelen állása*. Bp., 1875, Aigner Lajos.
- UHRL Józsa: *A női kézimunka oktatás iskolák számára és magán használatra*. A kötés elemei. Pozsony, 1889, [.....]
- Utasítás a törvényhatósági közigazgatási bizottságok számára a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti néptanítók járandóságairól szóló 1907-ik évi XXVII. törvénycikk végrehajtása tárgyában*. Bp., 1907, [.....] [E.]
- Ünnepi versek*. Szavalókönyv. (Szerk.: Vajda Gyula.) Bp., 1902, [.....]
- VADONA: *Öt világrészből 1898–99*. [.....]
- VASS József: *Hazai és külföldi iskolázás az Árpád-korszak alatt*. Pest, 1862, Eggenberger.
- VERITAS: *A magyarországi románok egyházi iskolai közművelődési, közgazdasági intézményeinek és mozgalmainak ismertetése*. (2. kiad.) [Bp.], 1909, Uránia Könyvnyomda.
- VERITAS: *A magyarországi románok egyházi, iskolai, közművelődési, közgazdasági intézményeinek és mozgalmainak ismertetése*. [Bp.], 1908, Uránia Könyvnyomda.
- VOLTAIRE: *Zaide*. Bp., 1895, Franklin.
- WEISZKER, János [Johann]: *Világtörténet*. (1. köt.: Kelet története.) Temesvár, 1897, [.....]
- WEISZKER, János [Johann]: *Világtörténet*. (2–3., 7–8., 10., 13–19. köt.) Temesvár, 1896–1902, [.....]

WERTNER Mór: *IV. Béla király története*. Temesvár, 1893, [.....]
 WESZELI Ödön: *A modern pedagógia útjain*. Bp., 1910, Franklin.
 Zalár József *költeményei*. (1–2. köt.) Bp., [én.], Singer és Wolfner.
 ZAUER, Paul: *Grammatika Militans*. Berlin, 1903, [.....].

A! = Kézbe vétel szükséges, esetleg több példányé is.

[E.] = Efemer.

[H.] = Hiányos.

Időszaki kiadványok

FRIESCH, W.–MENGE, R.: *Lehrproben und Lehrgänge*. Halle, 1905.
 Ugyanennek az 1903-as kötete.
 Lehrproben und Lehrgänge. Prof. dr. W. Friesch. Halle, 1913.
 Lehrproben und Lehrgänge. Az előző Halle, 1916. ugyanabból egy másik évfolyam, az előző 13-as volt.
A magyar korona országai külkereskedelmi forgalmának havi eredményei.
 Kiadja a Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Bp., 1902.
A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. XII. kötet.
A Pesti Hirlap Naptára az 1913-ik közönséges évre. Bp., [1912], Légrády.
A Pesti Hirlap Naptára az 1914-ik közönséges évre. Bp., [1913], Légrády.
Akadémiai Értesítő. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. Szerk.: Szily Kálmán. Bp., 1895–1896, 1901, 1903–1904, 1907, 1912–1914.
Arheológiai Értesítő. 1901, 1906, 1909, 1912.
Az 1884-ik évi Törvények Gyűjteménye. Bp., 1884, 1897.
Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum hivatalos értesítője.
 Bp., 1913, Franklin.
Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum hivatalos értesítője.
 Bp., 1911, Franklin.
Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum hivatalos értesítője.
 Bp., 1915., Franklin.
Budapesti Szemle. Kiadja..... Szerk.: Gyulai Pál. Bp., 1901–1917
Egyetemes Philológiai Közöny. Kiadja a Magyar Philológiai Társaság. Bp.,
 1903–1904, 1906–1908, 1910–1913.
Erdélyi Múzeum. Kiadja az Erdélyi Múzeum Egyesület. Szerk.: Erdélyi Pál.
 Kolozsvár, 1906–1909, 1911.

- Ethnographia.* A Magyar Néprajzi Társaság Értesítője. Budapest, 1912.
- Florilegium Graecum.* XII. rész. Lipcse, 1901.
- Florilegium Graecum.* Lipcse. 1901.
- Florilegium Graecum.* Lipcse. 1905.
- Hivatalos Értesítő.* Bp., 1909–1910.
- Hivatalos Közlöny.* Kiadja a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium. Bp., 1887, 1900–1904, 1906–1908, 1911–1913, 1915, 1917, Lampel.
- Irodalomtörténet.* Kiadja a Magyar Irodalomtörténeti Társaság. (Szerk.: Pintér Jenő.) Bp., 1913. október, 1915. január–február, november–december.
- Koszorú.* Hetilap a szépirodalom és általános műveltség köréből. (Szerk.: Arany János.) Pest, 1864, Emich Gusztáv.
- Közoktatásügyi Törvények és Rendeletek Tára.* [Az 1868-ik év óta 1877-ik év végéig.] Bp., 1878, [.....]
- Limbei Roman.* Tolo I. 1873.
- Magyar Chemiai Folyóirat.* Bp., 1905–1906, 1909–1910.
- Magyar Nyelvőr.* Kiadja a Magyar Nyelvtörténeti Társaság. (Szerk.: [.....]) Bp., 1888–1891, 1893–1896, 1900–1902, 1904, 1907–1912.
- Magyar Statistikai Közlemények.* Kiadja a Magyar Királyi Statistikai Hivatal. Bp., 1899, 1900–1901, 1904–1908, 1910, 1913, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság.
- Magyar Statisztikai Évkönyv 1901.* Bp., 1901, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság.
- Magyar Szalon.* X. kötet.
- Magyar Törvénytár.* 1872–74.
- Magyar Tud[ományos]. Akadémiai Almanach polgári és csillagászati naptárral 1905-re.* [Bp.], 1905, Magyar Tudományos Akadémia.
- Magyar Tud[ományos]. Akadémiai Almanach polgári és csillagászati naptárral 1910-re.* [Bp.], 1910, Magyar Tudományos Akadémia.
- Magyar Tud[ományos]. Akadémiai Almanach polgári és csillagászati naptárral 1912-re.* [Bp.], 1912, Magyar Tudományos Akadémia.
- Művészet.* (Szerk.: Lyka Károly.) Bp., 1909.
- Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny.* (Szerk.: Alexander Bernát, Rajner Ferenc.) Bp., 1893–1899, 1904–1905, 1907–1908, 1910.
- Országgyűlési emlék.* Politikai, történeti és szépirodalmi almanach. (Szerk.: Vahot Imre.) Bp., 1848, [.....]
- Statisztikai Havi Közlemények 1902.* Bp., 1902, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság.

Századok. Kiadja a Magyar Történelmi Társulat. Szerk.: [.....] Bp., 1884–1889, 1891–1898, 1900–1901, 1904–1906, 1908–1910, 1912–1913.

Természettudományi Közlöny. Kiadja a Magyar Királyi Természettudományi Társulat. (Szerk.: Szily Kálmán.) Bp., 1875, 1880, 1883, 1902.

A fényképmelléletek szövege

1. A korabeli Fogaras látképe képes levelezőlapon, a háttérben a havasokkal. (A szerző gyűjtéséből.)
2. A fogarasi pályaudvar épülete. A képes levelezőlap 1918 után készült. (A szerző gyűjtéséből.)
3. Az Állami Polgári Leányiskola épülete a Bethlen utca és Lenkert utca sarkán, korabeli képeslapon. Az épületben 1898 előtt Polgári Fiú- és Felsőkereskedelmi Iskola működött, majd 1898-ban – a Fogarasi Magyar Királyi Állami Főgimnázium megalapításával – a főgimnáziumnak adott helyet egészen 1909 augusztusáig, az új gimnáziumi épület átadásáig. Babits egy tanévet tanított ebben az épületben. (A szerző gyűjtéséből.)
4. Babits első fogarasi szálláshelyének épülete napjainkban. Babits az utcai szobát bérelte. A ház frontját átépítették a későbbiekben, Babits idejében két ablaka volt, a szoba ajtaja az udvarról nyílt. Korabeli címe: Lenkert utca 30., 1996-ban Inocentie Micu Klein utca 32. (A szerző felvétele.)
5. Babits második lakása az udvar felől. (Korabeli címe: Lenkert utca 9., 1996-ban Inocentie Micu Klein utca 9.) A veranda jobb oldali ajtaja nyílt Babits szobájába. A tízes évek elején készült családi fényképen a nagypapa ölében látjuk Helene Olmützert, adatközlönket, jobb oldalon pedig a bérbeadó özvegyet, Ida Tomtschkót. (A kópiát a szerző készítette.)
6. Babits háziasszonya a férjével, korabeli felvételen. A férj, Tomtschko Balás András 1909. 02. 07-ei halálát követően, 1909 májusától adta ki az özvegy a szobát Babitsnak. (A kópiát a szerző készítette.)
7. A korabeli felvételen az adatközlő Helene Olmützer (férjezett nevén: Helene Tomek) húgával a második lakás virágoskertjében. (A kópiát a szerző készítette.)
8. A főgimnázium új, kétemeletes épülete a várost átszelő Berivoj patak mellett, a régi vármegyei kórház telkén épült, 1909 augusztusában adták át. Korabeli képes levelezőlap. (A szerző gyűjtéséből.)

9. Az új főgimnázium épülete a főtér felől, a hidakkal, korabeli képes levelezőlapon. (A szerző gyűjtéséből.)
10. A főgimnázium épülete, bal oldalon a frissen épült unitárius templommal. Korabeli képes levelezőlap. (A szerző gyűjtéséből.)
11. A fogarasi vár korabeli képeslapon, szemben a legrégebben épült Vörös-toronnyal. (A szerző gyűjtéséből.)
12. A fogarasi vár udvara korabeli képes levelezőlapon. (A szerző gyűjtéséből.)
13. Fogaras, Vártér, korabeli képes levelezőlapon. (A szerző gyűjtéséből.)
14. A fogarasi katolikus templom és kolostor korabeli képes levelezőlapon. (A szerző gyűjtéséből.)
15. A katolikus templom átépítés előtti belső tere az 1910-es évekből. (A kópiát a szerző készítette.)
16. A Fogarasi-havasok, korabeli képes levelezőlapon. (A szerző gyűjtéséből.)
17. A Negoj csúcsa a Fogarasi-havasokban. Korabeli képes levelezőlap. (A szerző gyűjtéséből.)
18. Bádog-Krisztus Fogaras határában. (A korabeli fényképről a kópiát a szerző készítette.)
19. A Fogaras környéki „kék falvak” házainak egyike. (A szerző felvétele.)
20. Bivalycsorda. 1918 után készült felvétel. (A kópiát a szerző készítette.)
21. Az újonnan épült fogarasi közkórház épülete korabeli képes levelezőlapon. (A szerző gyűjtéséből.)
22. A Cigánia és a fogarasi Városliget korabeli képes levelezőlapon. (A szerző gyűjtéséből.)
23. A városligeti vendéglő, a diákjuniálisok helyszíne, korabeli képes levelezőlapon. (A szerző gyűjtéséből.)
24. Vásár a fogarasi főtéren. Korabeli képes levelezőlap. (A szerző gyűjtéséből.)
25. A fogarasi főtér egyik részlete korabeli képes levelezőlapon. (A szerző gyűjtéséből.)
26. A fogarasi főtér piacnapon. Bal oldalon a nevezetes Chiba cukrászda terasza. Korabeli képes levelezőlap. (A szerző gyűjtéséből.)
27. A fogarasi kaszinó a főtéri Hotel Mercur emeletén működött. Korabeli képes levelezőlap. (A szerző gyűjtéséből.)
28. A Hotel Hahner épülete a főtéren, korabeli képes levelezőlapon. (A szerző gyűjtéséből.)
29. A Chiba cukrászda külső és belső képe. A korabeli képes levelezőlap

- 1908–1911 között készült. A bejárati ajtóban megörököttette magát Chibáné, a két felszolgáló lánnyal együtt. (A szerző gyűjtéséből.)
30. A Glantz-féle asztalosműhely ma is álló épülete, magasan lévő ablakai-val. (*A gólyakalifa* egyik helyszíne.) (A szerző felvétele.)
31. Ábel Janka, a polgári leányiskola tanítónője, Babits tisztelője, számos délutáni teázás házigazdája. (Részlet a tízes évek második felében készült tablóról.) (A kópiát a szerző készítette.)
32. Az 1996 nyarán felavatott emléktábla Babits fogarasi második lakóhelyének falán. (A szerző felvétele.)

FÜGGELÉK

DOKUMENTUMOK
A FOGARASI MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM
IRATTÁRÁBÓL

1.

Sz. 4 – 1908.

t. főorv.

A

m. kir. állami főgimnázium

tekintetes Igazgatóságának

Fogaras

Hivatkozással 9/908 számú becses megkeresésére, értesítem tisztelettel, hogy Duda János dr. tanár urat a mai napon megvizsgáltam.

A vizsgálat eredményének közlése előtt és annak kellő megvilágítására azonban szükségesnek találom, hogy nevezett tanár kórtörténetét röviden vázoljam.

Duda János dr.-t 1905 óta ismerem, kezdettől fogva feltűnt zárkózott, visszavonult, különcködő természete által. Kartársainak társaságát vagy a másokkal való érintkezést mindig és következetesen kerülte, a tanári szobába csak a legkritikább esetekben ment, az óráközti szünetet rendszeren az intézet udvarán töltötte, többnyire egy helyen állva és senkihez sem beszélve. Jóval az u.n. „becsengetés” előtt már az osztály ajtajában szokott állani, a csengetés pillanatában pedig a szobába lépett, hol halk, monoton hangú előadását tartotta, figyelmet nem fordítva a tanulók pajkos viselkedésére, súlyt nem fektetve az általuk okozott szüntelen zajra és nem törődve tanításának teljes eredménytelenségével. 1906. augusztus havában, vele lakó nővérének ama panaszára, hogy fivére napról napra gyengül, álmatlan, étvágytalan, szótalán és ingerült, sikerült sok rábeszéléssel arra bírnom, hogy ideggyógyászhoz forduljon. Magam kísérem el Budapestre, hol Jendrassik Ernő dr. orvostanár által megvizsgáltattott. A vizsgálat alapján az orvostanár ideggyógyintézeti kezelést ajánlott, mely célra Duda dr. egy évre szabadságoltatott. A beteg ezt az évet részint Martin dr. margitszigeti szanatóriumában, részint rokonjainál Ózd-on (Borsod vm.) töltötte.

A szabadsági idő letelte előtt a főgimnáziumi igazgatóság felhívta – illetve tanácsolta neki – hogy csak az esetben jelentkezze tanári működésének folytatására, ha szakértő orvos egészségét helyreállottnak nyilvánítja, s ta-

nításra való teljes képességét igazolja. A nélkül, hogy e felhívásnak eleget tett volna, a beteg 1907. augusztus 29-én ugyanolyan, sőt talán még rosszabb állapotban, mint aminőben szabadságoltatott, szolgálattételre jelentkezett. Azóta a tanítást a leírt módon folytatja, amellet pedig nem törődik jóindulatú utasításokkal, útbaigazításokkal, figyelmeztetésekkel, tanácsokkal, s sajátos emberkerülő életmódját folytatja.

Jellemző, hogy fizetésének egy számottevő részét – támogatásra szoruló rokonjai kéréseinek és előjáróinak felhívásának dacára – következetesen több mint 1 " év óta fel nem veszi, a nélkül, hogy ezt az eljárást bármily módon indokolná. Éppúgy nem volt rábírható, hogy arcképét – vasúti igazolvány kieszközlése végett – az igazgatóságához beadja.

Megvizsgált jelen állapota következő: Duda János dr. 39 éves, de jelentékenyen idősebbnek látszik, gyenge testalkatú, lesoványodott, petyhüdt izomzatú, járása lassú, tétova, reflexei renyhék, [olvashatatlan szó] érzékszerveiben lényeges elváltozás nem észlelhető.

Hozzá intézett kérdésekre halkan, csaknem suttogva, alig érthetően, félénken – gyakran csak a kérdés többszöri ismétlése és hosszas gondolkodás után – felel.

Állítása szerint ezelőtt gyakran, utóbbi időben „talán ritkábban” szenved fejfájásban, étvágya „változó”, egyszer-egyszer

[olvashatatlan sor] minden zaj ébreszti, testi fájdalmat nem érez, azonban imitt-amott rángatózást a legkülönbözőbb testrészekben. Megvizsgált hely-, idő- és személyi viszonyai iránt tájékozott, emlékezése megfelelő, gondolkozása azonban feltűnően meglassúdott, akarata annyira gyengült és cselekvése annyira gátolt, hogy p. o. minden nógatás- és biztatásomnak dacára nem ül le, és az egész vizsgálatot az álló egyénen kell végeznem. A vizsgálat befejezése után pedig még sokáig áll mozdulatlanul, szoborként, számba sem véve ismételt kijelentésemet: „Készen vagyunk!”

Úgy a leletből, mint a kórtörténetből kétségtelenül tűnik ki, hogy Duda János dr. tanár súlyos elmebántalomban szenved, mely évek óta fennáll, lassan, de folytonosan fokozódik, és gyógyulásra nem nyújt kilátást. Ennél fogva nevezett tanár, véleményem szerint, hivatásbeli teendőinek teljesítésére mindenkorra képtelenné vált, és tanári állásától való mielőbbi felmentése múlhatatlanul szükséges.

Fogaras, 1908. január hó 6-án.

Dr. Lesmann Henrik
vmt. főorvos

FOGARAS VÁRMEGYE TISZTI FŐORVOSA
[körbélyegző]

2.

105./1908.

Fogaras rendezett tanácsú város tek. polgármesteri Hivatalának
Fogaras.

A vezetésem alatt álló m. kir. állami főgimnázium 1909-ik évre érvénnyel
bíró országgyűlési képviselőválasztó jogosult tanárainak névjegyzékét, hi-
vatkozással a f. évi márc. 11-ei 1252. sz. a. megkeresésre, idezártan be-
küldöm.

Fogaras, 1908. márc. 17.

Major Károly dr.,
igazgató

Major Károly dr.	igazgató		47	éves
Albert János	áll. főgimn.	r. tanár	40	éves
Albrich János	”	”	39	”
Ambrózy Pál	”	”	27	”
Duda János dr.	”	”	39	”
Fridrich András	”	”	30	”
Halmy Gyula	”	”	39	”
Kaufmann Gy. dr.	”	”	33	”
Krebsz Ernő	”	”	35	”
Málnásy Károly	”	h.”	28	”
Papp István	”	h.”	28	”
Reider Béla	”	”	34	”
Sebők Samu	”	”	52	”
Vodrácska Vencel	”	”	36	”
Zalai János dr.	”	”	30	”

3.

770. szám.

1908.

A m. kir. állami főgimnázium Igazgatóságának
Fogaras.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úr Ő Nagyméltósága folyó hó 19-én 78915. szám alatt kelt elhatározásával Babics Mihály szegedi állami főreáliskolai helyettes tanárt a fogarasi állami főgimnáziumhoz rendes tanárrá nevezte ki, és felhívta, hogy hivatali esküjének letétele végett az Igazgatóságnál jelentkezék.

Miről az Igazgatóságot tudomás és további eljárás végett a kinevezési okmány csatolása mellett azzal a felhívással értesítem, hogy nevezettől a hivatali esküt vegye fel, és erről az esküokmány és minősítő táblázat (utóbbi két példányban) csatolása mellett a rendes tanári illetmények kiutalványoztatása céljából ide jelentést tegyen.

Nagyszeben, 1908. évi július hó 24-én.

1 darab melléklet

A főigazgató szabadságon:

Szentimrei István
állami főgimnáziumi igazgató

4.

295./1908.

Az állami főreáliskola Igazgatóságának
Szeged

A vall.- és közokt. m. kir. Miniszter Úr Ő Nagyméltósága folyó hó 19-én 78915. sz. a. kelt elhatározásával Babics Mihály szegedi állami főreáliskolai helyettes tanárt a fogarasi állami főgimnáziumhoz rendes tanárrá nevezte ki és felhívta, hogy hivatali esküjének letétele végett hivatalomnál jelentkezék.

Erről az Igazgatóságot a nagyszebeni tankerületi kir. főigazgatóság 770. – 1908. sz. átiratához képest tudomás végett avval értesítem, szíveskedjék

az ide csatolt kinevezési okmányt a nevezett, s előttem ez idők szerint ismeretlen helyen tartózkodó tanárnak kézbesíteni.

Fogarás, 1908. július 25.

Major Károly dr.,
igazgató

1 drb. kinevezési okmány

5.

305./1908.

A nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztérium f. évi július 19-én kelt 78.915. sz. rendeletével Babics Mihály szegedi m. kir. állami főreáliskolai h. tanárt rendes tanári minőségben a fogarasi m. kir. állami főgimnáziumhoz kinevezte, s így Duda János dr., rendes tanárnak f. évi márcz. 21-én kelt 4429. sz. vkm. rendelettel történt ideiglenes nyugdíjazásával intézetünknel üresedésbe jött magyar-latin nyelvi r. tanszék betöltést nyert. A nm. Minisztériumnak f. évi július 16-án 54.244. sz. rendeletével saját kérelmére a debreceni m. kir. állami főreáliskolához r. tanári minőségben áthelyezett Zalai János dr. tanszékének – a harmadik latin-görög nyelvi tanszéknek – betöltése azonban, dacára a vonatkozó magas miniszteri rendelet kijelentésének, hogy a betöltés iránt már megtörtént az intézkedés, mindez ideig késik.

Tekintettel ennél fogva a küszöbön álló új iskolai évre, melyben kívánatos, hogy a tanszék munkáját a tanerők eddigi teljes létszámával és a szakai irány fenntartása mellett, minden akadály nélkül kezdhessük meg, amennyiben az ez idők szerint intézetünknel működő két kl. fil. tanerővel a heti 19 görög nyelvi órát arányos megosztással és egyszersmind a testület nagyobb megterhelése nélkül, amiben pedig a lefolyó isk. évben részint a testület egyes tagjainak betegeskedése és a családjaikban felmerült fertőző betegség következtében, valamint amiatt is, mert az ideiglenesen nyugalmazott Duda János dr.-t a további intézkedésig a nm. Minisztérium rendelkezéséhez képest hónapokon át kellett tervszerűen helyettesítenünk, eléggé volt részünk, ellátni rendkívül nehéz, kérem a kir. főigazgatóságot, méltóztassék a harmadik latin-görög nyelvi rendes tanszék haladéktalan betöltését a nm. vallás- és közokt. m. kir. Minisztériumnál kieszközölni, és pedig, ha lehetséges, mint más korábbi, f. évi 173. és 223. sz. felterjesztéseimben is jelezni kívántam, elsősorban latin-görög és német, és ennek hiányában csak latin-görög szakképesítésű egyénnel.

Fogaras, 1908. augusztus 17.

Major Károly dr.,
igazgató

6.

306./1908.

A m. kir. állami főreáliskola tek. Igazgatóságának
Szeged

A nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztérium f. évi július 19-iki 78.915. sz. elhatározásával a vezetésem alatt álló fogarasi m. kir. állami főgimnáziumhoz rendes tanárrá kinevezett Babics Mihály volt szegedi állami főreáliskolai h. tanárnak e minőségben teljesített működésére vonatkozó hivatalos adatoknak áttételére kéri a tek. Igazgatóságot.

kiváló tisztelettel

Fogaras, 1908. aug. hó 17-én.

Major Károly dr.,
igazgató

7.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
f. évi augusztus 29-én tartott alakuló értekezletéről.

Jelen vannak: az igazgató és az egész tanártestület.

Igazgató a tanév küszöbén üdvözlí a tanártestületet. Szól ezután a beállott személyi változásokról, nevezetesen a magas közoktatási kormány Dr. Zalai Jánost, végl. r. tanárt, saját kérelmére a debreceni főreálhoz, Sebők Sámuelt, végl. r. tanárt, a közszolgálat érdekében a tordai főgimnáziumhoz helyezte át. Duda János dr. helyére, aki nyugalomba vonult, kinevezte Babics Mihályt, a szegedi főreál volt helyettes tanárát, rendes tanári minőségben, míg Sebők helyére Tas Kálmánt, okleveles tanárjelöltet, mint helyettes tanárt bízta meg. Dr. Zalai távozásával megüresedett tanszék betöltése a napokban várható. – Az igazgató az új kollegákat úgy a maga, mint a testület nevében kollegiális jóindulattal üdvözlí, azon reménynek adván kifejezést,

hogy szakképzettségüket és munkaerejüket az ifjúság értelmi és erkölcsi nevelésére, hazafias szellemének ápolására fogják fordítani.

Következett az előkészületeknek megbeszélése.

1. Igazgató közli a tárgyfelosztást és az órarendet, mindkettőt a Dr. Zalai távozásával még üresedésben levő tanszékre való tekintettel. A testület elfogadta úgy a tantárgyfelosztást, mint az ideiglenes órarendet.
2. A javító felvételi és magánvizsgálatok augusztus 29 és 31-én tartatnak meg, még pedig két bizottság előtt. Az első bizottság, melynek elnöke az igazgató, a nyelvi tárgyakból bukott tanulókat, míg a második bizottság Kaufmann György dr. elnöke alatt a történelemből és reáltárgyakból bukkantakat vizsgálja meg, olyképpen, hogy 29-én d. u. az egy tárgyból, 31-én pedig a két tárgyból bukkantak kerülnek sorra. A bizottságok tagjai az érdekelt szaktanárok.

A beíratások szeptember 1, 2, 3-án d. e. 9–12 történnek, 4-én tanévnyitás ünnepélyes istentisztelettel. Ezzel kapcsolatban igazgató hangsúlyozza, hogy múlt évi határozatunkhoz képest a diákok lakásáról meggyőződést kell szerezni, vajon megfelelnek-e az egészségi és pedagógiai szempontoknak; Ő Dr. Lesmann Henrik iskolaorvossal és Krebsz Ernő tanárral a lakások egy részét már ilyen irányban megvizsgálta, a többiek megtekintését főleg az osztályfőkre bízta; az utóbbi helyeken a diákok tehát egyelőre csak ideiglenesen tartózkodhatnak.

A törvényes kort meghaladott tanulók felvételének elbírálását a testület az igazgatóra bízta.

Szept. 5. veszi kezdetét a rendes tanítás.

A módszeres értekezlet szept. 7; az előirányzatok 5-ig az igazgatónak beadandók.

Végül közli az igazgató a nagyszebeni tankerületi kir. főigazgatóságtól érkezett 352, 525, 579, 641, 619, 659, 694, 737, 757, 764, 770, 775, 776, 709, 801, 817, 824, 840, 846, 866, 875 sz. leiratokat.

Több tárgy nem lévén, igazgató berekeszti az értekezletet.

Kmf.

Major Károly dr.,
igazgató

Fridrich András,
jegyző

[kézjegyek:]

Málnásy Károly
 Ambrózy Pál
 Babics Mihály
 Dr. Kaufmann György
 Vodráska Vencel
 Tas Kálmán
 Reider Béla
 Papp István
 Albrich János
 Albert János
 Krebsz Ernő
 Halmy Gyula

[kivonat]

8.

**A fogarasi m. kir. állami főgimnázium
 I–VIII. osztályának névkönyvei az 1908/9 isk. évről**

[Babits Mihály osztályának (V. osztály) névsora]

<i>Sorszám</i>	<i>Név</i>	<i>Szül. helye</i>	<i>Ideje</i>
1.	Borosnyai Béla	Alsóárpás	1894. márc. 13.
2.	Bucska Hugó	Fogaras	1894. márc. 1.
3.	Buzeczky Ernő	Alsóvist	1894. máj. 23.
4.	Czecz János	Szeszcsor	1893. dec. 29.
5.	Deutsch Vilmos	Besztercze	1893. dec. 27.
6.	Fazakas Gyula	Karácsonyfalva	1893. okt. 30.
7.	Fekete Jenő	Fogaras	1892. szept. 25.
8.	Gabor Aurél	Voila	1892. máj. 16.
9.	Gavra Sándor	Rézbánya	1893. máj. 4.
10.	Győrbíró János	Fogaras	1893. júl. 29.
11.	Helmu Péter	Sóna	1893. okt. 10.
12.	Hévizi Mór	Hévíz (N.Küküllő)	1894. jún. 18.
13.	Hódi Károly	Fogaras	1893. okt. 30.

<i>Sorszám</i>	<i>Név</i>	<i>Szül. helye</i>	<i>Ideje</i>
14.	Karres György	Segesvár	1893. aug. 25.
15.	Kovács Géza	Fogaras	1894. okt. 14.
16.	Kovács László	Fogaras	1892. júl. 3.
17.	Lesmann Ödön	Fogaras	1894. okt. 12.
18.	Ludu Győző	Bethlen	1891. aug. 10.
19.	Majer János	Boholcz	1894. febr. 28.
20.	Metian Szilviusz	Fogaras	1893. jún. 8.
21.	Novák János	Fogaras	1894. máj. 21.
22.	Peptea György	Jás	1892. okt. 7.
23.	Pokol Jenő	Fogaras	1894. jún. 6.
24.	Popp János	Fogaras	1893. febr. 3.
25.	Pop Mircea Kornél	Abrudbánya	1894. aug. 26.
26.	Román János	Abafája	1891. dec. 25.
27.	Salamon Mór	Fogaras	1892. szept. 25.
28.	Schul Náthán	Fogaras	1893. dec. 2.
29.	Steiner József	Fogaras	1893. máj. 12.
30.	Stroia Miklós	Kőhalom	1892. febr. 23.
31.	Turcu Titusz	Fogaras	1894. máj. 14.

9.

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1908. szeptember 1-én tartott rendkívüli értekezletéről.

Jelen vannak: az igazgató és a tanártestület, Halmy Gyula kivételével, kit az igazgató szabadságolt.

Igazgató közli, hogy a mai értekezlet célja a nm. vallás és közoktatás-ügyi m. kir. Minisztérium f. évi augusztus 21-én 99.258 sz. alatt kelt rendelete végrehajtási módozatának megbeszélése. Jegyző felolvassa a rendeletet egész terjedelmében, mely, hogy a szülők feszélyezés nélkül beszélhessék meg a tanárokkal a gyermekeiket illető ügyeket, bizonyos fogadó napokat, illetőleg fogadó órákat rendel el az iskolának egy erre alkalmas helyén.

A testület hosszabb eszmecsere után – tekintettel intézetünknek még ez idő szerint szűkös helyiség viszonyaira – a következő határozatot hozza:

Minden tanár minden hó első egész hetében, azonkívül az ellenőrző értekezletet követő héten, tart egy-egy fogadó órát a tanári szobában, legin-

kább a délelőttnek egy-egy üres óráját használván fel e célra. A fogadó órák kifüggesztés és hírlap útján közöltetnek a tanulókkal, illetőleg szüleikkel.

Több tárgy nem lévén, igazgató berekeszti az értekezletet.

Kmf.

Major Károly dr.,
igazgató

Fridrich András
jegyző

[kézjegyek:]
Babics Mihály
Dr. Kaufmann György
Málnásy
Vodráska Vencel
Tas Kálmán
Reider Béla
Papp István
Albrich János
Albert János
Krebsz Ernő
Ambrózy P.

10.

326./1908.

Az 1908/9. isk. évi alakuló tanácskozás jegyzőkönyvének felterjesztése során jelezni kívánom, hogy a tárgyfelosztás és órarend azon körülmény folytán, hogy a Zalai János dr. r. tanárnak a nm. vall. és közokt. Minisztérium f. évi 54.244 sz. rendeletével a debreceni állami főreáliskolához történt áthelyezése következtében megüresedett harmadik kl. filológiai tanszék még mindez ideig betöltetlen, ideiglenes. A tanári teljes létszám hiányában ehhez képest a tanerők, így a rendtartásilag köteles óraszámmal is ketten (Babics M. és Ambrózy Pál) 3–3 óra többlettel tanítanak.

Az állás haladéktalan betöltése iránt, mint a kir. főigazgatóság előtt ismeretes, f. évi hó 17-én 305. sz. a. sürgető kérést intéztem.

Fogarás, 1908. szept. 6.

3 drb. melléklet.

Major Károly dr.,
igazgató

11.

/Ad. 326./1908./

A vall. és közokt. m. kir. Miniszter Úrnak f. évi augusztus 21-én 99.258. sz. a. kelt rendelete végrehajtása tárgyában f. évi szept. 1-én tartott tanárkari rendkívüli értekezlet jegyzőkönyvének beterjesztése kapcsán, annak kiegészítésével jelentésemet a következőkben összegezem:

A tanártestület áthatva a Miniszter Úr Ő Nagyméltóságának hivatott rendeletének az iskola oktató és nevelő munkásságára kiható jelentőségének tudatától, annak teljes mértékben érvényt szerezni hivatásbeli ügyének tekinti. Eddig sem tért ki a szülőkkel való érintkezés elől, ha tanácsát és irányítását igénybe kívánták venni. Csak, sajnos, igen ritkán tették, és akkor, amidőn már az érintkezés előnyeit a tanuló javára kevésbé lehetett értékesíteni. A miniszteri rendelet remélhetőleg élenkebbé és állandóvá fogja tenni a szülők és az iskola között annyira szükséges kapcsolatot. Ezért a kir. főigazgatóság 890./1908. sz. felhívásának megfelelőleg már a beíratások alkalmával kifüggesztett figyelmeztetésekkel értesítettem az érintett szülőket és azok képviselőit, hogy a tanártestület a tanulók vallás-erkölcsi nevelése és tanulmányai előmenetelének biztosítása érdekében a szülőkkel való érintkezést állandósítani kívánja, és e végből utóbb rövid időn belül az intézeti épületben kitűzendő helyen és időben fogadja is a szülőket, ahol és amikor gyermekeik ügyében találkozhatnak az osztályfőnökökkel és az illető szaktanárokkal. És ugyanily értelmű figyelmeztetést adtam közre majdnem egyidejűleg a helyi lapban.

A rendelet a kivitel módjára, a szülőknek a tanárok általi fogadására rendelt helyiségre és a fogadás idejének kitűzésére nézve az int. ért. jkönyv szerint már csak a jelenlegi ismert szűkös és alkalmatlan épület viszonyokhoz képest történhetik az intézkedés, ugyanis a tanítás céljaira is alig elégséges helyiségek mellett a tanári értekezlőn kívül ez idők szerint éppenséggel nem áll rendelkezésünkre oly helyiség, mely a szülők fogadására s illetőleg a valós, gyermekeik ügyében történő zavartalan és feszélyezettség nélküli megbeszélésekre alkalmas volna. Ez okon kell, míg az intézet új épületében e tekintetben is berendezkedhetünk, a szülőkkel való érintkezés idejét egyelőre csak a hó egy hetére s illetőleg az ellenőrző értekezleteket követő hétre, amikor köztapasztalat szerint s a dolog természetéből könnyen érthetőleg a leginkább szokták felkeresni a szülők a tanárokat, és azon órákra szorítanunk, amikor a tanárok nagy része tanításon lévén elfoglalva, az illető körben a szabad órával rendelkező osztályfőnökkel és szaktanárokkal az érdekelt szülők aránylag még a legkevésbé zavartatva érintkezhetnek a tanári értekezlő szobában. Egyébként, megjegyezve, hogy a fogadásra

megállapított napokon és órákon kívül, mint eddig, jövőben is, minden alkalommal, ha hivatalos elfoglaltságuk nem gátolja, készséggel szolgálnak tanácssal és felvilágosítással a tanárok a hozzájuk forduló szülőknek.

Végül ami azon óvó figyelmeztetést illeti, hogy a tanárok jövőre a gyermekeik érdekében náluk eljáró szülőket lehetőleg saját lakásukon ne fogadják, sem pedig ők tanácsadás végett a szülőket fel ne keressék, jelenthetem, hogy az intézetünknel tudomásom szerint, egy-két szórványos esettől eltekintve, alig volt gyakorlatban. Különben erre vonatkozólag a rendelet meghagyása értelmében figyelmeztettem a tanári testületet.

Fogaras, 1908. szept. 6.

Major Károly dr.,
igazgató

12.

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1908. szept. 7-én tartott I. módszeres értekezletéről.

Jelen vannak: Major Károly dr., igazgató és a teljes tanári kar.

1. Az igazgató a jegyzőkönyv vezetésével Málnásy Károly h. tanárt bízván meg, megnyitja az értekezletet, melynek feladata az 1908–9 iskolai év I. felében tárgyalandó olvasmányok és készítendő iskolai dolgozatok ki-tűzése, az íratás idejének megállapításával, valamint általában a tanártes-tület tagjai részéről történő minden oly irányú előterjesztés és észrevétel megvitatása, mely hivatva van a tanítás munkájába összhangot hozni, azt egyöntetűvé és tervszerűvé tenni. Mert nem szenved kétséget, hogy a kellő eredmény és siker kérdése elsősorban éppen az egyöntetű tanítási módszeren és eljáráson fordul meg, kivált oly tantárgyak körében, ame-lyek tanítása több tanár közt oszlik meg. A nyelveket érti, amiért is kívá-natosnak tartaná, ha e részben egységes műszavak állapíttatnának meg, amelyeket ezután az intézet mindenik tanára következetesen alkalmazna a tanításban. E munkálatot legalkalmasabban egy, a testületből kikülden-dő bizottság végeznél el, s közelebbről bemutatná hozzájárulás céljából. Sőt szintén az egyöntetűség szempontjából célszerűnek s gyakorlatilag is helyesnek tartja, ha a kötelező olvasmányok leírására az V. osztálytól kezdve, ahol a rendszeres olvastatást már megkezdjük, egyforma és na-

gyobb könyvszerű naplót szereztünk be a tanulókkal, amelyet részint a felelés alkalmával, részint pedig be is szedve ellenőrzünk. S ez észrevételek közlésével, melyekre kéri a testület megállapodásait, felhívja az illető szaktanárokat az előírányzott olvasmányok és írásbeli dolgozatok tételeinek, íratásuk és illetőleg beadási idejük előterjesztésére.

A tanártestület az igazgatónak a műszavak egységessé tételére vonatkozó észrevételét osztja, s előterjesztésére háromtagú bizottságot küld ki a munkálatok végzésére, Albert János, Krebsz Ernő és Ambrózy Pál tanárok személyében.

E bizottság egy legközelebbi értekezleten számol be megállapodásáról. Miután a tanári kar elhatározza, hogy a magánolvasmányokhoz egyforma s nagyon könyvszerű füzeteket szereztet be a tanulókkal, az illető szaktanárok a következő előírányzatokat terjesztik elő:

I. osztály.

Magyar nyelv.

Tanár: Albert János.

Olvasmányok: I. A róka, a medve és a szegény ember. Krisztus és a madarak. A párja vesztett gerlice. Kőmíves Kelemenné. Nyalka huszár. II. Rege a csodaszarvasról. Attila, Isten ostora. Attila udvarában. Etele hun királyról. III. Apollón. Niobé és Létó.

Kötelező olvasmány az első félévben nincs.

Könyv nélkül megtanulandók: Szózat Vörösmartytól. Párja vesztett gerlice. Nyalka huszár. Rege a csodaszarvasról.

Az isk. írásbeli dolgozatok száma 8. ideje (napja és órája) csütörtök 8–9. és tárgya: 1. Másolás. 2. Tollbamondás. 3. Egy tanult szöveg emlékezet után leírása. 4. Szótagolás. 5. Az egyszerű mondat fajtái. 6. Mondatrészek. 7. Beszédrészek. 8. Az ige fajtái.

Latin nyelv.

Tanár: Albert J.

Olvasmányok: I. Casa. Casae area. Personae. Puer et puella. Portae et fenestrae. Vestimenta. Quot sunt? Tullia, Linus et Lygia. Vilici et servorum officia. Dominus et vilicus. Domus.

II. Magyar gyakorlatok és beszélgetések.

Könyv nélkül megtanulandók: Quot sunt? Tullia, Linus et Lygia. Dominus et vilicus.

Az isk. írásb. dolgozatok száma 8. ideje (napja, órája) szerda 8–9. és tárgya: 1. Szövegmásolás. 2. Tollbamondás. 3–8. Az olvasmányokkal kapcsolatos magyar mondatok fordítása az alaktan begyakorlására.

Mennyiségtan.

Tanár: Papp István.

Az isk. írásb. dolgozatok száma 5. ideje: kedd: 8–9. és tárgya: 1. Egész számok összeadása és kivonása. 2. Egész számokkal való szorzás és osztás. 3. Tizedes törtek összeadása és kivonása. 4. Tizedes törtek szorzása és osztása. 5. Időszámítás.

II. osztály.

Magyar nyelv.

Tanár: Halmy Gy.

Olvasmányok: I. Hazai monda és történet: 1. Nagy Lajos király. (Küküllei J. krónikája után) 2. Hunyadi János harcaiból. (Bonfinius és Heltai nyomán) 3. Mátyás kir. jeles tettei és mondásai. (Galeotto után, Tóth B. magy. anekdota kincs) II. A görög és római világból: 4. Lysandros élete (Plutarch. u.) III. Példák: Jézus és a nép. (Tompától) IV. Hazai képek és emlékek: 6. Családi kör. (Arany)

Kötelező magánolvasmány: Fáy András meséi.

Könyv nélkül megtanulandók: Petőfitől 1. Ősz elején. 2. Pusztán télen. 3. Vörösmartytól: A szegény asszony könyve. 4. Petőfitől A jó öreg korcsmáros. 5. Aranytól: Mátyás anyja.

Az isk. írásb. dolgozatok száma 8. ideje szombat 8–9. és tárgya: A tárgyalt olvasmányok mondatainak átalakítása. A szók, igeidők, a személy, a tárgyalt költeményeknek a szórend szempontjából való átalakítása.

Latin ny.

Tanár: Halmi Gy.

Olvasmányok: 1. Romulus et Remus. 2. Hiems. 3. Alexander Magnus. 4. Numa Pompilius. 5. Tullus Hostilius. 5. Ancus Martius. 6. Sententiae.

Könyv nélkül megtanulandók: 1. Romulus et Remus. 2. Hiems. 3. Alexander Magnus. 4. Sententiae.

Az isk. írásb. dolgozatok száma 8. ideje kedd 8–9. és tárgya: Az olvasmán-

nyal kapcsolatos magyar mondatok szerkesztése a tanár által s latinra való fordítása az alaktan begyakorlására.

Mennyiségtan.

Tanár: Papp István.

Az isk. írásb. dolgozatok száma 5. ideje szerda 8–9. és tárgya: 1. Számolási rövidítések. 2. Korlátolt pontosságú szorzás. 3. Korlátolt pontosságú osztás. (Régi mértékek átszámítása) 4. Egységre való következtetés alkalmazása. 5. Közös mértékre való következtetés és közvetlen következtetés.

III. osztály.

Magyar ny.

Tanár: Halmy Gy.

Olvasmányok: Jókaitól: 1. A mohácsi vész. 2. Mikszáthtól: Drégely. 3. Kötél áztatva jó. 4. Eger ostroma. (Horváth M.) 5. A peloponnesosi háború okai és kezdete (Plutarch. u.) 6. A Vezúv kitörése és az id. Plinius halála.

Kötelező magánolvasmány: A nagyenyedi két füzfa. (Jókai)

Könyv nélkül megtanulandók: 1. Mikes. (Lévay) 2. A hazáról. (Petőfi) 3. A magyarokhoz. (Berzsenyi) 4. Isten felé. (Endrődy) 5. Búcsú. (Eötvös)

Az isk. írásb. dolgozatok száma 8. ideje csütörtök 9–10. és tárgya: Szemléltető képek, leírások, történelmi olvasmányok reprodukciója megbeszélés és magyarázat alapján.

Latin nyelv.

Tanár: Fridrich András.

Olvasmányok: Corn. Neposból: Miltiades, Themistocles, Aristides. Phaedrusból: De lupo et agno. De cane *per fluvium* carnem ferente. De vulpe et corvo. De rana rupta et bove.

Könyv nélkül megtanulandók: Miltiades I. De lupo et agno. De vulpe et corvo.

Az isk. írásb. dolgozatok száma 8. ideje péntek 8–9. és tárgya: A tanár által szerkesztett magyar mondatok latinra fordítása az alaktani ismeretek ismételtesére, az olvasmányok mondattani anyagának és szókincsének begyakorlására.

*Német nyelv.**Tanár: Fridrich András.**Olvasmányok:* Die Schule. Die Teile des Körpers. Die Familie. Die Zeit. Der Rabe und der Fuchs. Das Lied vom Monde. Vöglein am Nest.*Könyv nélkül megtanulandók:* Abendlied. Das Lied vom Monde. Vöglein am Nest.*Az isk. írásb. dolgozatok száma* 8. ideje hétfő 9–10., és tárgya: a tanult szók és alaktani szabályok begyakorolása.*Mennyiségtan.**Tanár: Kaufmann György dr.**Az isk. írásb. dolgozatok száma* 5. ideje minden hó utolsó szerdáján 8–9. és tárgya: 1. A % számítás alkalmazása az üzleti és ipari foglalkozásban előforduló nyereség és veszteség kiszámítására. 2. A % számítás további alkalmazása a kereskedelmi életben. 3. Összetett hármasszabály feladatok megoldása. 4. A kamat és tőke kiszámítása. 5. A % és idő kiszámítása.*IV. osztály.**Magyar nyelv.**Tanár: Babics Mihály.**Olvasmányok:* Szemelvények a magyar meseíróktól. Elbeszélések: Dardanus, (Faludi). Huszti beteglátogatók (Jókai). Rozgonyiné, Fülemüle (Arany). Leírások: Szalonta égése (Arany). Hortobágyi képek (Jókai). Bujdosók Rodostóban (Mikes). Erdei lak (Tompai és Petőfi). Alföld, Tisza (Petőfi). Falu reggel és este (Gárdonyi). – Toldi I – IV.*Könyv nélkül megtanulandók:* Toldi I. II. IV. Alföld. Rozgonyiné.*Az írásbeli dolgozatok száma* 8. ideje hétfő 9–10. és tárgya: 1. Vadász, párduc és róka (Rozsnyai) átírása (isk.) 2. Mezei munka leírása (Toldi I.) 3. Egy tüzeset elbeszélése (Arany u.) (isk.) 4. Vendégvárás falun (Toldi II.) 5. Rozgonyiné tart. (isk.) 6. A nádas élete (Toldi IV – V.) 7. Rokonszomszág szócsoporthoz (isk.) 8. Erdei lak leírása mindkét költeményből vett vonásokkal.*Német nyelv.**Tanár: Krebsz Ernő.**Olvasmányok:* Prózaik: Das Haus. Die Getränke. Der Fuchs und der Bock. Das blinde Ross. Der Winter. Verses olv.: Waldlied. Sprichwörter. Die Sonne und die Tiere. Winters Abschied.

Könyv nélkül megtanulandók: A tárgyalt költemények.

Az isk. írásb. dolgozatok száma 8. ideje csütörtök 8–9., és tárgya: Feleletek, fordítások. Reprodukciók a végzett anyagból.

Mennyiségtan.

Tanár: Papp István.

Az isk. írásb. dolgozatok száma 5. ideje hétfő 8–9. és tárgya: 1. Többtagú összeg, zárójelek eltávolítása, összevonás. 2. Relatív számok összeadása. 3. Több tényezős sorozatok szorzása és hatványozása. 4. Több tagú számok szorzása és osztása. 5. Egytagú törtkifejezésekkel való műveletek.

V. osztály.

Magyar ny.

Tanár: Babics Mihály.

Olvasmányok: Levelek: Plinius két, Mikes három levele, Petőfi második levele Aranyhoz s arra válasz. Értekezésfélék: A jó és a szép (párbeszéd Xenophontól), A teremtettt állatokról való elmélkedés haszna (Pázmány), Daliás idők (Salamon F.). Történeti művek: Nándorfehérvári győzelem (Heltai). Szemelvény Apór Metamorphosisából, Tinódi egy éneke (Török Bálintról), id. Wesselényi Miklós (Kemény Zs.), Hunyadi János (Salamon F.).

Kötelező magánolvasmány: Az új földesúr (Jókai)

Könyv nélkül megtanulandó: Szent László (Arany legendája)

A házi és isk. írásbeli dolgozatok száma 5. ideje minden hó utolsó órája, és tárgya: 1. Vakációs levél barátomhoz. 2. A jó és szép fogalma (Xenoph. Párbeszédének átírása folyó prózára.) 3. Az írásmű megszerkesztése (Elemleti összefoglalás; isk.) 4. A Bach-korszak jellemzése Az új földesúrból vett vonásokkal. 5. Árvíz. Leírás, Jókai nyomán.

Latin ny.

Tanár: Babics M.

Olvasmányok: Ovidius: A költő önéletrajza, Imperiae, Róma alapítása. Fabiusok veszte, Újév napja, Cicero: Oratio Pompeiana.

Könyv nélkül megtanulandók: Újév napja, Róma alapítása (Ovid.)

Az isk. írásb. dolgozatok száma 8. ideje csütörtök 8–9., és tárgya: A tanár által készített szövegek, az olvasmányok szókincsének és kifejezéseinek begyakorlása; az V. dolg. fordítás latinból (részlet a Tristiából.)

*Görög ny.**Tanár: Ambrózy P.**Olvasmányok:* Az olvasókönyv I – III. fejezete.*Könyv nélkül megtanulandók:* Gnómák*Az isk. írásb. dolgozatok száma* 8. ideje, hétfő 8–9. és tárgya: A tanár által készített szövegek a névragozás begyakorlására.*Görög nyelvet pótló magyar.**Tanár: Halmy Gy.**Olvasmányok:* Az Odysseiából: Az istenek gyűlése, Od. Kalypsónál és a tengeren, Od. és Nausikaa, Od. az alvilágban, A szirének, Od. megtérése Ithakába, Az íjverseny, A bosszú. Az Iliasból: Achilles haragja, Agamemnon álma, Népgyűlés, Alexandros és Menelaos párviadala, Hector és Aias mérközése, Patroklos harca és halála, Achilles pajzsa, Achilles csatája, Hector halála, Hector kiváltása. – Arany: Buda halála.*Könyv nélkül megtanulandók:* Nausikaa.*Félévi írásb. dolg. tárgya és betérjesztésének ideje:* Odysseus kegyelele. 1909. jan. 15.*Német ny.**Tanár: Krebsz Ernő.**Olvasmányok:* Die gute Mutter. Das deutsche Land. Der Kyffhäuser. Attila Sagen. Römisches Sittenlehre. Verses olv.ok: Das Erkennen. Barbarossa. Der Mönch zu Heisterbach. Das Schloss Boncourt. Attila vor Aquileia. Stílusgyak. Az okos szultán.*Könyv nélkül megtanulandók:* A verses olvasmányok.*Iskolai írásbeli dolgozatok száma:* 8. ideje kedd 8–9. és tárgya: Fordítások és tartalmi reprodukciók a végzett anyag köréből.*Mennyiségtan:**Tanár: Kaufmann Gy.**Az isk. írásb. dolgozatok száma:* 5, ideje a hó utolsó hetének szombatja és tárgya: 1. Két ismeretlenű elsőfokú egyenletrendszer megoldása. 2. Több ismeretlenű egyenletrendszer megoldása. 3. Idomok kongruenciájával kapcsolatos feladatok. 4. Idomok hasonlóságával kapcsolatos feladatok. 5. Négyzetgyökvonás s alkalmazása.

VI. osztály.

Magyar nyelv.

Tanár: Krebsz E.

Olvasmányok: Szigeti veszedelem. Dorottya. Jellemző példák minden műfajhoz.

Kötelező olvasmányok: Két szomszédvár. Botond. Arany balladái. Kesergő szerelem.

Könyv nélkül megtanulandók: A Szigeti veszedelem I. é. 6 vsz. V. László. A magyarokhoz. Szeptember végén.

A házi és isk. írásbeli dolgozatok száma: 5. ideje a hó utolsó órája és tárgya: 1. A mondák keletkezése. (isk.) 2. Az eposz végzetes hőse. 3. A kelet és nyugat rajza Zrínyinél. 4. Szeptember végén mint elégia. (isk.) 5. „A magyarokhoz” méltatása az óda szempontjából.

Latin ny.

Tanár: Málnásy Károly.

Olvasmányok: Aeneis: I. 1–209. 494–630. II. 1–205. Livius: XXI. 1–5. 7–11. 14–15.

Könyv nélkül megtanulandók: Aen. I. 1–60. Livius XXI. 10. lap

Az isk. írásb. dolgozatok száma: 8. ideje hétfő 8–9. és tárgya: 1. Juno haragjának okai. 2. Folytatás. 3. Aeolus, a szelek királya Vergiliusnál. 4. Juno Aeolushoz fordul segítségért. 5. Lat. ból: Liv. XXI. 18. e. A rómaiak hadat üzennek Carthagónak. 6. A vihar kitörésének leírása. 7. A II. pun háború előzményei. 8. Hannibal jelleme és tervei.

Görög ny.

Tanár: Málnásy K.

Olvok: A gyak. könyv 1–3, 6, 7, 8, 12, 15, 18, 21, 26, 31, 35, 41, 46. gyakorlatai.

Könyv nélkül megtanulandók: Gnómák.

Az isk. írásb. dolgozatok száma: 8. ideje kedd 8–9. és tárgya: A μτ végű igék rag.nak gyak. és az igeosztályok.

Görög nyelvet pótló magy.

Tanár: Ambrózy P.

Olvasmányok: Szemelvények a gör. lírai költeményekből: Kallinos, Tyrtaios, Mimnermos, Solon, Ion, Alkaios, Sappho, Anakreon, Bacchylides, Epig-

rammák. Szemelv. a klassz. magyar verselés költészetéből: Ráday, Baróti Szabó D., Révai, Verseghy, Rajnis.

Könyv nélkül megtanulandók: Kallinos harci éneke. B. Szabó D.: A ledőlt diófához. Kisfaludy K.: Mohács.

Félévi írásb. dolg. tárgya és betérjesztésének ideje: Solon és Mimnermos költészetének jellemzése. jan. 16.

Német ny.

Tanár: Krebsz E.

Olv.ok: 1. Prózai: Der kluge Richter, Der dritte Kreuzzug, Die Erfindung des Schiesspulvers, Der Freie Knecht. Die Schlacht bei Nikopolis. Stílusgyak: Polykrates gyűrűje.

Könyv nélkül megtanulandók: Schwäbische Kunde, König Karls Mehrfahrt, Der Ring des Polykrates. Die Bürgschaft.

Az isk. írásb. dolg. száma: 5. ideje szerda 9–10. és tárgya: Fordítások és tartalmi reprodukciók a végzett anyag köréből.

Mennyiségtan.

Tanár: Papp István.

Az isk. írásb. dolg. száma: 5. ideje szombat 8–9. és tárgya: 1. A negatív és null kitevőjű hatványmennyiségekkel való műveletek. 2. Tört exponensű hatványmennyiségekkel való műveletek. 3–4. Feladatok a körtan köréből. 5. Logaritmusokkal való műveletek.

VII. osztály.

Magyar ny.

Tanár: Krebsz E.

Olvasmányok: Szemelvényes példák a tárgyalt írókhoz. Nagyobb isk. olv.: Kézai gestái. A Margit legendából. A murányi Vénusból.

Kötelező magánolvasmányok: Arany értekezése nemzeti naiv eposzunkról. Poncianus. A török afium elleni orvosság. Kardos: Kuruc költészet.

Könyv nélkül megtanulandók: A HB.-ből 7 sor. Ének Pannónia megvétele-ről. 1 vsz. Ne higgy magyar! Rákóczi nóta. Kuruc dal. Székelyországban.

A házi írásb. dolg. száma: 5. ideje a hó utolsó magyar órája és tárgya: 1. A HB. művelődéstörténeti szempontból. 2. Költött helyek Kézainál. 3. Poncianus mint keretes elbeszélés. 4. Gyöngyösi hatása hajdan és ma. 5. A kuruc költészet németgyűlölete.

Latin ny.

Tanár: Babics Mihály.

Olvasmányok: Aeneis VI. 450–476. 680–végig. VII. 36–106. Cicero: In Verrem IV. beszéd 1–30 o.on. Extemporalia.

Könyv nélkül megtanulandók: Aen. 450–476. 868–900.

Az isk. írásb. dolg. ok száma: 8. ideje kedd 8–9 és tárgya: Az olvasmányok szókinsének és kifejezéseinek begyakoroltatása, magy. és lat. szöveg felváltva.

Görög ny.

Tanár: Málnásy Károly.

Olvasmányok: Ilias I. 1–492, II. 1–54, 79–154, III. 1–120, V. 64–430, VI. 369–529, XVI. 1–167, 698–867, XVIII. 468–617.

Könyv nélkül megtanulandó: Ilias I. 1–66.

Iskolai írásb. dolg. ok száma: 5. ideje szerda 9–10, és tárgya: Iliasból vett szöveg fordítása.

Görög nyelvet pótló magyar.

Tanár: Ambrózy Pál.

Olvasmányok: Thukydidesből, A háború okai, Perikles beszéde a háború ügyében. Halottak ünnepe. Perikles halotti beszéde. A halálvész Athénben. Perikles utolsó beszéde és jellemzése. Görög orsz. erkölcsi állapota. A siciíliai hadjárat. Nikias és Alkibiades beszéde. Indulás. A sic. hadj. vége. Az athéniek visszavonulása. Magyar tört. olvasmányok: Virág Benedek: Szt. István. Jászai P.: A mohácsi vész után. Gr. Teleki József: A vaskapui diadal. Hunyadi János jellemrajza. Horváth M.: A pragmatica sanctio tört. Szalai László: Néposztályok Szt. István idejében.

Könyv nélkül megtanulandó: Perikles utolsó beszéde.

Félévi írásbeli dolg. tárgya és beterjeszt. ideje: Thukydides mint történetíró. Január 16.

Német ny.

Tanár: Fridrich A.

Olvasmányok: Erste Schritte der Deutsche Literatur. Die Niebelungen. Részletek a Niebelung énekből. Az Artus- és Grál-monda.

Könyv nélkül megtanulandók: Részletek a Niebelung énekből.

Az isk. írásb. dolg. ok száma: 5. ideje péntek 9–10. és tárgya: 1. Der Som-

mer. 2. Krimhildens Traum. 3. Siegfried. 4. Hagen und Volker's Freundschaft. 5. Hildebrand und Hadubrand.

Mennyiségtan.

Tanár: Dr. Kaufmann Gy.

Az isk. írásb. dolg. száma: 5. ideje, a hónap utolsó csütörtökjén 8–9. és tárgya: 1. Algebrai kifejezések geometriai szerkesztése. 2. Kamatos kamat számítás. 3. Járadék számítás. 4. Végtelen geometriai haladvány alkalmazása. 5. felület és köbtartalom számítás.

VIII. osztály.

Magyar ny.

Tanár: Albert János.

Olvasmányok: A kézikönyv valamennyi szemelvénye. Az ember tragédiája.

Kötelező magánolvasmányok: Kisfaludy K. Elbeszélések. Kérők. Vörösmarty M. Két szomszédvár. Br. Eötvös József: A falu jegyzője. Br. Kemény Zs. Zord idők. Jókai M. Kedves atyafiak. Arany J. Bolond Istók. Tompa: Népregék. Gyulai P. Szilágyi és Hajmási. Szigligeti. Fenn az ernyő, nincsen kas. Két pisztoly. Tóth: A falurossza.

Könyv nélkül megtanulandók: Kisfaludy K. Mohács. Vörösmarty: A vén cigány. Arany: Balladák. Petőfi: Szüleim halálára. Tompa: A pusztán. Gyulai: Horatius olvasásakor. Eötvös: Búcsú.

A házi írásb. dolg. ok száma: 5. ideje a hónap utolsó órája, és tárgya: 1. Klasszicizmus és romanticizmus a magy. irodalomban. 2. Vörösmarty: A vén cigány c. költeményének esztétikai méltatása. 3. A magyar typus jellemző vonásai Katona Bánk Bánja nyomán. 4. Rokoni vonások Batsányi és Petőfi jellemében és költészetében. 5. Petőfi szerepe az 1848/49. szabadságharcban. (költeményei alapján)

Latin ny.

Tanár: Albert J.

Olvasmányok: Ilias: I. é. III. 1–20. VI. 390–503. IX. é. XVI. 1–167. 777–867. XVIII. 1–242, 309–617. XXII. é.

Könyv nélkül megtanulandó: I. 1–52.

Az isk. írásb. dolg. ok száma: 5. Ideje csütörtök 8–9. és tárgya: Fordítás felváltva gör.-ből magyarra és viszont. II. 455–470. I. é. Tart. VI. 503–529. Menandros tört. XXI. 246–272.

Görög nyelvet pótló magyar.

Tanár: Málnásy Károly.

Olvasmányok: Sokrates védekezése. Kriton. Az állam. A négy sarkalatos erény az államban. A tökéletlen államformák.

Félévi írásb. dol. Tárnya és betérjesztésének ideje: Milyennek ismerjük meg Sokrates gondolkodását a Kriton c. dialógból? Január 10.

Német ny.

Tanár: Fridrich András.

Olvasmányok: Schiller: Wilhelm Tell. Pegasus im Joche. Die Teilung der Erde. Das verschleierte Bild zu Sais. Goethe: Hermann und Dorothea.

Könyv nélkül megtanulandók: Die Theilung der Erde. Részletek Tellből.

Az isk. írásb. dolg.ok száma: 5. ideje szombat 8–9. és tárnya: Der Abend. Die Verschwörung, auf der Rütli Wiese. 3. Die Apfelszene im Tell. Gessler's Tod. Hermann und seine Mutter.

Mennyiségtan.

Tanár: Papp István.

Az isk. írásb. dogozatok száma: 5. ideje péntek 8–9. és tárnya: 1. 2. Példák a permutáció-, variáció- és kombinációra. 3. Geográfiai helyek valóságos távolának meghatározása. 4. Binomiális tétel, alkalmazása. 5. Feladatok az egyenletek köréből.

2. Az igazgató utal a tanuló lakások ismert fogytkozásaira, amelyeket a testület már ez év tavaszán a nagyszebeni tankertületi igazgatói értekezlet alkalmából foglalkozott, s amiből kifolyólag maga Lesmann dr. iskola-orvossal és Krebsz E. tisztársával a bejelentett lakásokat megvizsgálta, és felhívja ennél fogva a testület minden tagját, elsősorban az osztályfőnököket, a még be nem jelentett, de a tanulóktól már fölvezt lakások megvizsgálására, és általában az év folyamán azoknak szállásaikon több alkalommal eszközlendő ellenőrzésére. Evvel kapcsolatban más tanintézetek példájára intézetünk részéről is helyes intézkedésnek tartaná, éppen a jelzett ellenőrzés tekintetéből, ha az oszt. főnök minden tanulótl bekívánna napi munkájának a rendjét, valamint ha a tanári kar, a tanuló lakások számára egy olyan szabályzatot szerkesztene, mely magába foglalná kellékeit, a szállásadók és egyszersmind a náluk lakó tanulók kötelességeit. A tanári kar az igazgatónak az előre bejelentett tanuló lakások megvizsgálására vonatkozó jelentését, valamint az előre be nem jelentett

lakások ezután eszközzendő megvizsgálására vonatkozó felhívását tudomásul veszi, egyben elhatározza, hogy a tanuló lakások számára az igazgató által indítványozott szabályzatot megszerkeszti. A munkát 3 tagú bizottság végzi, melynek tagjai: Az igazgató, Kaufmann Gy. dr. és Krebsz E. tanárok.

3. Az igazgató, hivatkozással az Utasítások idevágó intézkedéseire és a kirándulások tárgyában kiadott 2478/1905. sz. vkm. rendeletre, felhívja az illető szaktanárokat, az isk. év folyamára netalán célba vett földrajzi, term. rajzi osztály- és intézeti tanulmányi kirándulásokra vonatkozó előterjesztéseik megtételére.

Az illető szaktanárok előterjesztése szerint a tanulók osztályonként tesznek tanulmányi kirándulásokat, mégpedig részint az illető órák keretén belül, részint egyes szabad délutánokon. Intézeti tanulmányi kirándulás részletes terve a II. módszeres értekezleten kerül tárgyalás alá.

Több tárgy nem lévén, igazgató berekeszti az értekezletet.

Kmf.

Major Károly dr.,
igazgató

Málnásy Károly
jegyző

[kézjegyek:]

Vodráska Vencel
Fridrich András
Ambrózy Pál
Dr. Kaufmann György
Tas Kálmán
Babics Mihály
Albert János
Papp István
Krebsz Ernő
Halmy Gyula
Reider Béla
Albrich János

13.

ÓRAREND

a fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban az 1908/9 tanévben. [I. változat]

[Babits Mihály óráinak kivonata]

Hétfő	8–9	VII. o.	Latin
	9–10	IV. o.	Magyar
	10–11	V. o.	Latin
	11–12		
	2–3	III. o.	Történelem
	3–4		
	4–5		
Kedd	8–9	VII. o.	Latin
	9–10	V. o.	Magyar
	10–11	V. o.	Latin
	11–12	IV. o.	Magyar
	2–3	III. o.	Történelem
	3–4		
	4–5		
Szerda	8–9	V. o.	Latin
	9–10		
	10–11	V. o.	Magyar
	11–12		
	2–3		
	3–4		
	4–5		
Csütörtök	8–9	V. o.	Latin
	9–10	IV. o.	Magyar
	10–11		
	11–12	VII. o.	Latin
	2–3	III. o.	Történelem
	3–4		
	4–5		
Péntek	8–9	V. o.	Magyar
	9–10	IV. o.	Magyar

	10–11	VII. o.	Latin
	11–12	V. o.	Latin
	2–3		
	3–4		
	4–5		
Szombat	8–9		
	9–10	V. o.	Latin
	10–11	VII. o.	Latin
	11–12		
	2–3	V–VIII. o.	Ifj. könyvtár
	3–4		
	4–5		

[Az V. osztály heti órarendje:]

V. osztály
Osztfő: Babics Mihály

Hétfő	8–10	Görög	Ambrózy
	8–10	Görögpótló rajz	Reider
	10–11	Latin	Babics
	11–12		
	2–3	Természetrajz	Tas
	3–4		
	4–5		
Kedd	8–9	Német	Krebsz
	9–10	Magyar	Babics
	10–11	Latin	Babics
	11–12	Mennyiségtan	Kaufmann
	2–3	Görög	Ambrózy
	2–3	Görögpótló irod.	Halmy
	3–5	Ének, zene	Albrich
	3–5	Ének, zene	Albrich
Szerda	8–9	Latin	Babics
	9–10	Mennyiségtan	Kaufmann
	10–11	Magyar	Babics
	11–12	Torna	Albrich
	2–3	Történelem	Vodráská

	3–4	Hittan	
	4–5		
Csütörtök	8–9	Latin	Babics
	9–10	Német	Krebsz
	10–11	Görög	Ambrózy
	10–11	Görögpótló irod.	Halmy
	11–12	Természetrajz	Tas
	2–3	Szabadk.rajz. Gyorsír.	
	2–3	Francia, Román	
	3–4	Játék	Albrich
	4–5	Játék	Albrich
Péntek	8–9	Magyar	Babics
	9–10	Görög	Ambrózy
	9–10	Görögpótló irod.	Halmy
	10–11	Természetrajz	Tas
	11–12	Latin	Babics
	2–3	Történelem	Vodráska
	3–4	Hittan	
	4–5	Torna	Albrich
Szombat	8–9	Mennyiségtan	Kaufmann
	9–10	Latin	Babics
	10–11	Történelem	Vodráska
	11–12	Német	Krebsz
	2–3	Ifj. könyvtár	
	3–4	Ének, zene	Albrich
	4–5	Ének, zene	Albrich

(Fogaras, 1908. szept. 8.)

14.

336./1908.

Báró Barkóczy Sándor ügyosztályfőnök Úrnak, Budapest, Közokt. Minisztérium

Mezey Mezőtúrra rendes tanárrá megválasztása következtében állását nem fogadja el. Kérek helyére haladéktalanul egy kl. filológus tanerőt.

Fogarason, 1908. szept. 14.

Major igazgató

15.

338./1908.

A f. tanévi mellékfoglalkozások engedélyezése tárgyában benyújtott kérvényeket a kimutatással együtt idezárta pótlólag terjesztem fel.

Albert János, Papp István és Reider Béla intézeti tanároknak ugyanazon mellékfoglalkozást a m. tanévre a nm. vall. és közokt. Minisztérium 1907. szept. 28-án 104.543 (1907. okt. 14. 1260 főig. sz.) sz. a. engedélyezte, Halmy Gyula r. tanárnak pedig 1907. okt. 18-án 3550. eln. (1907. nov. 4./1337. főig. sz.) leirattal megengedte, hogy a Fogaras és Vidéke c. társadalmi heti lapnál csendes munkatársi tevékenységet folytasson, oly kijelentéssel, hogy munkatársi minősége a nevezett lapon a jövőben sem tüntethető fel. Részemről a nevezett kérelmének a jelen tanévre is csak a hivatkozott leirat értelmében leendő engedélyezését javasolom, mivel egyéniségében nem látom azon biztosítékokat, amelyeket egy hírlap felelős szerkesztése feltétlenül megkövetel, de meg másrészt az a nézetem, hogy magyarságunk ügyének a laphoz való jelenlegi viszonyában is épp olyan hasznos szolgálatoakat teljesíthet.

Fogaras, 1908. szept. 14.

Major Károly dr.,
igazgató

16.

M. KIR. KÖZPONTI
STATISZTIKAI HIVATAL
7361./eln. szám.

Köriat
az összes tanintézetekhez

A csatolt czímtári kefelenyomatot van szerencsém azzal a kéreessel megküldeni, hogy azt a folyó évi november 10-iki állapot szerint kijavíttatni és folyó évi november 10-ig a mellékelt borítékban okvetlen visszaküldeni szíveskedjék. Az adatok fenti határidő előtt is beküldhetők, ha változás ezen határidőig előre láthatólag nem fog történni, vagy az előforduló változás külön átiratban november 10-ig közöltetik a hivatallal.

Egyúttal felkérem a Címet arra is, hogy amennyiben az intézet internátussal is el van látva, és ez nem volna kitüntetve, a kefelenyomaton ezt

a körülményt is kitüntetni szíveskedjék, az internátusban fellelhető tanulók számával együtt.

Budapest, 1908. évi szeptember hó 20-án.

Vargha
miniszteri tanácsos,
igazgató

17.

Szegedi m. kir. állami főreáliskola

Igazgatósága

Ad. 379. sz.

Az állami főgimnázium

Tekintetes Igazgatóságának!

Fogarás

Van szerencsém Babics Mihály r. tanár minősítő táblázatát I/I.a. tisztelettel átszármaztatni.

Szeged, 1908. szeptember hó 21-én.

Homor István,
igazgató

M. KIR. ÁLLAMI FŐREÁLTANODA SZEGEDEN
[körbélyegző]

18.

HONVÉD ÁLLOMÁSPARANCSNOKSÁG, FOGARASON

100. szám

háp. 1908.

Altisztek részére előadások tartását
kéri.

A fogarasi állami főgymnázium

Tekintetes Igazgatóságának

Fogaras, 1908. évi szeptember hó 22-én.

Helyben.

Tisztelettel kérem a tekintetes igazgatóságot, a helybeli honvéd zászlóalj altiszti karának a múlt évihez hasonló előadásokat a tanári kar önként vállalkozó tagjai által tartatni.

Ebből kifolyólag vagyok bátor a tekintetes igazgatóságot felkérni, miszerint szíveskedjék a tanári kart előadások tartására felszólítani.

Azon esetben, ha kérésem eredménnyel járna, az előadások folyó évi december hó 1-ével vehetik kezdetüket, tekintettel a csapatkiképzésre, mint előadási nap, részünkről szombat d.u. 4 és 6 óra között volna a legalkalmasabb.

Kérem ezek után Nagyságodnak szíves értesítését aziránt, hogy a tekintetes tanári kar mely tagjai mikor és miből óhajtanak előadást tartani.

[olvashatatlan aláírás]

19.

354./1908.

Az 1908/9. iskolai évben intézetünkben működő hitoktatókról szóló kimutatást az unitárius hitoktató kivételével terjeszthetem fel ez idők szerint a kir. Főigazgatóságnak, mivel értesülésem szerint az eddigi hitoktató Kiss Aladár homoródhévízi lelkész egyházi főhatóságánál lépéseket tett az iránt, hogy Katona Márton, a helybeli állami elemi iskolához áthelyezett tanító bízzassék meg állandóan főgimnáziumunk unitárius vallású növendékeinek vallástani oktatásával. Mihelyt nevezett hitoktató tanítónak megbízatása beérkezik, minősítő táblázatával együtt felterjesztem.

Mínthogy a hitoktatók növendékeiktől tandíjat nem szednek, részükre a megfelelő jutalomdíj utalványozását kérem, a gör. kat. és gör. kel. hitoktatók kivételével, akik, mert a nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztérium 1907. dec. 15-én 111.247. sz. rendeletének, mely szerint a hitoktatói jutalomdíj csak abban az esetben utalványozható ki részükre, ha a hittant – a liturgikus részek kivételével – magyarul tanítják, még ez idők szerint sem tesznek eleget, igen természetesen, jutalomdíjban való részesítést szóba sem hozhatok.

Fogaras, 1908. szept. 23.

Major Károly dr.,
igazgató

20.

355./1908.

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanári karának személyi viszonyai-ban egy év óta történt változásokról a következőket jelenthetem:

Duda János dr. rendes tanárt súlyos idegbaja miatt a nm. Minisztérium f. évi március 21-én 4424. sz. a. rendelettel ápr. 1-től kezdődő hatállyal ideiglenes nyugdíjba helyezte, s helyét Babics Mihály, szegedi állami fő-reáliskolai h. tanárnak intézetünkhöz 1908. évi július 19-én 78.915 sz. ren-delettel rendes tanárrá történt kinevezésével töltötte be.

Zalai János dr. r. tanárt saját kérelmére f. évi júl. 16-án 54.244. sz. ren-deletével a debreceni állami főreáliskolához helyezte át. Helye most van betöltés alatt.

Sebők Sámuel r. tanárt f. évi aug. 10-én 60.023. sz. rendelettel a köz-szolgalat érdekében hivatalból a tordai m. kir. állami főgimnáziumhoz he-lyezte, akinek a helyére ugyanazon szám alatt Tas Kálmán okl. tanárjelölt nyert alkalmazást helyettes tanári minőségben.

A hitoktatók között a karánsebesi g. kel. román tanítóképzőhöz meg-választott Regmann Miklós dr. gör. kel. hitoktató helyére az egyházi főha-tóság Borcia Demeter dr. tanárjelöltet alkalmazta, kit a nm. vall. és közokt. Miniszter Úr az 1883. XXX. középiskolai tc. 9.§-a alapján 1908. márc. 11. 26.781. sz. leiratával elfogadott. Schuster János ág. hitv. evang. egyik hit-oktató, Szászrégenbe választatván meg, Fogarásról távozott, s helyettesíté-sével az I. és II. osztályú növendékek hittani oktatásával a helybeli ág. hitv. evang. egyháztanácsa Morgeich Ákos hitoktatót bízta meg. Pál Ferenc kir. segédtanfelügyelő, unitárius lelkész, helyettes hitoktató szintén megvált ez év nyarán az intézettől. Helyére a homoródhévizi unitárius lelkész hozzám intézett hivatalos értesítése szerint Katona Márton fogarasi állami elemi isk. tanítónak helyettes hitoktatói minőségben leendő alkalmaztatása iránt ille-tékes helyen a szükséges lépések megtételtek.

A szolgálak személyi viszonyaiban nem történt változás.

A végleges minősítő táblázatokat 2–2 példányban idezártn egyidejűleg beküldöm.

Fogarás, 1908. szept. 28.

4 drb. minősítő táblázat.

Major Károly dr.,
igazgató

21.

Fogarasz vármegye alispánja

Szám: 9057 – 908

alisp.

Az állami főgymnasium

Igazgatóságának

Helyben

Dicsőségesen Uralkodó I-ső Ferencz József Ő Császári és Apostoli királyi Felsége Névünnepén *Október hó 4-én* a hálaadó istentisztelet *d.e. 10 órakor* tartatik meg, a helybéli szent ferenczrendiek templomában.

Erről T. Címet tudomásulvétel és további szíves intézkedéstétel végett tisztelettel értesítem.

Fogarasz, 1908. évi október hó 1-jén.

Balla János
alispán

[verzón:]

372. Ér. 1908. okt. 3.

Tudomásul vették: [kézjegyek]

Vodráska

Tas

Fridrich

Krebsz

Albert

László

Kaufmann

Papp

Babics

Reider

Málnássy

Halmy

22.

378./1908.

F. évi szept. 4-én 370. sz. alatti felterjesztésemben jelentettem, hogy Babics Mihály, a nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztérium 1908. évi július 19-én 78.915. sz. rendelettel intézetünkhöz kinevezett rendes tanár a hivatali esküt f. évi aug. 28-án letette, állását elfoglalta, s ehhez képest egyszersmind szept. 1-től folyósítandó illetményeinek utalványozását kérelmezem.

Mivel az utalványozás szokatlanul késik, miközben pedig a nevezett tanárnak anyagi kötelezettségeinek kell eleget tennie, kérem újólág illetményei lehető rövid idő alatti utalványozását.

Fogaras, 1908. okt. 6.

Major Károly dr.,
igazgató

23.

379./1908.

A m. hó 14-én a nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztérium V. ügyosztályi főnökéhez, mélt. Dr. báró Barkóczy Sándor miniszteri tanácsos úrhoz intézett távirati sürgető kérésemre a Zalai János dr. áthelyezésével megüresedett kl. filológiai tanszék ellátására helyettes tanári minőségben László Béla dr., okleveles tanárjelölt nyert alkalmazást a f. isk. évre, aki – tekintettel a halasztást nem tűrő szükségre, – addig is, míg illetékes helyen megbízatása hivatalos alakban is elintézhető, az ügyosztály személyi előadójának, Németh Artur dr. min. fogalmazó Úrnak megbízásából és nevében nálam jelentkezett f. évi szept. 24-én, s a következő napon már működését is megkezdte az intézetben.

Minthogy azonban az intézkedés, amelynek alapján egyáltalában módomban állhat László dr. h. tanárnak intézetünknel való alkalmazását illetőleg eljárni, mindez ideig hivatalomhoz nem érkezett be, s minthogy annak esetleges további késedelmezése hátráltatja egyszersmind a nevezett tanár illetményeinek kiutalását is, kérnem kell a felhozott okoknál fogva annak lehető rövid időn belül történő eszközölését.

Fogaras, 1908. okt. 7.

Major Károly dr.,
igazgató

24.

383./1908.

A Zalai J. dr. intézeti r. tanár Debrecenbe áthelyezésével megüresedett harmadik kl. filológiai tanszékre távirati sürgetésemre a nm. vall. és közokt. m. kir. Miniszterium helyettes tanári minőségben a f. isk. évre László Béla dr. okleveles tanárjelöltet alkalmazta, aki addig is, míg megbízatása illetékes helyen hivatalos alakban is elismerést nyert, az V. ügyosztály személyi ügyek előadójaként, Németh Artur dr., miniszteri fogalmazó úrnak nevében és szóbeli megbízásából hivatalomban a m. hó 24-én megjelent, s aki működését az intézetben a következő napon már meg is kezdte. A tanártestület így kiegészülve, az 1908/9-iki isk. évi új s most már véglegesnek tekinthető tárgyfelosztását és az órarendet 2-2 példányban jóváhagyás végett fölterjesztem.

Vonatkozással a kir. főigazgatóságnak f. év szept. 7-én 326 sz. a. bemutatott ideiglenes tárgyfelosztás és órarend jóváhagyó tudomásulvétele kapcsán tett észrevételeire, megjegyzem, hogy a Rendtartás és Igazgatói Utasítás illető §-aiban hangsúlyozott s előttem is ismert szempontokra magam is figyelemmel kívánok lenni, de azoknak azon körülmény okán, mert egy tanerőt kellett maximális óraszámmal és sértetlenséggel helyettesíteni, már az alkalommal is érvényt szerezni lehetetlen volt. Az új tárgyfelosztásban azonban már két nyelvet az alsóbb osztályokban, a IV. osztály kivételével, sőt felsőbbekben is egy tanár kezében egyesítettem. A IV. osztályban ez idők szerint ugyanezt keresztülvinnem, az előző évek tárgyfelosztásának természetes alakulása következtében nem sikerült, de meg az a nézetem, hogy didaktikai tekintetben egyenesen didaktikai hiba volna, egyidejűleg az egyesítés kedvéért egy más, szintén mérlegelendő szempontot feláldozni. A latin nyelvtan tanítását ugyanis az osztályban annak a tanárnak (Ambrózy P.) kezében kell hagynom, aki osztályában 3 éven át sikerrel tanította, és nem vehetem el tőle, mert egyidejűleg nem egyesíthetem kezében avval együtt oly szaktárgy tanítását, amely nem szakja, s amely már e fokon részben megkezdődve, már irodalmi tanításról lévén szó, a grammatikai tanítás egységének és kapcsolatának kockáztatása nélkül nemcsak taníthat más szaktanár, de sőt e fokon már régen irodalmi tanításról lévén szó, annak kell tanítania. Másrészt a német nyelvvel, melyet [olvashatatlan szó] folytán osztottam be Krebsz tanárnak, sem egyesíthettem egy kézben a magyar [olvashatatlan szó], mert ez esetben a VII. osztályból kellene kivonnom a magyarral, amit már a m. év utolsó harmada óta tanít az osztályban, akinek vezetése mellett remélem, hogy ezen jóformán évről évre átadott osztály

a tanár személyében történt gyakori változásnak tanulmányi tekintetben káros következményeit kiheveri.

Az órarend egybeállításánál a kir. főigazgatóság által kívánt szabad délutánok keresztülvitele is (másképpen) a sajátos viszonyaink között, amikor mindössze csak 9 tanterem áll jelenlegi intézeti épületünkben rendelkezésünkre, s azokban esetről esetre 6, illetőleg 7 felekezet hittan óráját s a többi két-három rendes tárgy óráit kell egyidejűleg elhelyeznünk, rendkívül nehéz, s emiatt el kellett attól tekinteni már az előző évben is. Ehhez járul egy másik, szintén az épületi-elhelyezés fogyatkozásából folyó hátrányos körülmény, t. i. hogy bérelt tornatermünk az intézettől majdnem egy negyed-órára esik, amiért is, ha csupán, eltérőleg a múlt évek berendezkedésétől, amikor a 3ik 10–11-ig terjedő tornaóra végeztével hazamentek az illető osztály tanulói, a szabad délután megnyerése kedvéért visszatérnek az intézetbe a következő negyedik órára, azt csak idővesztéssel, vagy magának a tornaórának vagy a következő más tárgy órájának rovására tehetik, nem is említve azt, hogy a tanulóknak az intézeti épületbe való kései beérkezése minden napon zavarja a tanítást. Az érintett körülményeken kívül, bár éppen a szabad délután érdekében egyik osztályban, az I. osztályban egy óra, mely eddig az ének-elmélet tanítására szolgált, elesik, annak következetes keresztülvitele okán a felsőbb osztályokban a nagyobb óraszámnál fogva nyilvánvalólag egy-egy napra nagymértékű megterhelés áll elő. Ehhez pedig ismét abból a szempontból férhet azután jogos kifogás, ami a tanulóknak a szabad délután megtartását másfelől indokoltta teszi, ha a szó valódi értelmében egyáltalán lehető minden osztályra nézve. Pedig ez lehetetlenség, amennyiben azt, mint éppen annak igazolása céljából a rendkívüli tárgyak külön feltüntetett órarendje mutatja, az ének- s zene-, valamint a román nyelvi órák, nem is számítva a gyorsírást és szabadkézi rajzot, mely tárgyaknak tanulósága aránylag csekélyebb idővel rendelkezik, jelenlény részére azt megghiúsítják.

Úgyhogy e tekintetben valóban csak akkor gondolhatunk megfelelő, egyidejűleg, mint figyelembe vételre számot tartó, érveket is kielégítő berendezkedésre, ha átmegyünk intézeti új épületünkbe, melyben a rendes osztálytermeken kívül több hittani terem is áll rendelkezésünkre, s ha, ami alapján van hivatva megváltoztatni munkarendünket, áttérhetünk a délelőtti tanításra. Erre pedig biztató az a körülmény, hogy a helybeli szülők közül 62-en folyamodvánnyal fordultak hozzám, melyben a délelőtti tanításnak illetékes helyen való engedélyeztetését kérelmezik. A tanári testület lesz hivatva ez irányban közelebből a szükséges lépéseket megtenni.

Fogaras, 1908. okt. 7.

5 drb. melléklet.

Major Károly dr.,
igazgató

25.

ÓRAREND

a fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban az 1908/9 tanévben.
[II. változat]

[Babits Mihály óráinak kivonata]

Hétfő	8–9		
	9–10		
	10–11		
	11–12	V. o.	Latin
	2–3		
Kedd	3–4		
	4–5		
	8–9	V. o.	Latin
	9–10	IV. o.	Magyar
	10–11		
	11–12		
	2–3	III. o.	Történelem
	3–4	V. o.	Magyar
	4–5		
Szerda	8–9	V. o.	Latin
	9–10		
	10–11		
	11–12		
	2–3		
Csütörtök	3–4		
	4–5		
	8–9		
	9–10		

	10–11	IV. o.	Magyar
	11–12	V. o.	Latin
	2–3	III. o.	Történelem
	3–4		
	4–5		
Péntek	8–9	V. o.	Magyar
	9–10	V. o.	Latin
	10–11	IV. o.	Magyar
	11–12	III. o.	Történelem
	2–3		
	3–4	V–VIII. o.	Ifj. könyvtár
	4–5		
Szombat	8–9		
	9–10	V. o.	Latin
	10–11	IV. o.	Magyar
	11–12	V. o.	Magyar
	2–3		
	3–4		
	4–5		

[Az V. osztály heti órarendje:]

V. osztály
Osztfő: Babics Mihály

Hétfő	8–10	Görög	Ambrózy
	8–10	Görögpótló rajz	Reider
	10–11	Torna	Albrich
	11–12	Latin	Babics
	2–3	Mennyiségtan	Kaufmann
	3–4	Hittan	
	4–5		
Kedd	8–9	Latin	Babics
	9–10	Történelem	Vodráska
	10–11	Mennyiségtan	Kaufmann
	11–12	Görög	Ambrózy
	11–12	Görögpótló irod.	Málnásy
	2–3	Természetrész	Tas

Szerda	3–4	Magyar	Babics
	4–5	Gyorsírás kezdőknek	
	8–9	Latin	Babics
	9–10	Német	Krebsz
	10–11	Természetrajz	Tas
Csütörtök	11–12		
	2–3	Szabadkézi rajz	Reider
	2–3	Gyorsírás	Tas
	3–4	Ének, zene	Albrich
	4–5	Ének, zene	Albrich
	8–9		Mennyiségtan
	9–10	Történelem	Vodrásk
	10–11	Német	
	11–12	Latin	
	2–3	Görög	
	2–3	Görögpótló irod.	Málnásy
	3–4	Játék	
	4–5	Játék	
Péntek	8–9	Magyar	
	9–10	Latin	Babics
	10–11	Görög	Ambrózy
	10–11	Görögpótló irod.	Málnásy
	11–12	Természetrajz	Tas
	2–3	Hittan	
	3–4	Ifj. könyvtár	
	4–5	Torna	Albrich
Szombat	8–9	Német	Krebsz
	9–10	Latin	Babics
	10–11	Történelem	Vodrásk
	11–12	Magyar	Babics
	2–3	Szabadkézi rajz	Reider
	2–3	Román	Málnásy
	3–4	Ének, zene	Albrich
	4–5	Ének, zene	Albrich

Fogarás, 1908. október 9.

26.

389./1908.

Főgimnáziumi VII. osztályú tanulóink a latin nyelv grammatikai ismeretében, s ami a nyelv tanulásának elemi föltétele, a nyelv szókincsében végtelesen fogyatékosak és megdöbbenően tudatlanok. Erről alkalma volt hivatalos látogatása során a kir. főigazgatóságnak is meggyőződni. Oka pedig ennek minden kétségen kívül az, hogy a tanártestületben történt gyakori személyi változás következtében az osztály e nyelv tanításában egyik kézből a másikba került, a m. isk. évben meg egész április elejéig egy súlyosan beteg ember (Duda J. dr.) tanította azt, aki tehetetlenségében fegyelmezni és tanítási eredményt elérni éppen abban a tárgyban, amelyben tetemes hiányokat kellett és kell kiépíteni a még hátralévő időben, teljesen képtelen volt. Éppen ezért, minthogy a jelzett hiányokat az osztály rendes latin nyelvi óráinak keretén belül a Tantervben megszabott és végzendő anyag hátránya nélkül pótolni alig lehet, a nyelvtani alapismeretek (alaktan, mondattan, a szókincs tervszerű gyarapítása, a szók. etimologikus rend szerint csoportosítása és besorolása stb.) rendszeres átvétele a lépten-nyomon tapasztalható fogyatkozások kiegészítése céljából, bár az a tanulókra újabb megterhelést ró, indokoltnak tartom rendkívüli pótló órák igénybevételét a szaktanár részéről, és pedig hetenként 1–1 órát, egyelőre a karácsonyi szünet kezdetéig. A közben már mutatkozó eredménytől függene e pótló órák megszüntetése vagy esetleg még egy időre kiterjesztése. A tárgy tanítását különben a testület új tagjára, László Béla dr. helyettes tanárra bízom, s remélem is, hogy az ő kiváló szakképzettségének és ügyszeretetének sikerül még a hiányokat tetemesen pótolni, és a tanulókat a latin nyelvi alapismeretekben annyira megerősíteni, hogy nagyobb megnyugvással tekinthetünk majd az érettségi vizsgák eredménye elé. Kérem ezen nevezett osztály és általában az intézet tanulmányi színvonala érdekében feltétlenül szükségesnek tartott intézkedés foganatba vételéhez a kir. főigazgatóság jóváhagyó hozzájárulását.

Fogaras, 1908. okt. 11.

Major Károly dr.,
igazgató

27.

405./1908.

Vonatkozással a nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztérium f. évi okt. 1-én 83.111 sz. (1908. okt. 18-án 1214. főig. sz.) leiratára, jelentem, hogy Duda

János dr., nyugalmazott tanár legközelebbi hozzátartozói, nőtestvérei, név szerint:

1. Duda Mária (hajadon). Lakik: Felsősziklás, Gömör- és Kishont vármegye.
2. Duda Emma, m. kir. postamester. Lakik: Klenócz, Gömör- és Kishont vármegye.
3. Özv. Pekár Gusztávné, szül. Duda Ludmilla (körjegyző özvegye) Klenócz.
4. Klaniczay Lászlóné, az ózdi vasgyár pénztárnokának neje, Ózd, Borsod vármegye.

Megjegyzem egyébiránt, hogy Duda dr., akinek gondnoka kirendelése ügyében hozzátartozói ügyvéd útján az arra illetékes törvényszéknél már pár hét előtt megtették a szükséges lépéseket, a mai nap folyamán távozott el végképen Fogarasról Felsősziklásra, állandó tartózkodási helyére, hol Mária nővére, aki eddig is állandóan mellette volt, viseli gondját.

Fogaras, 1908. október hó 26-án.

Major Károly dr.,
igazgató

28.

414./1908.

Az ifjúsági könyvtár 1908/9. évi beszerzéseinek előirányzatát avval terjesztem föl jóváhagyás céljából a kir. főigazgatósághoz, hogy az alsóbb osztályú tanulók részére beszerzendő szórakoztató (1–51. 123. 125–127. 135. f. sz.) olvasmányok mellett fő törekvésünk az alkalom a felsőbb osztályú tanulók magánolvasmányai könyvtárának fokozatos kicserélésére és gyarapítására irányult, teljes mértékben ugyanis az esetben szerezhethünk érvényt a Tanterv és utasítások követelményeinek, ha tanítványainkat kellő számú könyvtári példánnyal látjuk el a középiskolai Tantervben megállapított kötelező és házi olvasmányokból. Egyúttal jelzem, hogy az 1–51. folyószám alatt megrendelendő könyvek kötött állapotban értendők, a többiek bekötésére pedig 50 koronát előirányzunk, mely összeg az ifjúsági könyvtár ez idei bevételében és a m. évi maradványban kellő fedezetet talál.

Fogaras, 1908. okt. 26.

Melléklet: 1 drb. beszerzési jegyzék

Major Károly dr.,
igazgató

29.

NAGYSZEBENI
KIR. TANKERÜLETI
FŐIGAZGATÓSÁG

1262. szám.

1908.

A fogarasi magy. kir. állami főgimnázium Igazgatóságának.

A vezetése alatt álló főgimnázium ifjúsági könyvtára számára a folyó tanévben beszerzendő művek jegyzékét a következő megjegyzésekkel jóváhagyó tudomásul veszem.

- 1.) Feltűnt, hogy egyes művek kétszer szerepelnek a jegyzékben (Szigeti veszedelem 55. és Zrinyiász 111. sz. a., Rajongók 116. és 136. sz. a., Új földesúr 93. és 121. sz. a.) Felhívom az Igazgatóságot, hogy ezen, bizonyára tévedésen alapuló tételeket helyesbítse.
- 2.) Felhívom az Igazgatóság figyelmét azon tapasztalatomra, hogy az Andersen- és Hofmann-féle mesék fordításai magyarosság szempontjából nagyon is kifogásolandók. Annak idején a löcsei állami főreáliskola ifjúsági könyvtárából az összes Hofmann-meséket, rossz magyar stílusuk miatt, kiselejteztük. Lehetséges, hogy most újabb és megfelelő fordítások léteznek, s ez esetben semmi kifogásom ezen művek beszerzése ellen, de mindenesetre felkérem az Igazgatóságot, hogy a megrendelés előtt győződjék meg a szóban forgó könyvek kifogástalan magyarságáról, mert éppen a nemzetiségi vidéken levő iskolákban nagy súlyt kell vetnünk arra, hogy a tanulók kezébe csak kifogástalan magyarsággal írott könyveket adjunk.
- 3.) Mikszáth „Új Zrinyiász”-át, bár rendkívül szellemes, finom iróniával megírott, élvezetes olvasmány (én magam már kétszer elolvastam), nem tartom az ifjúság kezébe valónak, (Zrínyi szerelmi viszonya egy férjes asszonnyal). Ez természetesen csak egyéni véleményem, melyet nem akarok a Tanári Testületre reáoktroynálni, de mindenesetre kötelességemnek tartom az Igazgatóság figyelmét ezen körülményre felhívni.
- 4.) Végül felhívom az Igazgatóság figyelmét a Hankó-féle Universum- és a Mika-féle Történelmi Olvasókönyvekre. Az előbbieket a természettan, vegytan, csillagászat köréből nyújtanak rendkívül érdekes és tanulságos olvasmányokat a serdülő ifjúság számára, az utóbbiak pedig a történelem tanításának szinte nélkülözhetetlen segédeszközei. Amennyiben

ezen művek az ifjúsági könyvtárban még nem volnának meg, úgy azoknak sürgős beszerzését melegen ajánlom.
 Miről az Igazgatóságot folyó évi 414. számú előterjesztésére tudomásulvétel és további eljárás céljából értesítem.

Nagyszeben, 1908. október hó 27-én.

Walther Béla
 tanker. kir. főigazgató

[kivonat!]

30.

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
 1908. okt. 29-én megtartott I. ellenőrző értekezletéről

[aláírók kézjegyei között:]
 Babics Mihály

31.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
 1908. okt. 29-én megtartott I. ellenőrző értekezletéről

Lásd az 1. számú táblázatot a 247. oldalon!

32.

A vallás és közokt. m. kir. Minisztertől.

129543/908 számhoz.

Ösztöndíj pályázat.

Az erdélyi kincstári 120 K-ás ösztöndíjak közül az 1908/1909 tanév kezdetétől két állomás tölthető be, melyre erdélyi róm. kath. vallású szegénysorsú és jeles előmenetelű középiskolai tanulók tarthatnak igényt.

A folyamodványok az említett feltételeket igazoló okmányokkal szerezendők fel, és a vallás és közoktatásügyi Miniszterhez címezve, a tanintézeti igazgatóknál legkésőbb 1909. évi január hó 10-ig nyújtandók be, kik azokat szabályszerű tárgyalás után a minősítési táblázatokkal együtt 1909. évi január hó 20-ig a tankerületi főigazgatókhoz, ezek pedig az 1909. évi január 28-ig a vallás és közoktatásügyi Miniszterhez terjesztik fel.

Budapesten, 1908. évi november hó.

[verzón:]

1368/908 főigaz.

NAGYSZEBENI KIR. TANKERÜLETI FŐIGAZGATÓSÁG [körbélyegző]

Kihirdették: [kézjegyek]

I.	osztály:	
II.	”	Vodráska
III.	”	Reider
IV.	”	Ambrózy
V.	”	Babics
VI.	”	Papp
VII.	”	Kaufmann
VIII.	”	Fridrich

33.

130322. szám.

Ösztöndíj-pályázat

Az 1908/9. tanév kezdetétől a kincstári Mária Terézia féle ösztöndíjak közül előléptetés útján két 300 koronás ösztöndíj állomás töltendő be. Ez ösztöndíj állomásokra kizárólag csak pénzügyi hivatalnokok azon tanuló fiai tarthatnak igényt, akik már a kincstári Mária Terézia-ösztöndíj 240 koronás

állomásának élvezetében vannak. A folyamodványok a következő okmányokkal szerelendők fel:

- a) a lefolyt tanévben tanúsított tanulmányi előmenetelről szóló iskolai bizonyítvánnyal,
- b) a folyamodó tanuló erkölcsi magaviseletét, szorgalmát és tehetségeit a folyó tanév addig lefolyt időszakáról tanúsító és az illető tanártestület által kiállított bizonyítvánnyal, avagy indexszel,
- c) a folyamodó szüleinek állását, netáni érdemét, továbbá a családtagok létszámát, és a szülők vagyoni állapotát igazoló hatósági okmányokkal,
- d) a folyamodó szülei, ha esetleg nyugalmazott pénzügyi tisztviselők, a bennszülöttségüket avagy a honpolgárságnak történt megszerzését is kötelesek igazolni. Megemlítendő az is, vajon élvez-e a folyamodó vagy annak egyik testvére ösztöndíjat, avagy más segílyt és milyen alapból, s megjelölendő továbbá ama kir. pénztár, melynél folyamodó az ösztöndíjat adományozás esetében felvenni óhajtja.

Az ekképp felszerelt folyamodványok a m. kir. pénzügyminiszterhez, mint pártfogóhoz címzendők, és az illető tanintézetek előljáróságánál az 1909. évi január hó 10-ig benyújtandók. A középiskolai tanári testületek a beérkezett folyamodványokat a szabályszerű minősítvényi táblázatokkal együtt okadatolt véleményük kíséretében az illető tankerületi kir. főigazgatóhoz az 1909. évi január hó 20-ig küldik fel.

A tanker. kir. főigazgatók és felsőbb tanintézetek e részbeni felterjesztésüket a m. kir. pénzügyminiszterhez 1909. évi január hó 28-ig fogják beküldeni.

[verzón:]

1397/908. föig.

NAGYSZEBENI KIR. TANKERÜLETI FŐIGAZGATÓSÁG

[körbélyegző]

kihirdették: [kézjegyek]

I.	osztály:	Albert
II.	”	Halmy
III.	”	Fridrich
IV.	”	Krebsz
V.	”	Babics

VI.	”	Málnássy
VII.	”	Kaufmann
VIII.	”	László, Ambrózy

34.

130323/1908. számhoz.

Ösztöndíj-pályázat

Az 1908–9. tanév kezdetétől a következő ösztöndíj-állomás töltendő be:

A váci püspök-féle alapítványnál évi 240 koronás egy állomás.

Ez ösztöndíjra általában csak oly róm. kath. vallású tanulók tarthatnak igényt, kik legalább is már a gymnasium vagy reáliskola I. osztályát jeles előmenetellel befejezték.

A folyamodványok a következőkkel szerelendők fel:

- 1.) A tanuló születési bizonyítványával,
- 2.) A tanulónak m. tanévi iskolai bizonyítványával s j. tanévi időszaki értesítőjével, illetőleg indexével,
- 3.) A tanuló vagyoni és családi viszonyait, valamint az egyes ösztöndíjaknál feltételezett származást igazoló hatósági okmányokkal,

Megemlítendő a folyamodványban ama körülmény is, vajon élvez-e a folyamodó tanuló, avagy egyik testvére ösztöndíjat, vagy állandó segélyt, s mily alapból, és megjelölendő a pénztár, melynél az ösztöndíj adományozás esetében kiutalványozható volna.

Az ekképp felszerelt folyamodványok a váci püspökhöz intézendők, s az illető tanintézeti előljárásságnál az 1909. évi január hó 10-ig benyújtandók.

A középiskolai tanári testületek e kérvényeket szabályszerű tárgyalás alapján az 1909. évi január hó 20-ig a főigazgatókhoz terjesztik fel.

A főigazgatók azokat véleményük kíséretében az 1909. évi január hó végéig fogják az illetékes pártfogókhoz beküldeni.

A jelzett határidő után, avagy az illető tanintézeti előljárásságok mellőzésével a pártfogókhoz közvetlenül beérkező kérvények nem fognak figyelembe részesülni.

[a verzón:] 455. érk. 1908. nov.
 1423/1908. főig.

NAGYSZEBENI KIR. TANKERÜLETI FŐIGAZGATÓSÁG
[körbélyegző]

Kihirdették: [kézjegyek]

I.	osztály	Albert
II.	”	Halmy
III.	”	Kaufmann
IV.	”	Vodráska
V.	”	Babics
VI.	”	Tas
VII.	”	Fridrich
VIII.	”	László, Ambrózy

35.

Tantárgyfelosztás

Lásd a 2. számú táblázatot a 248. oldalon!

36.

423./1908.

A nm. vall. és közokt. m. kir. Miniszter Úr Ő Nagyméltóságának a vidéki közművelődési előadások tárgyában kiadott 1906. évi 103.800., 1907. évi 1412. és 1908. évi februárius 4-én 11.243 sz. körrendeletei értelmében az 1908/9. iskolai évben, részben a vezetésem alatt álló intézet tanártestületének tagjai, részben pedig a helyi társadalom köréből arra megnyert előadók által tartandó közművelődési előadások alább közlött sorrendjét azzal a kérréssel terjesztem föl a kir. főigazgatósághoz, kegyeskedjék azt a Nagymélt. Vall. és közokt. m. kir. Miniszter Úrhoz tudomásvétel céljából bemutatni.

I. Sorozat

1.	1908. nov. 7.	Krebsz Ernő,	Spanyolország.
		főgimn. tanár:	(vetített képekkel)
2.	” ” 14.	Tas Kálmán ” ”:	Evolúció és darwinizmus.
			(vetített képekkel)
3.	” ” 21.	Kelemen Adolf dr.,	Jeruzsálemi utam.
		izr. főbrabbi	(vetített képekkel)

4.	”	”	28.	Vodrácska Vencel,
főgimn. tanár:	Nemzeti történelmünk főbb
mozzanatai. (vetített képekkel)
5.	”	dec. 4.		Lesmann Henrik dr.,
megyei főorvos és
egészségtanár:	A modern világítás és
egészségtani jelentősége.
6.	”	”	12.	Papp István,
főgimn. tanár:	Az égi testek.
(vetített képekkel)

II. Sorozat

1.	1909. febr. 6.	Kaufmann György,
főgimn. tanár:	A fehér fény összetétele.	
2.	”	”	13. Negra Septus Camillus A büntető jog köréből.
dr., ügyvéd:	
3.	”	”	20. László Béla dr., főgimn. tanár: Az ókori színház és színielőadások. (vetített képekkel)	
4.	”	”	28. Szabó Elemér,
kir. tanfelügyelő:	A hazai népoktatás fejlődésének
főbb mozzanatai.
5.	”	márc. 6.	Babics Mihály,
főgimn. tanár:	Shakspere egyénisége.
(vetített képekkel)
6.	”	”	13. Krebsz Ernő,
főgimn. tanár	A ház története.
(vetített képekkel)

Fogarás, 1908. nov. 3.

Major Károly dr.,
igazgató

37.

431. Ér. 1908. nov. 5.

NAGYSZEBENI
KIR. TANKERÜLETI
FŐIGAZGATÓSÁG

1321. szám.
1908.

A m. kir. áll. főgimnázium Igazgatóságának
Fogarás.

A vallás és közoktatásügyi m. kir. Minisztérium folyó évi október hó 7-én 105473. szám alatt utasította a fogarasi m. kir. adóhivalt, hogy a szegedi m. kir. adóhivaltól nyerendő tartozási kivonat alapján Babics Mihály fogarasi áll. főgimnáziumi rendes tanár részére évi 2400, azaz kettőezer-négy-száz kor. fizetést, és 200, azaz kettőszáz kor. személyi pótlékot folyó évi augusztus hó 1-től kezdve, előleges havi 480, azaz négyszáznolcvan kor. lakpénzt pedig f. évi augusztus 1-től kezdve, naptárilag kikerekített előle- ges negyedévi részletekben kellően bélyegelt nyugtáira fizessen ki.

Babics Mihály helyettes tanári jutalomdíja folyó évi július hó végével a szegedi m. kir. adóhivaltánál egyidejűleg beszünttetett.

Miről az Igazgatóságot ezidei 382. számú előterjesztésére tudomás és további eljárás végett értesítem.

Nagyszeben, 1908. november hó 4-én.

Walther Béla
tanker. kir. főigazgató

38.

442./1908.

A MÁV Nagytekintetű Igazgatóságának
Budapest, VI. Andrássy – út 73–75.

A vezetésem alatt álló fogarasi m. kir. főgimnázium tantestületének arcké- pes igazolványait az 1909. évre leendő érvényesítés végett ide zártan jegy- zék mellett beküldöm. Babics Mihály utóbb neveztetvén ki rendes tanárrá, számára az 1908. és 1909. évre szóló új félárú jegy váltására jogosító iga- zolványt kérek, melyhez az arcképet idecsatolom. Egyúttal a nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztérium 1908. évi 1935. eln. számú körrendelete ér- telmében kezelési költség címén fizetendő illeték fejében a névjegyzékben foglalt 11 személy után 11 s illetőleg 12 korona értékű posta levéljegyet ragasztok fel a jegyzékre.

Fogarás, 1908. november hó 18-án.

Major Károly dr.,
igazgató

10 drb. igazolvány.
1 drb. arckép.
2 drb. jegyzék.

A nm. keresked. m. kir. Minisztérium 45559 – 1903. sz. r. a. ajánlott levél és értéknilyvánítással el nem látott csomagok, melyekben érvényesítés végett beküldött arcképek foglaltatnak, portómentesek.

39.

/Ad.442./1908./

Fogarasi m. kir. állami főgimnázium

1907/8. tanév

Jegyzéke

ezen intézetben működő azon állami alkalmazottaknak, kik a m. kir. államvasutak vonalaira szóló félárú vasúti jegy váltására jogosító arcképes évi igazolványaiknak az 1909. évre való megújítását, illetve új igazolvány kiállítását kéri

<i>Név</i>	<i>Hivatalos állás</i>	<i>Az érvényesítendő igazolvány száma</i>	<i>Az új igazolvány kérésénél használandó rovat</i>
1. Major Károly dr.	m. kir. áll. főgimn. Igazgató	19489	
2. Albert János	főgimn. tanár		
3. Ambrózy Pál	”		
4. Babics Mihály	”		78915 – 1908. r. alapján mint rendes tanár a hiva- tali esküt letette.
5. Fridrich András	”		
6. Halmy Gyula	”		
7. Kaufmann György dr.	”		
8. Krebsz Ernő	”		
9. Reider Béla	”		
10. Vodráska Vencel	”		
11. Albrich János	”		

Alulírott hivatali főnök ezennel igazolom, hogy a fennebb névleg felsorolt egyének a jegyzékben kitüntetett állásuknál fogva mindannyian rendes alkalmazásban álló, hivatali esküt tett, évi fizetéssel és nyugdíj igénnyel bíró állami alkalmazottak.

Fogaras, 1908. november hó 18-án.

Major Károly dr.,
igazgató

FOGARASI M. KIR. ÁLLAMI FŐGYMNASIUM IGAZGATÓSÁGA
1898.
/körbélyegző/

40.

[kivonat]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanárkarának 1908. dec. hó 2-án
tartott rendkívüli értekezletéről

[tárgy: rendkívüli tanszer átalány kérelmezése]

[aláírók kézjegyei között:]
Babics Mihály

41.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1908. dec. 11-én megtartott II. ellenőrző értekezletéről

[aláírók kézjegyei között:]
Babics Mihály

42.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1908. dec. 11-én megtartott
II. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Lásd a 3. számú táblázatot a 250. oldalon!

43.

1439. szám.

1908.

A m. kir. állami főgimnázium igazgatóságának

Amidőn a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úr Ő Nagyméltóságának f. évi november hó 12-én 114175. sz. a. kelt rendeletét másolatban idezártan közlöm az Igazgatósággal, egyúttal felkérem az Igazgatóságot és a vezetése alatt álló intézet Tanári Testületét, hogy amennyiben ezt eddig nem tették volna, jövőben tervbe vett felolvasásaikat és sorozatos előadásait az otthelyi többi közép- és polgári iskola tanáraival együttesen megállapított keretben és terv szerint, és lehetőleg az otthelyi irodalmi, tudományos és közművelődési egyesületek hasonló célú munkásságával kapcsolatosan, amellet az otthelyi lakosság közművelődési szükségleteit és igényeit szem előtt tartva, tartsák meg.

Ezen eljárás egyrészt megkönnyíti a Tanári Testület munkáját, amennyiben a felolvasások és sorozatos előadások tartása nem fogja többé kizárólagosan a Tanári Testületet terhelni, másrészt pedig reményt nyújt arra, hogy az intézet székhelye – legalább oly városokban, amelyekben erre a szükségesség előfeltételek megvannak – idővel olyan közművelődési gócponttá alakuljon, mint azt Ő Excellenciája 1906. évi 103800. sz. a. kelt rendeletében célul tűzte volt.

Amidőn tehát újból apellálok az Igazgatóság és a Tanári Testület ismert hazafias lelkesedésére, felkérem, hogy az ismeretterjesztő előadások megtartása körül mindenben Ő Excellenciájának csatolt rendelete és jelen leíratom értelmében eljárni szíveskedjenek.

Nagyszeben, 1908. évi december hó 12-én.

Walther Béla
tanker. kir. főigazgató

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úr 1908. évi november hó 12-én 114175. szám alatt kelt rendeletének másolata:

Azon kulturális akció rövid történetéből, amely két évvel ezelőtt indult meg 1906. évi 103800. számú rendeletem alapján a középiskolák és kereskedelmi iskolák tanárainak a nagy közönség számára tartott felolvasásai és sorozatos előadásainak keretében, s amely pótlólag 1412/1907. számú rendelettemmel a vidéki polgári iskolák tanárainak hasonló természetű felolvasásaira kiterjesztetett, arról győződtem meg, hogy ez a munkásság nagyban és lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy a rendeletemben kifejezett intencióim a hazai közművelődés általánosabbá és mélyebbé tevésére vonatkozóan közelebb jussanak a megvalósuláshoz. Midőn ez alkalommal elismerésemet fejezem ki mindazon tanároknak, kik e munkásságban hazafras buzgalommal igyekeztek részt venni, el nem mulaszthatom, hogy az eddigi tapasztalatok alapján bizonyos hiányokra rá ne mutassak, s azoknak pótlására és a jövőben való elkerülésére Cím útján fel ne hívjam a tankerületében levő tanári testületek figyelmét.

A hozzám beérkezett jelentésekből kitűnik, hogy több helyen, még ott is, ahol több közép-, kereskedelmi és polgári iskola van, hol a helybeli tudományos, irodalmi és közművelődési intézetek is hasonló tevékenységet igyekeznek kifejteni az iskolán kívüli oktatás terén, az egyes tanári testületek külön-külön, pusztán a magok körére szorítkozottan, egymásról tudomást nem véve, rendeznek felolvasó és előadó sorozatokat, és így bármennyire érdemes munkásságot fejtsenek is ki ez irányban, de ez elkülönített munkásságukkal nem járulnak közvetlenül ahhoz, hogy legalább ott, ahol több felsőbb vagy középfokú iskola, tudományos, irodalmi és közművelődési egyesület, nyilvános könyvtár és múzeum van, olyan közművelődési gócponton alakuljanak, mint amilyenekre a 103800/1906. számú rendeletem célzott.

44.

[kivonat]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének f. évi rendes tanácsratalány felhasználása tárgyában 1909. január 11-én tartott értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

45.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1909. jan. 25-én megtartott I. félévi osztályozó értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babics Mihály

46.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1909. jan. 25-én megtartott
I. félévi osztályozó értekezlet eredményéről.

Lásd a 4. számú táblázatot a 251. oldalon!

47.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. áll. főgimnázium tanárkarának
1909. évi február hó 8-án tartott II. módszeres értekezletéről.

Jelen vannak: Major Károly dr. igazgató és a tanári kar.

1. Az igazgató megnyitja az értekezletet, és kérdést intéz a szaktanárokhoz az iránt, hogy az I. félévre előírányzott elméleti tananyagot és olvasmányokat elvégezték-e, valamint a megfelelő számú dolgozatokat megírárták? Az igazgató kérésére a szaktanárok jelentik, hogy az I. félévre előírányzott tananyagot, olvasmányokat elvégezték, és a megfelelő számú dolgozatokat is megírárták. Csak az V. osztályban, a latin nyelvi olvasmányokból (Cicero: Oratio Pompeiana) maradt el, az osztály gyenge előkészülete miatt egy részlet, amely azonban két hét alatt elvégezhető.

2. Az értekezlet tulajdonképpeni feladata a módszeres előirányzatok megállapítása lévén,
 Igazgató felhívja a szaktanárokat annak előterjesztésére.
 Az igazgató felhívására a szaktanárok a következő előirányzatokat terjesztik elő:

IV. osztály

Magyar nyelv.

Tanár: Babics M.

Olvasmányok: Mátyás deák (Kisfaludy K.) Leírások: költői: A közelítő tél (Berzsenyi), Ének a végekről (Balassa) Prózai: A magyar ház (Baksai). A madárhegy (Hermann O.) Jellemzések: Kullancs úrfi (Jókai). Magyar faj (Hunfalvy). Milyen a magyar iparos (Mikszáth). Perikles (Plutarkhos). Vörösmarty szülői (Gyulai). Jámborság és középszer; Megelégedés (Berzsenyi). Az igaz bölcs (Verseghy). Zsugori uram (Csokonai). Pató Pál úr (Petőfi). Epigrammák (Vörösmarty). Wesselényi hamvaihoz (Berzsenyi). Himfy egy dala. Toldi VII–XII.

Kötelező magánolvasmány: Mátyás deák (színmű Kisfaludy K.-tól)

Könyv nélkül megtanulandók: Toldi X. XI. XII. – Közelítő tél, Vörösmarty epigrammáiból, Pató Pál úr.

Az írásbeli dolgozatok száma 8. ideje kedd 9–10. és tárgya:

1. Téli mulatságok. Leírás (házi)
2. Homályosságok és idegenszerűségek eltávolítása.
3. Mi újat látott Toldi M. útközben és Pesten? Leírás (házi)
4. Ugyanazon gondolatok kifejezései különböző szólamokkal.
5. Az öreg szolga. Jellemrajz: Bence alakja. (házi)
6. Adott verssorok ütemezése.
7. Milyen ember Toldi Miklós? Jellemzés (házi)
8. Polgári ügyiratok.

V. osztály.

Magyar ny.

Tanár: Babics M.

Olvasmányok: Irányművek: Parainesis. (Kölcsey) Széchenyi Hiteléből. Beszédek: Emlékbeszéd Körösi Csoma S. felett. (Eötvös) A nemzeti védelemről. (Kossuth) Deák első felirati beszéde.

Magánolvasmány: Arany: Toldi estéje.

Könyv nélkül: Toldi estéje első és végső strófái; Részletek a Parainesisből és Kossuth beszédéből.

Írásb. dolgozatok száma: 4. (3 házi, 1 isk.) ideje a hó utolsó órája, és tárgya: 1. Összehasonlítás a nándorfehérvári győzelem Heltai-féle krónikás, és Salamon-féle oknyomozó elbeszélések között. 2. Kőrösi Csoma pályája. (a beszéd adatai alapján írt életrajz) 3. A szónoki mű fő részei. (elméleti összefogl.) (isk.) 4. Az ifjú Toldi és az öreg Toldi. (összehasonlító jellemzés)

Latin ny.

Tanár: Babics M.

Olvasmányok: Cicero: Pro Archia poeta oratio. Ovidius: Gabei [?] elfoglalása. Janus.

Könyv nélkül: Ovid. Janus.

Az isk. írásb. dolgozatok száma 8. ideje kedd 8–9. és tárgya: 7 magyarból latinra fordítás, az olvasott szöveg szókincsének és kifejezésének begyakorlására; 1. latinból magyarra, az olvasott auctor nem olvasott részéből.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

48.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanárkarának
1909. évi március hó 1-én a húsvéti szünidőben célba vett
tanulmányi kirándulás ügyében tartott rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

49.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1909. március. 16-án megtartott III. ellenőrző értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

50.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1909. március 16-án megtartott
III. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Lásd az 5. számú táblázatot a 252. oldalon!

51.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanárkarának
1909. évi március hó 23-án tartott rendkívüli értekezletéről.

[téma: szülői beadvány az osztatlan tanítás kapcsán]

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

52.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének az
1909/10. tanévben használandó tankönyvek megállapítása tárgyában
1909. március hó 23-án tartott értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

53.

[kivonat]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanári testületének
1909. évi április 24-én Walther Béla tanker. kir. főigazgató elnöklete alatt
megtartott értekezletéről

Jelen vannak: Walther Béla, nagyszebeni tankerületi kir. főigazgató, Major
Károly dr., igazgató és a teljes tanárkar.

a.) *Magyar nyelv.*

A IV. osztályban Toldiból a XI. éneket tárgyalták, igazán mélyreható tárgyi
és stilisztikai magyarázatok kíséretében; a tanulók pontos tartalmi kivona-
tokat készítenek és szócsoportokat, valamint szóképeket gyűjtenek, ame-
lyek mutatják, hogy teljesen megfelelő stilisztikai készséggel rendelke-
znek. Hátra van még az anyagból a polgári ügyiratok tárgyalása. Részéről
helyesebbnek tartja, hogy ezeket, tekintve nagy gyakorlati fontosságukat,
már az év folyamán tárgyalja a tanár, és ismételten, főleg írásbeli dolgoza-
tok keretében, visszatérjen rájuk.

b.) *Latin nyelv.*

Az V. oszt. ban Cicero „Pro Archia poeta” c. beszédét fordították bőséges
tárgyi magyarázatokkal, a fordítás kissé lassan haladt.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

54.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1909. évi április 27-én Gremperger Tibor VI. o. tanulónak
a Széchenyi győri püspök-féle ösztöndíjra benyújtott
pályázati kérvénye tárgyában tartott rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

55.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének 1909. évi április 27-én az intézet állandó tanmenetének módosítása tárgyában tartott rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

56.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének 1909. május 7-én Krebsz Ernő intézeti r. tanárnak külföldi tanulmányúti ösztöndíj folyamodványa ajánlata tárgyában tartott rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

57.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének 1909. évi május hó 7-én megtartott IV. ellenőrző értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

58.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1909. május 7-én megtartott
VI. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Lásd a 6. számú táblázatot a 253. oldalon!

59.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1909. évi június 15-én és folytatólag június 24-én tartott év végi
előleges és végleges osztályozó tanácskozásáról.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

60.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1909. jún. 24-én tartott
év végi osztályozó tanácskozás eredményéről.

Lásd a 7. számú táblázatot a 254. oldalon!

61.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1909. június 26-án tartott évzáró tanácskozásáról.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

62.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1909. aug. 30-án tartott alakuló értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

63.

[kivonat]

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium I–VIII. osztályának névkönyvei
az 1909/10 isk. évről

[Babits Mihály osztályának (VI. osztály) névsora]

<i>Sorszám</i>	<i>Név</i>	<i>Szül. helye</i>	<i>Ideje</i>
1.	Bucska Hugó	Fogaras	1894. márc. 1.
2.	Buzeczky Ernő	Alsóvist	1894. máj. 23.
3.	Czecz János	Szeszcsor	1893. dec. 29.
4.	Deutsch Vilmos	Besztercze	1893. dec. 27.
5.	Fazakas Gyula	Karácsonyfalva	1893. okt. 30.
6.	Fekete Jenő	Fogaras	1892. szept. 25.
7.	Gabor Aurél	Voila	1892. máj. 16.
8.	Gavra Sándor	Rézbánya	1893. máj. 4.
9.	Győrbíró János	Fogaras	1893. júl. 29.
10.	Helmu Péter	Sóna	1893. okt. 10.
11.	Hódi Károly	Fogaras	1893. okt. 30.
12.	Karres György	Segesvár	1893. aug. 25.
13.	Kovács László	Fogaras	1892. júl. 3.
14.	Majer János	Boholcz	1894. febr. 28.
15.	Metian Szilviusz	Fogaras	1893. jún. 8.
16.	Peptea György	Jás	1892. okt. 7.
17.	Pokol Jenő	Fogaras	1894. jún. 6.
18.	Román János	Abafája	1891. dec. 25.
19.	Schul Náthán	Fogaras	1893. dec. 2.

<i>Sorszám</i>	<i>Név</i>	<i>Szül. helye</i>	<i>Ideje</i>
20.	Steiner József	Fogaras	1893. máj. 12.
21.	Stroia Miklós	Kóhalom	1892. febr. 23.
22.	Turcu Titusz	Fogaras	1894. máj. 14.

64.

[kivonat]

A fogarasi m. kir. áll. főgimnázium tanártestületének
1909. szeptember hó 7-én tartott I. módszeres értekezletéről felvett

Jegyzőkönyv.

V. osztály.

Magyar nyelv.

Tanár: Babits Mihály.

Olvasmányok: Plinius 2, Mikes 3 levele; Petőfi második levele Aranyhoz és a válasz. Aristoteles: A harag. Pázmány: Teremtett állatokról való elmélkedés. Salamon: Daliás idők. – Heltai: Nándorfehérvári győzelem. Salamon: Hunyadi János. Tinódi: Török B. fogsága. Kemény: Idősb Wesselényi Miklós.

Magánolv.: Az új földesúr.

Könyv nélkül: Arany: Török Bálint

Dolgozat: 1. Levél szüleimhez az isk. év elején. 2. Török B. fogsága (folyamatos elbeszélés Tinódi adatai alapján) 3. Honnan meríti anyagát a történetíró? (iskolai) 4. Hunyadi J. jellemzése a tört. olv. alapján. 5. Az új földesúr jellemalakjai, mint korjellemező típusok.

VI. osztály.

Magyar nyelv.

Tanár: Babits Mihály.

Olvasmányok: Arany balladái. Zrínyi: Szigeti veszedelem. Vörösmarty: Cserhalom. Arany: Buda halála.

Magánolv.: Toldi szerelme.

Könyv nélkül: Szép Ilonka. Zalán előhangja. Walesi bárdok. V. László. Petőfi dalaiból.

Dolgozatok: 1. Arany és Tinódi Török Bálintja. 2. A modern élet rajza a Hídavatásban. 3. Az eposz külső szerkezete. (iskolai) 4. Zrínyi és Vergilius (némely olvasott részek összehasonlítása). 5. A viszály csírái Etele és Buda jellemében.

Latin nyelv.

Tanár: Babits Mihály.

Olvasmányok: Verg. Aen. I. 1–210. 494–630. II. 1–370. 510–566. 634–804. IV. 1–129. 331–450. 522–554. 585–670.

Könyv nélkül: I. 1–33. II. 1–56.

Dolgozatok kéthetenként az olvasott részek szókincsének begyakorlására, magyarból latinra való fordítás, az 5-ik latinból magyarra (Verg. V. énekéből)

Idejük (péntek 8–9.)

VIII. osztály.

Görögpótló irod. tan.

Tanár: Babits Mihály.

Olvasmányok: Platon: Apologia, Kriton, Gorgias és az Államból. Aristoteles Etikájából.

Dolgozat: Platon és Aristoteles főbb etikai gondolatainak összehasonlítása. (Határidő a félév utolsó órája.)

11. Elnök, anélkül, hogy már most részletes programmal állana elő, felsorolja az isk. ünnepeket: okt. 4. 6. nov. 19. márc. 15. ápr. 11. máj. 18. jún. 8. Jelzi, hogy ezen ünnepeket, miután már alkalmas helyiség áll rendelkezésre, megfelelő programmal, az ifjúság bevonásával fogjuk megtartani.

Elnök felhívására az értekezlet kijelöli azon tanárokat, akik egyes alkalmakkor beszédet fognak tartani. Nov. 19-én Vodráska V., márc. 15-én Krebsz E., ápr. 11-én Albert J., máj. 18-án Babits M., jún. 8-án dr. László B.

14. Elnök végül kéri, hogy jelentkezzenek a testület azon tagjai, akik a Szabad Liceum, előadásában részt szándékoznak venni.

Ebbéli készségüket jelzik: Babits, Krebsz, dr. László, Papp István, Tas és Vodráska.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

65.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1909. okt. 26-án megtartott I. ellenőrző értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

66.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1909. okt. 26-án megtartott
I. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Lásd a 8. számú táblázatot a 255. oldalon!

67.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1909. évi december hó 10-én megtartott II ellenőrző értekezletéről

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

68.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1909. dec. 10-én megtartott
II. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Lásd a 9. számú táblázatot a 256. oldalon!

69.

10./1910.

A nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztériumnak a vidéki közművelődési előadások tárgyában hozott 1906. évi 103.800., 1907. évi 1402. és 1908. évi febr. 4-én 11.243. sz. körrendeletei értelmében az 1909/10. iskolai évben, részben a vezetésem alatt álló intézet tanártestületének tagjai, részben pedig a helybeli társadalom köréből arra megnyert előadók által tartandó közművelődési előadások alább közzelt sorrendjét azzal a kéréssel terjesztem fel a kir. Főigazgatósághoz, kegyeskedjék azt a nm. Minisztériumnak tudomásulvétel céljából bemutatni.

I.	1910.	Babics Mihály, áll.	A jelenkori filozófia főbb
	januárius 15.	főgimn. tanár:	problémái
II.	"	22. Krebsz Ernő "	A Rajna a történelem
			és a költészet világitásában.
			(vetítéssel)
III.	"	29. Ábel Janka,	Párizs. (vetítéssel)
		polg.leányisk.tanítónő:	
IV.	februárius 5.	Albert János,	Petőfi lírája. (ének, zenekari
		áll. főgimn. tanár:	és zongorakísérettel,
			szavalatokkal)
V.	"	12. Papp István, "	A vulkánok és a földrengés.
VI.	"	19. Harmath Jenő dr.	A jogos önvédelemről.
		kir. vez. jár. bíró:	
VII.	"	26. Vodráska Vencel,	Napóleon. (vetítéssel)
		áll. főgimn.tanár:	
VIII.	márc.	5. Lesmann Henrik dr.,	A fertőző betegségekről.
		isk. eg. tanár:	
IX.	"	12. László Béla dr.,	A görög szobrászat.
		áll. főgimn. tanár:	(vetítéssel)

- X. ” 19. Nádasdi Dániel, ” ” Elektromos kisülések
leritkített terekben.
A radioaktivizmus.

Fogaras, 1910. januárus 7-én.

Major Károly dr.,
igazgató

70.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
f. évi rendes tanszerátalány felhasználása tárgyában
1910. évi jan. 12-én tartott értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

71.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanárkarának 1910. évi jan. 12-én
Gusieille András, IV. o. tanulónak a polgárosított magyar határőrvidék
tanulmányi alapjából fenntartott ösztöndíjra benyújtott
pályázati kérvénye tárgyában tartott rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

72.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanárkarának 1910. évi jan. 14-én
a gróf Löwenburg-féle ösztöndíjra beadott
pályázati kérvény tárgyában tartott rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

73.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanárkarának 1910. évi jan. 15-én
Schul Náthán VI. o. tanulónak a Schenk Adolf-féle ösztöndíjra beadott
pályázati kérvénye tárgyában tartott rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

74.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1910. jan. 26-án megtartott I. félévi osztályozó értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

75.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1910. jan. 26-án megtartott
I. félévi osztályozó értekezlet eredményéről.

Lásd a 10. számú táblázatot a 257. oldalon!

76.

[kivonat]

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1910. febr. 9-én tartott II. módszeres értekezletéről.

V. osztály.

Magyar nyelv.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: Parainesis (Kölcsey). Szemelvények a Hitelből. Eötvös: Kőrösi Csoma
Sándor. Kossuth: A nemzeti védelemről. Deák első felirati beszéde. Gyulai:
Arany János.

Köt. magánolv.: Arany: Toldi estéje.

Könyv n.: Részletek a Parainesisből és Kossuth olvasott beszédéből.

Írásb. d. száma: 4. Minden hó utolsó órája.

Tárgya: A leírás módja Jókainál.

Széchenyi kora. Jellemzés a Hitel adatai alapján.

Kossuth érvei júl. 11. beszédében.

Toldi és Toldi estéje (összehasonlítás).

VI. osztály.

Magyar nyelv.

Tanár: Babits Mihály

Olv.: Petőfi leíró költeményei és dalai. Berzsenyi és Vörösmarty ódái.
Arany elégiái. Epigrammák Kazinczytól és Vörösmartytól. Sophokles: An-
tigoné. Shakspeare: Julius Caesar.

Köt. magánolvasmány: Kisfaludy: Csalódások.

Könyv n.: Petőfi dalaiból. Vörösmarty: Vén cigány és epigrammák. Arany: Ősszel.

Írásb. dolg. száma: 4. A hó utolsó óráján.

Tárgya: Petőfi életfolyása hogyan tükröződik dalaiban?

A vén cigány és a kor eseményei.

A római nép Shakspeare Julius Caesarjában.

A külső szerkezet különbsége az antik és modern drámában (iskolai).

Latin nyelv.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: Liv. XXI. 1–5. 7–15. 18. 32–38. XXII. 11–18. 44–50.

Könyv n.: Hannibal beszéde.

Írásb. dolg. száma: 8. Péntek 8–9.

Tárgya: A tanár által készített szöveg fordítása magyarból latinra az olvasmány kifejezéseinek begyakorlására. Egy dolgozat latinból magyarra való fordítás Livius egy nem olvasott fejezetéből.

VIII. osztály.

Görög ny. pótló magyar.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: –

Írásb. dolg. tárgya és ideje: A görög művészet egyes korainak rövid összehasonlítása és jellemzése. Április utolsó órája.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

77.

49./1910.

Tantárgyfelosztás

Lásd a 11. számú táblázatot a 258. oldalon!

78.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
az 1910/11. tanévben használandó tankönyvek megállapítása tárgyában
1910. március 16-án tartott értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

79.

[kivonat]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1910. március 16-án megtartott III. ellenőrző értekezletéről

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

80.

Tantárgyfelosztás

Lásd a 12. számú táblázatot a 260. oldalon!

81.

85./1910.

Hivatkozással f. évi januárus 7-én 10. sz. a. előterjesztésemre, jelentem, hogy az 1909/10. iskolai évre tervezett közművelődési előadások f. évi januárus 15. – márc. 19. megtartattak, és pedig az alábbi sorrendben:

I.	1910. jan. 15.	Babics Mihály,
áll. főgimn. tanár:	A filozófia főbb
problémái napjainkig
II.	” 22.	Krebsz Ernő, ”	A Rajna a történelem és
a költészet világításában.
(vetítéssel)
III.	” 29.	Ábel Janka,
polg.leányisk.tanítónő:	Párizs. (vetítéssel)
IV.	febr. 5.	Nádasdi Dániel,
áll.főgimn.tanár:	Elektromos kisülések
leritkított terekben.
A radioaktivizmus.
V.	” 12.	Papp István, ”	A vulkánok és
a földrengés.
VI.	” 19.	Harmath Jenő dr.
kir. vez. jár. bíró:	A jogos önvédelemről.
VII.	” 26.	László Béla dr.,
áll. főgimn. tanár:	A görög szobrászat.
(vetítéssel)

VIII.	márc.	5.	Albert János, áll. főgimn. tanár:	Petőfi lírája. (ének, zene- kari és zongorakísérettel, szavalatokkal)
IX.	”	12.	Lesmann Henrik dr., isk. eg. tanár:	A fertőző betegségekről.
X.	”	19.	Vodrácska Vencel, áll.főgimn.tanár:	Napóleon. (vetítéssel)

Az előadások iránt a közönség érdeklődése ezen már harmadik esetekben öröndetesen fokozódott – 110–120 volt állandóan hallgatóink száma. Ezen körülmény új intézeti épületünkben s illetőleg az előadások tartására megkívánt rendelkezésre álló feltételekben leli magyarázatát egyrészt, másfelől meggyőző bizonyítéka annak, hogy számba jöhető kis magyar társadalmunk az előadások intézményében hovatovább felismeri a helyi kulturális szükségletek érdekét szolgáló fontos tényezőt.

E jelentésem kapcsán egyszersmind kérem a Kir. Főigazgatóságot, méltóztassék az előadók közül Babics Mihály, Krebsz Ernő, Nádasdi Dániel, Papp István, László Béla dr., Albert János, Vodrácska Vencel intézeti tanárok és Ábel Janka helybeli polg. leányiskolai tanítónő részére a szokásos 20 kor. tiszteletdíj utalványozása iránt a nagymélt. vall. és közokt. Miniszter Úrnál előterjesztést tenni.

Fogaras, 1910. március 20.

Major Károly dr.,
igazgató

82.

86./1910.

Intézetünk I. osztálya az 1909/10. tanév okt. 1-től fogva párhuzamosítottván, mivel az ily módon szükségessé vált nyelvi szakképesítésű, a nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztérium 1910. évi januárius 14-én 153369 – 1909. sz. a. kelt rendeletével h. tanári minőségben a f. isk. évre alkalmazott Szentirmai Imre dr. okl. tanárjelölt állását csak f. évi febr. 6-án foglalta el, a jelzett idő alatt a mellékelt Tárgyfelosztás szerint a köteles 18 órán felül 1–1 óratöbblettel szakszerűen Babics Mihály, Halmy Gyula, Krebsz Ernő és László Béla dr. tanárok helyettesítettek, akiket ennél fogva ez időre szabályszerű jutalomdíj illet meg. Kérem e díjnak az illetők részére utalványozását.

Fogaras, 1910. március hó 21.

Melléklet: 1 drb. átnézet

Major Károly dr.,
igazgató

83.

/ad 86./1910./

Átnézet

a fogarasi m. kir. állami főgimnáziumnál rendszeresített
s hetenkénti tanórák felosztásának az alább nevezett személyzet közt.
az 1909/10. tanévben, a helyesírás kitüntetése céljából.

Lásd a 13. számú táblázatot a 261. oldalon!

84.

89./1910.

310. szám.

1910.

A m. kir. állami főgimnázium Igazgatóságának
Fogaras.

A folyó hó 16-án megtartott harmadik ellenőrző értekezlet jegyzőkönyvét jóváhagyó tudomásul véve örömmel értesültem arról, hogy a tanulmányi előmenetel az I a/, I b/ és VI. osztályokban megjavult. Annál feltűnőbb, hogy a VII. osztályban úgy a tanulmányi előmenetel, mint az általános magaviselet rosszabb lett. Felhívom ennél fogva az Igazgatóságot és a VII. osztályban tanító tanárokat, hogy ezen osztály tanulóinak magaviseletét és szorgalmát különös figyelmükben részesítsék, és állandó ellenőrzéssel és buzdítással oda hassanak, hogy úgy magaviselet, mint tanulmányi előmenetel tekintében ismét megjavuljanak.

Miről az Igazgatóságot folyó évi 81. számú előterjesztésére tudomásulvétel és további eljárás céljából értesítem.

Nagyszeben, 1910. évi március hó 23-án.

Walther Béla
tanker. kir. főigazgató

126./1910.

357. szám.

1910.

A fogarasi m. kir. állami főgimnázum Igazgatóságának!

Az 1910/11-dik tanévben használandó tankönyvek jegyzékét jóváhagyom, illetőleg hozzájárulok ahhoz, hogy a VI. osztályban eddig használt Dávid „Herodotos műveiből” című könyv helyett Geréb „Szemelvények Herodotos, Xenophon és Platon irataiból”, a VI. osztályban eddig használt Mocnik–Szabóky-féle arányszámok helyett a Lutter-féle Arányszámok, és a VII. osztályban eddig használt Beöthy-féle magyar irodalomtörténet helyett Váczi János magyar irodalomtörténete *új tankönyvekül* bevezetessenek.

Hasonlóképpen jóváhagyom, hogy a III. osztályban eddig használt Dávid-féle latin nyelvtan helyett Csengery János latin nyelvtana, és a VI. osztályban eddig használt Wagner-féle Geometria helyett Walther–Kaufmann Geometriája *folytatólagosan* bevezetessenek.

A tankönyvjegyzék azon pontjára nézve, mely szerint a jövő tanévben a VII. osztályban Zsámboky „Cicero IV. beszéde Verres ellen” helyett Boros Gábor dr. „M. Tullii Ciceronis in L. Sergium Catilinam oratio quatuor” fog használatba vétetni, megjegyzem, hogy ezen tankönyvváltoztatásról – bizonyára elnézésből – a jegyzőkönyvhöz nincsen szaktanári vélemény mellékelve. Ezért felhívom az Igazgatóságot, hogy a hiányzó szaktanári véleményt pótlólag beterjeszteni szíveskedjék, mire a szóban forgó új tankönyv bevezetését utólag fogom jóváhagyni.

Miről az Igazgatóságot folyó évi 96. számú előterjesztésére tudomásulvétel és további eljárás végett értesítem.

Nagyszeben, 1910. évi április hó 15-én.

Walther Béla
tanker. kir. főigazgató

86.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. főgimnázium VIII. osztályban tanító tanároknak
1910. évi április hó 16-án tartott értekezletéről.

Jelen vannak: Major Károly dr. igazgató elnöklete alatt Babics Mihály, Fridrich András, Krebsz Ernő, dr. László Béla, Papp István, Reider Béla, Vodráska Vencel szaktanárok, Albrich János tornatanító.

1. Igazgató az Érettségi Vizsgálati Utasítás 4 §-a értelmében összehívott értekezletet megnyitván, a jegyzőkönyv vezetésével dr. László Béla tanárt bízta meg. Ezután előterjeszti, hogy a f. tanév végével tartandó érettségi vizsgálatra a kitűzött határidőig 18 tanuló jelentkezett, mindnyájan intézetünk növendékei. Okmányaik rendben vannak s kivétel nélkül elérték a törvény kívánta kort, amiért korengedélyre nincs szükség. Két tanuló, Socolu András és Trimbatis György, jelentkezett a görögéből érettségi vizsgálatra. Az értekezlet az igazgató előterjesztését tudomásul veszi és a jelentkezők névsorát a jegyzőkönyvhöz csatolja.
2. Igazgató bemutatja a VIII. oszt. Vizsgálati rendjének tervezetét azzal a kijelentéssel kapcsolatban, hogy azokból a tárgyakból, amelyek a szóbeli érettségi vizsgálat anyagául nem szolgálnak, minden tanulónak felelnie kell.
Az értekezlet a tervezetet elfogadja, és a jegyzőkönyvhöz csatolja.
3. Igazgató felhívására az írásbeli érettségi vizsgálat idejéül az értekezlet
1.) a magyar nyelvből május hó 17.,
2.) a latin nyelvből május hó 18.,
3.) a matematikából május hó 19. napját tűzi ki, reggeli 7 órától kezdődőleg.

Kmf.

Major Károly dr.,
igazgató

Dr. László Béla
jegyző

[kézjegyek:]

Vodráska Vencel
Fridrich András
Krebsz Ernő

Babits Mihály
Papp István
Albrich János
Reider Béla

87.

125./1910.

Az Érettségi Vizsgálati Utasítás 4.§-a értelmében megtartott értekezlet jegyzőkönyvét, az érettségire jelentkezett tanulók névsorát, a VIII. osztály vizsgálati rendjét, az érettségi írásbeli tételeket külön-külön lepecsételt borítékban s egyidejűleg, ellenőrzés céljából, a VIII. osztályban a f. tanévben kidolgozásra feladott magyar nyelvi, mennyiségtani feladatok és az V.–VIII. osztályban az 1906/7–1909/10. tanévben felvett latin nyelvi olvasmányok jegyzékét idezártnan felterjesztem.

Az Utasítás 9.§-ához képest egyszersmind javaslom, hogy 10 tanuló a 105.92 m² területű rajzteremben, 8 tanuló pedig a 61.90 m² területű természettani előadóteremben helyeztessék el írásbeli vizsgálatra.

Fogarás, 1910. április hó 16-án.

9 drb. melléklet.

Major Károly dr.,
igazgató

88.

/ad. 125./1910./

Fogarasi m. kir. állami főgimnázium

1909/10. isk. év.

Az érettségi vizsgálatra jelentkezett VIII. o. tanulók névsora.

<i>A tanuló neve, vallása</i>	<i>Születőhelye</i>	<i>Születési éve</i>	<i>Gimnáziumi évei</i>		<i>Atyja foglalkozása</i>
			<i>itt</i>	<i>másutt</i>	
1. Faroga János, g. kat.	Sebes Fogarás vm.	1890. IX. 10.	8		kisbirtokos
2. Fogarasi Balázs, ág. hitv. ev.	Halmágy Nagy-Küküllő vm.	1891. X. 8.	7	1	önálló vegyeskereskedő
3. Grovu Jeromos, g. kel.	Oprakerczisora Fogarás vm.	1891.V. 4.	8		kisbirtokos

<i>A tanuló neve, vallása</i>	<i>Szüllőhelye</i>	<i>Születési éve</i>	<i>Gimnáziumi évei</i>		<i>Atyja foglalkozása</i>
			<i>itt</i>	<i>másutt</i>	
4. Henning Tamás, ág. hitv. ev.	Lemnek Nagy-Küküllő vm.	1890. I. 22.	8		kisbirtokos
5. Hirsch Móric, izr.	Segesvár Nagy-Küküllő vm.	1891. VI. 11.	5	3	önálló vegyeskereskedő
6. Hirschhorn Ferdinánd, izr.	Fogaras Fogaras vm.	1892. II. 21.	8		önálló rövidárúkereskedő
7. Kostend Vilmos, ág. hitv. ev.	Fogaras Fogaras vm.	1888. III. 8.	8		magánzó
8. Kovács Árpád, ref.	Brassó Brassó vm.	1888. X. 8.	7	1	m. kir. posta és távirda felügyelő
9. Lauritsch Frigyes, r. kat.	Fogaras Fogaras vm.	1889. III. 14.	8		önálló nagykereskedő
10. Nagy István, ref.	Fogaras Fogaras vm.	1891. V. 3.	8		önálló asztalos
11. Poparadu Olimpiusz, g. kel.	Strezakerczisora Fogaras vm.	1892. VIII. 27.	8		ny. s. körjegyző
12. Rades Teofil, g. kel.	Kisberivoj Fogaras vm.	1890. IX. 22.	8		s. körjegyző
13. Schul Hugó, izr.	Fogaras Fogaras vm.	1892. II. 14.	8		önálló nagykereskedő
14. Socolu András, g. kel.	Nagyberivoj Fogaras vm.	1892. VII. 6.	8		magánzó
15. Sofonea Mátyás, g. kel.	Dragos Fogaras vm.	1890. VII. 12.	8		kisbirtokos
16. Taglichs László, izr.	Fogaras Fogaras vm.	1892. V. 1.	8		nagybirtokos
17. Trimbítás György, g. kel.	Betlen Fogaras vm.	1891. I. 28.	8		kisbirtokos
18. Turen Emil, g. kat.	Fogaras Fogaras vm.	1891. X. 19.	8		magánzó

Fogaras, 1910. április hó 16-án.

Major Károly dr.,
igazgató

89.

/ad. 125./1910./

Fogarasi m. kir. állami főgimnázium.

1909/10. isk. év.

A VIII. osztály vizsgálati rendje.

<i>Hó</i>	<i>Nap</i>	<i>Óra</i>	<i>Tantárgy</i>	<i>Elnök és bizottsági tagok</i>
Május	11. szerda	11–12	Vallástan	Hitoktatók.
”	”	12–1	Torna	Igazgató, Albrich, Fridrich.
”	12. csütörtök	8–9	Magyar nyelv	Igazgató, Krebsz, László dr.
”	”	9–10	Latin nyelv	Igazgató, László dr., Babics.
”	”	10–11	Görög ny. és gp. irodalom	Igazgató, László dr., Babics.
”	13. péntek	8–9	Mennyiségtan	Igazgató, Papp István, Nádasdi.
”	”	9–10	Német nyelv	Igazgató, Fridrich, Krebsz.
”	”	10–11	Bölcsészettan	László dr., Igazgató, Ambrózy.
”	”	2–3	Egészségtan	Igazgató, Lesmann dr., Tas.
”	14. szombat	8–9	Természettan	Igazgató, Papp István, Bausz.
”	”	9–10	Történelem	Igazgató, Vodraska, Papp I.
”	”	du. 2 ó.	Osztályozó értekezéslet.	
”	”	5 ó.	Az eredmény kihirdetése és bizonyítványok kiosztása.	

Fogarasi, 1910. április hó 16-án.

Major Károly dr.,
igazgató

FOGARASI M. KIR. ÁLLAMI FŐGYMNASIUM IGAZGATÓSÁGA
1898
[körbélyegző]

90.

129./1910.

Vonatkozásul a tankerületi kir. Főigazgatóságnak az 1910/11. tanévben használandó tankönyvek jegyzékének 357–1910. sz. a. jóváhagyó leiratára, a VII. osztályban Zsámboky Gy. dr. Cicero IV. beszéde Verres ellen helyett használatba venni szándékolt Boros Gábor dr. M. Tullii Ciceronis in L. Sergium Catilinam oratio quatuor tankönyvváltoztatásra nézve a szaktanári vélemény azon okból látszott szükségtelennek, mert az 1899. évi 32.818. vkm. rendelettel kiadott Gimnáziumi Tanítás Terve teljesen szabad választást enged a VII. oszt. Latin nyelvi olvasmányokat illetően Cicero in Catilinam T., pro sessio és in Verrem beszédei között. Intézetünkben több éven át a nevezett osztályban Cicerónak Verres elleni beszédeit olvastattuk, most a változatosságon kívül kivált azon szempont javallja a jelzett beszéd olvastatását, mert az az ab rupto beszédeknek egyik kl. példánya.

Kérem a kir. Főigazgatóságot, a közlöttek után kegyeskedjék a kérdéses tankönyvváltoztatást utólag jóváhagyni.

Fogarasi, 1910. április 22.

Major Károly dr.,
igazgató

91.

134./1910.

Babics Mihály intézeti r. tanárnak a nm. Minisztériumhoz nevének hivatalos használatban a keresztnevél adatai szerint való írása iránt hivatalom szintjén beadott kérelmét feltesztem.

Fogarasi, 1910. április 25.

2 drb. melléklet.

Major Károly dr.,
igazgató

92.

135./1910.

442. szám.

1910.

Hivatkozással folyó évi 357. számú leiratomra, ezennel pótlólag megengedem, hogy a jövő 1910/11-dik iskolai évben a fogarasi állami főgimnázium VII-dik osztályában eddig használt Zsámboky-féle „Cicero IV. beszéde Verres ellen” helyett Boros Gábor dr. „M. Tullii Ciceronis in L. Sergium Catilinam oratio quatuor” című könyve *új tankönyvvül* bevezetessék.

Miről az Igazgatóságot folyó évi 129. számú előterjesztésére tudomásulvétel és további eljárás végett értesítem.

Nagyszeben, 1910. évi április hó 25-én.

Walther Béla
tanker. kir. főigazgató

93.

157./1910.

512. szám.

1910

A M. KIR. ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM IGAZGATÓSÁGÁNAK
FOGARAS.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úr Ő Nagyméltósága folyó évi április hó 21-én 34249. szám alatt kelt rendeletével utasította a fogarasi m. kir. adóhivatalt, hogy az otthelyi állami főgimnáziumnál 1909. évi október hó 1-től 1910. évi február hó 6-ig végzett helyettesítésekért Babics Mihály, Halmy Gyula, Krebsz Ernő és László Béla dr. intézeti tanárok részére heti 1–1 óra után egyenként harminchét (37) K 30 fillér órátöbbleti díjat nevezetteknek kellően bélyegelt s az intézet igazgatója által láttamozott nyugtáira fizessen ki.

Miről az Igazgatóságot ezidei 86. számú előterjesztésére tudomás és további eljárás végett értesítem.

Nagyszeben, 1910. évi május hó 6-án.

a főigazgató távollétében:

Szentimrei István
áll. főgimnáziumi igazgató
főigazgatóhelyettes

94.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1910. május hó 6-án megtartott IV. ellenőrző értekezletéről

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

95.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban
1910. május 6-án megtartott IV. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Lásd a 14. számú táblázatot a 264. oldalon!

96.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1910. évi május 21-én Walther Béla tanker. kir. főigazgató elnöklete alatt
megtartott értekezletéről.

Jelen vannak: Walther Béla nagyszebeni tanker. kir. főigazgató, Major Károly dr., igazgató és a teljes tanári kar.

Walther Béla tanker. kir. főigazgató az értekezletet megnyitja, és a jegyzőkönyv vezetésére felkéri Fridrich András r. tanárt. Üdvözlí a tanári testületet, örömének adván kifejezést, hogy végre-valahára az intézet új otthonába költözhetett, ahol most már végleg gyökeret verve és külső körülményektől

nem zavarva, mind jobban és tökéletesebben lesz képes feladatának ezen nemzetiségi vidéken megfelelni. Üdvözlí a legrokonszenvesebben az idén jött új tanárokat: itteni működésüket a talán sok tekintetben mostoha körülmények ellenére is ne tekintsék csak átmeneti állomásnak, hanem ideális magaslatra emelkedve, vegyék ki buzgón részüket abból a magasztos kultúrmunkából, melyet végezni ezen nemzetiségiéktől lakott vidéken kétszeresen hazafias kötelesség.

Áttérve a folyó évi május hó 18., 19., 20. és 21. napján megtartott hivatalos látogatása alkalmával szerzett tapasztalatok és velük kapcsolatos észrevételek közlésére, első sorban hálás köszönetét tolmácsolja a magas kormány amaz áldozatkészségéért, mellyel az intézetnek új épületet emelt.

Tapasztalatait és észrevételeit különben a következőkben közli:

I. Intézeti épület és felszerelés.

1. *Az intézet épülete* a modern pedagógiai és higiénikus követelményeknek megfelel. A tantermek méretei, kivéve a természetrajzi és fizikai előadó termet, megfelelők, a világosság pazar, a szellőztetés kellő, a fűtés Meidinger kályhákkal történik, és a lefolyt enyhe télen megfelelő volt. A folyosók szépek és szélesek, úgyhogy a tanulók kedvezőtlen időben kényelmesen tölthetik ott az óráközi szüneteket. Ezzel szemben, mint fogyatkozás és hiány megemlíendő, hogy a folyosók és általában az épület nagyon szellős és huzatos, a folyosók cement burkolata rossz, a téglák sok helyt kitöredeztek, a szegélyek szétmállottak úgy, hogy javításuk és pótlásuk a nyár folyamán feltétlenül szükséges. Nyári tornahelyül az udvar hátsó, 80 m hosszú és 50 m széles része szolgál, amely célnak a még eszközlendő kavicsoztatása után teljesen megfelel. Játéktér ez idő szerint nincs, azonban a tárgyalások a kibérelés iránt folyamatban vannak, és remélhetőleg a magas Minisztérium meghozza az ehhez szükséges áldozatot. A tantermek közül csak a természetrajzi és természettani előadó, továbbá a kisebb gipszterem a szabadkézi rajzhoz nincsenek még használatban, a két elsőnek még nincs befejezve a berendezése.
2. *A bútorzatnak* legfontosabb része, a padok, jó s célszerű szerkezetűek és csinosak. A természetrajzi és fizikai előadóban még nincsenek padok, a felszerelés költségeinek engedélyezése iránt azonban az igazgató már fölterjesztést tett a nm. Minisztériumhoz, a már meglévő előadó asztalok célszerűek és szépek. Mintaszerű és kifogástalan a tornaterem

felszerelése. A többi bútorok, mint asztalok, fali táblák, szekrények többnyire sem nem szépek, sem nem célszerűek. A szekrények rosszul zárnak, nem védik a tárgyakat kellőleg a por ellen, a herbárium-szekrény és a természettani szertárban lévő szekrények rossz beosztásúak, a táblák falra erősítése célszerűtlen és rongálja a falat, anyaguk és festésük silány. A felülvizsgálat alkalmával hihetőleg sikerül e fogyatékok egy részét megszüntetni.

3. *Tanszerfelszerelés.* A szertárak és könyvtárak, amennyire eddig lehetséges volt a berendezkedés, szép rendben vannak. A még hiányos alapfelszerelés kiegészítésére az intézet nagyobb összeget kért, amit azonban ez ideig nem adott meg a Minisztérium. Addig is az éves beszerzések-nél a tantestület tartsa mindig szem előtt azokat a hiányokat, amelyek pótlása elkerülhetetlen és elsősorban szükséges.

Az éves gyarapodás a következő:

A.) Természettudományi szertár	59 db.	169 K 30 f-ért.
B.) Természettudományi szertár	11 db.	374 K 90 f-ért.
C.) Rajzszertár	15 db.	53 K 20 f-ért.
D.) Filológ., tört. és műv. szertár	46 db.	102 K 40 f-ért.
E.) Földrajzi szertár	25 db.	94 K 10 f-ért.
F.) Tanári könyvtár	82 mű, 22 folyóirat	164 K 10 f-ért.
G.) Ifjúsági könyvtár	385 mű	311 K 30 f-ért.

A tanári könyvtárt a tanárok szorgalmasan használják, azonban az ifjúsági könyvtárt, különösen az alsó osztályok, gyéren veszik igénybe. A tanulókat az önképzésnek és a jó könyvek olvasása fontosságának hangsúlyozásával, továbbá felvilágosító útbaigazítással buzdítani kell a szorgalmas olvasásra.

A természettudományi szertár kellőleg be van rendezve, dolgozó szobája is van, buzdítja a szaktanárt, hogy a vidék faunájának, flórájának és mineralógiájának gyűjtésével gyarapítsa maga is érdekességben és értékben a szertárt. Az intézet udvarán esetleg botanikus kert létesíthető, amely a közvetlen és szemléltető oktatást nagyban előmozdítaná.

II. Belső élet.

1. *Az igazgatói irodát* megvizsgálván, dicsérettel emeli ki, hogy az irattárt, iktatót, számadási könyveket, pénzkezelést mintaszerű rendben találta. A beíratási *anyakönyvek* és a *névkönyvek* rendben vannak, tiszták és csi-

nosak. Csak a felső osztályok anyakönyveiben egy-egy tanulónál nincsen kitöltve a tandíj rovata.

2. *A tanulmányi és fegyelmi naplók* szintén rendben vannak, és az igazgató és az osztályfőnökök kellőleg láttamozzák. A tananyag bejegyzése itt-ott nem elég tájékoztató. (Pl. „Ismétlés”, – „Példák”. –)
3. *Beíratott 329 tanuló*, kik közül 76 esik az I. osztályra, amely körülmény a párhuzamosítást tette szükségessé. *Nemzetiség* szerint a következőleg oszlanak meg a tanulók: magyar: 126, német 44, olasz 1, román 158, vallás szerint pedig: róm. kath.: 41, gör. kath.: 77, gör.kel.: 84, ref.: 38, ág. h. ev.: 37, unitárius 3, izraelita 49.

Ezen adatok igazolják a tanulók sokvallásúságát és soknyelvűségét, amely utóbbi körülmény jelentékeny mértékben megnehezíti az eredményes munkát, és fokozottabb buzgalmat igényel a tanárok részéről.

A tanulók életkorát illetőleg a viszonyok a múlthoz képest javultak ugyan, mindazonáltal még mindig akadnak egy-egy osztályon belül túlkoros ifjak.

Mínthogy e körülmény gyakran morális veszélyt rejt magában a fiatalabb tanulókra nézve, azért törekedni kell, hogy a tanulók lehetőleg egykorúak legyenek egy osztályon belül. Tanácsos volna, ha az igazgató esetleg évenként az év végén nyomtatott körözüvénnyel a jegyzők útján figyelmeztetné a szülőket, hogy fiaikat, ha taníttatni akarják, lehetőleg a 4. elemi bevégezése után, a törvényes időben hozzák a gimnáziumba. *A tanulók egészségi állapota* általában jónak minősíthető. Két súlyosabb betegségi eset fordult elő, a mulasztások száma közepes.

Az idegen tanulók szállásviszonyai tekintetében sokat tett az igazgató és a testület, és ennek folytán némi javulás állott be e téren, noha még mindig sok a kívánnivaló. Több tanuló lakik még most is konyhában, műhelyben a segédekkel, elvétele két tanuló alszik egy ágyban. A szülők szegénysége jórészen ennek oka. A testület továbbra is a szállások többszöri látogatásával, a szülők jóakarátú felvilágosításával igyekezik a bajokat orvosolni. Egyébként a szülők és szállásadók érdeklődése az iskola iránt a múlthoz képest javult, többször és többen jelennek meg a *fogadó órákon* a tanulók előmenetele, magaviselete iránt érdeklődni. Az intézet *fegyelmi állapota* általában jónak mondható. Az év folyamán 8 tanuló kapott igazgatói megrovást és ezzel kapcsolatban kevésbé szabályszerűt korcsmák látogatása, kártyázás és szemérmetlen káromkodás miatt. A hitoktatók jelentései a tanulók vallásosságát és erkölcsét illetőleg megnyugtatók, hazafiasság szempontjából sem volt kifogás.

4. *A tanítás terén* elsősorban nyelvi nehézségekkel kell küzdeni még a felsőbb osztályokban is. E téren az idén az I. osztályban tett kísérlet, hogy t.i. szeptember hóban a latin nyelv órái is a magyar nyelv tanítására fordíttatnak, jó hatással volt, amennyiben a tanulók hamarabb sajátították el a legszükségesebb fogalmak magyar elnevezését.

Általánosabb észrevételei a tanításra vonatkozólag: A tanulók előadó képessége többnyire gyenge. Az előadó képesség fokozására, anélkül, hogy közbevetett kérdésekkel folyton megakasztanók, engedjük a tanulókat adandó alkalommal ismereteiket összefüggően előadni. Továbbá óvakodjunk a kérdésnél a kérdésnek széjjel folyó általánosságban való felvetésétől, konkrété jelölje meg a tanár a fogalmat, amelyre feleletet vár. Végre a felettetéseknél, magyarázatoknál is, eltekintve a fordítástól, ne legyenek nyitva a tankönyvek, mert ez a súgást, a könyvbé nézést mozdítván elő, zavarja a felelőt, illetőleg a tanár magyarázatát. Különben sok a piszkos, rongyos tankönyv, melynek kiküszöbölésére a segítő egyesület is tegye meg a tőle telhetőt.

Az egyes tárgyakra vonatkozó megjegyzései egyébiránt a következők:

a.) *Magyar nyelv.*

A III. osztályban a rendszeres nyelvtant ismétlik, összefoglalták a hangtant és a beszédrészeket. Az eredmény jobb lehetne, a tanulók nem fejezik ki magukat elég szabatosan.

b.) *Latin nyelv.*

Az alsóbb osztályokban előszeretettel mondatják végig egy főnévnek teljes declinációját, vagy az igének valamely idejét, ami, ha a tanulók túl vannak az elemeken, időfecsérlés. Helyesebb és céltudatosabb eljárás, ha a tanár feladja a szó magyar alakját, és a tanuló megmondja a latin *aequivalens*-ét.

Az I.A, I.B és II. o.-ban a tanítás Dent könyve alapján történik. A fordítási készség, a szóbőség megfelelő, a nyelvtan ismerete az I. A.-ban biztosabb, mint az I. B.-ben. Figyelem fordítandó arra, hogy a colloquiumokat a tanulók lassabban és értelmesebben mondják el. A II. oszt.-ban a könyv nélkül jól tudták, a fordítás is szépen ment, a nyelvtan tudása azonban biztosabb lehetne.

A IV. oszt.-ban Ovidiust tárgyalják helyes elemzéssel, jó fordítással. A közbevetett kérdésekből meggyőződött, hogy a tanulók értették a szöveget, és a mondattant is jól tudják.

A VI. oszt.-ban Liviust jól fordították, de túl sokat grammatizáltak.

A VII. oszt.-ban Vergiliust fordították, nagyon különböző eredmén-

nyel. Két jobb tanuló túlságosan folyékonyan, egy gyengébb tanuló pedig nagyon gyarlón fordított.

c.) *Görög nyelv.*

Az V. oszt.-ban ion nyelvjárással kezdték, és az Odyszeiát fordítják szép eredménnyel, a szókincs és a nyelvtan ismerete megfelelő.

A VII. oszt.-ban Herodotos fordítása sima és gyors, de kissé felületes.

d.) *Német nyelv.*

A tanítás közvetítő módszerrel folyik, de a teljesen direkt módszer talán jobb eredményt biztosítana.

A III. oszt.-ban a tanár sokat beszél magyarul. Az olvasmánnyal kapcsolatos beszédgyakorlat elég jól ment.

A VI. oszt.-ban Lid egyik románcának tartalmát foglalták össze németül, majd áttértek a következő románc fordítására, ami kissé nehézkiesen ment.

e.) *Történelem.*

Az V. oszt.-ban Julius Caesart tárgyalták. A tanítás oknyomozó, és a tanulók az események pragmatikus összefüggését értelmi fejlettségükhöz képest átértik.

A VII. oszt.-ban Spanyolország és Portugália földrajzát tanulják. A tanulók meglepő sok részletet tudnak, és a földrajzi tárgyalással kapcsolatban ügyesen foglalták össze ezen országok történelmét.

f.) *Görögpótló.*

Az V. oszt.-ban Ilias előzményeit és tartalmát reprodukálták a tanulók jó eredménnyel, és úgy látszik, nagy kedvvel is.

g.) *Földrajz.*

A II. oszt.-ban a tanulók Afrika földrajzában jól tájékozottak, a térkép-vázlat-rajzolás a táblán azonban kevésbé sikerült.

h.) *Természettan.*

A VI. oszt.-ban a szervetlen kémia alapelveit foglalták össze a tanulók jó eredménnyel, noha a kísérletek hiánya, amik az idén még nem voltak lehetségesek, meglátszik.

i.) *Természettan.*

A VII. oszt.-ban az akhromatiesmusról és a színekpek nemeiről fellettek értelmesen a tanulók, hasonlóképpen értelmes volt a színekp-elemzésről és a spektroszkópról tartott magyarázat is.

j.) *Mennyiségtan.*

Az I. oszt.-ban az összeadás és kivonás ismétlése folyt. Az alapfogalmakról nem elég alapos a fiúk tudása. A számolás a táblán és

a fejszámolás nehézkesen ment. A fejszámolás ne elvont számokkal, hanem kis konkrét példák alapján történjék: ez fejleszti a gyermekek gondolkodását, amaz csak mechanizmus.

A IV. oszt.-ban a tanulók szóbeli egyenletek megfejtését gyakorolták jó eredménnyel. A tanulók tisztában vannak a tanultakkal.

A VI. oszt.-ban a trigonometria alapismereteiben nem eléggé jártasak a tanulók, a feleletek nem eléggé precízek. A tanításnál a tanulók logikus gondolkodásának fejlesztésére kell törekedni.

A VII. oszt.-ban a függvények folytonosságáról folytat a tanítás, amit a tanulók át is értettek. Az anyag azonban kissé későre fejeződött be, amiért is az alapos átismétlésre pótló órákat ajánl.

k.) *Mértan.*

Az I. A. és I. B.-ben elég tájékozottak a tanulók az anyagban, bár az I. B.-ben egyik-másik tanuló keveset tudott. Figyelmezteti különben a szaktanárokat, hogy minden elméleti fejtegetést kerülve, teljesen szemlélet alapján, főleg utánméréssel szerezzék meg a tanulók mértani ismereteiket.

- l.) *Szabadkézi rajz* terén egy-két tehetséges tanulót kivéve, az eredmény csak közepes, bár el kell ismerni, hogy a tanulók szorgalmasan és sokat rajzolnak.
- m.) *Torna, ének és zenében* a bemutatott eredmény teljesen kielégítő, bár feltűnő, hogy oly kevés tanuló vesz részt az énekekben.
- n.) *Az írásbeliek* kellő számban íratnak meg. Külalakjuk nem megfelelő, sok a piszkos és elhanyagolt írású dolgozat. A javítás általában elég gondos, de szükséges, hogy a javítást a tanár újból átnézzék. A számtani feladatoknál az eredmény ne csak számokban, hanem szavakba foglalt felelettel is legyen feltüntetve.
- o.) *Rendkívüli tárgyak:* Az *egészségtant* a VII. és VIII. oszt. tanulói külön heti 1–1 órában tanulják, *éneket és zenét* az I–VII. osztály heti 2–2 órában, gyorsírást III.–VII. oszt. két csoportban heti 1–1 órában, *román nyelvet* a II–VIII. oszt. két csoportban heti 1–1 órában, a *szabadkézi rajzot* I–VIII. oszt. Heti 1–1 órában.
- p.) *Tankönyvváltoztatás:* A jelen iskolaévben az V. oszt.-ban bevezették a Walther–Kaufmann-féle geometriát, mely a szaktanár kijelentése szerint a gyakorlati tanításban teljesen bevált.
- r.) *Hospitálás.* Végül a tanítás egy nagyon instruktív mozzanatára hívja föl a testület figyelmét: ez a *hospitálás*. Örömmel látta, hogy az igazgató igen sűrűn hospitál, aminek hatása bizonyára jótékonyan

nyilvánul meg a tanítás általános irányításában, hasonlóképpen szorgalmasan hospitálnak egyes tanárok is. A hospitálás, mind a tanításra, mind a nevelésre nagyon fontos.

A középiskola feladata bizonyos általános műveltség nyújtása, és e tekintetben minden tantárgy egyformán fontos a középiskolában. Mindenik tantárgy egy-egy láncszem, amelyek harmonikus összeilleszkedése, láncolata képezi az általános műveltséget. Ez a harmonikus összeilleszkedés csak úgy lehetséges, ha egyik tanár érdeklődik a másik tanítása iránt: milyen rendszerrel tanítja tárgyát, miként használja föl a tantárgyában kínálkozó nevelő momentumokat. Így a hospitáló tanár újabb és újabb kapcsolatot talál saját tárgya és tanártársai tárgyai között, ami egyrészt mélyíti az egyes tárgyakat, másrészt egységes, harmonikus egészbe koncentrálni azokat.

De fontos a hospitálás a tanulók egységes és egyöntetű elbírálásánál, általában a tanuló egyéniségének megismerésére is. Hospitálás útján győződünk meg, hogy van tanuló, aki, míg egy tárgyban nagyon gyenge, addig a többiekben jó előremenetelt tanúsít, vannak, akiknek erős nyelvérzékük van, de gyengék a reális tárgyakban és fordítva. Ily körülményeket figyelembe véve, az elbírálás sokkal kiegyenlítőbb és méltányosabb lesz, s nem maradhat nevelő hatás nélkül a gyermekekre.

Szembeötlő lévén a hospitálás fontossága a nevelésre és tanításra, annak még fokozottabb mértékben való gyakorlását a legmelegebben ajánlja, mint olyan eszközt, amely a középiskola feladatának elérését hathatósan előmozdítja. Hangsúlyozza, hogy e feladat megvalósításánál igyekezzék a testület a gondjára bízott ifjúság lelkében megerősíteni azt a meggyőződést, hogy e földön, Árpád földjén, csak egy eszme lehetséges, amely a haza valamennyi lakosának érdekeit magában foglalja, és ez az egységes magyar állam eszméje.

A testület ily irányú működésére kéri Isten áldását.

A főigazgató e lelkesítő szavai után Major Károly dr., igazgató megköszöni a testület munkájának elbírálása során kifejtett útmutatásokat, amelyeket a testület nem késik átvinni a tanítás gyakorlatába. A tanítás munkájának elismerő méltánylása csak erősíti a testület ama törekvését, hogy a tanítás eredményét fokozza, és az intézetet minél magasabb színvonalra emelje. Továbbá is kéri a testület nevében és részére a főigazgató jóindulatát.

Ezzel az értekezlet véget ért.

Kmf.

[kézjegyek:]

Major Károly dr.,
igazgatóFridrich András
jegyzőAlbert János
Vodráska VencelReider Béla
Ambrózy Pál
Tas Kálmán
Nádasdi Dániel
Krebsz Ernő
Albrich JánosDr. László Béla
Papp István
Babits Mihály
Bausz Gyula
Papp János
Halmy Gyula

97.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1910. június 15-én és folytatólag június 24-én tartott év végi
előleges és végleges osztályozó tanácskozásáról.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

98.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1910. június 24-én tartott évzáró tanácskozásáról.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

99.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1910. jún. 24-án tartott
év végi osztályozó tanácskozás eredményéről.

Lásd a 15. számú táblázatot a 265. oldalon!

100.

260./1910.

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban az 1910/11. isk. évben a rendkív. tárgyak közül az egészségtant a VII. és VIII. osztályban külön-külön, heti 1–1 órában Lesmann Henrik dr., középiskolai iskolaorvos és egészségtanár tanítja. A román nyelv tanítására, heti két órában, két csoportban Papp János intézeti rendes tanárt, a szabadkézi rajzon, két csoportban, heti 1–1 órában Reider Béla r. rajztanárt, a levelező és vitagyorsírás tanítására heti 1–1 órában Tas Kálmán h. tanárt, az ének és zenére, heti 2–2 órában, valamint heti 6 órában a 3 csoportra osztott játékdélutánok vezetésére Albrich János intézeti r. tornatanítót és okl. ének-zenetanárt, akik a nevezett tárgyakat a lefolyt isk. évben is tanították, hozom javaslatba.

A francia nyelv tanítására pedig, ha az idén elegendő számú tanuló jelentkeznék, Babits Mihály r. tanárt, aki erre hajlandó vállalkozni.

Fogaras, 1910. július 7.

Major Károly dr.,
igazgató

101.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1910. évi augusztus 30-án tartott alakuló értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]
Babits Mihály

102.**[kivonat]**

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium I–VIII. osztályának névkönyvei
az 1910/11 isk. évről

[Babits Mihály osztályának (VII. osztály) névsora]

<i>Sorszám</i>	<i>Név</i>	<i>Szül. helye</i>	<i>Ideje</i>
1.	Brandschott Dezső	Perecsen	1890. jan. 1.
2.	Buzeczky Ernő	Alsóvist	1894. máj. 23.
3.	Czecz János	Szeszcsor	1893. dec. 29.
4.	Deutsch Vilmos	Besztercze	1893. dec. 27.
5.	Fazakas Gyula	Karácsonyfalva	1893. okt. 30.
6.	Gabor Aurél	Voila	1892. máj. 16.
7.	Gavra Sándor	Rézbánya	1893. máj. 4.
8.	Helmu Péter	Sóna	1893. okt. 10.
9.	Hódi Károly	Fogaras	1893. okt. 30.
10.	Majer János	Boholcz	1894. febr. 28.
11.	Peptea György	Jás	1892. okt. 7.
12.	Román János	Abafája	1891. dec. 25.
13.	Schul Náthán	Fogaras	1893. dec. 2.
14.	Steiner József	Fogaras	1893. máj. 12.
15.	Turcu Titusz	Fogaras	1894. máj. 14.
16.	Hófer Jenő	Mezőhegyes	1894. márc. 12.

103.

341./1910.

Tantárgyfelosztás

Lásd a 16. számú táblázatot a 266. oldalon!

104.

342./1910.

1101. szám.

1910.

A M. KIR. ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM IGAZGATÓSÁGÁNAK
FOGARAS.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úr Ő Nagyméltósága folyó évi augusztus hó 19-én 34248. szám alatt kelt rendeletével utasította a fogarasi m. kir. adóhivatalt, hogy Babits Mihály, Krebsz Ernő, Nádasdi Dániel, Papp István, László Béla dr., Albert János, Vodráska Vencel otthelyi állami főgimnáziumi tanároknak, Lesmann Henrik dr. állami főgimnáziumi iskolaorvos-egészségtanárnak és Ábel Janka állami polgári leányiskolai tanítónőnek az általuk az 1909/10-dik iskolai évben tartott ismeretterjesztő előadásokért 20–20 korona tiszteletdíjat kellően bélyegelt nyugtáikra fizessen ki.

Miről az Igazgatóságot ez idei 85. számú előterjesztésére tudomás és további eljárás végett oly felhívással értesítem, hogy az idezárt levelet tekintés után lezárva címzettnek kézbesíteni szíveskedjék.

Nagyszeben, 1910. szeptember hó 6-án.

1 darab melléklet.

Walther Béla
tanker. kir. főigazgató

105.

ÓRAREND

a fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban az 1910/11 tanévben.

[Babits Mihály óráinak kivonata]

Hétfő	8–9	VII. o.	Latin
	9–10	VI. o.	Görögpótló irodalom
	10–11		
	11–12	VII. o.	Magyar

Kedd	12–1	VI. o.	Magyar
	3–4		
	4–5		
	8–9		
	9–10	VII. o.	Latin
	10–11	VII. o.	Görögpótló irodalom
	11–12		
Szerda	12–1		
	3–4		
	4–5		
	8–9	VII. o.	Latin
	9–10	VI. o.	Magyar
	10–11		
	11–12		
Csütörtök	12–1		
	3–4	V–VIII. o.	Ifj. könyvtár
	4–5		
	8–9	VII. o.	Latin
	9–10	VI. o.	Görögpótló irodalom
	10–11	VII. o.	Görögpótló irodalom
	11–12	VII. o.	Magyar
Péntek	12–1		
	3–4		
	4–5		
	8–9	VII. o.	Latin
	9–10	VII. o.	Görögpótló irodalom
	10–11		
	11–12	VI. o.	Magyar
Szombat	12–1		
	3–4		
	4–5		
	8–9	VII. o.	Magyar
	9–10	VI. o.	Görögpótló irodalom
	10–11		
	11–12		
	12–1		
	3–4		
	4–5		

[A VII. osztály heti órarendje:]

VII. osztály
Osztfő: Babits Mihály

Hétfő	8–10	Latin	Babits
	8–10	Német	Krebsz
	10–11	Történelem	Vodráska
	11–12	Magyar	Babits
	12–1	Természettan	Nádasdi
	3–4	Egészségtan	Lesmann dr.
	4–5	Román	
Kedd	8–9	Mennyiségtan	Nádasdi
	9–10	Latin	Babits
	10–11	Görög	Ambrózy
	10–11	Görögpótló irod.	Babits
	11–12	Torna	Albrich
	12–1	Hittan	
	3–4		
Szerda	4–5		
	8–9	Latin	Babits
	9–10	Német	Krebsz
	10–11	Természettan	Nádasdi
	11–12	Természettan	Nádasdi
	12–1	Történelem	Vodráska
	3–4		
Csütörtök	4–5		
	8–9	Latin	Babits
	9–10	Mennyiségtan	Nádasdi
	10–11	Görög	Ambrózy
	10–11	Görögpótló irod.	Babits
	11–12	Magyar	Babits
	12–1	Hittan	
Péntek	3–4		
	4–5		
	8–9	Latin	Babits
	9–10	Görög	Ambrózy
	9–10	Görögpótló irod.	Babits
	10–11	Torna	Albrich
	11–12	Történelem	Vodráska
	12–1	Német	Krebsz
	3–4		
	4–5		

Szombat	8–9	Magyar	Babits
	9–10	Mennyiségtan	Nádasdi
	10–11	Természettan	Nádasdi
	10–12	Görög és gp. rajz	Ambrózy
	10–12	Görög és gp. rajz	Reider
	12–1		
	3–4		
	4–5		

Fogaras, 1910. szeptember hó 8.

106.

[kivonat]

A fogarasi áll. főgimnázium tanártestületének 1910. szept. 9-én tartott
I. módszeres értekezletéről felvett

Jegyzőkönyv

VI. osztály.
Magyar nyelv.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: Szilágyi és Hajmási különb. feldolgozásai. Vörösmarty: Szép Ilonka, Cserhalom. Arany balladái, Buda halála. Zrínyi: Szigeti veszedelem. Arany: Első lopás. Csokonai: Dorottya. Szemelvények egyéb eposzokból. Petőfi lírai versei.

Magánolv.: Népballadák. Arany: Toldi szerelme.

Könyv n.: Vörösmarty: Szép Ilonka. Zalán előhangja. Arany balladáiból és Petőfiből szabad választás.

Dolg. 5.

1. Valamely kép vagy szobor (az isk. műv. gyűjteményben látott) leírása.
2. Hogyan simul Arany balladáiban a versforma a hangulathoz?
3. Rozgonyi Piroska jellemzése.
4. Miben különbözik Buda halála a régebbi eposzoktól? (isk.)
5. Regény-e vagy eposz Toldi szerelme?

Görögpótló.

Tanár: Babits Mihály.

Szemelvények a görög elégia, epigramma és iambos költészetből, az aiol dalokból és a dór karénekekből. Szemelvények a magy. klassz. formájú költ. úttörőinek és művelőinek verseiből.

Könyv n.: Ledőlt diófa. Wesselényi hamvaihoz. Mohács.

Dolg.: Melyek a magy. nemzeti vonások a magy. klassz. isk. alkotásaiban? (Jan. 14.)

VII. osztály.

Magyar nyelv.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: A tankönyv szemelvényei. Nagyobb olvasmányok: Margit-legenda. Balassi Menyhért árultatásáról. Ilosvai, Tinódi, Balassi versei. Zrínyi: Török afium. Kuruc dalok.

Magánolv.: Gyöngyösi Murányi Venus vagy Kemény János.

Könyv n.: Balassi: A végekről, Borivóknak, Boldogtalan vagyok. – Kuruc tábori dal. Kölesdi harc.

Dolg. 5.

1. Eposzi elemek mondásainkban és legrégibb históriás énekeinkben.
2. Középkori legendáink, mint a novellairás ősei.
3. A XVI. sz. és a szatíra.
4. Az époszi csodák Zrínyinél és Gyöngyösinél.
5. Hogyan ismerhetjük meg a kuruc kort a kuruc versekből?

Latin ny.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: Verg. Aen. VI. 42–155. 264–330. 384–425. 450–475. 680–900. VII. 40–105. VIII. 310–370. 610–720. IX. 140–180. 530–595. XII. 890–951. – Cic. Cat. I.

Könyv n.: Aen. VI. 867–886. Cic. Cat. I. 1.

Dolg. 9. (szerda 8–9). Felváltva lat.–magy. és magy.–lat. az olvasm. kifejezéseinak begyakorlására.

Görögpótló.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: Szemelvények Virág, Kazinczy, Jászay, Teleki, Horváth, Szalay és Salamon történeti, Kölcsey, Wesselényi, Széchenyi, Eötvös, Kossuth, Deák, Toldi és Gyulai szónoki műveiből.

Könyv n.: Szemelvények Kölcsey Mohácsából.

Dolg.: A szónoklás szerepe a történelemben. (Jan. 14.)

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

107.**351./1910.**

Babits Mihály fogarasi m. kir. állami főgimnáziumi r. tanárnak a szekszárdi állami főgimnáziumhoz hasonló minőségben leendő áthelyezése iránti kérelmét, azon teljes méltánylást érdemlő körülményre tekintettel, hogy nevezett tanár szekszárdi születésű, s így áthelyezésével legfőbb óhajta menne teljesülésbe, ami másrészt hivatásának odaadással és fokozott munkakedvvel végzésére csak kedvező kihatással járhat, pótlólag terjesztem fel.

Fogaras, 1910. szept. 14.

2 drb. melléklet: minősítő táblázat
folyamodvány

Major Károly dr.,
igazgató

108.**A FOGARASI**

M. KIR. ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM
IGAZGATÓSÁGA

369. szám.
1910.

Értesítés.

Az osztályfőnök és szaktanár Urak a szülőket vagy helyetteseiket gyermekeik erkölcsi viseletét és tanulmányi előmenetelét illető megbeszélések céljából az intézeti Fogadó Szoba helyiségében a következő sorrendben fogadják:

Október	3.	hétfő	10–11.	Papp János
			11–12.	Tas Kálmán
	4.	kedd	9–10.	László Béla dr.
			10–11.	Halmy Gyula
			11–12.	Fridrich András
	5.	szerda	9–10.	Bausz Gyula
			10–11.	Reider Béla
	6.	csütörtök	10–11.	Babits Mihály
			11–12.	Albert János
	7.	péntek	9–10.	Papp István
			10–11.	Vodrácska Vencel
			11–12.	Nádasdi Dániel
			9–10.	Krebsz Ernő
	8.	szombat	10–11.	Ambrózy Pál
			11–12.	Szentirmai Imre dr.

A fogadóóráról a tanulók maguk is értesítsék szüleiket vagy azok helyetteseit, még kellő időben.

Fogaras, 1910. szept. 26.

Major Károly dr.,
igazgató

FOGARASI M. KIR. ÁLLAMI FŐGYMNASIUM IGAZGATÓSÁGA
1898.
[körbélyegző]

109.

404/1910.

[Major Károly dr., igazgató felterjeszti az ifjúsági könyvtár 1910/II. isk. évi beszerzésének tervezését. – Fogaras, 1910. október 21.]

[Irattári tőpéldányként a Babits által három oldalon, kézírással, kitépett füzetlapokra lejegyzett könyvlista őriztetett meg!]

1.

V. – VIII. osztály

Kostyál Jenő Bpest Erzsébet-körút 32. antiq.

Endrődi: Magy. költészet kincsháza	7.-
Endrődi: Századunk magy. irodalma képekben	3.-
Endrődi: Magy. költészet kis kincsháza	2.60
Vende: Magy. irod. tört. képekben 2 kötet	6.-
Reinach: Művészet kis tükre	4.-
Ariosto: Örjögő Lórántja (Radó) 2 kötet	5.60
Beöthy: Magy. irod. kis tükre	2.40
Irodalmi kincsek 5 kötet bőrkötésben	9.80
Kemény Zsigmond: Tanulmányai 3 köt.	9.80
Madách összes művei 3 kötet	10.-
Gubányi: Öt év Mandzsuországból	6.-
Kármán J. művei 2 kötet	2.-
Palágyi: Madách élete	3.-
Pázmány P. műveiből díszkötés	2.40-
Sebestyén: Regös énekek	3.-
Tóth B. Magy. anekdotakincs 6 kötet	26.-
	90.60

2.

Magyar Könyvtár

Katona: Középk. Legendák és példák 10 db.	3.-
Shakspere: Coriolanus 5 db.	3.-
Arany: Szemelvények a Toldi szerelméből 5 db.	6.-

Olcsó Könyvtár

Puskin: Anyégin Eugén	1.-
Taine: Eszmény a művészetben	-60
Taine: Olasz művészet bölcselete	-20
Taine: Görög művészet bölcselete	-40
Taine: Németség. Művészet bölcselete	-40
Riedl: Magy. irod. főirányai 5 db.	3.-
Arany: Buda halála 5 db.	4.-
Fazekas: Ludasd Matyi 5 db.	1.-

Jeles Írók Iskolai Tára

Pázmány: Kalauza	1.20-
Pázmány: Vál. beszédei	1.20-
Zlinszky: Szemelv. a magy. nemz. líra köréből 5 db.	11.-
Toncs: Szemelv. a magy. klassz. isk. költőiből	<u>1.80-</u>
	36.80

3.

Franklin társulat

Ferenczi Zoltán: Régi magy. költészet. Képek. 2 kötet	12.-
---	------

Athenaeum

Petőfi költeményei Baditz, Benczur stb. rajzaival 4 kötet	12.-
---	------

Szilágyi Béla antiq. Károly-körút 26.

Barzini Luigi: Pekingtől Parisig automobilon	11.-
Sebők: Öt világrészen keresztül	6.-

Gámán Könyvkereskedése Kolozsvár

Cs. Papp József: Dante pokla (mellékelt utalvány)	2.-
	40.20

Összeg

1. lap.	90.60
2. lap	36.80
3. lap	40.20
	167.60

110.

405./1910.

A nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztériumnak a vidéki közművelődési előadások tárgyában hozott 1906. évi 103.800., 1907. évi 1402. és 1908. évi febr. 4-én 11.243. sz. körrendeletei értelmében az 1910/11. iskolai évben, részben a vezetésem alatt álló intézet tanártestületének tagjai, részben pedig a helybeli társadalom köréből arra megnyert előadók által tartandó közművelődési előadások alább közölt sorrendjét azzal a kéréssel terjesztem fel a kir. Főigazgatóságához, kegyeskedjék azt a nm. Minisztériumnak tudomásulvétel céljából bemutatni.

I. Sorozat:

1. 1910.	Krebsz Ernő,
nov. 5. áll. főgimn. tanár:	Schiller. (vetítéssel)
2. 1910.	Szentirmai Imre dr.
nov. 12. áll. főgimn. tan.:	A francia forradalom. (vetítéssel)
3. 1910.	Babits Mihály,
nov. 19. áll. főgimn. tanár:	A modern impresszionizmus.
(vetítéssel)
4. 1910.	Albert János,
nov. 26. áll. főgimn. tanár:	Arany János költészete.
(ének-zenekari kísérettel,
szavalatokkal)
5. 1910.	Papp István,
dec. 3. áll. főgimn. tanár:	Utazás a csillagok körül.
(vetítéssel)
6. 1910.	Vodrácska Vencel,
dec. 10. áll. főgimn. tan.:	A jégárok keletkezése
és tűneményei. (vetítéssel)

II. Sorozat:

1. 1911.	Ábel Janka,
febr. 4. áll. polg.isk. tanítónő:	A Duna. (vetítéssel)
2. 1911.	Zankó Emil,
febr. 11. m. kir. erdőmérnök:	Az erdő és a fa ipari használata.
3. 1911.	Reisz Árpád dr.
febr. 18. ügyv. vár. tisztii ügyész:	A nőemancipáció.

<p>4. 1911. Lesmann Henrik dr.
febr. 25. isk. orv. és eg. tanár:</p> <p>5. 1911. Bedő Ferenc,
márc. 4. kir. járásbíró:</p> <p>6. 1911. Bausz Gyula,
márc. 11. áll. főgimn. tanár:</p> | <p>Tévhitek, előítéletek,
hamis nézetek a természet-
és orvostudomány köréből.
Jog és erkölcs.</p> <p>Elektromos hullámok
és drót nélküli telegrafálás.</p> |
|--|---|

Fogaras, 1910. október hó 21-én.

Major Károly dr.,
igazgató

111.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1910. okt. 26-án megtartott I. ellenőrző értekezletéről

[aláírók kézjegyei között:]
Babits Mihály

112.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban
1910. okt. 26-án megtartott I. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Lásd a 17. számú táblázatot a 268. oldalon!

113.

419./1910.

316. szám

kt. 1910.

Legénység általános műveltségének
fejlesztése érdekében ismeretterjesztő
előadások tartását kéri.

A fogarasi állami főgimnázium tekintetes igazgatóságának

Fogaras, 1910. október 29-én.

Fogaras.

Hivatalos tisztelettel megkeresem a tekintetes címet, hogy a zászlóalj legénységének közhasznú, és a látókörük szélesbítésére szolgáló, alacsonyabb értelmi fokukhoz mért előadásoknak decembertől április végéig terjedő időben való tartására a tanári kart szíveskedjék felszólítani.

Azon esetben, ha a tanári kar tagjainak önként vállalkozása által kéresem eredménnyel járna, az előadások idejére – a csapatkiképzésre való tekintettel – részünkről a szombati délutánok volnának a legalkalmasabbak, 4h és 6h között.

Kérem ezek után mielőbbi szíves értesítését aziránt, hogy a tanári kar mely tagjai, mikor, mily tárgyból és hol óhajtanak előadást tartani.

Molnera György [?]

114.

425./1910.

Vonatkozással a Nagytekintetű Parancsnokságnak f. évi okt. 29-én és nov. 10-én 316. sz. a. intézett megkereséseire, a vezetésem alatt álló fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestülete által tartandó, a legénység ismereteit fejlesztő 1910/11. isk. évi előadások sorrendjét az alábbiakban küldöm:

1. 1910. dec. 3.	Vodráska	áll.	tanár.	Magyarország legnevezetesebb csatateréi.
	Vencel	főgimn.		
2. 1910. dec. 10.	Papp István,	”	”	A hőtan köréből. I.
3. 1910. dec. 17.	Papp István,	”	”	A hőtan köréből. II.
4. 1911. jan. 7.	Albert János,	”	”	A magyar helyesírás.

5. 1911. jan. 14.	Szentirmai Imre dr.	”	”	A társadalom kifejlődése.
6. 1911. jan. 21.	Babits Mihály,	”	”	Petőfi.
7. 1911. jan. 28.	Bausz Gyula,	”	”	A légnyomásról. I.
8. 1911. febr. 4.	Bausz Gyula,	”	”	A légnyomásról. II.
9. 1911. febr. 11.	Lesmann Henrik dr.,	egészségtanár:	A test ápolásáról.	
10. 1911. febr. 18.	Krebsz Ernő,	”	”	A nyelvtanulás gyakorlati értéke.

Az előadások a jelzett időpontban, mindig d.u. 4–5-ig tartatnak az állami főgimnázium II. o. tantermében.

Fogaras, 1910. november hó 11.

Major Károly dr.,
igazgató

115.

428./1910.

A MÁV Nagytekintetű Igazgatóságának
Budapest, VI. Andrásy út 73–75.

A vezetésem alatt álló fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének arcképes igazolványait az 1911. évre leendő érvényesítés végett idezárta jegyzék mellett beküldöm. Egyúttal a nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztérium 1910. évi 2033. eln. számú körrendelete értelmében kezelési költség címén fizetendő illeték fejében a névjegyzékben foglalt 12 személy után 24, s illetőleg Albert János intézeti r. tanár 11.754. számú elveszett igazolványa helyett kiállítandó újabb igazolványért járó 3 K kiállítási díjat, összesen 27 K értékű levélbélyeget ragasztok fel a jegyzékre.

Fogaras, 1910. november hó 15-én.

Major Károly dr.,
igazgató

Mellékletek:

12 drb. félárú jegyváltásra jogosító igazolvány

1 drb. fénykép

27 drb. 1 K-nás levélbélyeg
2 drb. jegyzék

A nm. kereskedelmi m. kir. Minisztérium 45.559 – 1903. sz. r. a. ajánlott levél és értéknylvánítással el nem látott csomagok, melyekben érvényesítés végett beküldött arcképek foglaltatnak, portómentesek.

116.

/ad. 428/1910./

Jegyzéke

ezen intézetben működő azon állami alkalmazottaknak,
akik a m. kir. államvasutak vonalaira szóló félárú jegy váltására jogosító
arcképes évi igazolványaiknak az 1911. évre való megújítását,
illetve új igazolvány kiállítását kérik.

Lásd a 18. számú táblázatot a 269. oldalon!

117.

441./1910.

Popa Oktávián fogarasi gör. kel. s. lelkész és állami főgimnáziumi hitoktatónak folyamodványát, melyben a főgimnáziumnál, az állami elemi és polgári iskolánál teljesített hittani oktatásért járó s az előző évekről visszatartott 1600 K jutalomdíjnak és a múltban szenvedett károk miatt „államsegély” utalványozását kéri, ez alkalommal sem támogathatom.

Folyamodó ugyanis, aki ellen tudtommal politikai izgatás vétsége miatt ez idők szerint különben is vizsgálat folyik, egyházi főhatósága rendelkezésre ugyan, de tényleg mégsem tett eleget a nm. vallás- és közokt. m. kir. Minisztérium 1905. évi nov. 8. 79.872., 1906. évi máj. 30. 39.193. sz. intézké-nyeiben s illetőleg 1907. évi nov. 15. 111.247., 1908. évi jan. 14. 145.227–1907. és 1909. évi okt. 22. 124.555. sz. rendeleteiben megszabott azon fel-tételnek, hogy a hittant, mint rendes tárgyat, magyar nyelven tanítsa.

Fogaras, 1910. nov. 29.

Melléklet: 1 drb. folyamodvány.

Major Károly dr.,
igazgató

118.**[kivonat!]****Jegyzőkönyv**

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1910. dec.16-án megtartott II. ellenőrző értekezletéről

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

119.**Kimutatás**

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1910. dec. 16-án megtartott
II. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Lásd a 19. számú táblázatot a 270. oldalon!

120.**Jegyzőkönyv**

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanárkarának
1910. évi dec. 16-án Hirschhorn Nándor, VIII. oszt. végzett tanulónak
ismétlő érettségi vizsgálatának a fogarasi főgimnáziumban való
engedélyezése iránt benyújtott kérvénye tárgyában tartott
rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

121.**Jegyzőkönyv**

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
f. évi rendes tanszerátalány felhasználás tárgyában
1911. évi január 11-én tartott értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

122.**Jegyzőkönyv**

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1911. évi január 11-én Krauss Emma, V. o. magántanulónak
tandíjmentességi folyamodványa tárgyában tartott rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

123.**21/1911.**

László Béla dr., intézeti h. tanár lösebe következtében rajta végzett orvosi műtét után súlyos és válságos állapotban fekszik a vármegye közkórházában. Gyógyulása, ha remélhető, előreláthatólag hosszabb időt igényel, s így tárgyainak szakszerű helyettesítése vált szükségessé. Ehhez képest az V. osztályú heti 5 görög nyelvi órát átveszi Ambrózy Pál r. tanár, viszont ő Krebsz Ernő rendes tanárnak, aki a IV. oszt. heti magyar nyelvi óráját veszi át, átadja az I A, oszt. 1 szépírási óráját. A IV. oszt. heti 6 latin nyelvórát átveszi Fridrich András r. tanár, kinek így heti óraszám 22, Ambrózyé és Krebszé, tanároké 20–20. Addig is, míg az új tárgyfelosztást és óraszámot felterjeszhetném, kérem ez intézkedésem jóváhagyó tudomásulvételét.

Fogarás, 1911. januárus 15.

Major Károly dr.,
igazgató

124.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
Dr. László Béla h. tanár
elhunyta alkalmából 1911. jan. 17-én tartott rendkívüli értekezletéről.

Jelen vannak: Major Károly dr., igazgató és a teljes tanári kar.

A tanártestület egyhangúlag hozzájárult az igazgató következő előterjesztéséhez:

„Tekintetes Tanártestület!

A fájdalom és gyász érzései között gyűltünk együvé e pillanatban. Amitől a végzetes eset után tartottunk, bekövetkezett. László Béla dr. tisztársunk, intézetünk tanára, tegnap este 8 órakor kiszenvedett. Meghalt idő előtt, fiatalon, éppen mikor csak napok választották el a pályáján elérhető első sikertől, rendes tanárrá kinevezésétől. Harmadik éve már, hogy intézetünk-nél működött, mint kiváló képzettségű, hivatásának élő, kötelességeit híven és odaadással teljesítő tanár, mint hű tisztárs, ki mindnyájunk szeretetét és méltányló nagyrabecsülését bírta, mint tanítványainak igazságos, de mindig melegen szerető barátja és bírāja. Halála gyászt borít szeretteire, szüleire, kik elvesztése felett vigasztalhatlanok, és igaz gyász borítja testületünket. E gyász megilletődő érzésével javaslom a következőket:

1. A tanártestület a megboldogult emlékét jegyzőkönyvében megörökíti.
2. Kifejezi a családnak részvétét.
3. Gyászjelentést ad ki.
4. A ravatalra koszorút helyez.
5. A temetésen maga és az ifjúság testületileg jelenik meg.
6. A tanártestület nevében Szentirmai Imre dr. tanár búcsúztatja el a halottat.
7. Az ifjúság részéről Rosenberger Oszkár, VIII. o.t., ifj. elnök mond búcsúztatót.

Kmf.

Major Károly dr.,
igazgató

Fridrich András
jegyző

[kézjegyek:]

Reider	Vodráska	Ambrózy	Krebsz E.
Tas Kálmán	Halmy	Bausz	Papp István
	Babits	Nádasdi	Dr. Szentirmai Imre
		Papp János	Albrich János

125.

29/1911.

László Béla dr., intézeti h. tanár f. évi januárius hó 16-án elhunyt. Midőn e szomorú esetet az 1901. évi 3707. vkm. számú rendelet értelmében további intézkedések céljából bejelentem, egyszersmind a megboldogult tanár szegény sorsú szülői és hozzátartozóinak az iránt kifejezett [kérését] kívánom előterjeszteni: Kegyeskedjék a nm. vallás- és közokt. m. kir. Minisztérium, a rendkívüli méltánylást érdemlő körülményekre tekintettel, kivételesen a megboldogult évi 1600 K h. tanári jutalomdíjának három óra eső részletét temetési járulék címén, mint segélyt engedélyezni.

A megboldogult László Béla dr. ugyanis, kit három évi kiváló képességekkel és ritka hivatásérzettel betöltött h. tanári szolgálat után legjobb tudomásom szerint már csak napok választottak el rendes tanárrá kinevezésétől, még e hó 12-ig bezárólag szolgálatot teljesített, aminek folytán ez utólagosan fizetendő jutalomdíj megfelelő hányada jogutódait így is megilleti; de erejét messze túlhaladó anyagi áldozatot rótt e gyászra a családra, melynek tagjai a fővárosból nagy költséggel utaztak Fogarasra haldokló gyermekük betegágyához, és nagy költséggel szállították kedves halottjukat a fővárosba örök nyugalomra.

Fogaras, 1911. jan. 19.

Major Károly dr.
igazgató

126.

37/1911.

Fogaras Vármegye és Fogaras Város Izraelita Hitközségének Főrabbi Hivatala

Szám: 2 – 1911.

A Magyar Kir. Állami Főgymnasium Tekintetes Tanártestületének Helyben.

Tekintetes kir. Igazgató Úr!
Mélyen tisztelt Tanártestület!

A nemzeti kultúrának temploma, a fogarasi kir. Állami főgymnasium, el-siratta, meggyászolta László Béla dr.-t önmagához méltó módon.

Fogaras vármegye és Fogaras város izraelita hitközsége is igaz rész-vétellel áll a gyászoló Alma Mater mellé, és osztozik a vármegye első neve-lőintézetének mélységes fájdalmában, hiszen a lelkes tanár, a tudományos irodalomban jeles fiatal tudós, a vonzó egyéniség, a tanítványok egész se-regének hűséges nevelője hitben is testvérünk volt nekünk. A veszteség nagyságával büszkélkedő keserőséggel jegyezzük fel, hogy a korán letűnt élet felekezetünk dicsőségét növelte azzal, hogy a magyar kultúra palotájá-nak kiépítésén fáradozott, és nevelő munkájával, fényes tollával a nemzeti közszellem munkásává avatta magát.

Fogadja mélyen t. Igazgató Úr és az érdemes Tanártestület nem múltó hálánk és igaz tiszteletünk kifejezését.

Fogarason, 1911. január 20-án

Kelemen Adolf [?]
Fogaras vármegye tankerületi
megyei főabbija

Hajós Gyula [?]
hitk. elnök

127.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1911. évi január 20-án Albrich Ottó, V. o. tanulónak
a Bésán-féle ösztöndíjra beadott pályázati kérvénye tárgyában tartott
rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]
Babits

128.**[kivonat!]****Jegyzőkönyv**

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1911. jan. 25-én megtartott I. félévi osztályozó értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

129.**Kimutatás**

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1911. jan. 25-én megtartott
I. félévi osztályozó értekezlet eredményéről.

Lásd a 20. számú táblázatot a 271. oldalon!

130.**63/1911.**

155. szám.

1911.

Schwartz Kálmán áll. főgimn. id. igazgató, Erzsébetváros.
Szentimrei István áll. főgimnáziumi igazgató, Nagyszeben.
Péterffy Béla áll. főgimnáziumi igazgató, Petrozsény.
Szépréthy Béla áll. főreáliskolai igazgató, Brassó.
Göllner Károly áll. főreáliskolai igazgató, Déva.
Ágoston Lajos román. kath. főgimnáziumi igazgató, Brassó.
Tóth Balázs román. kath. főgimnáziumi helyettes igazgató, Kézdivásárhely.
Péter Mózes ref. főgimnáziumi igazgató, Sepsiszentgyörgy.
Simon Ferenc ref. főgimnáziumi igazgató, Szászváros.
Gross Gyula ág. h. ev. főgimnáziumi és alreáliskolai igazgató, Brassó.
Leutschaft Lajos ág. h. ev. főgimnáziumi igazgató, Medgyes.
Albrich János ág. h. ev. főgimnáziumi igazgató, Nagyszeben.
Briebrecher Rezső, az ág. h. ev. főreáliskola tanulmányi vezetője, Nagyszeben.

Wolff János dr. ág. h. ev. főgimnáziumi igazgató, Segesvár.

Schuster Henrik ág. h. ev. algimnáziumi igazgató, Szászsebes.

Onitiu Virgil gör. kel. román főgimnáziumi és alreáliskolai igazgató, Brassó.

Albu István gör. kel. román algimnáziumi igazgató, Brád.

A nagyszebeni tankerületi kir. főigazgatótól.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úr Ő Nagyméltóságának 1908. évi 13686 számú rendelete értelmében a vezetésem alatt álló nagyszebeni tankerület harmadik igazgatói értekezletét *folyó évi április hó 3- és 4-dikére Fogarasra* (állami főgimnázium) tűzöm ki.

Ezen igazgatói értekezleten a következő tétel kerül megvitatás alá:

- 1) Középiskolai semináriumok. Előadó: *Walther Béla* tankerületi kir. főigazgató.
- 2) A filozófia a középiskolában. Előadó: *Major Károly dr.*, a fogarasi állami főgimnázium igazgatója.
- 3) Az érettségi vizsgálatra való előkészítés. Előadó: *Briebrecher Rezső*, a nagyszebeni ág. h. ev. főreáliskola tanulmányi vezetője.
- 4) A latin és görög írásbeli dolgozatoknak az I–IV., illetőleg V–VI. osztályokban való megszüntetése. Előadó: *Szentimrei István*, a nagyszebeni állami főgimnázium igazgatója.
- 5) Trigonometriai feladatok, tekintettel a gyakorlati és különösen a hazai viszonyokra. Előadó: *Albrich Károly*, a nagyszebeni ág. h. ev. főgimnázium igazgatója.
- 6) A résztvevő igazgatók részéről esetleg előterjesztendő kisebb, az iskola életében vagy az adminisztráció körül fölmerülő gyakorlati kérdések, melyek az elnöknél egy héttel az értekezlet előtt írásban bejelentendők.

Az igazgatói értekezlet mindkét napján délelőtt 9–11 óráig a fogarasi állami főgimnázium tanítási óráit fogjuk meglátogatni.

A hospitálások órarendjét és minden egyéb tudnivalót (elszállásolás, közös étkezések helye és ideje stb.) *Major Károly dr.*, a fogarasi állami főgimnázium igazgatója közvetlenül fogja Tekintetes Igazgató Úrral közölni.

Az előadások vázlatát, illetőleg az előadók javaslatait annak idején közölni fogom Tekintetes Igazgató Úrral, de már most felkérem, hogy a kitűzött tétel felett elmélkedni és azokat a vezetésem alatt álló intézet

tanári testületével megbeszélni és a fent jelzett napon az igazgatói értekezleten megjelenni szíveskedjék.

Nagyszeben, 1911. évi január hó 30-án.

Walther Béla
tanker. kir. főigazgató

131.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1911. január 31-én a gróf Löwenburg-féle ösztöndíjra beadott
pályázati kérvény tárgyában tartott rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

132.

[kivonat]

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanári testületének 1911. február
8-án megtartott II. módszeres értekezletéről.

1. [...] Épp így az V.–VIII. o.-ban még az egyébként jeles tanulók is ejtenek szó és mondatjelzési hibákat, ami már talán kevésbé tudatlanságnak, mint inkább figyelmetlenségnek és gondatlanságnak tulajdonítható. A felső osztályú magyar dolgozatok másrészt a kétségkívül megtörtént előkészítés és közös megbeszélés dacára nem mentek a szerkesztési stílusbeli gyarlóságoktól. Sok dolgozat szerkezete aránytalan, és a tanulók ismereteiket nem tudván bizonyos szempontok szerint koncentrálni, a tárgyi egység ellen gyakran vétének. A stílus jellemzi a kezdő stilisztát minden fogyatkozásával. Több dolgozatban a szaggatottság, vázlatosság, nehézkesség, olykor naivitás állandó jellemvonások, valószínűleg példája – hogy a szaktanár szavát használja – egyik-másik dolgozat a rossz stílusnak.

Külső tekintetben a mennyiségtani dolgozatok kivételével a többi dolgozat általában kevésbé rendes. Sok a gondatlan, kuszált kézírású,

zsiros, mocskos és tintás dolgozat, és pedig nemcsak az alsóbb osztályokban, de a felső osztályokban is akad többször e szempontból kifogásolható dolgozat.

2. Ezek előadása után az igazgató kérdést intéz a szaktanárokhoz, hogy elvégezték-e az I. félévre előírányzott anyagot.

A szaktanárok jelentik, hogy az előírányzott anyagot elvégezték, csak a VI. o. magyar nyelvi anyagból maradt el egy rész, melynek elvégzésére körülbelül két hét szükséges. Az elmaradás oka az anyag nagysága.

VI. osztály.

Magyar nyelv.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: Petőfi dalaiból, Berzsenyi és Vörösmarty ódáiból. Arany elégiaiából. Az olvasókönyv szemelvényei. – Sophokles: Elektra. Shakspere: Coriolanus. Magánolv.: Kisfaludy: Kérők.

K. n.: Petőfi három dala (választás szerint). Vörösmarty: Vén cigány.

Dolg.: 4.

1. Farsang. (Életkép a Dorottya leírásai nyomán.)
2. Az alkoholokról. (Természetrajzi előadások nyomán.)
3. Tragikum és komikum (isk.).
4. Mi okozta Coriolanus bukását?

Görögpótló.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: Aischylos: Oresteia. Sophokles: Elektra.

K. n.: Részlet az Oresteiaiból.

Dolg.: Klytaimnestra Aischylosnál és Sophoklesnél. (Május utolsó hete.)

VII. osztály.

Magyar nyelv.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: A tankönyv szemelvényei. – Mikes levelei. Berzsenyi: A filozófus.

Gvadányi: Falusi notárius. Csokonai: Lírai versei. Dorottya. Lélek halhatatlansága. Kazinczy: Pályám emlékezete. Berzsenyi és Kölcsey versei. Magánolv.: Fazekas: Ludas Matyi. Kármán: Fanny hagyom.
K. n.: Kölcseyből, Csokonaiból és Berzsenyiből egy-egy vers szabad választás szerint.

Dolg. 4.

1. A légnyomás bemutatására szolgáló kísérletek.
2. Mikes Kelemen, mint humorista.
3. Balassa és Csokonai. Két lírikus összehasonlítása.
4. Kölcsey, mint ódaköltő.

Latin nyelv.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: Sall. Iugurtha, egy pár fejezet kihagyásával. Cic. Cat. IV.

K. n.: Sall. Iug. 10.

Dolg.: 8. (csütörtök 8–9.) Felváltva latinból magyarra és magyarból latinra való fordítás.

Görögpótló.

Tanár: Babits Mihály.

Olv.: Thukydidesből, Demosthenes olynthusi beszédeiből és Philippikáiból a tankönyv szemelvényei.

K. n.: Részletek Perikles halotti beszédéből.

Dolg.: Athén és Spárta szembeállítása Thukydidesnél. (Május utolsó hete.)

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

133.

A FOGARASI

M. KIR. ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM

IGAZGATÓSÁGA

79. szám.

1911.

Tas Kálmán az 1911. évi január hó 28-án 14008 sz. a. kelt VKM. rendelettel kinevezett rendes tanár az alulírt napon és helyen a következő hivatali esküt tette le:

Én, Tas Kálmán esküszöm az élő Istenre, hogy ő császári és apostoli királyi Felségéhez, Ő Felsége uralkodó házához, a magyar korona országainak alkotmányához hű leszek, a törvényeket, a törvényes szokásokat, rendeleteket, utasításokat és szabályokat megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm, a hivatalommal járó kötelességeket részrehajlatlanul, lelkiismeretes pontossággal és legjobb tehetségem szerint teljesítem. Isten engem úgy segéljen!

Kelt Fogarason 1911. évi február hó 17-én.

Major Károly dr.
esküvevő

Tas Kálmán
eskütevő

134.

A FOGARASI

M. KIR. ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM
IGAZGATÓSÁGA

86. szám.
1911.

Szülői fogadó órák:

1911. március	6. hétfő	10–11.	Halmy Gyula
		11–12.	Albert János
7. kedd		9–10.	Papp István
		10–11.	Nádasdi Dániel
		11–12.	Tas Kálmán
		10–11.	Papp János
8. szerda		11–12.	Reider Béla
		9–10.	Ambrózy Pál
9. csütörtök		10–11.	Krebsz Ernő
		8–9.	Bausz Gyula
10. péntek		10–11.	Babits Mihály
		11–12.	Vodrácska Vencel

11. szombat 8–9. Fridrich András
 10–11. Szentirmai Imre dr.

Fogaras, 1911. március 2.

Az igazgatóság

135.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
 1911. évi március 6-án Steinburgi Pildner Viktor,
 fogarasi gyógyszerésznek magánvizsgálati, és Matlák József
 alsócscai állami tanítónak magánvizsgálati és tandíjmentességi
 folyamodványa tárgyában tartott rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

136.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
 1911. évi március 9-én Girscht Henrik, V. o. magántanulónak
 tandíjmentességi kérvénye tárgyában tartott rendkívüli értekezletéről.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

137.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
 1911. évi március 16-án megtartott III. ellenőrző értekezletéről

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

138.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1911. évi március 16-án megtartott III. ellenőrző értekezéslet eredményéről.

Lásd a 21. számú táblázatot a 272. oldalon!

139.

113./1911.

Hivatkozással 1910. évi okt. 21-én 405. sz. a. kelt előterjesztésemre, jelentem, hogy az 1910/11. isk. évben tervbe vett közművelődési ismeretterjesztő előadások 1910. nov. 5.–dec. 10-ig, és 1911. febr. 4.–márc. 11-ig megtartattak, és pedig az alábbi sorrendben:

I. Sorozat:

1. 1910. nov. 5.	Krebsz Ernő,
áll. főgimn. tanár:	Schiller. (vetítéssel)
2. 1910. nov. 12.	Szentirmai Imre dr. áll.
főgimn. tan.:	A francia forradalom.
(vetítéssel)
3. 1910. nov. 19.	Babits Mihály,
áll. főgimn. tanár:	A modern impresszionizmus.
(vetítéssel)
4. 1910. nov. 26.	Albert János,
áll. főgimn. tanár:	Arany János költészete.
(énekzenekari kísérettel,
szavalatokkal)
5. 1910. dec. 3.	Papp István,
áll. főgimn. tanár:	Utazás a csillagok körül.
(vetítéssel)
6. 1910. dec. 10.	Vodrácska Vencel,
áll. főgimn. tan.:	A jégárak keletkezése és
tüneményei. (vetítéssel)

II. Sorozat:

1. 1911. febr. 4.	Ábel Janka,
áll. polg. isk. tanítónő:	A Duna. (vetítéssel)
2. 1911. febr. 11.	Zankó Emil,
m. kir. erdőmérnök:	Az erdő és a fa ipari
használata.
3. 1911. febr. 18.	Bausz Gyula,
áll. főgimn. tanár:	Elektromos hullámok és drót
nélküli telegrafálás.
4. 1911. febr. 25.	Lesmann Henrik
dr. isk. orv. és eg. tanár:	Tévhitok, előítéletek, hamis
nézetek a természet- és
orvostudomány köréből.
5. 1911. márc. 4.	Bedő Ferenc,
kir. járásbíró:	Jog és erkölcs.
6. 1911. márc. 11.	Reisz Árpád dr. ügyv.
vár. tisztü. ügyész:	A feminizmusról.

Az előadások iránti érdeklődés közönségünk részéről, úgy látszik, e ciklusban érte el a tetőpontot, amennyiben 140–150-re ment a hallgatók száma, kivált az előadások I. sorozatában, csak a II. sorozat iránt látszott némileg lanyhulni a részvétel. Hallgatóságunkat ez alkalommal is jobbra a kis magyar társadalom köréből nyertük, a szász nemzetiségűek közül néhányan, az oláhok éppen nem látogatták az előadásokat. E részben most már kivált mondhatni, hogy teljesen kialakult a helyzet. Az intézmény szélesebb körre való kitolására ezután már alig gondolhatunk. Az intézményre kedvező jelenségnek kell tartanom, hogy előadások tartására ez alkalommal sikerült a tanártestületen kívül a helyi társadalom erre illetékes tényezői közül többet megnyernem.

Jelentésem kapcsán egyszersmind kérem ez alkalommal a kir. Főigazgatóságot, méltóztassék Krebsz Ernő, Szentirmai Imre dr., Babits Mihály, Albert János, Papp István, Vodraska Vencel, Bausz Gyula intézeti tanárok, Lesmann Henrik dr. isk. orvos és egészségtanár, Ábel Janka állami polg. leányisk. tanítónő részére a szokásos 20–20 K tiszteletdíj utalványozása iránt a nm. vall. és közokt. m. kir. Miniszter Úrnál előterjesztést tenni.

Fogarasz, 1911. márc. 17.

Major Károly dr.,
igazgató

140.

115/1911.

A m. kir. állami főgimn. főreáliskola tekintetes Igazgatóságának.

A tankerületi kir. Főigazgató Úr megbízásából a f. évi április hó 3. és 4-én Fogarason tartandó harmadik igazgatói értekezlet napirendjét idecsatoltan megküldöm.

Fogarasz, 1911. március hó 17-én.

kartársi üdvözlettel
Major Károly dr.
igazgató

A nagyszebeni tankerület 1911. évi április 3. és 4-én Fogarason tartandó harmadik igazgatói értekezletének

NAPIRENDJE

- I. Április 2. vasárnap estve 8 órakor közös vacsora a Mexikó vendéglő éttermében.
- II. Április 3. hétfő délelőtt 9–11 óráig hospitálás az állami főgimnáziumban:
9–11 óráig latin nyelv az I. A, osztályban /Tanár: Szentirmai Imre dr./
Mennyiségtan a VI. oszt.-ban. /Tanár: Papp István/
10–11 óráig történelem a VI. osztályban. /Tanár: Szentirmai Imre dr./
Görög a VII. osztályban. /Tanár: Ambrózy Pál/
11–1 óráig értekezlet az állami főgimnázium tanári tanácskozó termében.
1 órakor közös ebéd /table d' hote/ a Mexikó vendéglő éttermében.
Délután ½ 4 től 4-ig ifj. ének-hangverseny a főgimnázium ének- és zenetermében.
Délután 4–7-ig folytatólagos értekezlet az állami főgimnázium tanári tanácskozó termében.
Este 7–8-ig kamara-zene az állami főgimnázium ének és zeneterében.
Este 8 órakor vacsora a fogarasi állami főgimnázium tanártestületével a Mexikó vendéglő éttermében.
- III. Április 4. kedd d.e. 9–11 óráig hospitálás a főgimnáziumban:
9–10. német a VI. oszt.-ban. /Tanár: Krebsz Ernő/
Természettan a IV. oszt.-ban. /Tanár: Tas Kálmán/

10–11. magyar a VII. oszt.-ban. /Tanár: Babits Mihály/
 Földrajz a II. oszt.-ban. /Tanár: Vodráska Vencel/
 11–1-ig folytat. És záró értekeztet a főgimn. tanári tanácsk. Termében.
 2 órákor közös ebéd a Mexikó éttermében.
 4 ½ órákor elutazás.

141.

Jegyzőkönyv

a fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
 az 1911/12. tanévben használandó tankönyvek megállapítása tárgyában
 1911. március 22-én tartott értekeztetéről.

[aláírók kézjegyei között:]
 Babits Mihály

142.

123/1911.

Fogaras rend. tanácsú szab. kir. város Polgármesteri Hivatalának.
 Fogaras

Kimutatása

azon tisztviselőknek és alkalmazottaknak, kik fizetésük alapján az ország-
 gyűlési képviselők választására jogosultak névjegyzékébe felveendőek:

Lásd a 22. számú táblázatot a 273. oldalon!

143.

129/1911.

A MAGY. KIR. ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM IGAZGATÓSÁGÁNAK
 FOGARAS

378. szám.
 1911.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úr Ő Nagyméltósága folyó hó
 9-én 18254. szám alatt kelt rendeletével utasította a budapesti IX. ker. állam-

pénztárt, hogy néhai László Béla dr. volt fogarasi állami főgimnáziumi helyettes tanár folyó évi január hó 1-től 16-ig, mint elhalálózása napjáig járó jutalomdíja fejében 71, azaz hetvenegy koronát, továbbá temetési segélyül négyszáz (400) koronát az elhunyt atyjának, Lichtenstern Vilmos budapesti lakosnak bélyegelt és személyazonosságát illetőleg előljáróságilag igazolt nyugtájára fizessen ki.

Miről az Igazgatóságot ezidei 57. számú előterjesztésére a csatolmányok visszaküldése mellett tudomásulvétel és Lichtenstern Vilmostal való közlés céljából értesítem.

Nagyszeben, 1911. március hó 28-án
a főigazgató hivatalos körúton:

3 darab melléklet.

Szentimrei István
áll. főgimnáziumi igazgató
főigazgatóhelyettes

144.

[kivonat]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. áll. főgimnázium tanártestületének
1911. évi április hó 1-én Walther Béla, tanker. kir. főigazgató
elnöklete alatt megtartott értekezletéről.

[...]

3. Tanfelszerelés: Hálás köszönettel említi, hogy a Minisztérium az alapfelszerelés kiegészítésére 3000 koronát engedélyezett. A könyvtárak és a szertárak évi gyarapodása a következő:

A) Tanári könyvtár	110 mű, 28 folyóirat	996 K. 16 fillér
B) Ifjúsági könyvtár	131 mű	338 K. 49 fillér
C) Természettudományi szertár	40 mű	210 K. 70 fillér
D) Természettudományi szertár	42 mű	649 K. 60 fillér
E) Rajzszeretár	5 mű	64 K. 50 fillér
F) Vegytudományi szertár	4 mű	12 K. 43 fillér
G) Filológ. tört. és műv. sz.	50 mű	369 K. 08 fillér
H) Földrajzi szertár	6 mű	63 K. 10 fillér

A tanári könyvtárt a tanárok szorgalmasan használják. Az ifjúsági könyvtárnál is a múlthoz képest javulás állott be, akadnak azonban még mindig tanulók, kik egész évben nem vesznek ki könyvet. Oda kell hatni, hogy a tanulókkal a jó könyveket megkedveltessük, különösen szükséges ez nyelvi szempontból is az idegen ajkú tanulóknál.

/.../

c) *Latin nyelv.*

A VII. oszt.-ban a praeparálás folyt Sallustius „Bellum Jugurthinum”-ából, elég jó eredménnyel.

e) *Görögpótló irodalom.*

A VII. oszt.-ban Thukydides II. könyvét jó eredménnyel tárgyalták. A tanulók az olvasottakról tartalmi kivonatokat készítenek.

n) *Az írásbeli dolgozatoknál*

úgy a külalak, mint különösen írás tekintetében nagyon sok a kívánni való. Az írás még a felsőbb osztályokban is csúnya. A javítás általában gondos; a tanárok az irodalmi dolgozatoknál bírálatokat írnak, jellemezvén néhány szóval a dolgozat jó és rossz oldalát. A témák jól vannak megválasztva; a felsőbb osztályokban az irodalmi dolgozatoknál a tanulók vázlatot készítenek. Az írásbeliek eredménye a közepes mértéket alig üti meg. A VII. és VIII. osztályban a magyarból egy-egy dolgozattal hátra vannak.

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

145.

145/1911.

Fogaras r. t. város rendőrkapitánya.

Szám: 67/911. rk. kih.

A kir. főgimnázium tek. Igazgatóságának
Helyben

Utóbbi időben, de különösen az utóbbi napokban a rendőri megfigyelések során tapasztaltatott, hogy VIII-ik osztálybeli tanulók, hol nyilvános helyeken éjnek idején mulatnak, hol pedig nappal délutáni óráikat pincérnők társaságában azok lakásain töltik.

A rendőrhatalóság a pincérnőkkel szemben – a keresetképpen üzött titkos kéjelgést üldözendő – a legszigorúbban jár el, azok lakásain a nap minden szakában váratlanul megjelenik, s tettenérés esetén a vizsgálat megejtése után a legszigorúbb büntetés alkalmazása mellett, az ily nőket a városból kiutasítja.

Tekintettel a többé-kevésbé meggondolatlanságból eredő, de súlyos következményekkel járó kihágásra, ezúttal nem kívánok az illetők ellen – kik részesei s előmozdítói a titkos prostitúciónak – névszerinti feljelentést tenni, csupán arra szorítkozom, illetve felkérem a Tekintetes Igazgatóságot, hogy a VIII. osztálybeli ifjúságot a legkomolyabban figyelmeztetni méltóztatnék, miszerint tartózkodják ily természetű cselekedetektől, mert a jövőben minden egyes esetet kötelességszerűen a Tekintetes Igazgatóság tudomására fogok hozni.

Fogaras, 1911. évi április hó 4-én.

[olvashatatlan aláírás]

146.

ÓRAREND

a fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban az 1910/11 tanévben.

[Babits Mihály óráinak kivonata]

Hétfő	8–9		
	9–10		
	10–11	VII. o.	Latin
	11–12		
	12–1		
	3–4		
Kedd	4–5		
	8–9	VII. o.	Latin
	9–10	VII. o.	Magyar

	10–11	V. o.	Görög
	11–12		
	12–1		
	3–4		
	4–5		
Szerda	8–9	VII. o.	Latin
	9–10	VI. o.	Magyar
	10–11		
	11–12	V. o.	Görög
	12–1		
	3–4	V–VIII. o.	Ifj. könyvtár
	4–5		
Csütörtök	8–9	VI. o.	Magyar
	9–10	VII. o.	Magyar
	10–11	VII. o.	Latin
	11–12	V. o.	Görög
	12–1		
	3–4		
	4–5		
Péntek	8–9		
	9–10		
	10–11	V. o.	Görög
	11–12		
	12–1	VII. o.	Latin
	3–4		
	4–5		
Szombat	8–9		
	9–10	VII. o.	Magyar
	10–11		
	11–12	VI. o.	Magyar
	12–1		
	3–4		
	4–5		

[A VII. osztály heti órarendje:]

VII. osztály
Osztfő: Babits Mihály

Hétfő	8–10	Mennyiségtan	Nádasdi
	8–10	Német	Krebsz
	10–11	Latin	Babits
	11–12	Történelem	Vodráska
	12–1	Hittan	
	3–4	Egészségtan	Lesmann dr.
	4–5	Oláh nyelv	
Kedd	8–9	Latin	Babits
	9–10	Magyar	Babits
	10–11	Görög	Ambrózy
	10–11	Görögpótló irod.	Borbély
	11–12	Természettan	Nádasdi
	12–1	Természettan	Nádasdi
	3–4		
Szerda	4–5		
	8–9	Latin	Babits
	9–10	Német	Krebsz
	10–11	Torna	Albrich
	11–12	Hittan	
	12–1	Görög	Ambrózy
	12–1	Görögpótló irod.	Borbély
Csütörtök	3–4		
	4–5		
	8–9	Mennyiségtan	Nádasdi
	9–10	Magyar	Babits
	10–11	Latin	Babits
	11–12	Görög	Ambrózy
	11–12	Görögpótló irod.	Borbély
Péntek	12–1	Történelem	Vodráska
	3–4		
	4–5		
	8–9	Természettan	Nádasdi
	9–10	Történelem	Vodráska
	10–12	Görög	
	10–12	Görögpótló rajz	Reider

	12–1	Latin	Babits
	2–4	Céllövészet	
Szombat	8–9	Természettan	Nádasdi
	9–10	Magyar	Babits
	10–11	Mennyiségtan	Nádasdi
	11–12	Német	Krebsz
	12–1	Torna	Albrich
	3–4		
	4–5		

Fogaras, 1911. április hó 19.

147.

166–1911-ig.

Az Érettségi vizsgálati utasítás 4. §-a értelmében megtartott értekezlet jegyzőkönyvét, az érettségire jelentkezett tanulók névsorát, a VIII. osztály vizsgálati rendjét, az érettségi írásbeli tételeket külön-külön lepecsételt borítékban s egyidejűleg, ellenőrzés céljából, a VIII. osztályban a 8. tanévben kidolgozásra feladott magyar nyelvi, mennyiségtani feladatok és az V–VIII. osztályban az 1907–1910/II. tanévben felvett latin nyelvi olvasmányok jegyzékét idezárva fölterjesztem.

Az utasítás 9. §-ához képest egyszersmind javaslom, hogy 15 tanuló a 105,92 m² területű rajzteremben, 10 tanuló pedig a 61,90 m² területű természettani előadó teremben helyeztessék el írásbeli vizsgálatra.

Fogaras, 1911. április 21.

9 drb. Melléklet.

Major Károly dr.
igazgató

Ad 166/1911.

A VIII. osztály vizsgálati rendje

<i>Hó</i>	<i>Nap</i>	<i>Óra</i>	<i>Tantárgy</i>	<i>Elnök és bizottsági tagok</i>
Május	10. szerda	11–12.	Vallástan	Elnökök és hitoktatók
		3–4.	Egészségtan	Igazgató, Lesmann dr. Tas
	11. csütörtök	8–9.	Mennyiségtan	Igazgató, Papp István, Krebsz
		9–10.	Történelem	Igazgató, Vod- ráska, Ambrózy
		10–11.	Torna	Igazgató, Albrich, Fridrich
	12. péntek	8–9.	Fizika	Igazgató, Papp István, Papp János
		9–10.	Magyar nyelv	Igazgató, Krebsz, Babits
		10–11.	Latin nyelv	Igazgató, Albert, Fridrich
	13. szombat	8–9.	Német nyelv	Igazgató, Krebsz, Tas
		9–10.	Görög és gp.irod.	Igazgató, Papp János, Albert
		10–11.	Bölcsészettan	Krebsz, Igazgató, Reider
		d. u. 3 órakor	Osztályozó értekezlet	
	15. hétfő	8 órakor	Az eredmény kihirdetése és bizonyítványok kiosztása	

Fogaras, 1911. április 21.

Major Károly dr.
igazgató

149.

Ad 166/1911.

<i>A tanuló neve, vallása</i>	<i>Szüllőhelye</i>	<i>Születési éve</i>	<i>Gimnáziumi évei</i>		<i>Atyja foglalkozása</i>
			<i>itt</i>	<i>másutt</i>	
1. Barbar György gör.kel.	Sarkaicza Fogaras m.	1894. V. 15.	8	–	lelkész
2. Bozdren Valér g. kat.	Vesztény Szeben m.	1892. II. 21.	4	4	önálló nagyfa kereskedő
3. Czinege István r. kat.	Fogaras Fogaras m.	1893. XII. 12.	8	–	építővállalkozó
4. Dombi András r. kat.	Alsószombatfalva Fogaras m.	1892. VII. 10.	8	–	méneskari őrmester
5. Herpeu Vazul gör. kel.	Fogaras Fogaras m.	1891. X. 13.	8	–	kisbirtokos
6. Herschdörfer Hugó izr.	Fogaras Fogaras m.	1893. IV. 7.	8	–	önálló nyerstermény kiskereskedő
7. Hintz Jenő ág. hitv. ev.	Fogaras Fogaras m.	1893. VII. 29.	8	–	önálló órás
8. Hirschorn Nándor izr.	Fogaras Fogaras m.	1892. II. 21.	8	–	önálló vegyesáru kiskereskedő
9. Juhász József r. kat.	Alsóvenicze Fogaras m.	1891. XI. 9.	6	2	kincstári főerdőőr
10. Kiss Samu ref.	Fogaras Fogaras m.	1893. IX. 19.	8	–	ref. elemi isk. tanító
11. Lesmann Jenő izr.	Fogaras Fogaras m.	1893. IX. 20.	8	–	vármegyei tiszti főorvos
12. Linzmajer József r. kat.	Felsővin Fogaras m.	1891. VII. 10.			kincstári erdőőr
13. Maron Géza r. kat.	Fogaras Fogaras m.	1893. VII. 28.	8	–	kisbirtokos
14. Nagy Lázár ref.	Fogaras Fogaras m.	1892. III. 8.	8	–	önálló hentesmester
15. Negrea Demeter g. kat.	Pozsorta Fogaras m.	1891. IX. 28.	8	–	lelkész
16. Neumann Arnold izr.	Bolya Nagy-Küküllő m.	1893. VI. 29.	7	1	önálló divatáru- kiskereskedő
17. Riszdorfer Ödön ág. hitv. ev.	Batthány Komárom m.	1893. VII. 24.	4	4	kincstári jósáigazgató
18. Rosenberger Oszkár izr.	Fogaras Fogaras m.	1893. VI. 2.	8	–	ügyvéd
19. Rozsonдай Ádám ág. hitv. ev.	Halmágy Nagy-Küküllő m.	1891. I. 24.	2	6	s. lelkész

<i>A tanuló neve, vallása</i>	<i>Szülöhelye</i>	<i>Születési éve</i>	<i>Gimnáziumi évei</i>		<i>Atyja foglalkozása</i>
			<i>itt</i>	<i>másutt</i>	
20. Sándor Aladár ref.	Fogaras Fogaras m.	1893. XI. 11.	8	–	kir. jbirósági írnok özvegye
21. Schul Ernő izr.	Fogaras Fogaras m.	1893. IX. 20.	8	–	vegyesáru nagykereskedő
22. Schul Lipót izr.	Fogaras Fogaras m.	1891. VIII. 31.	8		önálló cipész
23. Schul Ottó izr.	Fogaras Fogaras m.	1893. IX. 9.	8	–	gyakorló orvos
24. Solomon Virgil gör. kat.	Dragus Fogaras m.	1894. VIII. 27.	4	4	körjegyző
25. Várnai Sándor	Kézdivásárhely	1893. IV. 10.	8	–	kincstári erdőtanácsos

Fogaras, 1911. április hó 21.

Major Károly dr.
igazgató

150.

A FOGARASI

M. KIR. ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM

IGAZGATÓSÁGA.

170. szám,

1911.

Szülöi fogadóórák:

1911. május hó	1. hétfő	9–10. 10–11. 11–12.	Tas Kálmán Reider Béla Halmy Gyula
	2. kedd	9–10. 10–11. 11–12.	Fridrich András Papp János Borbély Gyula
	3. szerda	9–10. 10–11.	Papp István Babits Mihály
	4. csütörtök	9–10. 10–11.	Nádasdi Dániel Albert János
	5. péntek	10–11.	Vodrácska Vencel

6. szombat	9–10.	Szentirmai Imre dr.
	10–11.	Krebsz Ernő
	11–12.	Ambrózy Pál

Fogaras, 1911. április hó 27.

FOGARASI M. KIR. ÁLLAMI FŐGYMNASIUM IGAZGATÓSÁGA
1898.
[körbélyegző]

151.

176/1911.

A néhai László Béla dr. helyettes tanár helyére a vkm. 37:957 – 1911. számú rendeletével az év hátralevő részére Borbély Gyula okl. tanárjelöltnek h. tanári minőségében alkalmazása és Bausz Gyula h. tanárnak hosszabb, valószínűleg az isk. év végéig terjedő betegsége folytán, folyó év április hó 19. napjától új tantárgyfelosztás és órarend ill. szakszerű helyettesítés vált szükségessé. A nevezett helyettes tanár szakképesítése ugyanis magyar-latin, és nem latin-görög, amire pedig a szakirány fenntartása érdekében van feltétlenül szükség. Ennek következtében addig is, míg a szakirány helyreállítására a legközelebb mód nyílik, az V. osztály görög nyelvi 5 óráját Babis Mihálynak osztottam be, akinek, bár e tárgyból nincs szakképesítése, de képzettsége egyébként kellő biztosíték e tárgynak sikeres tanítására is, már azon körülménynél fogva is, hogy görög nyelvi tanulmányokkal eddig is foglalkozott, s különben is tudori szigorlatot készül tenni e tárgyból. Bausz Gyula tárgyait Nádasdi Dániel, Papp István és Tass Kálmán látják el szakszerű helyettesítéssel. Az új tárgyfelosztás 2 példányát és az órarendet idecsatolva beterveztem.

Fogaras, 1911. április 28.

Melléklet: 3 drb.

Major Károly
igazgató

152.

Ad. 176/1911.**Tantárgyfelosztás**

Lásd a 23. számú táblázatot a 274. oldalon!

153.

186/1911.

A vezetésem alatt álló intézetnél az 1910/11. isk. évben működő helyettes tanárookra vonatkozó és idezárt kimutatás kapcsán jelen előterjesztésemben is hangsúlyozni kívánom, hogy a néhai László Béla dr. helyettes tanár halálával megüresedett harmadik kl. filológiai tanszék ugyanoly szakképesítésű tanerővel az 1911/12 isk. évre leendő betöltését a szakirány visszaállítása és fenntartása érdekében szükségesnek és mellőzhetlennek tartom. Éppen ezért, amennyiben, mint értesültem, ha Babits Mihály intézeti r. tanár, kinek ez iránt innen még a m. év hó 14-én benyújtott folyamodványa a nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztérium 1910. évi szept. 20-án 101.645 sz. a. kelt leírásához képest előjegyzésbe vétetett, a jövő isk. évtől kezdve akár a szekszárdi, akár pedig a fővárosi állami főgimnáziumok egyikéhez áthelyeznék, helyére nem magyar-latin, de görög-latin szakképesítésű tanerő alkalmazását kérem. Ez esetben a magyar-latin szakképesítésű Borbély Gyula magyar-latin szakképesítéssel helyettes tanári minőségben intézetünknel a jövő isk. évre is meghagyható volna. Ellenkezőleg kérem őt a jövő isk. évre más intézetnél alkalmazni, és helyére egy görög-latin szakképesítésű tanerőt küldeni.

Fogarás, 1911. május 6-án.

Melléklet: 1 drb. kimutatás

Major Károly dr.
igazgató

154.

[kivonat!]**Jegyzőkönyv**

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1911. évi május 8-án megtartott IV. ellenőrző értekezletéről

[aláírók kézjegyei között:]

Babits Mihály

155.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban

1911. évi május 18-án megtartott VI. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Lásd a 24. számú táblázatot a 276. oldalon!

156.

202/1911.

Az 1910/11. iskolaévi évváró vizsgálatok sorrendjét beterjesztem. Egyszer-
smind jelentem, hogy Bausz Gyula h. tanár egészsége helyreálltával június
1-én az illető osztályokban átveszi szaktárgyai tanítását, mihez képest ez
időtől kezdve ismét a korábbi tárgyfelosztás és órarend lép hatályba. A vizs-
gálati rend tervezését is e körülmény számításba vételével állítottam össze.

Fogarás, 1911. május 20.

Major Károly dr.
igazgató

157.

Ad. 202/1911.

Az 1910/11. iskolaévi évváró vizsgálatok sorrendje

Lásd a 25. számú táblázatot a 277. oldalon!

158.

A FOGARASI

M. KIR. ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM

IGAZGATÓSÁGA

204. szám.

1911.

Szülői fogadó órák:

1911. május hó	22. hétfő	9–10.	Tas Kálmán
		10–11.	Reider Béla
		11–12.	Halmy Gyula
	23. kedd	9–10.	Fridrich András
		10–11.	Papp János
		11–12.	Borbély Gyula
	24. szerda	9–10.	Papp István
		10–11.	Babits Mihály
		9–10.	Nádasdi Dániel
	25. csütörtök	10–11.	Albert János
		10–11.	Vodrácska Vencel
		9–10.	Szentirmai Imre dr.
	26. péntek	10–11.	Krerbsz Ernő
		9–10.	Ambrózy Pál
		11–12.	
	27. szombat	9–10.	
		10–11.	
		11–12.	

Fogaras, 1911. évi május hó 20.

FOGARASI M. KIR. ÁLLAMI FŐGYMNASIUM IGAZGATÓSÁGA
1898.
[körbélyegző]

159.

216./1911.

659. szám.

1911.

A MAGY. KIR. ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM IGAZGATÓSÁGÁNAK
FOGARAS

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úr Ő Nagyméltósága folyó évi május hó 9-én 38231. szám alatt kelt rendeletével utasította a fogarasi m. kir. adóhivatal, hogy Krebsz Ernő, Szentirmai Imre dr., Babits Mihály, Albert János, Papp István, Vodrácska Vencel, Bausz Gyula fogarasi állami főgimnáziumi tanároknak, Lesmann Henrik dr. állami főgimnáziumi iskolaeorvos-egészségtanárnak és Ábel Janka fogarasi állami polgári leányiskolai tanítónőnek egy-egy felolvasásért egyenként 20 (húsz) korona tiszteletdíjat kellően bélyegelt nyugtáikra fizessen ki.

Miről az Igazgatóságot folyó évi 113. számú előterjesztésére, tudomás és további eljárás végett, oly felhívással értesítem, hogy a ./. alatt idezárt leveleket betekintés után lezárva, címzetteknek kézbesíttetni szíveskedjék.

Nagyszeben, 1911. május hó 26-án.

3 darab melléklet.

Walther Béla
tanker. kir. főigazgató

160.

[kivonat!]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1911. évi június 14-én és folytatólag június 23-án tartott év végi
előleges és végleges osztályozó tanácskozásáról.

161.

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1911. június 23-án tartott
év végi osztályozó tanácskozás eredményéről.

Lásd a 26. számú táblázatot a 279. oldalon!

162.

281/1911.

Babits Mihály intézeti rendes tanárnak – ki az intézetnél e minőségben már 3 évi szolgálatot töltött – áthelyezés iránti kérelmét pártolólag terjesztem fel. Nevezett tanár ily irányban már a m. év szeptemberében nyújtott be kérelmet, amit a nm. vall. és közokt. Minisztérium 1910. évi szept. 20-án 101. 645 sz. leiratához képest előjegyzésbe venni méltóztatott. Folyamodónak a kérelemben felhozott indokai mindkét irányban – akár irodalmi és tudományos munkássága kifejezésének megkívánt előfeltételei, akár pedig családi érdekei szempontjából – méltányolhatók. Éppen ezért,

amennyiben kérelmét a nm. vall. és közokt. Minisztérium ez alkalommal teljesítené, s őt akár a fővárosba, akár annak közelségébe, vagy szülőföldjére, Szekszárdra áthelyezné a jövő 1911/12 isk. évre, bátorodom f. évi máj. 2-án 186 sz. előterjesztésemben tett kérésemet megismételni, avval, hogy tekintettel a szakirány helyreállításának fontos érdekére, méltóztassék egyidejűleg helyére intézetünkhöz görög-latin szakképesítésű tanerőt alkalmazni.

Fogaras, 1911. június 24.

Major Károly dr.
igazgató

163.

291/1911.

Tantárgyfelosztás

Lásd a 27. számú táblázatot a 280. oldalon!

164.

324/1911.

A MAGY. KIR. ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM IGAZGATÓSÁGÁNAK

928. szám. –
1911.

Ezidei 281. számú előterjesztése mellől Babits Mihály rendes tanár folyamodványát tudomás és további eljárás végett azzal az értesítéssel küldöm idezártan vissza az Igazgatóságnak, hogy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minisztériumnak folyó évi július hó 4-én 79635. szám alatt kelt leiratához képest folyamodónak áthelyezés iránt benyújtott kérelme feljegyeztetett.

Nagyszeben, 1911. július hó 19-én.

A főigazgató szabadságon:

1 darab melléklet.

Szentimrei István
áll. főgimnáziumi igazgató,
főigazgatóhelyettes

165.

335/1911.

1013. szám.

1911.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Úr Ő Nagyméltósága folyó évi július hó 27-én 94074. szám alatt kelt rendeletével Babits Mihály fogarasi állami főgimnáziumi tanárt saját kérelmére az ujbpesti állami főgimnáziumhoz áthelyezte és felhívta, hogy új állásának elfoglalása végett a nevezett intézet igazgatójánál az 1911/12-dik tanév elején jelentkezék.

Babits tanár illetményeinek átutalása iránt Ő Excellenciája akkor fog intézkedni, ha az új állásának elfoglalásáról szóló jelentés magas helyen beérkezik.

Miről az Igazgatóságot tudomás és további eljárás végett értesítem.

Nagyszeben, 1911. évi augusztus hó 10-én.

A főigazgató szabadságon:

Kasznár [?] Ernő
állami főgimnáziumi tanár,
igazgatóhelyettes

166.

337/1911.

Az ujbpesti m. kir. főgimnázium igazgatóságától.

193. – 1911. szám.

A m. kir. állami főgimnázium tekintetes Igazgatóságának Fogarason.

A nm. vall. és közokt. miniszterium f. évi július 27-én 94074 számú rendeletével Babits Mihály r. tanárt saját kérelmére az ujbpesti áll. főgimnáziumhoz áthelyezte és fölhívta, hogy új állomásának elfoglalása végett nálam 1911. aug. 29-én jelentkezék.

Illetményei átutalása iránt akkor fog a nm. miniszterium intézkedni, ha az új állásának elfoglalásáról szóló jelentés hozzá beérkezik.

Erről az áthelyezési okmányt kézbesítés végett idecsatoltan t. értesíteni van szerencsém, egyben kérem nevezett tanár minősítő táblájának s eskütételének szíves általterjesztését.

Ujpest, 1911. augusztus 12.

Kartársi tisztelettel

Klima Lajos
igazgató

167.

M. KIR. ÁLL. FŐGIMNÁZIUMI IGAZGATÓSÁG UJPEST
[körbélyegző]

338/1911.

A m. kir. állami főgimnázium tekintetes Igazgatóságának
Ujpest.

Vonatkozással a tek. Igazgatóságnak f. évi aug. 12-én 193 sz. a. tett megkeresésére, a vkm. 1911. évi július 27-én 94074. sz. a. rendeletével a vezetése alatt álló ujpesti állami főgimnáziumhoz saját kérelmére áthelyezett Babits Mihály intézeti r. tanár minősítő táblázatát és esküokmányát idezártan átküldöm.

Fogaras, 1911. aug. 14.

Kartársi üdvözléssel

Major Károly dr.
igazgató

2 drb. melléklet.

168.

[kivonat]

Jegyzőkönyv

A fogarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének
1911. évi augusztus hó 30-án tartott alakuló értekezletéről.

Jelen vannak: Major Károly dr., igazgató, és a tanártestület, kivéve Szeiler Antal és Gáti Béla dr., helyettes tanárokat, kik még nem jelentkeztek, továbbá Nádasi Dániel h. tanárt, ki betegségével mentette távollmaradását.

1. Az igazgató a következő szókkal nyitotta meg az értekezletet: „Az új iskolaév a szokottnál nagyobb mérvű személyi változásokat hozott intézetünkbe. A VKM. 1911. júl. 27-én 94074 sz. rendeletével Babits Mihály r. tanárt saját kérelmére az újpesti állami főgimnáziumhoz helyezte át, Bausz Gyula h. tanár is, saját kérelmére az új iskolai évre értesülésem szerint a székesfehérvári állami főreáliskolához alkalmaztatott. Új tanerőket alkalmaztattak h. tanári minőségben a VKM. 1911. évi júl. 27-én 93504. 93481., 1911. július 28-án 91293. és 1911. aug. 3-án 95953. sz. rendeleteivel Verébi Antal, Szeiler Antal okl. tanárjelöltek, Kovács Béla és Gáti Béla dr., okl. tanárjelöltek, a II. osztály párhuzamosítása folytán. Midőn a testületünktől megvált két tisztárssal szemben a magam és úgy hiszem az egész tanártestület nevében is a távolban is táplált kollegialitást és jó emlék érzését tolmácsolom, egyszersmind szívesen üdvözlöm a testület régi tagjait és a körünkbe érkezett új tisztársakat, akiknek jórészt intézetünk lesz első önálló működési tere, s kérve, hogy az új iskolaévben is vállvetve munkáljanak a gondjainkra bízott ifjúság vallásos és hazafias nevelésére, a tanulókkal való szeretetteljes bánásmódra, a tantervi utasításoknak és rendtartásnak végrehajtására, az 1911/12. iskolaév alakuló értekezletét megnyitom.”

169.

409./1911.

Halmy Gyula intézeti rendes tanárnak a Fogaras és Vidéke c. szépirodalmi, társadalmi és közgazdasági lapnál kifejtendő rendes munkatársi tevékenységnek az 1911/12. isk. évre leendő engedélyezése iránt a nm. vall. és közokt. m. kir. Minisztériumhoz intézett kérelmét idezártan fölterjesztem.

Nem bocsátkozom bírálatába annak, hogy a folyamodó egyéniségében megvannak egyáltalán az újságíráshoz megkívánt képességek és tulajdonságok, s hogy hírlapíró munkássága mennyiben lehetett eddig hasznos és lehet kívánatos a jövőben is, a kérelemben jelzett szempontokból csupán annak kijelentésére szorítkozom, hogy az engedélyezni kért csendes munkatársi tevékenység címén a kizárólag egymaga által teljesített felelőtlen szerkesztés munkája, a lapnak hétről-hétre kiállítása egészen lekötő és igénybe veszi idejét. Annyira, hogy az ily mértékben üzőtt iskolán kívüli mellék-

foglalkozás intézeti kötelezettségeinek teljesítésére érezhető visszahatás nélkül nem maradhat, különösen a nevezett tanárnál, aki szaktárgyaiban megdöbbentően tudatlan, s kinek éppen ezért fokozott figyelemmel, a tanítási órákról fennmaradó idejének teljes felhasználásával kell hiányait pótolnia és esetről-esetre előkészülnie, hogy a taníthatás körülményeinek csak részben is megfelelni képes legyen. Ez okból a kért rendes munkatársi tevékenység engedélyezését a magam részéről semmi esetre sem véleményezhetem, s illetőleg kérem a nm. Minisztériumot, méltóztassék Halmy Gyula tanártól az e címen eddig adott engedélyt jövőre megvonni.

Fogaras, 1911. szept. 26-án.

Major Károly dr.,
igazgató

TÁBLÁZATOK

1. sz. táblázat

Kimutatás

A főgarasi m. kir. állami főgimnázium tanártestületének 1908. okt. 29-én megtartott I. ellenőrző értekezletéről

Osz- tály		Tanulmányi előmenetel										Magaviselet	
		Fel- vételt léptett	Ki- bírál- tatt	El- bírált	El nem bírált	Meg- dicsé- retett	Megrovatott		Átlalánosságban		Meg- dicsé- retett	Meg- rovatott	Átlalános- ságban
							1 tárgy %	2 tárgy %	több tárgy %	össz. %			
I.	70+	–	69	1*	–	1	4 (5,79)	6 (8,69)	13 (18,84)	23 (33,33)	–	–	jó
	1mt.												
II.	50	1	49	–	–	–	6 (12,24)	4 (8,16)	6 (12,24)	16 (32,65)	–	–	jó
III.	45	–	45	–	–	–	3 (6,66)	3 (6,66)	7 (15,55)	13 (28,88)	–	–	jó
IV.	43	–	43	–	–	1	6 (13,95)	3 (6,97)	4 (9,30)	13 (30,23)	1	(2,32)	jó
V.	31	–	31	–	–	–	3 (9,67)	6 (19,35)	6 (19,35)	15 (48,38)	–	–	jó
VI.	30	–	30	–	–	1	–	5 (16,66)	5 (16,66)	10 (33,33)	1	(3,33)	jó
VII.	24	1	23	–	–	–	1 (4,35)	–	6 (26,10)	7 (30,43)	–	1	(4,35) szab.sz.
VIII.	17	–	17	–	–	–	1 (5,88)	–	–	1 (5,88)	–	–	jó

* A minap vétetvén fel, elbírállható nem volt.

2. sz. táblázat (folytatás)

Tantárgyfelosztás

<i>A tanár neve és minősége</i>	<i>Képesítése</i>	<i>Osztály</i>	<i>Tantárgyak</i>					<i>Heti órák száma</i>	<i>Heti órák összege</i>	<i>Melyik osztály főnöke</i>	<i>Egyéb elfoglaltsága az intézetben</i>
		<i>I.</i>	<i>II.</i>	<i>III.</i>	<i>IV.</i>	<i>V.</i>	<i>VI.</i>	<i>VII.</i>	<i>VIII.</i>		
9. Málnásy Károly helyettes tanár	latin görög	szépir.1					lat.5	gör.5 gör.5	gp.ir.2	VII.	a módszeres ért. jegyzője Tanít románt heti 2 órában.
10. Papp István-helyettes tanár fizika	menyvis. fizika	meny.4	meny.4		meny.3		meny.4		meny.2	17	a természettani szertár óre
11. Reider Béla végl. r. tanár	rajz	mért.3	mért.3	mért.3	mért.2	mért.2	gp.r.2	gp.r.2	gp.r.2	18	a rajzszertár óre Tanít szabadkézi rajzot heti 2 óra.
12. Tas Kálmán helyettes tanár földrajz	természet-rajz földrajz	tr.2	tr.2	fdr.2	tr.3	tr.3	tr.3			18	a természetrajz-földrajz szertár óre Tanít gyorsírást heti 2 óra.
13. Vodrácska Vencel végl. r. tanár	történelem földrajz		fdr.3		tört.3	tört.3	tört.3	tört.3	tört.3	18	a történeti és fil. szert. óre tandijkezelő
14. Albrich János végl. tomatanító	torna-ének-zene	torn.2	torn.2	torn.2	torn.2	torn.2	torn.2	torn.2	torn.2	22	a torna- ének, zene szertár óre Tanít éneket és zenét heti 5 és 9 órában.

3. sz. táblázat

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1908. dec. 11-én megtartott II. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Tanulmányi előmenetel										Magaviselet					
Osz- tály	Fel- vételt vételezt létett	Ki- léptett	El- bíráltatott	El nem bíráltatott	Megdi- csértetett	Megrovatott			Általánosságban		Megdi- csértetett	Meg- rovatott	%	Általános- ságban	
						1 tárgy %	2 tárgy %	több tárgy %	össz. %						
I.	70+	–	70	–	1	6 (8,57)	4 (5,71)	12 (17,14)	22 (31,42)	kielégítő	1	(1,42)	–	jó	
I.mt.															
II.	50	1	49	–	–	6 (12,24)	5 (10,20)	3 (6,12)	14 (28,57)	kielégítő	–	–	–	jó	
III.	45	–	45	–	–	6 (13,33)	3 (6,66)	4 (8,88)	13 (28,88)	kielégítő	–	–	–	jó	
IV.	43	–	43	–	1	6 (13,95)	2 (4,65)	4 (9,30)	12 (27,90)	kielégítő	1	(2,32)	–	jó	
V.	31	1	30	–	–	5 (16,66)	3 (10)	6 (20)	14 (46,66)	kevésbé kielégítő	–	–	–	jó	
VI.	30	–	30	–	1	4 (13,33)	3 (10)	3 (10)	10 (33,33)	kielégítő	1	(3,33)	–	jó	
VII.	24	3	21	–	1	1 (4,76)	2 (9,52)	2 (9,52)	5 (23,80)	kielégítő	1	(4,76)	–	jó	
VIII.	17	–	17	–	–	–	–	–	–	jó	–	–	–	jó	

4. sz. táblázat

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1909. jan. 25-én megtartott I. félévi osztályozó értekezlet eredményéről.

Osz- tály	Fél- vétetett	Ki- léptetett	Osz- tályoz- tatott	Nem osztályoztatott	Megfelelt			Meg nem felelt		Általánosságban		Meg- rovatott ságban
					fő (%)	1 tárgy fő (%)	2 tárgy fő (%)	több tárgy fő (%)	össz.			
I.	70+	-	70	-	47 (67,15)	1 (1,47)	6 (8,57)	16 (22,85)	23 (33,85)	kielégítő	1	jó
	1mt.											
II.	50	1	49	-	34 (69,66)	6 (12,24)	3 (6,12)	6 (12,24)	15 (30,61)	kielégítő	-	szabályszerű
III.	45	-	45	-	32 (71,11)	3 (6,66)	4 (8,88)	6 (13,33)	13 (28,88)	kielégítő	-	jó
IV.	43	-	43	-	36 (83,8)	4 (9,3)	2 (4,6)	1 (2,3)	7 (16,2)	jó	-	jó
V.	31	1	30	-	17 (60,01)	3 (6,66)	5 (16,67)	5 (16,67)	13 (39,99)	kevésbé kielégítő	-	jó
VI.	30	-	30	-	23 (76,66)	4 (13,33)	2 (6,66)	1 (3,33)	7 (23,33)	kielégítő	-	jó
VII.	24	3	21	-	16 (76,19)	2 (9,52)	1 (4,76)	2 (9,52)	5 (23,8)	kielégítő	-	jó
VIII.	17	-	17	-	15 (88,2)	2 (11,76)	-	-	2 (11,76)	jó	-	jó

5. sz. táblázat

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1909. március 16-án megtartott III. ellenőrző értekezlet eredményéről.

				Tanulmányi előmenetel						Magaviselet					
				Megdi- csértetett	Megrovatott		Általánosságban		Megdi- csértetett	Meg- rovatott	Általános- ságban				
					1 tárgy %	2 tárgy %	több tárgy %	össz. %							
Osz- tály	Fel- vételt léptet	Ki- Elbírál- tatott	El nem bíráltatott												
I.	70+	2	68	–	1	2 (2,94)	4 (5,88)	16 (23,52)	22 (33,95)	kielégítő	1	(1,47)	–	–	jó
2mt.															
II.	50	1	49	–	–	4 (8,16)	2 (4,08)	5 (10,20)	11 (22,44)	kielégítő	–	–	–	–	jó
III.	45	1+	43	1*	–	4 (9,30)	1 (2,32)	5 (11,62)	10 (23,25)	kielégítő	–	–	–	–	jó
IV.	43	–	43	–	1	4 (9,30)	2 (4,65)	–	6 (13,95)	jó	1	(2,32)	2	(4,65)	jó
V.	31	1	30	–	–	–	6 (20)	3 (10)	9 (30)	kielégítő	–	–	–	–	jó
VI.	30	–	30	1**	–	1 (3,33)	1 (3,33)	3 (10)	5 (16,66)	jó	–	–	–	–	jó
VII.	24	3	21	–	1	2 (9,52)	1 (4,76)	2 (9,52)	5 (23,80)	kielégítő	1	(4,76)	–	–	jó
VIII.	17	–	16	1*	–	2 (12,50)	–	–	2 (12,50)	jó	–	–	–	–	jó

* Hosszas betegség miatt nem volt elbíráltató.

** A minap vétetvén fel, elbíráltató nem volt.

6. sz. táblázat

Kimutatás
A főgarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1909. május 7-én megtartott VI. ellenőrző értekezéslet eredményéről.

Tanulmányi előmenetel										Magaviselet					
Osz- tály	Fel- vértett lépten bíráltatott	Ki- El- bíráltatott	El nem bíráltatott	Meg- dicséretett	Megrovatott			Általánosságban		Meg- dicséretett	Meg- rovatott	Általános- ságban			
					1 tárgy %	2 tárgy %	több tárgy %	össz. %							
I.	70+	4	66	–	2	–	1 (1,52)	21 (31,81)	22 (33,33)	kiegítő	2	(3,03)	–	jó	
2mt.															
II.	50	2	48	–	–	5 (10,41)	3 (6,25)	2 (4,16)	10 (20,83)	kiegítő	–	–	–	jó	
III.	45	1+	43	–	–	1 (2,32)	4 (9,30)	3 (6,97)	8 (18,60)	kiegítő	–	–	–	jó	
1 mh.															
IV.	43	–	43	–	1	8 (18,6)	–	–	8 (18,6)	jó	1	(2,32)	2	–	jó
V.	31	1	30	–	–	3 (10)	3 (10)	4 (13,33)	10 (33,33)	kiegítő	–	–	–	jó	
VI.	31	–	31	–	–	4 (12,90)	–	2 (6,45)	6 (19,35)	kiegítő	–	–	–	szab. sz.	
VII.	24	3	21	–	1	1 (4,76)	1 (4,76)	2 (9,52)	4 (19,08)	kiegítő	1	(4,76)	–	jó	

Osztály	Fel- vételt	Kilépett	Oszályoz- tatott	Nem osztályoztatott	Tanulmányi előmenetel					Magaviselet		
					Megfelelt fő (%)	1 tárgy		Meg nem felelt		Átlalánosságban össz.	Meg- rovatott	Átlalános- ságban
						fő (%)	fő (%)	2 tárgy fő (%)	több tárgy fő (%)			
I.	70+2mt.	5	67	–	49 (73,13)	1 (1,49)	3 (4,47)	14 (20,85)	18 (26,86)	kielégítő	–	jó
II.	50	2	48	–	39 (81,25)	4 (8,33)	3 (6,25)	2 (4,16)	9 (18,75)	kielégítő	–	jó
III.	45	2+	42	–	38 (90,47)	–	–	4 (9,52)	4 (9,52)	jó	–	jó
		1 mh.										
IV.	43	–	43	–	43 (100)	–	–	–	–	jó	–	jó
V.	31	1	29	1**	22 (75,86)	5 (17,24)	1 (3,44)	1 (3,44)	7 (24,13)	kielégítő	–	jó
VI.	31	–	31	–	31 (100)	–	–	–	–	jó	–	szab. sz.
VII.	24+mt.	5	19	–	16 (84,21)	3 (15,79)	–	–	3 (15,79)	kielégítő	2	jó
VIII.*	17	–	16	1**	16 (100)	–	–	–	–	jó	–	jó

* 1909. máj. 14-én osztályoztatott.

** Hosszas betegség miatt nem osztályoztatott.

8. sz. táblázat

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1909. okt. 26-án megtartott I. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Tanulmányi előmenetel										Magaviselet					
Osz- tály	Fel- vételt lépten bíráltatott	Ki- lépten bíráltatott	El nem bíráltatott	Meg- dicséretett	Megrovatott				Általánosságban		Meg- dicséretett	Meg- rovatott	%	Általános- ságban	
					1 tárgy %	2 tárgy %	több tárgy %	össz. %							
I. A.	37+	–	35	2*	2 (5,71)	2 (5,71)	3 (8,57)	7 (20)	kiegítő	–	–	–	–	jó	
mt.															
I. B.	38	–	38	–	1	2 (5,26)	1 (2,63)	7 (18,41)	10 (26,31)	kiegítő	1	(2,63)	–	jó	
II.	55	–	55	–	1	2 (3,63)	4 (7,27)	11 (20)	17 (30,90)	kiegítő	1	(1,81)	–	jó	
III.	47+1mt	–	46	1*	–	–	6 (13,04)	4 (8,69)	10 (21,73)	kiegítő	–	–	–	jó	
IV.	38+2mt	1	37	–	–	6 (16,21)	–	4 (10,81)	10 (27,02)	kiegítő	–	–	–	jó	
V.	39	–	39	–	–	5 (12,82)	3 (7,69)	3 (7,69)	11 (28,20)	kiegítő	–	–	–	jó	
VI.	22	–	22	–	–	–	5 (22,72)	1 (4,54)	6 (27,27)	kiegítő	–	–	–	jó	
VII.	27	–	27	–	–	2 (7,40)	2 (7,40)	3 (11,11)	7 (25,92)	kiegítő	–	–	–	jó	
VIII.	18+n	–	18	–	–	1 (5,55)	1 (5,55)	–	2 (11,11)	jó	–	2	(11,11)	jó	

* Hosszas betegség miatt nem voltak elbíráltatók.

9. sz. táblázat

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1909. dec. 10-én megtartott II. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Osztály	Fel- vétel	Ki- lépt	El- bíráltatott	El nem bíráltatott	Tanulmányi előmenetel					Magaviselet	
					Megrovatott		Általánosságban			Megrovatott	Általánosságban
					1 tárgy %	2 tárgy %	több tárgy %	össz. %			
I. A.	37+	–	37	–	4 (10,81)	1 (2,70)	6 (16,21)	11 (29,72)	kielégítő	–	jó
	1mt.										
I. B.	38	–	38	–	3 (7,89)	–	9 (23,68)	12 (31,57)	kielégítő	–	jó
II.	55	–	55	–	2 (3,63)	2 (3,63)	14 (25,45)	18 (32,72)	kielégítő	2 (3,63)	jó
III.	47+1mt	–	47	–	3 (6,38)	4 (8,51)	4 (8,51)	11 (23,40)	kielégítő	–	szab. sz.
IV.	38+2mt	1	37	–	1 (2,70)	4 (10,81)	3 (8,10)	8 (21,62)	kielégítő	–	jó
V.	39	–	39	–	6 (15,38)	2 (5,12)	3 (7,69)	11 (28,20)	kielégítő	–	szab. sz.
VI.	22	–	22	–	1 (4,54)	3 (13,63)	3 (13,63)	7 (31,81)	kielégítő	–	jó
VII.	27	–	28	–	3 (10,71)	2 (7,14)	1 (3,57)	6 (21,42)	kielégítő	2 (7,14)	szab. sz.
VIII.	18+1mt	–	18	–	2 (11,11)	2 (11,11)	–	4 (22,22)	kielégítő	–	jó

10. sz. táblázat

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1910. jan. 26-án megtartott I. félévi osztályozó értekezlet eredményéről.

Osztály		Felvételt	Ki-lépett	Tanulmányi előmenetel										Magviselet	
				Osztd-hozzatott	Nem oszt-d-hozzatott	Megfelelt	Meg nem felelt		Általánosságban		Meg-rovatot	Általános-ságban			
							1 tárgy	2 tárgy	több tárgy	össz.					
						fő (%)	fő (%)	fő (%)	fő (%)	fő (%)					
I. A.	37+1mt	–	37	–	26 (70,27)	2 (5,40)	3 (8,10)	6 (16,21)	11 (29,72)	kielégítő	–	jó			
I. B.	38	–	38	–	26 (68,44)	1 (2,63)	4 (10,52)	7 (18,41)	12 (31,56)	kielégítő	–	jó			
II.	55	–	55	–	38 (69,09)	–	3 (5,45)	14 (25,45)	17 (30,90)	kielégítő	–	szabályszerű			
III.	47+1 mt	–	47	–	34 (72,34)	1 (2,12)	4 (8,51)	8 (17,02)	13 (27,65)	kielégítő	–	szabályszerű			
IV.	38+2mt	1	37	–	32 (86,48)	2 (5,40)	1 (2,70)	2 (5,40)	5 (13,51)	jó	–	jó			
V.	39+1mt	1	39	–	30 (76,92)	2 (5,12)	2 (5,12)	5 (12,82)	9 (23,07)	kielégítő	1	szabályszerű			
VI.	22	–	22	–	16 (72,82)	3 (13,59)	3 (13,59)	–	6 (27,18)	kielégítő	1	jó			
VII.	29	–	29	–	26 (89,65)	2 (6,89)	1 (3,44)	–	3 (10,34)	jó	2	jó			
VIII.	18+1mt	–	18	–	16 (88,88)	2 (11,11)	–	–	2 (11,11)	jó	–	jó			

11. sz. táblázat

Tantárgyfelosztás

<i>A tanár neve és minősége</i>	<i>Képzése</i>	<i>Osztály</i>		<i>Tantárgyak</i>				<i>Heti órák száma</i>			<i>Heti óráinak összege</i>	<i>Melyik osztály főnöke</i>	<i>Egyéb elfoglaltsága az intézetben</i>
		<i>I. A.</i>	<i>I. B.</i>	<i>II.</i>	<i>III.</i>	<i>IV.</i>	<i>V.</i>	<i>VI.</i>	<i>VII.</i>	<i>VIII.</i>			
1. Major Károly dr.	magy. latin fil.prop.									fil.prop. 3.	3		
2. Albert János végl. r. tanár	magyar- latin			magy.5 lat.6					lat.5		16	II.	
3. Ambrozy Pál végl. r. tanár	latin- görög						lat.6 gör.5	gör.5			16	V.	Az ifj. könyvt. alsó csoportjának óre
4. Babits Mihály végl. r. tanár	magyar- latin				tört.3		magy.3 lat.5	magy.3		gp.ir.2	16	VI.	Az ifj. könyvt. felső csoportjának óre
5. Bausz Gyula okl. h. tanár	meny.		számt.4	számt.4	számt.3	számt.3					15		
6. Fridrich András végl. r. tanár	term.tan latin- német	szépipr.1			ném.4 lat.6					ném.3	16	IV.	Ért. jegyző
7. Halmy Gyula végl. r. tanár	magyar- latin				magy.4 lat.6		gp.ir.3				17	III.	
8. Krebsz Ernő végl. r. tanár	magyar- német						ném.3	ném.3	magy.3 ném.3	magy.3	15	VII.	A Mikszáth önképzőkör vezetője
9. László Béla dr. okl. h. tanár	latin görög	szépipr.1					gp.ir.3		gp.ir.3 lat.4	lat.4 gör.4	15	VIII.	A tanári könyvtár óre
10. Nádasdi Dániel okl. h. tanár	meny. természettan	számt.4 term.2 mért.3			term.f.2			meny.4			15	I. A.	
11. Papp István végl. r. tanár	meny. természettan						meny.3		meny.3 term.4 gör.5	meny.3 term.4	16		A természettani szertár óre
12. Papp János végl. r. tanár	latin- görög	magy.5 lat.6									16	II.	A Segítő Alap könyvtára

11. sz. táblázat (folytatás)

Tantárgyfelosztás

A tanár neve és minősége	Képesítése	Osztály		Tantárgyak		Heti órák száma				Heti órátírák összege	Melyik osztály főnöke	Egyéb elfoglaltsága az intézetben
		I. A.	I. B.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.		
13. Reider Béla végl. r. tanár	rajz		mért.3	mért.3	mért.2	mért.2	gp.r.2	gp.r.2	gp.r.2	18		A rajzszeriár óre
14. Szentimrei Imre dr. okl. h. tanár	latin- történelem		magy.5 lat.6	tört.3	tört.3	tört.3	tört.3			17	I. B.	A módszeres ért jegyzője
15. Tas Kálmán okl. h. tanár	természet- rajz-fldr.		tr.2	fldr.3 tr.2	tr.3	tr.3	tr.3	tr.3		16		A természetrajz- földrajz szeriár óre
16. Vodráska Vencel végl. r. tanár	fldr.- történelem	fldr.3	fldr.3				tört.3	tört.3	tört.3	15		A tört.fil. és műv. szert. óre. Tandikezelő.
17. Albrich János végl. r. tanár	torna- ének-zene	torn.2 játék:	torn.2 hétfő- szerda	torn.2 csütörtök	torn.2 2-2	torn.2 ének-	torn.2 zene	torn.2 kedd	torn.2 csütörtök	28		A torna-játék- ének és zene szeriár óre

Fogarás, 1910. febr. 9.

Major Károly dr.
igazgató

12. sz. táblázat

Kínutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1910. március 16-án megtartott III. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Osz- tály					Tanulmányi előmenetel					Magaviselet			Általános- ságban				
					Fel- vételt lépt	Ki- bíraltatott	El- bíraltatott	El nem bíraltatott	Megdi- csértetett	Megrovatott		Általánosságban		Megdi- csértetett	Meg- rovatott	%	
										1 tárgy %	2 tárgy %	több tárgy %					össz. %
I. A.	37+	1	36	–	–	3 (8,31)	3 (8,31)	2 (5,54)	8 (22,22)	kielégítő	–	–	–	jó			
I. B.	38	3	35	–	–	7 (20)	3 (8,56)	1 (2,85)	11 (31,42)	kielégítő	–	–	–	jó			
II.	55	–	55	–	1	2 (3,70)	3 (5,55)	11 (20,37)	16 (29,37)	kielégítő	1	(1,8)	–	szab.sz.			
III.	47+	1	46	–	–	3 (6,52)	6 (13,04)	3 (6,52)	12 (26,08)	kielégítő	–	–	–	szab.sz.			
IV.	38+	1	37	–	–	4 (10,8)	1 (2,7)	–	5 (13,5)	jó	–	–	–	szab.sz.			
V.	39+	1	37	1*	–	6 (16,21)	1 (2,7)	3 (8,10)	10 (27,02)	kielégítő	–	–	1 (2,7)	szab.sz.			
VI.	22	–	22	–	1	3 (13,63)	1 (4,54)	–	4 (18,18)	kielégítő	1	(4,54)	1 (4,54)	jó			
VII.	29	–	28	1*	–	4 (14,28)	2 (7,14)	–	6 (21,42)	kielégítő	–	–	–	szab.sz.			
VIII.	18+	1	17	–	–	2 (11,78)	–	–	2 (11,78)	jó	–	–	–	jó			
	lmt																

* Hosszas betegség miatt nem voltak elbírálható.

13. sz. táblázat

Átnevezet

a fogarasi m. kir. állami főgimnáziumnál rendszeresített s hetenkénti tanórák felosztásának az alább nevezett személyzet kör. az 1909/10. tanévben, a helyesírás kitűntetése céljából.

<i>A tanár neve</i>	<i>Rangja</i>	<i>Kötelező tárgyai minden osztályban</i>	<i>Hetenként hány óra?</i>	<i>Tantárgyak, melyekben előadásokat tartott a helyettesítéssel együtt</i>	<i>Melyik osztályban</i>	<i>Hetenként hány órán át?</i>	<i>Tanított, tehát kötelezettsége leg többjén felül hány órát/hét?</i>	<i>Mely időről kezdve?</i>
			<i>Minden tant.-ból</i>	<i>Összesen</i>	<i>Külön minden tant.-ból</i>			
1. Major K. dr.	igazg.	filozófia VIII.	3	3				
2. Albert J.	r.tan.	magyar II.	5	16				
		latin II. VII.	6	5				
3. Ambrózy P.	r.tan.	latin V.	6	16				
		görög V. VI.	5	5				
4. Babics M.	r.tan.	magyar V. VI.	3	3	magyar	V. VI.	3	1909 okt.1. –
		latin VI.	5	5	latin	VI.	5	1910.febr.6.
		gp. irod. V. VIII.	3	2	gp. irodalom	V. VIII.	3	
		történet IV.	3	19	történet	IV.	3	
5. Bausz Gy.	h.tan.	számt. I. B. II. III. IV.	4	4			1	
		szépir. II.	1	15				
6. Fridrich A.	r.tan.	latin IV.	6	16				
		ném. III. IV. VIII.	4	3				
7. Halmy Gy.	r.tan.	magyar III.	4		magyar	III.	4	1909 okt.1. –
		latin III.	6		latin	III.	6	1910.febr.6.
		gp. irod. VI. VII.	3	3	gp. irodalom	VI. VII.	3	
		történet III.	3	19	történet	III.	3	
		magy. IV. VII. VIII.	4	3	magyar	IV. VII.	4	1909 okt.1. –
8. Krebsz E.	r.tan.	ném. V. VI. VII.	3	3	német	V. VI.	3	1910.febr.6.
			3	19		VII.	3	
							1	

13. sz. táblázat (folytatás)

Átnevezet

a fogarasi m. kir. állami főgimnáziumnál rendszeresített s hetenkénti tanórák felosztásának az alább nevezett személyzet kör.
az 1909/10. tanévben, a helyesírás kitüntetése céljából.

A tanár neve	Rangja	Kötelező tárgyai minden osztályban	Hetenként hány óra?	Tanítárgyak, melyekben előadásokat tartott a helyettesítéssel együtt	Melyik osztályban	Hetenként hány órát?*	Tanított, tehát kötelezettsége leg többjén felül hány órát?*	Mely időtől kezdve?
			Minden tant.-ból	Összesen		Külön minden tant.-ból	Összesen	
9. László B. dr.	h. tan.	magyar I. B. latin I. B. VIII.	5 6 4		magyar latin	I. B. I. B. VIII.	5 6 4	1909 okt. 1. – 1910 febr. 6.
10. Nádasdi D.	h. tan.	görög VIII. számtan I. A. VI. földrajz III. termrajz I. A. geometria I. A. széprás I. A. mat. V. VII. VIII. fiz. VII. VIII.	4 4 4 2 2 3 1 3 3 2 4 4	19	görög	VIII.	4 19	1
11. Papp I.	r. tan.	magyar I. A. latin I. A.	5 6	16				
12. Papp J.	r. tan.	r. geom. I. B. II. III. IV. gp. rajz. V. VI. VII. VIII.	3 3 2 2 2 2 2 2	18				
13. Reider B.	r. tan.	magyar I. B. latin I. B. történet III. V.	5 6 3 3	17				Működését az intézménél megkezdte. 1910. II. 6.

13. sz. táblázat (folytatás)

Átnevezet

a fogarasi m. kir. állami főgimnáziumnál rendszeresített s hetenkénti tanórák felosztásának az alább nevezett személyzet kör.
az 1909/10. tanévben, a helyesírás kitűntetése céljából.

<i>A tanár neve</i>	<i>Rangja</i>	<i>Kötelező tárgyai minden osztályban</i>	<i>Hetenként hány óra?</i>	<i>Tanítárgyak, melyekben előadásokat tartott a helyettesítéssel együtt</i>	<i>Melyik osztályban</i>	<i>Hetenként hány órán át?</i>	<i>Mely időről tehát kötelezettsége kezdve?</i>
			<i>Minden tant.-ból</i>	<i>Összesen</i>	<i>Külön minden tan.-ból</i>		
15. Tas K.	h.tan.	fdr.	II.	3			
		trajz.	IB. II. IV.	2 2 3			
			V. VI.	3 3			
16. Vodráska V.	r.tan.	széprás	I. B.	1	17		
		tört.	VI. VII. VIII.	3 3 3			
		fdr.	I. A. I. B.	3 3	15		
17. Albrich J.	r. torna Tanár	torna	I.–VIII.	18			
		játek	I.–VIII.	6	24		

Fogarás, 1910. március 21.

Major Károly dr.,
igazgató

14. sz. táblázat

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1910. május 6-án megtartott IV. ellenőrző értekezlet eredményéről.

Osz- tály		Tanulmányi előmenetel										Magaviselet		
		Fel- vételt lépt	Ki- lépt	El- bíráltatott	El nem bíráltatott	Meg- dicséretelt	Megrovatott			Általánosságban		Meg- dicséretelt %	Meg- rovatott %	Általános- ságban %
							1 tárgy %	2 tárgy %	több tárgy %	össz. %				
I. A.	37+	1	36	–	–	–	2 (5,55)	4 (11,11)	3 (8,32)	9 (25)	kielégítő	–	–	jó
	1mt.													
I. B.	38	3	35	–	–	–	5 (14,28)	2 (5,75)	3 (8,57)	10 (28,57)	kielégítő	–	–	jó
II.	55	3	52	–	–	–	2 (3,84)	4 (7,69)	10 (19,23)	16 (30,76)	kielégítő	–	–	szab.sz.
III.	47+	1	46	–	–	–	5 (10,86)	2 (4,34)	6 (13,04)	13 (28,26)	kielégítő	–	–	jó
	1mt													
IV.	38+	1	37	–	–	1	6 (16,21)	2 (5,40)	1 (2,70)	9 (24,32)	kielégítő	1	–	szab.sz.
	2mt													
V.	39+	2	37	–	–	2	4 (10,81)	1 (2,70)	2 (5,40)	7 (18,91)	kielégítő	2	–	jó
	1mt													
VI.	22	–	22	–	–	–	2 (9,09)	3 (13,64)	–	5 (22,73)	kielégítő	–	–	jó
VII.	29	–	28	1*	–	–	3 (10,71)	2 (7,14)	1 (3,57)	6 (21,42)	kielégítő	–	–	szab.sz.

* Hosszas betegség miatt nem volt elbíráltató.

15. sz. táblázat

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1910. jún. 24-án tartott év végi osztályozó tanácskozás eredményéről.

Osztály	Fel- vételt	Ki- lépt	Oszályoz- tatott	Nem osztályoztatott	Tanulmányi előmenetel					Magaviselet		
					Megfelelt fő (%)	Meg nem felelt			Általánosságban össz.	Meg- rovított sághan		
						1 tárgy fő (%)	2 tárgy fő (%)	több tárgy fő (%)				
I. A.	37+1mt	1	37	–	27 (72,98)	4 (10,81)	3 (8,11)	3 (8,11)	10 (27,02)	kiegítő	–	jó
I. B.	38	3	35	–	25 (71,43)	4 (11,43)	1 (2,86)	5 (14,29)	10 (28,57)	kiegítő	–	jó
II.	55	3	52	–	37 (71,15)	4 (7,69)	6 (11,54)	5 (9,61)	15 (27,85)	kiegítő	–	jó
III.	47+1 mt	1	46	–	35 (76,69)	4 (8,17)	1 (2,17)	6 (13,04)	11 (23,91)	kiegítő	–	jó
IV.	38+2mt	1	38	1mt*	36 (94,74)	1 (2,63)	–	1 (2,63)	2 (5,26)	jó	–	jó
V.	39+1mt	2	38	–	29 (76,32)	3 (7,90)	4 (10,53)	2 (5,26)	9 (23,64)	kiegítő	–	jó
VI.	22	–	22	–	16 (72,73)	3 (13,63)	3 (13,63)	–	6 (27,27)	kiegítő	–	jó
VII.	29	–	27	2mt**	24 (88,89)	3 (11,11)	–	–	3 (11,11)	jó	–	jó
VIII.	18+1mt	1	18	–	17 (94,44)	–	1 (5,55)	–	1 (5,55)	jó	–	jó

* Betegség miatt nem jelentkezett vizsgálatra.

** Hosszas betegség miatt nem voltak osztályozhatók.

*** 1910. május 14-én osztályoztatott.

16. sz. táblázat

Tantárgyfelosztás

<i>A tanár neve és minősége</i>	<i>Képesítése</i>	<i>Osztály</i>		<i>Tantárgyak</i>		<i>Heti órák száma</i>				<i>Heti Melyik óráinak osztály összege főnöke</i>
		<i>I. A.</i>	<i>I. B.</i>	<i>II.</i>	<i>III.</i>	<i>IV.</i>	<i>V.</i>	<i>VI.</i>	<i>VII.</i>	<i>VIII.</i>
1. Major Károly dr.	magy. latin fil.prop.								fil.prop.3.	3
2. Albert János végl. r. tanár	magyar- latin			magy.4 lat.6					lat.4 gp.ir.2	16 III.
3. Ambrozy Pál végl. r. tanár	latin- görög	szépir.1				lat.5 gör.5				16 VI. Az ifj. könyvt. alsó csoportjának óre
4. Babics Mihály végl. r. tanár	magyar- latin					magy.3 gp.ir.3			lat.5 magy.3 gp.ir.3	17 VII. Az ifj. könyvt. felső csoportjának óre
5. Bausz Gyula okl. h. tanár	meny. term.tan	számt.4 szépir.1			számt.3 fiz.fdr.2	meny.3				16 A Segítő Alap könyvtárosa
6. Fridrich András végl. r. tanár	latin- német			ném.4	ném.4	ném.3	lat.6 ném.3			16 V. Ért. jegyző
7. Halmay Gyula végl. r. tanár	magyar- latin	magy.5 lat.6			tört.3	gp.ir.3				17 I. B.
8. Krebsz Ernő végl. r. tanár	magyar- német					magy.3		ném.3	magy.3 ném.3	15 VIII. A Mikszáth önképző-kör vezető tanára
9. László Béla dr. okl. h. tanár	latin görög					magy.4 gör.5 lat.6				15 IV. A tanári könyvtár óre
10. Nádasdi Dániel okl. h. tanár	meny. természettan	mért.3 tr.2	számt.4					számt.3 tr.4		16
11. Papp István végl. r. tanár	meny. természettan	számt.4	szépir.1			meny.4			meny.2 term.4	15 A természettani szertár óre
12. Papp János végl. r. tanár	latin- görög		magy.5 lat.6						gör.4	15 II. Módszeres ért. jegyző

16. sz. táblázat (folytatás)

Tantárgyfelosztás									
A tanár neve és minősége	Képesítése	Osztály		Tantárgyak		Heti órák száma			Heti órának osztály összege főnöke
		I. A.	I. B.	II.	III.	IV.	V.	VI.	
13. Reider Béla végl. r. tanár	rajz	mén.3		mén.3	mén.2	mén.2	gp.r.2	gp.r.2	18
14. Szentimrei Imre dr. okl. h. tanár	latin- történelem	magy.5 lat.6			tört.3	tört.3	tört.3		17
15. Tas Kálmán okl. h. tanár	természet- rajz-fldr.	fldr.3 tr.2		tr.2	tr.3	tr.3	tr.3		16
16. Vodoráskó Vencel végl. r. tanár	fldr- történelem	fldr.3			tört.3	tört.3	tört.3	tört.3	15
17. Albrich János végl. r. tomanitő ének-zene	torna- játék:	torn.2 hétfo- szerda		torn.2 péntek	torn.2 2-2	torn.2 ének-	torn.2 zene	torn.2 csütörtök	28
									A rajzszeriár óre
									I. A.
									A természetrajz- földrajz szeriár óre
									A tört.fil.
									és műv. szert. óre.
									A torna-játék- ének és zene szeriár óre

Fogarás, 1910. szept. 8.

Major Károly dr.
igazgató

18. sz. táblázat

Jegyzéke

ezen intézetben működő azon állami alkalmazottaknak, akik a m. kir. államvasutak vonalaira szóló félárú jegy váltására jogosító arcképes évi igazolványaiknak az 1911. évre való megújítását, illetve új igazolvány kiállítását kéri.

száma	Név	Hivatalos állás	Az érvényesítendő	Az új igazolvány kérésénél	igazolvány
1.	Major Károly dr.	áll.főgimm.igazgató	29,489		
2.	Albert János	áll.főgimm.r.tanár			
		elvesztett igazolvány helyett új			
			és a jövő évre érvényesítése		
3.	Albrich János	áll.főgimm.r.tornatanító	11,763		
4.	Ambrózy Pál	áll.főgimm.r.tanár	11,755		
5.	Babits Mihály	”	56,319		
6.	Fridrich András	”	11,756		
7.	Halmy Gyula	”	11,757		
8.	Krebsz Ernő	”	11,759		
9.	Papp István	”	71,359		
10.	Papp János	”	06,998		
11.	Reider Béla	”	11,760		
12.	Vodráska Velcel	”	11,761		

Alulírott hivatali főnök ezennel igazolom, hogy a fennebb névleg felsorolt egyének a jegyzékben kitüntetett állásuknál fogva mindannyian rendes alkalmazásban álló, hivatali esküt tett, évi fizetéssel és nyugdíjigénnyel bíró állami alkalmazottak.

Kelt Fogaras, 1910 évi november hó 14-én.

Major Károly dr.,
igazgató

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1910. dec. 16-án megtartott II. ellenőrző értekezlet eredményéről.

			Tanulmányi előmenetel					Magaviselet		
			Megdi- csértetett	Megrovatott		Általánosságban		Meg- dicsértetett	Meg- rovatott	Általános- ságban
				1 tárgy %	2 tárgy %	több tárgy %	össz. %			
Osz- tály	Fel- vételt	Ki- lépt	El- bíráltatott	El- bíráltatott						
I. A.	49+	–	49	–	2	2 (4,08)	3 (6,12)	7 (14,28)	12 (24,49)	2 (4,08) – jó
	1mt.									
I. B.	48	–	48	–	–	3 (6,25)	4 (8,33)	9 (18,75)	16 (33,33)	– jó
II.	61+	1	60	–	–	6 (10)	6 (10)	6 (10)	18 (30)	– jó
	2mt.									
III.	47	1	46	–	–	6 (13,04)	4 (8,69)	4 (8,69)	14 (30,43)	– szab. sz.
IV.	39	–	39	–	–	3 (7,69)	7 (17,95)	3 (7,69)	13 (33,33)	– jó
V.	21+	–	21	–	–	4 (19,04)	1 (4,76)	–	5 (23,81)	– jó
	2mt.									
VI.	37	–	37	–	–	6 (16,21)	1 (2,70)	–	7 (18,91)	– jó
VII.	15	–	15	–	–	1 (6,66)	1 (6,66)	–	2 (13,33)	– jó
VIII.	25	1	24	–	–	1 (4,16)	2 (8,33)	–	3 (12,50)	– szab. sz.

20. sz. táblázat

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1911. jan. 25-én megtartott I. félévi osztályozó értekezlet eredményéről.

Tanulmányi előmenetel										Magaviselet		
Osztály	Felvételt követett lépett	Ki-táratott	Oszályoztatott	Nem osztályoztatott	Megfelelt		Meg nem felelt			Átlagosságban		
					fő (%)	fő (%)	1 tárgy fő (%)	2 tárgy fő (%)	több tárgy fő (%)		össz.	
I. A.	49+	–	49	–	40 (810,63)	–	–	1 (2,04)	8 (16,32)	9 (18,36)	kielégítő	jó
	1mt.											
I. B.	48+	–	48	–	32 (66,66)	–	–	6 (12,50)	10 (20,83)	16 (33,33)	kielégítő	jó
	1mt.											
II.	61+	1	60	–	43 (71,66)	5 (8,33)	4 (6,67)	8 (13,33)	17 (28,33)	17 (28,33)	kielégítő	jó
	2mt.											
III.	473	3	44	–	31 (70,45)	3 (6,81)	6 (13,63)	4 (9,09)	13 (29,54)	13 (29,54)	kielégítő	szab. sz.
IV.	39	–	39	–	28 (71,8)	2 (5,12)	3 (7,69)	6 (15,38)	11 (28,2)	11 (28,2)	kielégítő	jó
V.	21+	–	21	–	20 (95,23)	1 (4,76)	–	–	1 (4,76)	1 (4,76)	jó	jó
	1mt.											
VI.	37	–	37	–	29 (78,37)	4 (10,81)	4 (10,81)	–	8 (21,62)	8 (21,62)	kielégítő	jó
VII.	16	–	16	–	15 (93,75)	1 (6,25)	–	–	1 (6,25)	1 (6,25)	jó	jó
VIII.	25	1	24	–	22 (91,66)	2 (8,33)	–	–	2 (8,33)	2 (8,33)	jó	jó

Kimutatás
A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1911. évi március 16-án megtartott III. ellenőrző értekezéslet eredményéről.

Tanulmányi előmenetel										Magaviselet				
Osz- tály	Fel- vétele	Ki- lépt	El- bíráltatott	El nem bíráltatott	Meg- dicsértett	Megrovatott			Általánosságban		Meg- dicsértett	Meg- rovatott	Általános- ságban	
						1 tárgy %	2 tárgy %	több tárgy %	össz. %					
I.A.	49+	1	48	—	2	—	2 (4,16)	6 (12,5)	8 (16,66)	jó	2	(4,16)	—	jó
	1mt.													
I. B.	48	—	48	—	—	7 (14,58)	3 (6,25)	6 (12,5)	16 (33,33)	kiegítő	—	—	—	jó
II.	61+	2	59	—	—	6 (10,16)	5 (8,47)	6 (10,16)	17 (28,81)	kiegítő	—	—	—	jó
	2mt.													
III.	47	3	44	—	1	7 (15,9)	3 (6,81)	4 (9,09)	14 (31,81)	kiegítő	—	(2,27)	—	szab. sz.
IV.	39	—	39	—	—	5 (12,82)	1 (2,56)	5 (12,82)	11 (28,2)	kiegítő	—	—	—	jó
V.	21+	—	21	—	—	2 (9,52)	—	—	2 (9,52)	jó	—	—	—	jó
	3mt.													
VI.	37	—	37	—	—	7 (18,91)	1 (2,7)	—	8 (21,62)	kiegítő	—	—	—	szab. sz.
VII.	15+	1*	15	—	—	1 (6,66)	1 (6,66)	—	2 (13,33)	jó	—	1	(6,66)	jó
	1mt.													
VIII.	25	1	24	—	—	—	—	—	—	jó	—	—	—	jó

22. sz. táblázat

Kínutatása

azon tisztviselőknél és alkalmazottaknál, kik fizetésük alapján az országgyűlési képviselők választására jogosultak névjegyzékébe felveendő:

	Major Károly dr.	Teleky-utca	Áll. fogimn. igazgató	50 éves	5400 K.
1.	Albert János	Nádasdy utca 8.	r. tanár	43	4000 K.
2.	Albrich János	Apor utca 8.	tornatanító	42	2800 K.
3.	Ambrózy Pál	Bethlen utca	r. tanár	30	2600 K.
4.	Babits Mihály	Lenkert utca	r. tanár	28	2600 K.
5.	Bausz Gyula	Bethlen utca 73.	h. tanár	31	1600 K.
6.	Fridrich András	Bethlen utca 7.	r. tanár	33	2900 K.
7.	Halmi Gyula	Olt utca 16.	r. tanár	42	3100 K.
8.	Krebsz Ernő	Bethlen utca 34.	r. tanár	38	3300 K.
9.	Nádasdi Dániel	Brukenthal utca 23.	h. tanár	26	1600 K.
10.	Papp János	Vár-tér	r. tanár	31	2600 K.
11.	Papp János	Fazekas utca 10.	r. tanár	30	2600 K.
12.	Reider Béla	Wellmann utca 80.	r. tanár	37	4000 K.
13.	Szentirmai Imre dr.	Bethlen utca 34.	h. tanár	25	1600 K.
14.	Tas Kálmán	Vár-tér 33.	r. tanár	27	2600 K.
15.	Vodrácska Vencel	Vár-tér 17.	r. tanár	39	4000 K.

Fogarás, 1911. március hó 24.

Major Károly dr.
igazgató

23. sz. táblázat

Tantárgyfelosztás

A tanár neve és minősége	Képesítése	Osztály		Tantárgyak				Heti órák száma			Heti óráinak összege	Melyik osztály főnöke	Egyéb elfoglaltsága az intézetben
		I. A.	I. B.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.			
1. Major Károly dr.	magy. latin fil.prop.									fil.prop. 3.	3		
2. Albert János végl. r. tanár	magyar- latin				magy.4 lat.6					lat.4 gp.ir.2	16	III.	
3. Ambrozy Pál végl. r. tanár	latin- görög	szépír.1						lat.5 gör.5			16	VI.	Az ifj. könyvt. alsó csoportjának óre
4. Babics Mihály végl. r. tanár	magyar- latin					gör.5		magy.3 lat.5	magy.3		16	VII.	Az ifj. könyvt. felső csoportjának óre
5. Borbély Gyula okl. hely. tanár	magyar- latin					magy.4 lat.6		gp.ir.3	gp.ir.3		16	IV.	A Segítő Alap könyvtárának óre
6. Friderich András végl. r. tanár	latin- német				ném.4	ném.3 lat.6	ném.3				16	V.	Értekezleti jegyző
7. Halmy Gyula végl. r. tanár	magyar- latin		magy.5 lat.6		tört.3		gp.ir.3				17	I. B.	
8. Krebsz Ernő végl. r. tanár	magyar- német						magy.3	ném.3	ném.3	magy.3 ném.3	15	VIII.	A Mikszáth önképző-kör vezetője
9. Nádasdi Dániel okl. hely. tanár	német- természettan	term.2. mért.3	számt.4	számt.3	menny.3			menny.3 term.4			22		A tanári könyvtár óre
10. Papp István okt. végl. r. tanár	német- természettan	számt.4	számt.4	szépír.1			menny.3	menny.4		menny.2 term.4	22		A természettani szertár óre
11. Papp János végl. r. tanár	latin- görög			magy.5 lat.6						gör.4	15	II.	Módsz. ért. jegyző
12. Reider Béla végl. r. tanár	rajz	mért.3	mért.2	mért.3	mért.2	gp.r.2	gp.r.2	gp.r.2	gp.r.2	gp.r.2	18		A rajzszerktár óre

23. sz. táblázat (folytatás)

Tantárgyfelosztás

A tanár neve és minősége	Képesítése	Osztály		Tantárgyak			Heti órák száma			Heti órának összege	Melyik osztály főnöke	Egyéb elfoglaltsága az intézetben
		I. A.	I. B.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.		
13. Szentirmai Imre dr. okl. h. tanár	latin- történelem	magy.5 lat.6				tört.3		tört.3		17	I. A.	
14. Tas Kálmán okl. h. tanár	természet- rajz-fdr.	fdr.3 trajz2		tr.2	fiz.fdr.2	tr.3	tr.3	tr.3		18		A természetrajz- földrajz szertár óre
15. Vódráska Vencel vég.l. r. tanár	fdr.- történelem	fdr.3 szépir.1				tört.3	tört.3	tört.3	tört.3	16		A fil.-műv. szert. óre. Tandijkezelő.
16. Albrich János vég.l. r. tanár	torna- ének-zene	torn.2	torn.2	torn.2	torn.2	torn.2	torn.2	torn.2	torn.2	28		A torna-játék- ének és zene szertár óre

24. sz. táblázat

Kínutatás

A főgarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1911. évi május 18-án megtartott VI. ellenőrző értekezéslet eredményéről.

Osz- tály		Tanulmányi előmenetel										Magaviselet		
		Fel- vételt lépt	Ki- látott	El- bírálatott	El nem bírálatott	Meg- dicsértetett	Megrovatott			Általánosságban		Meg- dicsértetett %	Meg- rovatott %	Általános- ságban
							1 tárgy %	2 tárgy %	több tárgy %	össz. %				
I. A.	49+	1	48	–	–	2	4 (8,33)	3 (6,25)	5 (10,41)	12 (25)	2	(4,16)	–	jó
	1mt.													
I. B.	48	–	48	–	–	–	1 (2,08)	5 (10,41)	8 (16,66)	14 (29,16)	kiegítő	–	–	jó
	+1mt.													
II.	61+	2	59	–	–	–	8 (13,55)	4 (6,78)	4 (6,78)	16 (27,88)	kiegítő	–	–	jó
	2mt.													
III.	47	3	44	–	–	–	3 (6,81)	5 (11,36)	4 (9,09)	12 (27,27)	kiegítő	–	–	szab. sz.
IV.	39	–	39	–	–	–	2 (5,12)	4 (10,25)	3 (7,69)	9 (23,07)	kiegítő	–	–	szab. sz.
V.	21+	–	21	–	–	–	2 (9,52)	–	–	2 (9,52)	jó	–	–	jó
	3mt.													
VI.	37	–	37	–	–	–	7 (18,91)	3 (8,1)	–	10 (27,02)	kiegítő	–	–	szab. sz.
VII.	15+	1*	15	–	–	–	–	–	–	–	jó	–	–	jó
	1mt.													

* Nyilvános tanulóból magántanuló lett.

25. sz. táblázat

Az 1910/11. iskolaévi évváró vizsgálatok sorrendje

<i>Hó és nap</i>	<i>Óra</i>	<i>Osztály</i>	<i>Tantárgyak</i>	<i>Elnökök és vizsgáló biz. tagok</i>
Jún. 7. 8. 9. szerda-pént.			Érettségi szóbeli vizsg.	
10. szombat	d.u. 5	I–VIII.	Házi tornaverseny	Igazgató, Albrich, Fridrich
14. szerda	1		A rendes tanítás befejezése	
	d.u. 3		Előzetes osztályozó értekeztet	
15. csütörtök			Úr napja	Elnökök és hitoktatók
16. péntek	8–10	I–VII.	Vallás tan	Igazgató, Papp János, Ambrózy
	10–11	III–VII.	Román nyelv	
	7–12		Írásbeli magánvizsgálat	
17. szombat	7–10		Írásbeli m. vizsgálat (folyt.)	
	10–1		Szóbeli m. vizsgálat	
	9–6		Szóbeli m. vizsgálat (folyt.)	
	8–11	I. A	Földrajz, természetrajz	
		III.	Számítan, mértan	
		VI.	Magyar, latin, német	
		VII.	Mennyiségtan, természettan	
18. vasárnap				
19. hétfő	8–11	I. B	Magyar, latin	Vodrácska, Halmy, Ambrózy
		II.	Magyar, latin	Babits, Papp János, Szentirmay dr.
		IV.	Magyar, latin, német	Krebsz, Borbély, Fridrich
		V.	Természetrajz, mennyiségtan	Albert, Tas, Bausz
20. kedd	8–11	I. A	Számítan, mértan	Nádasdi, Papp István, Reider
		III.	Földrajz, történet	Albert, Bausz, Halmy
		VI.	Görög, gy. irod. történet	Borbély, Ambrózy, Szentirmay dr.
		VII.	Magyar, latin, német	Igazgató, Babits, Krebsz

25. sz. táblázat (folytatás)

Az 1910/11. iskolaévi évrő vizsgálatok sorrendje

<i>Hó és nap</i>	<i>Óra</i>	<i>Osztály</i>	<i>Tantárgyak</i>	<i>Elnökök és vizsgáló biz. tagok</i>
21. szerda	4-5	I-VII.	Ének és zene	Igazgató, Papp István, Nádasdi
	8-11	I. B	Földrajz, természetrajz	Halm, Vódráska, Bausz
		II.	Számítan, mértan	Nádasdi, Papp István, Reider
		IV.	Természetrajz, történet	Borbély, Tas, Szentirmai dr.
		V.	Magyar, latin, német	Igazgató, Krebsz, Fridrich
22. csütörtök	8-11	I. A	Magyar, latin	Igazgató, Szentirmai dr., Halm
		III.	Magyar, latin, német	Nádasdi, Albert, Fridrich
		VI.	Természetrajz, mennyiségtan	Bausz, Tas, Papp István
		VII.	Görög, egy. irod. történet	Ambrózy, Borbély, Vódráska felváltva
Jún. 22. csütörtök	8-11	I. B	Számítan, mértan	Krebsz, Bausz, Nádasdi
23. péntek	8-11	II.	Földrajz, természetrajz	Papp János, Vódráska, Tas
		IV.	Számítan, mértan	Papp István, Reider, Bausz
		V.	Görög, gy. irod. történet	Igazgató, Babits, Halm, Vódráska
			Végleges osztályozó értekeztet	
	d.u.3		Záró tanácskozás	
24. szombat	9		Évrő ünnepély, a jutalmak	
29. szerda	9		és bizonyítványok kiosztása	

Fogaras, 1911. május hó 20-án.

Major Károly dr.
igazgató

26. sz. táblázat

Kimutatás

A fogarasi m. kir. állami főgimnáziumban 1911. június 23-án tartott év végi osztályozó tanácskozás eredményéről.

Osztály	Fel- vételt	Kilépett	Oszályoz- tatott	Nem osztályoztatott	Tanulmányi előmenetel					Magaviselet	
					Megfelelt fő (%)	Meg nem felelt		Átlátnosságban			
						1 tárgy fő (%)	2 tárgy fő (%)	több tárgy fő (%)	össz.		
I. A.	49+1mt	1	48	–	36 (75)	3 (6,25)	4 (8,33)	5 (10,41)	12 (25)	kielégítő	jó
I. B.	48+1mt	–	49	–	34 (69,38)	1 (2,04)	5 (10,2)	9 (18,36)	15 (30,61)	kielégítő	jó
II.	61+2mt	2	61	–	46 (75,41)	6 (9,84)	6 (9,84)	3 (4,91)	15 (24,59)	kielégítő	jó
III.	47	3	43	1*	30 (69,77)	7 (16,27)	5 (11,62)	1 (2,32)	13 (30,23)	kielégítő	jó
IV.	38+2mt	1	39	–	28 (71,8)	4 (10,25)	1 (2,56)	6 (15,38)	11 (28,2)	kielégítő	szab. sz.
V.	21+4mt	–	24	1mt**	20 (83,33)	4 (16,66)	–	–	4 (16,66)	jó	jó
VI.	37+1mt	–	38	–	32 (84,21)	3 (7,89)	3 (7,89)	–	6 (15,79)	jó	szab. sz.
VII.	15+1mt	–	16	–	15 (93,75)	–	1 (6,25)	–	1 (6,25)	jó	jó
VIII.*** 25	1	1	24	–	23 (96)	1 (4)	–	–	1 (4)	jó	jó

* Vizsgálatban maradt.

** Betegség miatt nem vizsgázott.

*** 1911. máj. 13-án osztályoztatott.

27. sz. táblázat

Tantárgyfelosztás

<i>A tanár neve és minősége</i>	<i>Képzése</i>	<i>Osztály</i>			<i>Tantárgyak</i>			<i>Heti órák száma</i>			<i>Heti órának összege</i>	<i>Melyik osztály az intézetben főnöke</i>	<i>Egyéb elfoglaltsága az intézetben</i>
		<i>I. A.</i>	<i>I. B.</i>		<i>II.</i>	<i>III.</i>	<i>IV.</i>	<i>V.</i>	<i>VI.</i>	<i>VII.</i>	<i>VIII.</i>		
1. Major Károly dr.	magy. latin fil.prop.									3	fil.prop.	3	
2. Albert János végl. r. tanár	magyar- latin						magy.4 lat.6	lat.6				16	IV.
3. Ambrozy Pál végl. r. tanár	latin- görög	szépir.1								lat.5 gör.5	gör.4	15	VII. Az ifj. könyvt. alsó csoportjának óre
4. Babics Mihály végl. r. tanár	magyar- latin						gör.5			magy.3	magy.3 lat.4 gp.ir.2	17	VIII. Az ifj. könyvt. felső csoportjának óre
5. Bausz Gyula okl. h. tanár	meny. term.tan		számt.4				meny.3	meny.3	meny.4			15	A Segítő Alap könyvtárának óre
6. Borbély Gyula okl. hely. tanár	magyar- latin	magy.5 lat.6	szépir.1				gp.ir.3			gp.ir.3		17	I. A
7. Frdrich András okl. végl. r. tanár	latin- német		szépir.1		ném.3				lat.5 ném.3	ném.3		15	VI. Ért. jegyző
8. Halmy Gyula végl. r. tanár	magyar- latin		magy.5 lat.6		tört.3				gp.ir.3			17	I. B.
9. Krebsz Ernő végl. r. tanár	magyar- német			ném.4			magy.3 ném.4		magy.3	ném.3		16	V. A Mikszáth önképző-kör vezetője
10. Nádasdi Dániel okl. hely. tanár	meny. természetan	t.rajz.2. mért.3		számt.3 fiz.fdr.2	meny.3					meny.3 term.4		16	A tanári könyvtár óre
11. Papp István okt. végl. r. tanár	meny. természetan	számt.4		számt.4					meny.3 term.4			15	A természettani szettár óre
12. Papp János végl. r. tanár	latin- görög			magy.4 lat.6				gör.5				15	III. Módszeres ért. jegyző

27. sz. táblázat (folytatás)

Tantárgyfelosztás

A tanár neve és minősége	Képesítése	Osztály		Tantárgyak		Heti órák száma				Heti órának összege	Melyik osztály főnöke	Egyéb elfoglaltsága az intézetben
		I. A.	I. B.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.			
13. Reider Béla végl. r. tanár	rajz	mért.3		mért.3	mért.2	mért.2	gp.r.2	gp.r.2	gp.r.2	18		A rajzsztár óre
14. Szentirmai Imre dr. okl. h. tanár	latin- történelem			magy.5 lat.6			tört.3	tört.3		17	II.	
15. Tas Kálmán végl. r. tanár	természet- rajz-ídr.	fdr.3 trajz2		tr.2	tr.3	tr.3	tr.3	tr.3		16		A természetrajz- földrajz sztár óre
16. Vódráska Vencel végl. r. tanár	fdr.- történelem		fdr.3	fdr.3	tört.3			tört.3	tört.3	15		A fil.-műv. szert. óre. Tandijkezelő.
17. Albrich János végl. r. tanár	torna- ének-zene	torn.2	torn.2 játék6	torn.2	torn.2	torn.2	torn.2 ének-	torn.2 zene4	torn.2	28		A torna-játék- ének és zene sztár óre

Fogarasz, 1911. évi június 24.

Major Károly dr.
igazgató

KÉPEK

1. Fogaras látképe, háttérben a havasokkal

2. A fogarasi pályaudvar épülete

3. A Leány Polgári Iskola épülete, mely korábban a Fogarasi Főgimnázium első épületeként szolgált.

4. Babits első fogarasi szálláshelye

5. Babits második lakása az udvar felől.
(A veranda jobb oldali ajtaja nyílt Babits szobájába.)

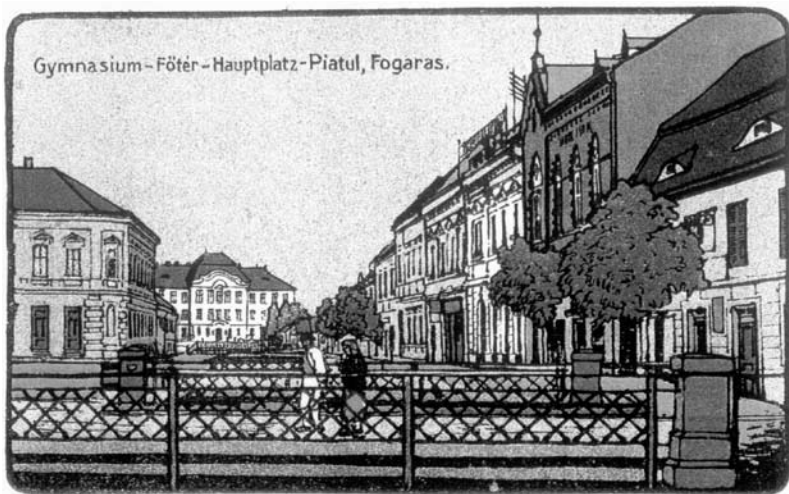
6. Babits szállásadónője és férje. Az özvegy Tomtsko Balás András
1909. február 7-ei halálát követően, májustól adta ki Babitsnak a szobát.

7. Az adatközlő Olmützer Helén (hugával)
a második lakás virágos kertjében

8. Az új főgimnázium épülete

9. A gimnázium épülete a főter felől a hidakkal

10. A gimnázium épülete, bal oldalon a frissen épült unitárius templommal

11. A fogarasi vár, középen a legrégebben épült Vörös toronnyal

12. A fogarasi vár udvara

13. A fogarasi Vártér

14. A fogarasi katolikus templom és kolostor

15. A katolikus templom átépítés előtti belső tere az 1910-es években

16. A Fogarasi havasok

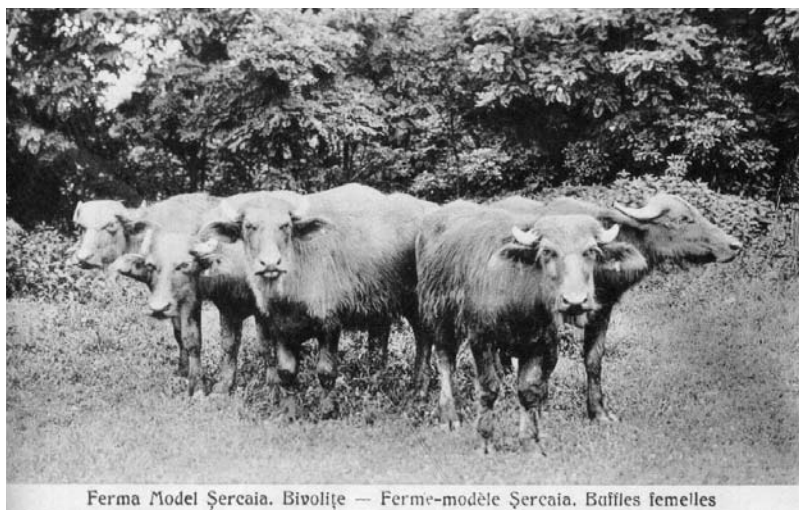
17. A Negoj csúcsa a Fogarasi havasokban

18. Bádóg-Krisztus Fogaras határában

19. A környékbeli kék falvak házainak egyike

20. Bivalycsorda

21. Az újonnan épült fogarasi kórház

Üdvözlét Fogarasból.
Gruss aus Fogaras.

Varos-Liget. Papier-Mühlen.

22. A Cigánia és a fogarasi Városliget

23. A Városligeti vendéglő

24. A fogarasi főtérről piactéren

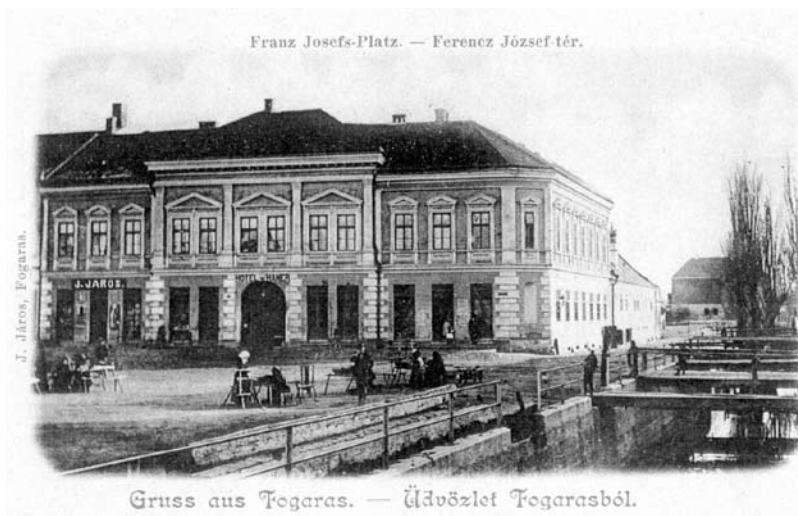
25. A fogarasi főtéér egyik részlete

26. A fogarasi főtéér piactapon. Bal oldalon a Chiba cukrászda terasza

27. A főtér a Mercur szállodával, melynek emeletén működött a Kaszinó.

28. A Hahner szálloda épülete

Üdvözlét a Chibaféle cukrázdából, Fogaras

29. A Chiba cukrászda külső és belső képe

30. A Glantz asztalosműhely, a Golyakalifa egyik helyszíne

31. Ábel Janka, a Fogarasi Polgári Leányiskola tanárnője,
számos délutáni teázás házigazdája

32. A Babits-emléktábla a második bérlemény utcai falán

7. *Babits Mihály levelezése 1916–1918.* Szerk. Tóth Máté. Budapest, Argumentum Kiadó. Megjelenés előtt
8. *Babits Mihály levelezése 1918–1919.* Szerk. Sipos Lajos. Budapest, Argumentum Kiadó. Megjelenés előtt
9. *Babits Mihály levelezése 1919–1921.* Szerk. Horváth Zsuzsa, Pienták Attila, Sipos Lajos. Budapest, Argumentum Kiadó. Megjelenés előtt

BABITS KÖNYVTÁR

Szerkeszti: SIPOS LAJOS

1. *Babits Mihály: „Itt a halk és komoly beszéd ideje...” Interjúk, nyilatkozatok, vallomások.* Szerk. Téglás János. Második, bővített kiadás. Celldömölk, Pauz–Westermann Könyvkiadó Kft., 1997.
2. *A Babits család levelezése.* Szerk. Buda Attila. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.
3. *A vádlott: Babits Mihály. Dokumentumok, 1915–1920.* Szerk. Téglás János. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.
- 4–5. *„Engem nem látott senki még.” Babits-Olvassókönyv, I–II.* Szerk. Sipos Lajos. Budapest, Historia Litteraria Alapítvány–Korona Kiadó, 1999.
6. *Babits Mihály Arany Jánosról.* Szerk. Pienták Attila. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2003.
7. *„...kínok és álmok közt...” Czeizel Endre, Harmati Lídia, Németh Attila, Rihmer Zoltán, Sipos Lajos, Szállási Árpád Babitsról.* Szerk. Sipos Lajos. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2004.
- 8–10. *A Baumgarten Alapítvány. Dokumentumok, 1917–1941. I–III.* Szerk. Téglás János. Budapest, Argumentum Kiadó, 2003.
- 11–12. *A Baumgarten Alapítvány. Dokumentumok, 1941–1951. IV–V.* Szerk. Téglás János. Budapest, Argumentum Kiadó, 2007.
13. *„Áll az idő és máll a tér”. Babits István levelei a keleti frontról és a hadifogságból 1915–1920.* Szerk. Buda Attila. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005.
14. *Török Sophie naptárai.* Szerk. Papp Zoltán János. Megjelenés előtt

Babits költői világa – a kettős szecessziónak köszönhetően – túl van a konzervatív, kiüresedett népnemzeti irányon, és túl az Ady vezette modernnek ihlet- és egyéniségkultuszán, lírizáló szemléletén. A tárgyias, képíró, objektív líra eszközeivel olyan költői univerzumot teremt, amely nem közeli rokon senkiével sem, amely őt minden hazai kortárstól elkülöníti, kiemelkedő, egyedülálló és magányos jelenséggé teszi.

Világirodalmi távlatból vizsgálva korszerű és korszakos költő, akinek költészeti elvei, megújított alapokra építő formai törekvései az imagínistákkal, Pounddal, T. S. Eliottal való együttfutást mutatnak, sőt Babits – néhány szempontra tekintettel – talán meg is előzi őket. A folyam pedig, amely valamennyiüket a hátán viszi, amely az éltető eleme, maga a szecesszió. Az a korstílus, amely művészet, világszemlélet és élet harmóniáját kívánta megteremteni, s ezen törekvése egy-egy életműben – mint a Babits Mihályében –, ha átmeneti időre is, de sikerrel járt.

Csokonai-Illés Sándor

ISBN 978-963-446-565-2

Ára: 2900 Ft